

พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร (พ.ศ.2500-2563)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางผังและออกแบบเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

EVOLUTION OF THE USE OF PUBLIC SPACE FOR POLITICAL RALLIES IN BANGKOK (B.E.
2500-2563)

Miss Worrawanee Lap-amnuayjaroen

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning in Urban Planning and
Design

Department of Urban and Regional Planning

FACULTY OF ARCHITECTURE

Chulalongkorn University

Academic Year 2020

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร (พ.ศ.2500-2563)
โดย	น.ส.รวีณฉัตร ลาภอำนวยเจริญ
สาขาวิชา	การวางผังและออกแบบเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.จิตติศักดิ์ ธรรมภรณ์พิลาศ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจฤดี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พนิต ภูจันดา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.จิตติศักดิ์ ธรรมภรณ์พิลาศ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิวัฒน์ รัตนวราหะ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติรี ประภิตนนทการ)

รวรวัฒน์ ลาภอำนวนวยเจริญ : พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร (พ.ศ.2500-2563). (EVOLUTION OF THE USE OF PUBLIC SPACE FOR POLITICAL RALLIES IN BANGKOK (B.E. 2500-2563)) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.จิตติศักดิ์ ธรรมมาภรณ์พิลาศ, อ.ที่ปรึกษาร่วม : ผศ. ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์

พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมหลากหลายของมนุษย์รวมไปถึงกิจกรรมการชุมนุมทางการเมืองเป็นกิจกรรมเกิดขึ้นบ่อยครั้งในกรุงเทพมหานครตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเริ่มขึ้นในปีพ.ศ.2500 มาจนถึงปัจจุบันและพบว่ามีการใช้พื้นที่สาธารณะหลายพื้นที่ หลายรูปแบบเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินทับซ้อนกิจกรรมอื่นส่งผลกระทบต่อพื้นที่รอบข้าง งานวิจัยนี้จึงศึกษาพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่พ.ศ.2500-2563 จากผลการศึกษาพบว่าประเภทของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ พื้นที่สาธารณะแบบเปิดโล่งและปิดล้อม อีกทั้งยังมีคุณลักษณะทางกายภาพที่มีผลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะ 5 ประการ ได้แก่ ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ ตำแหน่งที่ตั้ง การเข้าถึงขนาดของพื้นที่และรูปร่างของพื้นที่ จากการศึกษาวิจัยนี้ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา เพื่อเป็นแนวทางให้กับเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะและผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองในอนาคตในการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา	การวางผังและออกแบบเมือง	ลายมือชื่อนิสิต
ปีการศึกษา	2563	ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก
		ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม

6270035025 : MAJOR URBAN PLANNING AND DESIGN

KEYWORD: EVOLUTION PUBLIC SPACE PUBLIC SPACE FOR POLITICAL RALLIES

Worrawanee Lap-amnuayjaroen : EVOLUTION OF THE USE OF PUBLIC SPACE FOR POLITICAL RALLIES IN BANGKOK (B.E. 2500-2563). Advisor: Assoc. Prof. JITTISAK THAMMAPORNPILAS, Ph.D. Co-advisor: Asst. Prof. PITCH PONGSAWAT, Ph.D.

Public Space are areas that support a wide range of human activities, including political rallies, which have been frequent in Bangkok since the transition to democracy. The use of public spaces for political rallies began in 1957. Until now and found that many public areas are used. Many forms of land use overlap other activities that affect the surrounding area. This research, therefore, studies the development of public space utilization for political rallies in Bangkok. From 1957-2020 According to the results of the study, there are two types of public spaces for political gatherings: Public Open Space and Public Enclosed Spaces. Five physical attributes affect the use of public spaces, namely the symbolism of the space. Location, accessibility, area size, and area shape. From this research study, the changes in the use of public spaces for political rallies at different times have been identified. To guide future public space officials and political assembly organizers to use public spaces for political rallies.

CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study: Urban Planning and Design Student's Signature

Academic Year: 2020 Advisor's Signature

Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ความสนใจในเหตุการณ์ทางการเมืองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตั้งแต่การเรียนปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เกิดขึ้นมาพร้อมกับความสนใจในการเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับเมืองจากการเรียนในวิชาพัฒนาชนบทและเมือง จนเกิดเป็นงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้การศึกษา พัฒนาการสำหรับการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2500-2563 งานวิจัยที่สอนและให้มุมมองแนวคิดใหม่ในการมองเรื่องราวทางผังเมืองร่วมกับเรื่องราวทางรัฐศาสตร์ด้านการเมืองการปกครอง เป็นอีกปรากฏการณ์ถึงการเลือกใช้พื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมือง ซึ่งการศึกษาทั่วไปมักจะมองเพียงการเลือกพื้นที่สำหรับการทำธุรกิจเท่านั้น

ก่อนอื่นต้องขอขอบคุณอาจารย์ จิตติศักดิ์ ธรรมมาภรณ์พิลาศและอาจารย์พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาผู้คำปรึกษาและสอนในเรื่องมุมมองทางด้านผังเมืองให้เพิ่มมากขึ้นเป็นการเปิดประสบการณ์ใหม่ให้กับผู้วิจัย อาจารย์พรสรร วิเชียรประดิษฐ์ อาจารย์อภิวัฒน์ รัตนวราหะและอาจารย์เปี่ยมสุข สนิท ที่คอยให้ความช่วยเหลือ กำลังใจและการสนับสนุนให้เกิดงานวิจัยนี้ขึ้นได้ และที่ขาดไม่ได้คือ อาจารย์ณัฐพล แสงอรุณที่ปรึกษาในการเรียนรู้ตั้งแต่ปริญญาตรีมาจนถึงปัจจุบันในการทำให้เกิดหัวข้องานวิจัยออกมาเป็นรูปร่างได้จนสำเร็จในทุกวันนี้

ขอบคุณเพื่อนๆปริญญาโทผังเมืองทุกคนที่ให้กำลังใจ คำปรึกษาและความช่วยเหลือในงานวิจัยมาตลอดโดยเฉพาะพี่ภัทรที่สอนเรื่องการทำแผนที่หรือกราฟฟิกต่างๆในเล่มงานวิจัยเสร็จสมบูรณ์ ไอริณ บัวที่ช่วยเรื่องงานเอกสารต่างๆมาตลอด และขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ในงานวิจัยที่ได้ความรู้และมุมมองทางด้านการเมือง ผังเมืองและเรื่องราวเหตุการณ์การชุมนุมทางการเมืองให้มีมุมมองที่น่าสนใจมากขึ้น

และสุดท้ายขอขอบคุณครอบครัวและเพื่อนตั้งแต่มัธยมที่คอยให้กำลังใจจนมีทุกวันนี้ได้ขอบคุณตัวเองที่มีความอดทนและพยายามเรียน ทำวิจัยจนจบถึงจะท้อและคิดไม่ออกมากกว่าร้อยครั้งแต่สุดท้ายก็ทำสำเร็จ

วรวัณณี ลาภอำนวยเจริญ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 คำถามวิจัย.....	2
1.3 วัตถุประสงค์.....	2
1.4 สมมติฐาน.....	2
1.5 ขอบเขตการศึกษา.....	2
1.6 นิยามศัพท์.....	4
1.7 ขั้นตอนการทำงาน.....	4
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	6
2.1 นิยามและความสำคัญ พื้นที่สาธารณะ การชุมนุมทางการเมือง และพื้นที่สาธารณะสำหรับการ ชุมนุมทางการเมือง.....	7
2.1.1 พื้นที่สาธารณะ.....	7
2.1.2 การชุมนุมทางการเมือง.....	8
2.1.3 พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง.....	9

2.2 แนวคิดการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง.....	10
2.3 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง	10
2.3.1 ประเภทของพื้นที่สาธารณะ.....	10
2.3.2 คุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะ.....	19
2.4 ประสบการณ์การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในต่างประเทศ	23
2.4.1 พัฒนาการของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง.....	23
2.4.2 กรณีศึกษาการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในต่างประเทศ	24
2.5 สรุปบททวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิด	29
2.5.1 สรุปบททวนวรรณกรรม.....	29
2.5.2 กรอบแนวคิด	30
2.5.3 ช่วงเวลาในการชุมนุมทางการเมือง	31
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	34
3.1 วิธีการศึกษา.....	34
3.2 พื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	35
3.2.1 พื้นที่ศึกษา.....	35
3.2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	36
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	38
3.3.1 แบบสำรวจพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง	38
3.3.2 แบบสัมภาษณ์การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง	38
3.4 การประมวลผลข้อมูล.....	38
บทที่ 4 สภาพทั่วไปและการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร	40
4.1. บทบาททางการเมืองของกรุงเทพมหานคร.....	40
4.2 ลักษณะทางกายภาพของกรุงเทพมหานคร.....	42
4.2.1 ที่ตั้งและการพัฒนาเมือง.....	42

4.2.2 การใช้ประโยชน์ที่ดิน	44
4.3 สถิติการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร.....	46
4.4 ที่มาและความสำคัญของพื้นที่ศึกษา	50
1. สนามหลวง	50
2. ถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	52
3. อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16	55
4. แยกปทุมวัน	56
5. ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน (Skywalk).....	58
6. แยกราชประสงค์	60
7. ห้าแยกลาดพร้าว.....	62
บทที่ 5 พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ. 2500-2519.....	65
5.1 บริบททางการเมือง	65
5.2 พฤติกรรมการชุมนุมทางการเมือง	65
5.3 กฎหมาย	67
5.4 พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและคุณลักษณะทางกายภาพ	67
5.4.1. ลักษณะทางกายภาพของสนามหลวง.....	69
5.4.2. ลักษณะทางกายภาพถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	72
บทที่ 6 พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535	75
6.1 บริบททางการเมือง	75
6.2 พฤติกรรมการชุมนุมทางการเมือง	76
6.3 กฎหมาย	76
6.4 พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและคุณลักษณะทางกายภาพ	77

บทที่ 7 พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ พ.ศ. 2549-2557	80
.....	80
7.1 บริบททางการเมือง	80
7.2 พฤติกรรมการชุมนุมทางการเมือง	81
7.3 กฎหมาย	84
7.4 พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและคุณลักษณะทางกายภาพ	84
7.4.1. ลักษณะทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของพื้นที่สนามหลวง	86
7.4.2. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่แยกปทุมวัน	88
บทที่ 8 พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ. 2562-2563	94
.....	94
8.1 บริบททางการเมือง	95
8.2 พฤติกรรมทางการเมือง	96
8.3 กฎหมาย	97
8.4 พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและคุณลักษณะทางกายภาพ	98
8.4.1 มุมมองการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจากผู้ชุมนุมทางการเมือง	98
8.4.2 มุมมองการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมือง	100
8.4.3. พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองใหม่	103
8.4.4. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป	110
8.4.5. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะคงเดิมเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการชุมนุมทางการเมือง	115
บทที่ 9 บทวิเคราะห์พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง	121
.....	121
9.1 วิเคราะห์พัฒนาการของบริบททางการเมือง	121
9.2 วิเคราะห์พัฒนาการของพฤติกรรมการชุมนุมทางการเมือง	123

9.3 วิเคราะห์พัฒนาการของกฎหมาย.....	124
9.4 วิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพและพัฒนาการของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง.....	125
9.4.1 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง.....	125
9.4.2 พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง.....	131
บทที่ 10 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	133
10.1 สรุปลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง	133
10.1.1 ประเภทของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง	133
10.1.2 คุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง.....	135
10.2 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง	139
10.2.1 การเปลี่ยนแปลงจากการใช้พื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่เปิดโล่งเป็นพื้นที่ปิดล้อม.	139
10.2.2 การเปลี่ยนแปลงของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจากการ คุณลักษณะทางกายภาพ	140
10.3 สรุปผลการศึกษา	142
10.4 ข้อเสนอแนะ	143
บรรณานุกรม.....	144
ประวัติผู้เขียน.....	174

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 9-1 สรุปพัฒนาการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง ด้านบริบททางการเมือง พฤติกรรมทางการเมืองและกฎหมาย	121
ตารางที่ 9-2 สรุปลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง.....	130
ตารางที่ 10-1 สรุปลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง 4 ช่วงเวลา	139

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1-1 พื้นที่ศึกษา อยู่ใน 3 เขตของกรุงเทพมหานคร.....	4
ภาพที่ 2-1 ลักษณะทางกายภาพจัตุรัส ในงานวิจัย.....	12
ภาพที่ 2-2 เหตุการณ์อาหรับสปริง จัตุรัสทahrir (Tahrir Square).....	13
ภาพที่ 2-3 ลักษณะทางกายภาพของลานหน้าอาคาร.....	14
ภาพที่ 2-4 ลานโถงยกระดับลอยฟ้าแยกปทุมวัน (Skywalk).....	14
ภาพที่ 2-5 ลักษณะทางกายภาพลานหน้าอาคาร.....	15
ภาพที่ 2-6 สวนไฮด์ปาร์ค.....	16
ภาพที่ 2-7 ลักษณะทางกายภาพถนน.....	17
ภาพที่ 2-8 การชุมนุมทางการเมืองบนถนนสีลม พ.ศ. 2563.....	17
ภาพที่ 2-9 ทางเท้าหรือบาทวิถี.....	18
ภาพที่ 2-10 ทางเท้าหรือบาทวิถี.....	19
ภาพที่ 2-11 รูปทรงของพื้นที่ตามแนวคิดของ Rob Krier.....	22
ภาพที่ 2-12 สวนไฮด์ปาร์ค (Hyde park).....	25
ภาพที่ 2-13 Black lives matter เมืองวอชิงตัน ดีซี.....	27
ภาพที่ 2-14 The Umbrella Movement.....	28
ภาพที่ 2-15 กรอบแนวคิดงานวิจัย.....	31
ภาพที่ 4-1 เมืองจำลองดุสิตธานี.....	41
ภาพที่ 4-2 พระที่นั่งอนันตสมาคม อาคารรัฐสภา ถนนอุทองใน และสัปปายะสภาสถาน.....	42
ภาพที่ 4-3 แผนที่กรุงเทพมหานครแบ่งออกเป็น 3 เขตเมืองชั้นใน ชั้นกลางและชั้นนอก.....	44
ภาพที่ 4-4 แผนภูมิการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร.....	46
ภาพที่ 4-5 จำนวนการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะ 5 อันดับมากที่สุด.....	47
ภาพที่ 4-6 จำนวนการชุมนุมทางการเมืองในสถานที่ราชการ 5 อันดับมากที่สุด.....	48

ภาพที่ 4-7 จำนวนการประชุมทางการเมืองในสถาบันการศึกษา 5 อันดับมากที่สุด	49
ภาพที่ 4-8 แผนที่สนามหลวง	51
ภาพที่ 4-9 การชุมนุมทางการเมืองสนามหลวง 19 กันยายน พ.ศ.2563	52
ภาพที่ 4-10 แผนที่ถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	54
ภาพที่ 4-11 การชุมนุมทางการเมืองอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย 16 สิงหาคม พ.ศ. 2563	54
ภาพที่ 4-12 แผนที่อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16	55
ภาพที่ 4-13 การชุมนุมทางการเมืองอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16	56
ภาพที่ 4-14 แผนที่แยกปทุมวัน	57
ภาพที่ 4-15 การชุมนุมทางการเมืองแยกปทุมวัน	58
ภาพที่ 4-16 แผนที่ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน (Skywalk)	59
ภาพที่ 4-17 การชุมนุมทางการเมืองทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน 29 มีนาคม 2563	59
ภาพที่ 4-18 แผนที่แยกราชประสงค์	61
ภาพที่ 4-19 ชุมนุมทางการเมืองแยกราชประสงค์ 25 ตุลาคม 2563	62
ภาพที่ 4-20 แผนที่ห้าแยกลาดพร้าว	64
ภาพที่ 4-21 ชุมนุมทางการเมืองห้าแยกลาดพร้าว 17 ตุลาคม 2563	64
ภาพที่ 5-1 การชุมนุมทางการเมือง 14 ตุลาคม พ.ศ.2516	66
ภาพที่ 5-2 แผนที่แสดงพื้นที่การประชุมทางการเมืองสนามหลวง	69
ภาพที่ 5-3 การชุมนุมทางการเมืองสนามหลวงปีพ.ศ.2516 และ พ.ศ.2519	69
ภาพที่ 5-4 แผนที่แสดงพื้นที่การประชุมทางการเมืองบนถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย	72
ภาพที่ 5-5 การชุมนุมทางการเมืองถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยปีพ.ศ.2516 และ พ.ศ.2519	72
ภาพที่ 6-1 เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ	76
ภาพที่ 6-2 การชุมนุมทางการเมืองในสนามหลวง พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535	79

ภาพที่ 6-3 การชุมนุมทางการเมืองในถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย พฤษภา ทมิฬ พ.ศ.2535.....	79
ภาพที่ 7-1 การล้อมรั้วสนามหลวง	87
ภาพที่ 7-2 การชุมนุมทางการเมืองในสนามหลวงของกลุ่มเสื้อเหลือง (2549-2551) และเสื้อหลากสี (2556-2557)	87
ภาพที่ 7-3 แผนที่แสดงพื้นที่การชุมนุมทางการเมืองแยกปทุมวัน	88
ภาพที่ 7-4 แผนที่แสดงพื้นที่การชุมนุมทางการเมืองแยกปทุมวัน	88
ภาพที่ 7-5 แผนที่พื้นที่การชุมนุมทางการเมืองแยกราชประสงค์ พ.ศ.2553	91
ภาพที่ 7-6 การชุมนุมทางการเมืองเสื้อแดงแยกราชประสงค์ พ.ศ.2553.....	91
ภาพที่ 7-7 กิจกรรมแสดงดนตรีและปราศรัยทางการเมืองของกลุ่มเสื้อหลากสี (กปปส.).....	94
ภาพที่ 8-1 แผนที่พื้นที่ชุมนุมทางการเมืองทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน.....	103
ภาพที่ 8-2 การเมืองทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน	103
ภาพที่ 8-3 แผนที่แสดงพื้นที่การชุมนุมทางการเมืองอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16	105
ภาพที่ 8-4 การชุมนุมทางการเมืองอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16	106
ภาพที่ 8-5 แผนที่พื้นที่การชุมนุมทางการเมืองห้าแยกลาดพร้าว	108
ภาพที่ 8-6 การชุมนุมทางการเมืองห้าแยกลาดพร้าว.....	108
ภาพที่ 8-7 แผนที่พื้นที่การชุมนุมทางการเมืองสนามหลวง.....	111
ภาพที่ 8-8 การชุมนุมทางการเมืองสนามหลวง พ.ศ.2563	111
ภาพที่ 8-9 แผนที่การชุมนุมทางการเมืองแยกปทุมวัน พ.ศ.2563	113
ภาพที่ 8-10 การชุมนุมทางการเมืองแยกปทุมวัน	113
ภาพที่ 8-11 การใช้พื้นที่ภายในการชุมนุมทางการเมืองพื้นที่แยกปทุมวัน	114
ภาพที่ 8-12 แผนที่พื้นที่การชุมนุมทางการเมืองถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	116
ภาพที่ 8-13 การชุมนุมทางการเมืองถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย พ.ศ.2563	117

ภาพที่ 8-14 แผนที่การชุมนุมทางการเมืองแยกปทุมวัน พ.ศ.2563	119
ภาพที่ 8-15 การชุมนุมทางการเมืองแยกราชประสงค์	119
ภาพที่ 8-16 การชุมนุมทางการเมืองแยกราชประสงค์ พ.ศ.2563	120

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

พื้นที่สาธารณะเป็นองค์ประกอบสำคัญของเมืองในการเป็นพื้นที่ศูนย์กลางความหลากหลายของกิจกรรม กลุ่มคนและเวลา อีกทั้งในด้านการวางผังและออกแบบเมืองยังมีความสำคัญทางด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและการเป็นพื้นที่ที่แสดงออกเชิงสัญลักษณ์สะท้อนบริบทของเมืองโดยเฉพาะในด้านการเมืองการปกครอง ส่งผลให้พื้นที่สาธารณะมีความสำคัญในการรองรับกิจกรรมทางการเมืองอย่างการชุมนุมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยส่วนมากในด้านผังเมืองพื้นที่สาธารณะจะเป็นพื้นที่ลักษณะถาวร มีการใช้ประโยชน์ที่ดินสม่ำเสมอและชัดเจนในการรองรับกิจกรรมเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือการใช้งานทั่วไป แต่พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเป็นพื้นที่ลักษณะชั่วคราวเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินทับซ้อนกับกิจกรรมอื่นในพื้นที่สาธารณะ พบได้จากเหตุการณ์ทางการเมืองตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างบนพื้นที่ประวัติศาสตร์ พื้นที่ันทนาการ หรือพื้นที่ทางเศรษฐกิจและจะเกิดขึ้นในเมืองหลวงเสมอ

เช่นเดียวกันกับในประเทศไทยการชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร เมืองศูนย์กลางทางการเมืองการปกครอง ตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยในปีพ.ศ. 2475 ประชาชนมีอำนาจและสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นนำมาสู่การแสดงความคิดเห็นร่วมกันกลายเป็นการชุมนุมทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือผู้นำหลายครั้งตลอดระยะเวลา 88 ปี จนถึงปัจจุบันจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองส่งผลให้หลายครั้งประเทศไทยอยู่ภายใต้การปกครองของระบอบเผด็จการทหารส่งผลให้พื้นที่สาธารณะรองรับกิจกรรมทางการเมืองลดลง พบได้จากการสูญหายของพื้นที่หรือการกีดกันการใช้พื้นที่ และจากการชุมนุมทางการเมืองที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งได้สร้างผลกระทบหลายด้านนำมาสู่การออกกฎหมายพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 ขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการชุมนุมทางการเมืองทั้งด้านการปฏิบัติการของผู้ชุมนุม เจ้าหน้าที่รวมถึงการใช้พื้นที่สาธารณะซึ่งในงานวิจัยส่วนมากศึกษาเรื่องพื้นที่สาธารณะและการชุมนุมทางการเมืองจะศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์ นิเทศศาสตร์ และสังคมศาสตร์เกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์การชุมนุมทางการเมืองหรือการเกิดขึ้นของพื้นที่ทางสังคม ส่วนงานวิจัยทางด้านผังเมืองพบว่าโดยทั่วไปเป็นการศึกษาด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและการออกแบบพื้นที่สาธารณะ คุณลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมและดึงดูดให้เกิดกิจกรรมอื่น แต่การศึกษาพื้นที่สาธารณะทางกายภาพสำหรับการชุมนุมทางการเมืองนั้นพบว่ายังมีงานวิจัยอยู่น้อย

อีกทั้งการชุมนุมทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือผู้นำนั้นเกิดขึ้นในประเทศไทยมาตั้งแต่ในปีพ.ศ.2500 ได้มีการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองอย่างเป็นทางการครั้งแรกในกรุงเทพมหานคร นั่นคือ พื้นที่สนามหลวงและพบว่า การชุมนุมทางการเมืองได้ใช้พื้นที่สาธารณะหลากหลายประเภทส่งผลกระทบต่อการทำกิจกรรมอื่น จึงต้องมีกฎหมายบังคับใช้เพื่อควบคุมผลกระทบนั้นคือพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 ด้วยเหตุนี้งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาถึงการในพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานครตั้งแต่ปีพ.ศ. 2500-2563 ในด้านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่และการใช้งานโดยแบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา ได้แก่ การชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 การชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ พ.ศ.2549-2557 และการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ.2562-2563 เพื่อวิเคราะห์สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา เป็นแนวทางในการศึกษาและใช้งานให้กับเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะและผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะในอนาคต

1.2 คำถามวิจัย

การเปลี่ยนแปลงของการเลือกพื้นที่สาธารณะในทางกายภาพสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานครตั้งแต่ปีพ.ศ.2500-2563 เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1. สสำรวจประเภทและลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะในการใช้งานสำหรับการชุมนุมทางการเมือง
2. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

1.4 สมมติฐาน

การใช้งานพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะของกรุงเทพมหานครที่มีการใช้งานและลักษณะทางกายภาพเปลี่ยนแปลงไป

1.5 ขอบเขตการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และแบ่งขอบเขตการศึกษาออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ ขอบเขตเชิงเนื้อหาและขอบเขตเชิงพื้นที่ดังนี้

1. ขอบเขตเชิงเนื้อหา

การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นบ่อยครั้งและส่งผลกระทบต่อพื้นที่ที่มีเหตุมาจากความต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองพบว่ามีการใช้พื้นที่สาธารณะหลายพื้นที่ และมีพื้นที่สาธารณะหลากหลายประเภท โดยส่วนมากการชุมนุมทางการเมืองจะใช้พื้นที่สาธารณะมีลักษณะทางกายภาพแบบเปิดโล่งกว้างสะดวกต่อการเข้าถึงเป็นสิ่งเชิญชวนให้เกิดการใช้งานในพื้นที่สาธารณะ

การศึกษาจะทำการรวบรวมข้อมูลเพื่อแบ่งช่วงเวลาในการศึกษาจากเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือผู้นำ พบว่าสามารถแบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา ได้แก่ การชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 การชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 การชุมนุมทางการเมืองสี่สี พ.ศ.2549-2557 และการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ. 2562-2563 ซึ่งเป็นช่วงเวลาตั้งแต่การเริ่มต้นการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจนถึงปัจจุบัน และนำมาวิเคราะห์เพื่อเลือกพื้นที่ศึกษา

การศึกษาจะทำการรวบรวมข้อมูลเพื่อแบ่งช่วงเวลาในการศึกษาจากเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือผู้นำ พบว่าสามารถแบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา ได้แก่ การชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 การชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 การชุมนุมทางการเมืองสี่สี พ.ศ.2549-2557 และการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ. 2562-2563 ซึ่งเป็นช่วงเวลาตั้งแต่การเริ่มต้นการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจนถึงปัจจุบัน และนำมาวิเคราะห์เพื่อเลือกพื้นที่ศึกษา

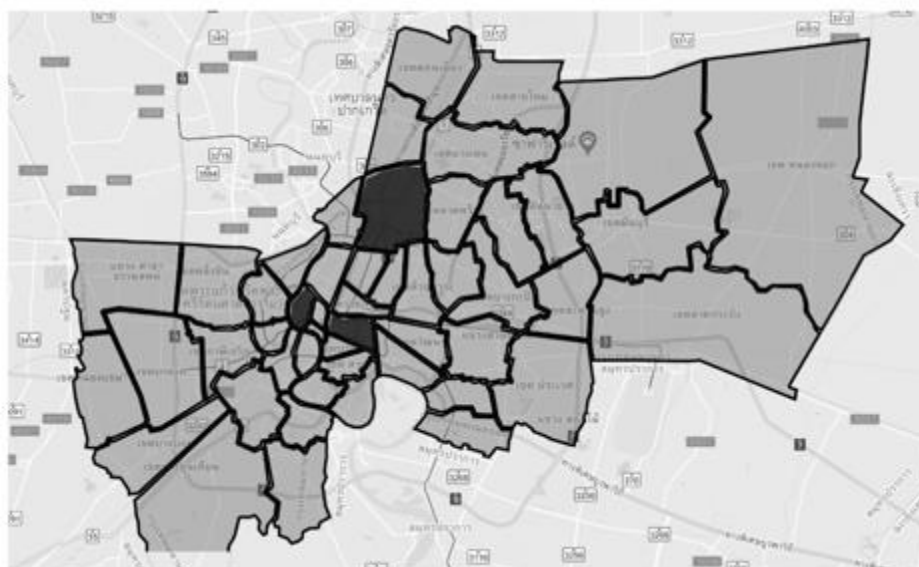
การศึกษาศึกษาการสำรวจประเภทของพื้นที่สาธารณะและคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะในแต่ละพื้นที่ศึกษาภายใต้กรอบการศึกษาที่กำหนด และวิเคราะห์เพื่อแสดงถึงความแตกต่างทางกายภาพของพื้นที่ศึกษาที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

การศึกษาคความแตกต่างทางกายภาพของพื้นที่ศึกษาที่เลือกมาจากแต่ละช่วงเวลาเพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองควบคู่ไปกับกฎหมายพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 และนำมาสรุปผลการศึกษาถึงพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

2. ขอบเขตเชิงพื้นที่

ในงานวิจัยนี้ศึกษาในกรุงเทพมหานครเมืองศูนย์กลางทางด้านการเมืองการปกครองคัดเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเฉพาะเจาะจงจากพื้นที่สาธารณะที่มีการใช้งานสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเสมอและพื้นที่สาธารณะใหม่มีลักษณะแตกต่างจากพื้นที่สาธารณะเดิม 7 พื้นที่ ได้แก่ สนามหลวง ถนนราชดำเนินบริเวณถนนราชดำเนินกลาง ได้แก่ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยและอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16

แยกราชประสงค์ แยกปทุมวัน ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับปทุมวัน และห้าแยกลาดพร้าว มีพื้นที่อยู่ในบริเวณ 3 เขต ได้แก่ เขตปทุมวัน เขตพระนครและเขตจตุจักร

ภาพที่ 1-1 พื้นที่ศึกษา อยู่ใน 3 เขตของกรุงเทพมหานคร

1.6 นิยามศัพท์

พื้นที่สาธารณะ (PUBLIC SPACE) : พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมหลากหลาย ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ประกอบไปด้วยคุณสมบัติ 6 ประการ ได้แก่ เป็นพื้นที่เปิดกว้างต่อการใช้งาน เป็นทรัพยากรของส่วนรวม มีผลกระทบต่อส่วนรวม สามารถรองรับบทบาทสาธารณะ รองรับความหลากหลายของคน กิจกรรม เวลาและ พื้นที่ปราศจากกำแพงหรือรั้ว

พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง (PUBLIC SPACE FOR POLITICAL RALLIES) : พื้นที่สาธารณะทั่วไปเมื่อเกิดการชุมนุมทางการเมืองขึ้นจะกลายเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง มีลักษณะเป็นพื้นที่ชั่วคราว รองรับการประชุมทางการเมืองกิจกรรมเดียวเท่านั้นเนื่องจากเกิดขึ้นซ้อนทับกับการใช้ประโยชน์ที่ดินอื่นในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ หรือช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง

1.7 ขั้นตอนการทำงาน

รวบรวมและศึกษาข้อมูลเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองเพื่อเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือผู้นำ ในกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปีพ.ศ.2500-2563 เพื่อแบ่งช่วงเวลาในการศึกษา

1. ศึกษาช่วงเวลาของเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือผู้นำ และคัดเลือกพื้นที่ศึกษาที่ใช้ในการชุมนุมทางการเมืองเพื่อนำมาสำรวจและวิเคราะห์ คุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะ
2. ศึกษาแนวคิดและทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง เพื่อค้นหาประเภทของพื้นที่สาธารณะและคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะ
3. สำรวจประเภทของพื้นที่สาธารณะและคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะที่เป็น พื้นที่ศึกษา เพื่อทำความเข้าใจถึงสภาพทั่วไปที่สัมพันธ์กับการเมืองและวิเคราะห์ถึงความแตกต่างทางกายภาพของพื้นที่และกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง ในปัจจุบัน
4. ศึกษาพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 เพื่อทราบถึงข้อกำหนดที่มีผลต่อการ ใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง
5. สัมภาษณ์ผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลาและเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะเพื่อ ศึกษาการใช้งานพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในอดีตจนถึงปัจจุบัน
6. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเพื่ออธิ บานพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง
7. สรุปความแตกต่างของพื้นที่สาธารณะที่มีผลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทาง การเมือง ทั้งทางด้านประเภทของพื้นที่สาธารณะ คุณลักษณะของพื้นที่สาธารณะ และ พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 และอธิบายถึงพัฒนาการของการใช้พื้นที่
8. สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงประเภทและคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทาง การเมือง
2. เพื่อทราบถึงพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง
3. เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในส่วนนี้เป็นการทบทวนวรรณกรรมเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาพื้นที่สาธารณะและการชุมนุมทางการเมือง โดยการชุมนุมทางการเมืองต้องการพื้นที่สาธารณะทางกายภาพเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จะทบทวนวรรณกรรมผ่านแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรณีศึกษาจากต่างประเทศ มีหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1 นิยามและความสำคัญ

2.1.1 พื้นที่สาธารณะ

2.1.2 การชุมนุมทางการเมือง

2.1.3 พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

2.2 แนวคิดและการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

2.3 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะ

2.2.1 ประเภทของพื้นที่สาธารณะ

2.2.2 คุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะ

2.4 ประสบการณ์การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในต่างประเทศ

2.3.1 พัฒนาการของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

2.3.2 กรณีศึกษาการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองใน

ต่างประเทศ

2.5 สรุปทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิด

2.5.1 สรุปทบทวนวรรณกรรม

2.5.2 กรอบแนวคิด

2.5.3 ช่วงเวลาการชุมนุมทางการเมือง

2.1 นิยามและความสำคัญ พื้นที่สาธารณะ การชุมนุมทางการเมือง และพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

2.1.1 พื้นที่สาธารณะ

พื้นที่สาธารณะ คือ พื้นที่รองรับกิจกรรมหลากหลายของมนุษย์และเป็นองค์ประกอบสำคัญของการออกแบบชุมชนเมืองเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของมนุษย์มีลักษณะสำคัญที่แตกต่างจากพื้นที่ส่วนตัว 5 ประการ คือ การเป็นพื้นที่เปิดกว้างต่อการเข้าถึงการใช้งาน เป็นทรัพยากรของส่วนรวม มีผลกระทบต่อส่วนรวมและสามารถรองรับบทบาทสาธารณะได้ (Parkinson, 2012) และพื้นที่สาธารณะที่ดีจะต้องมีความเป็นอเนกประโยชน์ของพื้นที่ที่จะต้องประกอบไปด้วยความหลากหลายของผู้คน เวลาและกิจกรรม (Hillier & Hanson, 1989; Lennard, 1995; Whyte, 1980) จากลักษณะสำคัญของพื้นที่สาธารณะนี้จะส่งผลให้เกิดกิจกรรมหลักในชีวิตประจำวันของมนุษย์ (Gehl et al., 2011) พบว่า มี 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมจำเป็น กิจกรรมทางเลือก และกิจกรรมทางสังคม ซึ่งกิจกรรมนั้นจะเกิดขึ้นได้พื้นที่สาธารณะนั้นจะต้องเป็นพื้นที่ที่มีคุณภาพและการออกแบบ การจัดวางองค์ประกอบพื้นที่สาธารณะจะต้องตอบสนองต่อการใช้งานของมนุษย์โดยเฉพาะในกิจกรรมทางเลือกและกิจกรรมทางสังคม

ทั้งนี้กิจกรรมทางเลือกและกิจกรรมทางสังคมเป็นกิจกรรมก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแตกต่างกันตรงที่กิจกรรมทางเลือกนั้นจะเกิดขึ้นจากความพอใจและมักเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนรู้จักกันหรือคนในครอบครัว ในขณะที่กิจกรรมทางสังคมนั้นจะสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นไม่จำเป็นต้องรู้จักกันมาก่อน หนึ่งในกิจกรรมนั้น คือ การพูดคุย ปรีกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมไปถึงกิจกรรมทางการเมืองอย่างการชุมนุมทางการเมืองจะเกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะเสมอ มีลักษณะทางกายภาพ เป็นพื้นที่เปิดโล่งกว้างให้ความรู้สึกถึงอิสระ ปราศจากกำแพงหรือรั้วเพื่อให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างผู้คนและการเข้าถึงพื้นที่ได้ทุกเวลาจึงจะส่งผลให้เกิดความเท่าเทียมในการใช้พื้นที่สาธารณะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย (Arendt, 2013) แม้การล้อมรั้วจะเป็นการรักษาความปลอดภัยให้กับพื้นที่แต่ก็เป็นการตัดขาดความสัมพันธ์กับพื้นที่ภายนอกแลความเป็นสาธารณะของพื้นที่ไปส่งผลให้พื้นที่นั้นกลายเป็นพื้นที่ส่วนตัว (Verzosa, 2005)

ดังนั้นพื้นที่สาธารณะควรมีลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่เปิดโล่งเพื่อดึงดูดให้เกิดการใช้งานกิจกรรมและเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกันทุกคน พื้นที่สาธารณะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยที่ต้องการพื้นที่สาธารณะทางกายภาพเพื่อรวมตัวทางการเมืองแสดงออกถึงจำนวนคนผ่านการชุมนุมทางการเมือง

2.1.2 การชุมนุมทางการเมือง

การชุมนุมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางการเมืองสำคัญต่อระบอบประชาธิปไตยในการส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันด้วยความสมัครใจเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ผ่านการพูดคุย ปกป้องหรือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Amnesty, 2021) ประกอบไปด้วยพฤติกรรมแสดงออกทางการเมืองหลายรูปแบบภายใต้เงื่อนไขระบอบประชาธิปไตย พิภูล มีมานะ และ สุนุกสิงห์มาต (2560) แบ่งพฤติกรรมทางการเมืองเป็นการแสดงออกทางการเมืองผ่านทางร่างกายเพื่อให้ผู้อื่นได้รับรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมีลักษณะการชุมนุมทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ได้แก่

(ก) การเรียกร้องทางการเมือง เป็นการรวมตัวของประชาชนที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันในการจัดกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปกป้องหรือ การกระจายข้อมูลข่าวสารหรือให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์ของส่วนรวม หรือเป็นการบรรยายเหตุการณ์ (Tilly, 1995) สอดคล้องกับแนวคิด Melucci (1995) และ Touraine (1980) การเรียกร้องทางการเมืองนั้นจะต้องมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารควบคู่ไปกับการกระจายข้อมูลผ่านการระดมมวลชนให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อผลประโยชน์ส่วนรวมและรวมพลังกันเรียกร้องทางการเมือง มีลักษณะของการยื่นข้อเสนอ การร้องทุกข์ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยส่วนมากการชุมนุมทางการเมืองในการเรียกร้องจะใช้พื้นที่ที่มีขอบเขตชัดเจนและไม่มีการเคลื่อนที่ อาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการชุมนุมทางการเมืองแบบสงบ

(ข) การกดดันทางการเมือง หรือ การต่อต้านทางการเมือง เป็นการรวมตัวชุมนุมทางการเมืองของประชาชนเมื่อการเรียกร้องทางการเมืองไม่เกิดผล หรือไม่ได้รับการตอบรับ (Huntington & Dominguez, 1975) มีแนวคิดว่าการชุมนุมทางการเมืองแบบกดดันทางการเมืองเป็นไปเพื่อความต้องการให้รัฐตอบสนองต่อความต้องการหรือข้อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Buechler (1995) การกดดันทางการเมืองเกิดขึ้นจากความขัดแย้งเมื่อมีฝ่ายเสียผลประโยชน์ เนื่องจากประชาชนส่วนมากไม่ได้รับความเป็นธรรมจึงนำไปสู่การต่อสู้ทางการเมือง ส่วนมากการชุมนุมทางการเมืองเพื่อกดดันรัฐบาลจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนที่ อย่างการเดินขบวน หรือยึดครองพื้นที่สาธารณะประเภทต่าง ๆ เพื่อตั้งถิ่นฐาน สร้างความเดือดร้อนต่อผู้ครอบครอง เศรษฐกิจและสังคม

นอกจากนี้การชุมนุมทางการเมืองในปัจจุบันยังเป็นไปตามทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movements) และการรวมกลุ่มทางการเมืองเพื่อจัดการชุมนุมทางการเมือง อุบลพรรณ กระจ่างโพธิ์ (2553) กล่าวว่าเกิดขึ้นได้ต้องประกอบไปด้วย กลุ่มผู้มีส่วนร่วมทางการเมือง ประกอบไปด้วย ผู้นำหรือแกนนำ ผู้ชี้ให้เห็นความสำคัญของปัญหา ผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง เป็นผู้มีเป้าหมายและได้รับผลกระทบเดียวกัน เป็นปัจจัยภายในที่ก่อให้เกิดการชุมนุมทาง

การเมือง และปัจจัยภายนอกประกอบไปด้วย ผู้สนับสนุนการชุมนุมทางการเมือง สาธารณชนผู้เฝ้ามองหรือผู้สังเกตการณ์ภายนอก และรัฐหรือฝ่ายตรงข้าม ซึ่งตามแนวคิดของ (Habermas, 1987) การชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นจากความไม่เท่าเทียมทางชนชั้นและการควบคุมอำนาจของรัฐส่งผลให้เกิดการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากคนชนชั้นกลางเป็นผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง ผู้ได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจของรัฐและเสียผลประโยชน์เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน แตกต่างจากในอดีตการต่อสู้เปลี่ยนแปลงทางการเมืองจะเกิดขึ้นจากชนชั้นนำเป็นผู้แย่งชิงอำนาจขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยจะต้องมีพื้นที่ในการรวมตัวเพื่อต่อสู้ นั่นคือ พื้นที่สาธารณะ

สอดคล้องกับแนวคิดของ Touraine (1985) คือ การชุมนุมทางการเมืองจะแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ผ่านวัตถุ คำพูด หรือการแสดงออกทางร่างกายเพื่อสร้างความทรงจำ บันทึกการเปลี่ยนแปลงหรือแสดงออกถึงการแย่งชิงอำนาจทางการเมือง ส่วนมากจะสร้างสัญลักษณ์การเปลี่ยนแปลงผ่านสถาปัตยกรรมบนพื้นที่สาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นอนุสาวรีย์ รูปปั้น อาคาร ตึก เป็นต้น (นพปฎล ศรีวงษ์รัตน์, 2560) นั่นจึงเป็นสิ่งแสดงให้เห็นได้ว่า การชุมนุมทางการเมือง เป็นกิจกรรมการแสดงออกเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้เกิดความเท่าเทียมกันและเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมจะเกิดขึ้นได้ต้องมีพื้นที่สาธารณะทางกายภาพรองรับกิจกรรมนั้น หรือในงานวิจัยนี้จะให้คำจำกัดความว่า พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

2.1.3 พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

จากแนวคิดของ Goodsell (2003) และ Vale (2014) พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการใช้ชุมนุมทางการเมือง ด้วยเหตุผลว่าพื้นที่สาธารณะไม่เพียงแต่สร้างไว้เพื่อประโยชน์ใช้สอย แต่ในอีกแง่มุมทางผังเมืองนั้นพื้นที่สาธารณะเป็นสิ่งแสดงเชิงสัญลักษณ์ของอำนาจทางการเมืองของเมืองนั้นถูกถ่ายทอดผ่านสถาปัตยกรรมหลากหลายแบบล้อมรอบพื้นที่สาธารณะหรือสร้างไว้เป็นสัญลักษณ์ของเมืองหรือบันทึกความทรงจำเพื่อระลึกถึงหรือเป็นข้อความสำคัญ ซึ่ง Habermas (1987) Parkinson (2012) และ Hatuka (2018) ผู้ศึกษาถึงพื้นที่สาธารณะและการชุมนุมทางการเมือง เห็นด้วยว่าพื้นที่สาธารณะเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐและประชาชนผ่านการแสดงออกทางการเมืองไม่ว่าจะเป็น การชุมนุมทางการเมืองหรือกิจกรรมอื่น ด้วยลักษณะของพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งปราศจากรั้วเชือกชวนให้ผู้คนไม่รู้จักกันได้เข้ามาสร้างปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่ เป็นคุณสมบัติความหลากหลายของพื้นที่สาธารณะ ในทางการเมืองเมื่อพื้นที่สาธารณะใช้งานในกิจกรรมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการจัดพิธีการสำคัญ งานเฉลิมฉลอง หรือการชุมนุมทางการเมืองจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาใด ช่วงเวลาหนึ่งอาจใช้ระยะเวลาไม่นาน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเป็นพื้นที่เดียวกันกับพื้นที่สาธารณะโดยทั่วไปลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่เปิดโล่งปราศจากรั้ว เพื่อสร้างความรู้สึกถึงอิสระเสรีภาพไม่มีสิ่งปิดกั้นทั้งการกระทำและความคิด รองรับ

กิจกรรมการชุมนุมทางการเมืองมีลักษณะเป็นพื้นที่ชั่วคราว ซึ่งพื้นที่สาธารณะนั้นก็มีความหลากหลายประเภทที่นำมาใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมือง

2.2 แนวคิดการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

Parkinson (2012) Taha (2016) และ Hatuka (2018) ผู้สนใจการศึกษาเรื่องความต้องการพื้นที่สาธารณะทางกายภาพของประชาธิปไตย พบว่า พื้นที่สาธารณะและประชาธิปไตยเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ทางการเมือง การวางผังและออกแบบเมือง และสถาปัตยกรรมในการสร้างพื้นที่สัญลักษณ์และสร้างความหมายของพื้นที่ให้เกิดการจดจำเป็นสถานที่ อีกทั้งยังพบว่า การปกครองแบบประชาธิปไตยมีบทบาทและกิจกรรมหลากหลายที่ต้องการใช้พื้นที่สาธารณะทางกายภาพเป็นพื้นที่ในการแสดงออกทางร่างกายและการพูด รวมไปถึงการจัดกิจกรรมการชุมนุมทางการเมืองจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงจำนวนผู้เข้าร่วมมีนัยยะสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

และจากการศึกษาของ Fraser (2016) ถึงการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองพบว่า การชุมนุมทางการเมืองส่วนมากผู้ชุมนุมควรเป็นผู้เลือกพื้นที่ได้มากกว่าถูกกำหนดพื้นที่จากกฎหมายเพื่อแสดงออกถึงความเป็นประชาธิปไตยอย่างสูงสุด และการแสดงออกทางการเมืองในยุคปัจจุบันมีทั้งที่โลกออนไลน์ หรือ พื้นที่เสมือนเกิดขึ้นมาเป็นพื้นที่สาธารณะใหม่เมื่อพื้นที่สาธารณะทางกายภาพถูกปิดกั้นอาจออนไลน์และกายภาพนั้นทำงานควบคู่และขนานกันไป อย่างไรก็ตามพื้นที่สาธารณะทางกายภาพนั้นสามารถสร้างผลกระทบทางการเมืองได้มากกว่าโลกออนไลน์เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่สามารถมองเห็นและจับต้องได้จริง

นอกจากนี้ยังพบว่า การเลือกใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองให้ความสำคัญกับลักษณะทางกายภาพในการเป็นปัจจัยสำคัญในใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อสร้างผลกระทบออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมทางการเมืองหรือกิจกรรมการชุมนุมทางการเมือง ซึ่งลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองนั้นเหมือนกับพื้นที่สาธารณะทั่วไป

2.3 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

จากการทบทวนวรรณกรรมถึงนิยามและความสำคัญของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง และแนวคิดการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง พบว่ามีคุณลักษณะทางกายภาพเป็นผลต่อการตัดสินใจในการใช้พื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมืองแบ่งได้ดังต่อไปนี้

2.3.1 ประเภทของพื้นที่สาธารณะ

จากการศึกษาประเภทของพื้นที่สาธารณะทางผังเมืองพบว่า ในงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาประเภทพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองพบว่าการแบ่งประเภทพื้นที่สาธารณะสามารถแบ่งได้ตามความสำคัญระดับเมืองและลักษณะทางกายภาพ

1. **พื้นที่สาธารณะแบ่งตามความสำคัญของเมือง** ธิติมา กลางกำจัต (2550) ได้แบ่งไว้ 2 ประเภทดังต่อไปนี้

(ก) พื้นที่สาธารณะระดับชุมชน (PUBLIC SPACE OF A COMMUNITY) พื้นที่สาธารณะมีการใช้งานอยู่ตามชุมชน เป็นการใช้งานร่วมกันของผู้คนในละแวกบ้านใกล้เคียงกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน อาจมีลักษณะเป็นลานสถานที่สำคัญของชุมชน สวนสาธารณะหรือตลาดนัด จะมีขนาดใหญ่มากและมีผู้ใช้งานเป็นกลุ่มคนที่อาจมีความรู้จักกัน ครอบคลุม น้อยครั้งจะพบว่าคนแปลกหน้าเข้ามาใช้งานพื้นที่

(ข) พื้นที่สาธารณะระดับเมือง (PUBLIC SPACE OF CIVIC LEVEL) เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่และอาจมีความสำคัญในเมือง เป็นศูนย์กลางของความหลากหลายของกลุ่มคน กิจกรรมและเวลา มีผู้ใช้งานส่วนมากไม่จำเป็นต้องเป็นผู้รู้จักกันมารวมตัวเพื่อทำกิจกรรมหรือสร้างปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่เป็นครั้งคราว หรือต่างคนต่างทำกิจกรรมภายในพื้นที่เดียวกัน

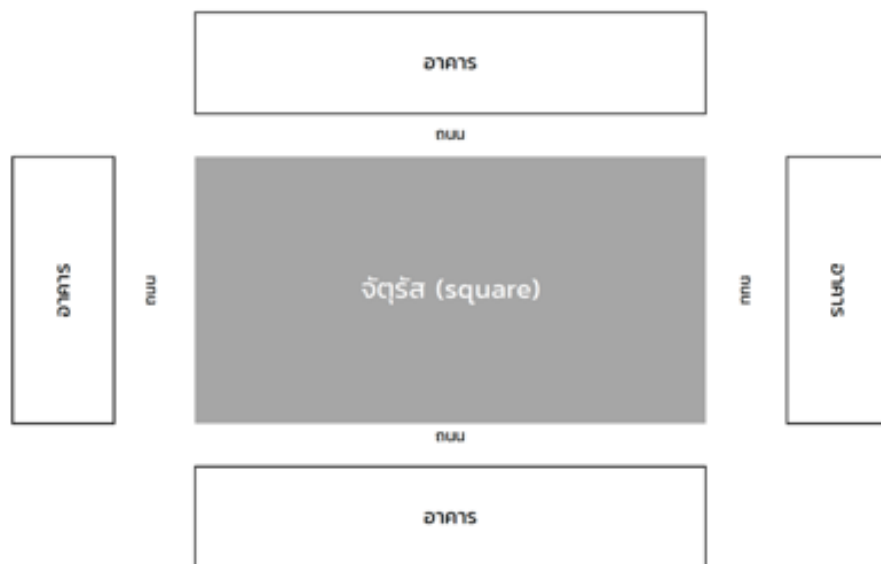
2. **การแบ่งประเภทพื้นที่สาธารณะตามลักษณะทางกายภาพ** ผู้วิจัยได้ค้นคว้าถึงรูปแบบพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจากนักคิดหรือผู้ที่เคยศึกษาวิจัยมาก่อนอย่าง Hatuka (2018) สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ จตุรัส (Square) สวน (Park) ถนน (Street) และ Parkinson (2012) พบว่ายังมีอีก 2 รูปแบบคือ ลาน (Plaza) และ ทางเท้า (Path) สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. **พื้นที่สาธารณะแบบเปิดโล่ง (PUBLIC OPEN SPACE)** พื้นที่ในลักษณะเปิดโล่งกว้างปราศจากการปิดล้อมด้วยสิ่งก่อสร้างปกคลุม ส่วนมากอาจมีลักษณะเป็นพื้นที่สีเขียวเต็มไปด้วยต้นไม้หญ้า หรือเป็นพื้นที่มีลักษณะวัสดุพื้นผิวแบบแข็งมากกว่าอ่อนนุ่ม ได้แก่

(ก) จตุรัส (Square)

จตุรัส เป็นองค์ประกอบของเมืองพบว่ามีมาตั้งแต่อดีตให้มีความสวยงามและเป็นเครื่องมือแสดงสัญลักษณ์บางอย่างในบางแห่งอาจเป็นการแสดงอำนาจทางการเมือง อย่าง อะกอร่า (Agora) หรือฟอรัม (Forum) หรืออาจเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของเมือง มักจะตั้งอยู่ในพื้นที่สำคัญ เช่น ทางเข้าทางออก ใจกลางเมือง เป็นต้น (ฐิติกร สังข์แก้ว และบดินทร์ สายแสง, 2012) จะพบมากในพื้นที่บริเวณเมืองเก่า มีบทบาทในการเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมหลากหลายของประชาชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ในบางแห่งเรียกว่า จตุรัสพลเมือง (Civic square) มีมักจะเป็นพื้นที่ใช้สำหรับเป็นจุดนัดพบรวมตัวของประชาชนในการจัดงานสำคัญ จตุรัสมีจุดเด่นเป็นพื้นที่รับรู้ได้ง่ายจากประสาทสัมผัสโดยเฉพาะการมองเห็นเมื่อเกิดกิจกรรมขนาดใหญ่ ภายในจตุรัสส่วนมากจะมีลักษณะสำคัญแสดงออกถึงสถาปัตยกรรมของเมืองประกอบไปด้วย การออกแบบขนาด สัดส่วนที่เข้ากัน อาคารสำคัญ อนุสาวรีย์เครื่องหมายสัญลักษณ์ และมีลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่ล้อมรอบด้วย

อาคารอย่างน้อย 3 ด้านมีเส้นทางสัญจรหรือถนนผ่านด้านใดด้านหนึ่งหรือทั้ง 4 ด้าน พื้นผิววัสดุที่แข็งแรงทนทานสัดส่วนมากกว่าพื้นผิวอ่อนนุ่ม

ภาพที่ 2-1 ลักษณะทางกายภาพจัตุรัส ในงานวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย

จากที่กล่าวมาในข้างต้นและจากการศึกษาของผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าจัตุรัสใจกลางเมืองในหลายประเทศมักจะเป็นพื้นที่สำคัญในการเป็นพื้นที่สัญลักษณ์สำหรับการแสดงออกทางการเมืองอย่างจัตุรัสทahrir (Tahrir Square) ในเหตุการณ์อาหรับสปริง (Arab Spring) เมืองโคโร จัตุรัสบาสต์ลีล (The Bastille Square) จากเหตุการณ์ปฏิวัติฝรั่งเศส เมืองปารีส ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ถูกจดจำจากเหตุการณ์ต่อสู้ของประชาชนจนนำมาสู่การเป็นพื้นที่สัญลักษณ์ของประชาธิปไตยเกิดการชุมนุมทางการเมืองบ่อยครั้ง นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่มีจุดเด่นในการออกแบบเพื่อแสดงถึงความเท่าเทียมทางสังคมกับประเทศตะวันตกเช่นเดียวกับ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย บนถนนราชดำเนินของประเทศไทย

ภาพที่ 2-2 เหตุการณ์อาหรับสปริง จัตุรัสทahrir (Tahrir Square)

ที่มา: wikipedia (2554)

(ข) ลานโล่ง (Plaza)

ลานโล่ง พื้นที่สาธารณะพบได้โดยทั่วไปตามพื้นที่เมืองมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งกว้างคล้ายจัตุรัสแต่จะเป็นพื้นที่โล่งเชื่อมต่อกับบาทวิถีหรือทางเท้า และถนน ในบางแห่งมีการโอบล้อมด้วยอาคาร พื้นผิววัสดุส่วนมากเป็นแบบแข็งแรงคงทน ไม่มีขอบเขตรั้วกั้น มีบริบทเป็นพื้นที่รองรับการใช้งานร่วมกันของประชาชนมีหลากหลายรูปแบบ ในงานวิจัยนี้จะศึกษาลานโล่งที่มักจะถูกนำมาใช้รองรับกิจกรรมการชุมนุมทางการเมืองพบว่ามี 2 รูปแบบ ได้แก่ ลานโล่งหน้าอาคาร และลานโล่งพื้นที่สาธารณะ (กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550)

ลานโล่งหน้าอาคาร (The Corporate Foyer) เป็นพื้นที่โล่งเชื่อมต่อกับอาคารสูงและทางเท้า ส่วนมากถูกจัดสร้างจากเอกชนเปิดให้ใช้งานแบบสาธารณะสำหรับการนัดพบหรือใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนในช่วงพักกลางวันของพนักงานบริษัท บุคคลทั่วไป ระยะเวลาการใช้งานมักจะเป็นช่วงระยะสั้น เช่น การนั่งคอย ฝากู เป็นต้น (KIM MR, 2015) ในบางแห่งมีลักษณะเป็นทางแคบกำหนดไว้ให้ใช้เฉพาะการสัญจรเพียงอย่างเดียว และมีการจำกัดผู้ใช้งาน มีทั้งลักษณะเป็นลานโล่งหน้าอาคารติดพื้นดิน และยกระดับจากพื้นดินหรือ สกายวอล์ค (Skywalk) เชื่อมอาคารและสถานีขนส่งสาธารณะอย่างรถไฟฟ้า ด้วยลักษณะการเป็นพื้นที่โล่งกว้างจึงมักจะมีการจัดกิจกรรมการแสดง หรือการชุมนุมทางการเมือง อย่างในพื้นที่บริเวณลานโล่งลอยฟ้าแยกปทุมวัน พบว่ามีการใช้เป็นพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองแบบแฟลชม็อบ เป็นต้น

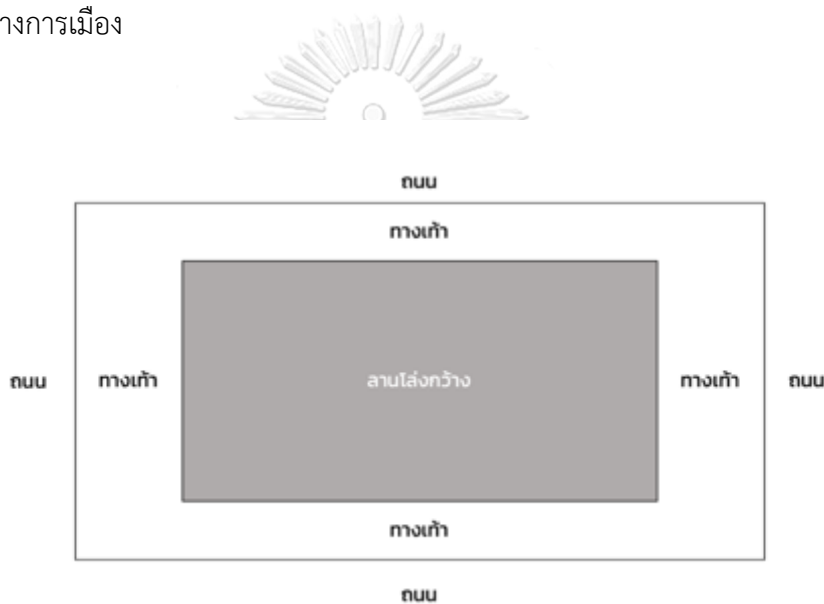
ถนน หรือ ทางเท้า

ภาพที่ 2-3 ลักษณะทางกายภาพของลานหน้าอาคาร
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 2-4 ลานโล่งยกระดับลอยฟ้าแยกปทุมวัน (Skywalk)
ที่มา: ผู้วิจัย

ลานโล่งพื้นที่สาธารณะ (The Ground Public Place) เป็นลานโล่งขนาดใหญ่มักตั้งอยู่ในพื้นที่ใจกลางเมือง หรือพื้นที่สำคัญอยู่ติดพื้นดิน มีลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่กว้างบางแห่ง ล้อมรอบไปด้วยทางเท้าและถนน หรือล้อมรอบไปด้วยถนนอย่างเดียว ใช้สำหรับการทำกิจกรรมและประโยชน์ที่หลากหลาย มีการใช้งานหลายช่วงเวลาและไม่จำกัดผู้ใช้งาน ส่วนมากจะมีไว้เพื่อรองรับกิจกรรมขนาดใหญ่ อย่างงานเฉลิมฉลอง การแสดงดนตรี การแสดงศิลปะ ลานโล่งรูปแบบนี้คล้ายกับจัตุรัส มักจะไม่มี ล้อมรั้ว (Marcus & Francis, 1997) อย่าง สนามหลวง ของประเทศไทยในอดีต มีการใช้งานแบบผสมผสานทั้งกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ เป็นพื้นที่ตลาดนัดสร้างปฏิสัมพันธ์ของคนเมือง พื้นที่รองรับการพักผ่อนในช่วงวันหยุด และเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมทางการเมือง อย่าง การชุมนุมทางการเมือง

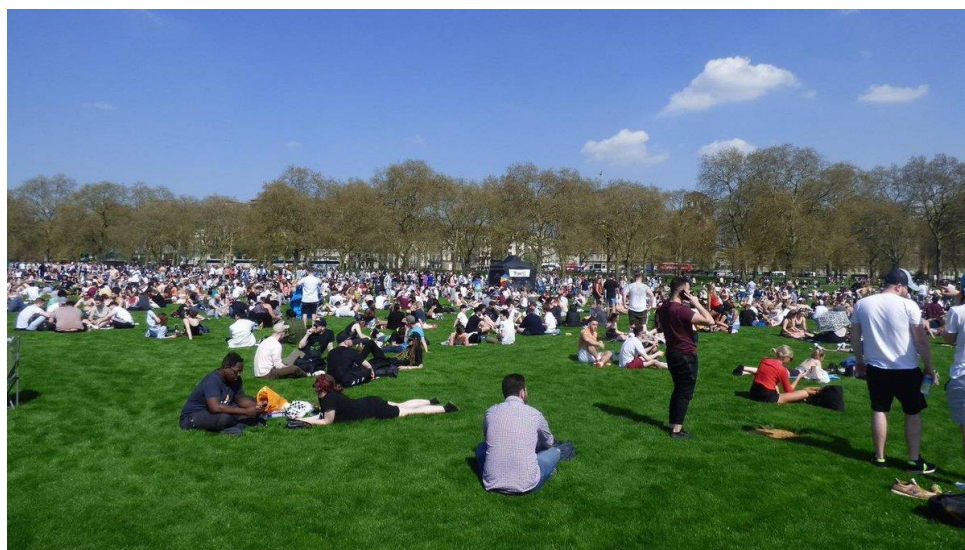

รูปที่ 2-5 ลักษณะทางกายภาพลานหน้าอาคาร
ที่มา: ผู้วิจัย

(ค) สวนสาธารณะ (Public Park)

สวนสาธารณะเกิดขึ้นในช่วงการปฏิวัติอุตสาหกรรมของประเทศอังกฤษส่งผลให้เกิดการหายไปของพื้นที่สาธารณะ เมืองเกิดความตึงเครียดไม่มีพื้นที่พักผ่อนให้กับประชาชนในเมือง พระราชวังจึงแบ่งพื้นที่สวนให้ประชาชนสามารถเข้ามาใช้งานเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจในช่วงวันหยุด จากการทำงานเร่งรีบในวันธรรมดา เมื่อมีการพัฒนาเมืองต่อมากการสร้างสวนสาธารณะอาจเกิดจากการจัดการของเอกชนหรือรัฐ แต่จะต้องสามารถเข้าถึงได้โดยปราศจากค่าใช้จ่าย พื้นที่สวนสาธารณะจะมีลักษณะเป็นพื้นที่โล่งกว้างและมีสภาพแวดล้อมเป็นธรรมชาติ ประกอบไปด้วยต้นไม้ พุ่มหญ้า สระน้ำ รูปปั้นสำคัญ (พงศธร เนตรวิเชียร, 2552) ในต่างประเทศสวนสาธารณะไม่เพียงแต่เป็นพื้นที่

สำหรับการพักผ่อนเท่านั้นแต่ยังเป็นพื้นที่สำคัญทางสังคมและการเมืองในการรองรับการชุมนุมทางการเมือง ในระยะยาวแบบค้างคืนในรูปแบบการตั้งค่ายพักอาศัย (Camping) เนื่องจากภายในส่วนมีสาธารณูปโภคเพียงพอพร้อมเช่น ห้องน้ำ โรงอาหาร เป็นต้น สวนสาธารณะที่พบว่ามีการใช้งานชุมนุมทางการเมืองได้แก่ สวนไฮด์ปาร์ค (Hyde Park) ในประเทศอังกฤษ สวนเซ็นทรัลปาร์ค (Central Park) ในประเทศสหรัฐอเมริกา

ภาพที่ 2-6 สวนไฮด์ปาร์ค

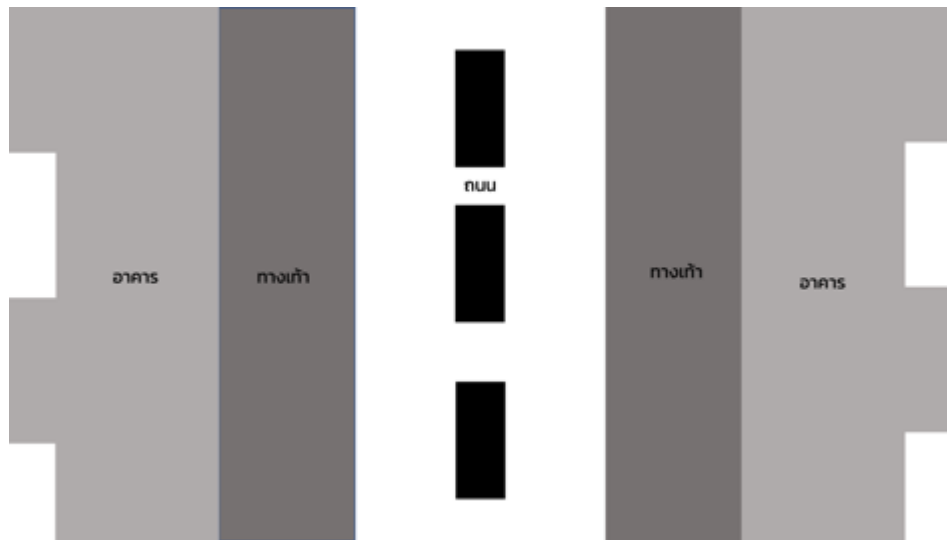
ที่มา: framvuf (2019)

2. พื้นที่สาธารณะแบบปิดล้อม (PUBLIC ENCLOSED SPACE) พื้นที่ว่างมีการปิดล้อมหรือโอบล้อมไปด้วยสิ่งก่อสร้างหรืออาคารขนาดใหญ่ ได้แก่

(ง) ถนน (Street)

ถนน พื้นที่สาธารณะเกิดขึ้นจากการขยายถิ่นฐานของมนุษย์ส่งผลให้เกิดความต้องการสัญจรเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ผ่านทางบก โดยใช้ถนนเป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายรูปแบบทั้งสำหรับการเดินด้วยเท้าในการข้ามฝั่งและเดินทางด้วยยานพาหนะ มีลักษณะเป็นทางแคบยาว หรือกว้างยาวตามแต่ละความสำคัญของย่าน เช่น ถนนกว้างยาวมักจะในย่านพาณิชยกรรมมีการสัญจรของยานพาหนะหนาแน่น ถนนจะอยู่ติดกับบาทวิถีเสมอและด้วยลักษณะจะอยู่ในพื้นที่โล่งจึงสามารถมองเห็นได้ง่าย รองรับจำนวนคนได้มากจึงพบว่าเป็นพื้นที่สาธารณะอีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง จากการขยายพื้นที่ออกจากพื้นที่จัตุรัส ลานกว้าง หรือทางเท้า ลักษณะกิจกรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นนั้นพบว่ามี 2 รูปแบบ คือ การเคลื่อนที่จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุด (vector shape)

และการเคลื่อนที่แบบดาวกระจาย (star shape) เป็นการกระจายพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองไปหลายพื้นที่ เช่น ในเหตุการณ์ Black's Live Matter ในประเทศสหรัฐอเมริกา Umbrella Movement ในประเทศฮ่องกง การชุมนุมทางการเมืองเสื้อเหลือง-แดง ในประเทศไทย

ภาพที่ 2-7 ลักษณะทางกายภาพถนน

ที่มา: ผู้วิจัย

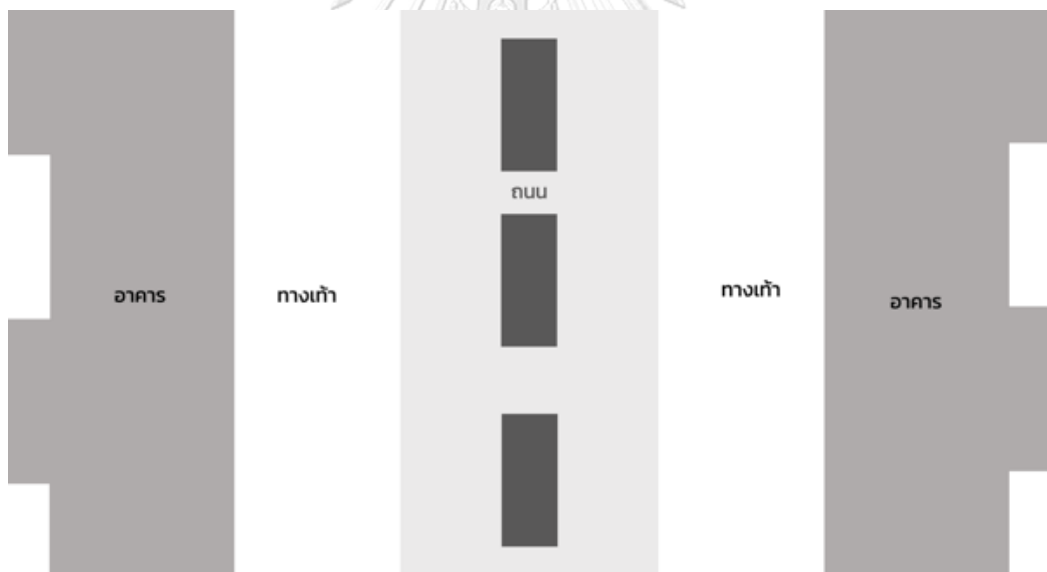

ภาพที่ 2-8 การชุมนุมทางการเมืองบนถนนสีลม พ.ศ. 2563

ที่มา: ผู้วิจัย

(จ) ทางเท้าหรือบาทวิถี (Pathway)

ทางเท้าหรือบาทวิถี เป็นพื้นที่สาธารณะสำคัญที่สุดสำหรับเมืองตามแนวคิดของ Jacobs (1992) มองว่าทางเท้าหรือบาทวิถี เป็นศูนย์รวมความหลากหลายของคน เวลา และกิจกรรมมากที่สุด และเป็นพื้นที่ถูกใช้สำหรับในชีวิตประจำวันของทุกคนโดยการสัญจรทางเท้าเชื่อมต่อพื้นที่ในระยะเดินสั้นๆ ประมาณ 400-500 เมตร (Gehl, 2011) มีลักษณะเป็นพื้นที่แคบยาว มักจะอยู่ขนานข้างริมแม่น้ำ ถนน หรืออยู่ระหว่างถนนและอาคาร บ้านเรือน ทางเท้าและบาทวิถีที่ดีจะต้องมีองค์ประกอบ การจัดวางแสงและเงา เพื่อบังแสงแดดในช่วงเวลากลางวันและมีไฟส่องสว่างเพียงพอในช่วงเวลากลางคืน ป้ายเตือนสำคัญ โดยจะต้องไม่กีดขวางเป็นอุปสรรคต่อการเดินและในบางแห่งยังเป็นพื้นที่สำหรับชีวิตสาธารณะในการสร้างปฏิสัมพันธ์ในสังคมในการนัดพบ พูดคุย หากทางเท้านั้นมีขนาดที่กว้าง ทางเศรษฐกิจอย่างการเป็นพื้นที่วางขายของสำหรับหาบแร่แผงลอย จึงสามารถกล่าวได้ว่าทางเท้าเป็นพื้นที่เกิดกิจกรรมตลอดเวลาที่มีผู้สัญจรผ่านมากมาย จนเกิดเป็นสายตาเฝ้าระวัง (Eyes on street) ดังนั้นพื้นที่สาธารณะทางเท้าจึงเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีความปลอดภัยสูง

ภาพที่ 2-9 ทางเท้าหรือบาทวิถี

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 2-10 ทางเท้าหรือบาทวิถี

ที่มา: ผู้วิจัย

จากการศึกษารูปแบบของพื้นที่สาธารณะที่ถูกนำมาใช้เป็นพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองจะพบว่ามีการใช้พื้นที่สาธารณะที่มีลักษณะทางกายภาพแตกต่างกัน 5 รูปแบบได้แก่ จัตุรัส ลานโล่ง สวนสาธารณะ ถนนและทางเท้า ซึ่งในงานวิจัยนี้จะแบ่งออกเป็นพื้นที่สาธารณะตามลักษณะทางกายภาพออกเป็น 2 รูปแบบหลัก คือ พื้นที่สาธารณะแบบพื้นที่โล่ง ได้แก่ จัตุรัส ลานโล่ง สวนสาธารณะ และพื้นที่สาธารณะแบบแคบ ได้แก่ ถนน ทางเท้าหรือบาทวิถี จะพบว่าพื้นที่สาธารณะที่ได้กล่าวไปนั้นในข้างต้นนั้นจะเป็นพื้นที่สาธารณะปราศจากการล้อมรั้ว แต่ในประเทศไทยพบว่าทั้งพื้นที่สาธารณะแบบโล่งและแบบแคบมักจะมีการล้อมรั้วหรือกั้นรั้วไว้เสมอ ด้วยเหตุผลในด้านการรักษาความปลอดภัยและมีการกำหนดระยะเวลาการใช้งานโดยเฉพาะ สวนสาธารณะ ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงเลือกรูปแบบพื้นที่สาธารณะที่มีการนำมาใช้ในการชุมนุมทางการเมืองปราศจากรั้วปิดกั้นมาตั้งแต่ในอดีต 4 รูปแบบคือ จัตุรัส ลานโล่ง ถนน และทางเท้าหรือ บาทวิถี มาใช้ในการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและศึกษาคุณลักษณะทางกายภาพภายในพื้นที่

2.3.2 คุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะ

การใช้พื้นที่สาธารณะโดยทั่วไปของมนุษย์นั้นจะต้องมีหลากหลายองค์ประกอบสร้างขึ้นเพื่อเชิญชวนให้เกิดการใช้งานภายในพื้นที่เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในชุมชนพื้นที่สาธารณะจึงจะต้องมีการออกแบบให้ตอบสนองต่อการใช้งานของมนุษย์ Gehl (2011) ผู้ศึกษาชีวิตสาธารณะของมนุษย์พบว่าพื้นที่สาธารณะที่ดึงดูดให้เกิดกิจกรรมภายในพื้นที่จะต้องมีคุณลักษณะทางกายภาพที่เอื้อต่อการใช้งานหรือการทำกิจกรรม ประกอบไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวก อย่างสภาพอากาศ ร้านค้า

ไฟส่องสว่าง แก้วอีม้านั่ง เป็นต้น การเข้าถึงพื้นที่สะดวก ซึ่งสัมพันธ์แนวคิดของ Marcus and Francis (1997) และสิทธิพร ภิรมย์รัตน์ (2014) เสนอถึงตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่สาธารณะ มุมมอง ขนาดของพื้นที่และรูปร่างของพื้นที่นั้นมีผลต่อการใช้งานของมนุษย์ควบคู่ไปกับหน้าที่ประโยชน์ใช้สอยของพื้นที่สาธารณะเพื่อแสดงถึงบริบทของพื้นที่ในการกำหนดกิจกรรมสามารถแบ่งออกได้หลายรูปแบบ ดังนี้ พื้นที่ตั้งอาคารสาธารณะพื้นที่พบปะหลักของชุมชนเมือง พื้นที่สำหรับการเฉลิมฉลองตามเทศกาล พื้นที่สำหรับการบันเทิง พื้นที่สำหรับการค้าขาย พื้นที่โดยรอบกลุ่มอาคารสำนักงาน พื้นที่กิ่งสาธารณะโดยรอบกลุ่มอาคารที่อยู่อาศัย พื้นที่ว่างสัมพันธ์กับชุมทางจราจรในเมือง ซึ่งประโยชน์ใช้สอยนี้ยังสะท้อนพื้นที่สาธารณะนั้นว่าสามารถรองรับกิจกรรมหรือจำนวนคนได้มากหรือน้อย เมื่อมีคนใช้งานพื้นที่สาธารณะจำนวนมากและต่อเนื่องจะส่งผลให้เมืองมีชีวิตชีวาตามมาด้วยสายตาเฝ้าระวัง (Eyes on street) ทำให้พื้นที่นั้นเกิดความปลอดภัย (Jacobs, 1992)

นอกจากนี้ Parkinson (2012) Taha (2016) และ Hatuka (2018) ผู้ศึกษาถึงการวางผังและออกแบบเมืองที่สนใจคุณลักษณะทางกายภาพและพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง พบว่า คุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะทั่วไปมีความเห็นแตกต่างในมุมมองของคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ดึงดูดให้เกิดการใช้งานชุมนุมทางการเมืองได้ พื้นที่จะต้องมีความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ เพื่อเป็นสิ่งสะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ภายในพื้นที่ บริบททางการเมืองเพื่อดึงดูดให้เกิดการใช้พื้นที่สาธารณะในการชุมนุมทางการเมืองประกอบไปด้วย

1. ตำแหน่งที่ตั้ง เป็นสิ่งบ่งบอกถึงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ความสำคัญของพื้นที่และมีผลต่อการใช้งานของมนุษย์และกิจกรรมภายในพื้นที่ ซึ่งการแบ่งประโยชน์การใช้ที่ดินสามารถแบ่งตามผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556 ได้ดังนี้ ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม ที่ดินประเภทคลังสินค้า ที่ดินประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ที่ดินประเภทสถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ปราณระฟ้า พรหมประวัติ (2550) ได้แบ่งประเภทตำแหน่งที่ตั้งสำคัญของเมืองไว้ดังต่อไปนี้ ตำแหน่งใจกลางถนน จุดตัดถนนสายหลัก มุมถนน บริเวณรอบอาคารสาธารณะสำคัญและบริเวณทางเข้าประตูเมือง โดยตำแหน่งและที่ตั้งของพื้นที่สาธารณะที่มองเห็นได้ง่ายเป็นปัจจัยสำคัญดึงดูดให้เกิดการใช้งานในพื้นที่จำนวนมาก (ชรีดา ชาตริกกุล, 2555) ในการใช้งานทางการเมืองนั้น ตำแหน่งและที่ตั้งสามารถสร้างผลกระทบได้มาก

2. การเข้าถึงพื้นที่ การเกิดกิจกรรมบนพื้นที่สาธารณะและจำนวนผู้ใช้งานจะมีมากเมื่อพื้นที่สาธารณะตั้งอยู่ในบริเวณที่มีการสัญจรทั้งการเดินเท้าและยานพาหนะสูง อย่างบริเวณมุมถนน เป็นต้นและการตั้งอยู่บนพื้นที่สามารถมองเห็นได้ง่ายและเป็นจุดเชื่อมต่อพื้นที่อื่นเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดการใช้พื้นที่สาธารณะมากขึ้น (Carr et al., 1992; Lennard, 1995; กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550)

Jacobs (1992) พบว่าการเข้าถึงพื้นที่ที่จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีพื้นที่ทางเท้าที่ดีส่งเสริมการเดินเชื่อมต่อพื้นที่สาธารณะ เนื่องจากการเดินเท้าเป็นการสัญจรทุกคนสามารถเข้าถึงได้และมีความเท่าเทียมในการใช้งาน ตามมาด้วยรถโดยสารประจำทางและรถส่วนตัว ซึ่งในปัจจุบันในหลายพื้นที่ได้มีการพัฒนาการเข้าถึงพื้นที่ด้วยระบบราง

3. ขนาดของพื้นที่ ความสำคัญและตำแหน่งที่ตั้งมีผลต่อการกำหนดขนาดของพื้นที่ พื้นที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่มีความต้องการใช้พื้นที่สาธารณะสูง จำนวนผู้ใช้งานมาก พื้นที่จะถูกออกแบบและสร้างให้มีขนาดใหญ่เพื่อรองรับให้เพียงพอต่อการใช้งาน ซึ่งขนาดของพื้นที่นั้นมีผลต่อความรู้สึก การเลือกทำกิจกรรมให้เหมาะสมและพฤติกรรมของมนุษย์ (จุฬาลักษณ์ ไพบุลย์ฟุ้งเฟื่อง และ ต้นข้าว ปาณินท์, 2562; ชริตา ชาตรีกุล, 2555) ในทางการเมืองขนาดของพื้นที่สาธารณะทำหน้าที่ในการรองรับจำนวนผู้ชุมนุมทางการเมือง พื้นที่ขนาดใหญ่รองรับจำนวนคนได้มากเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบและสามารถสร้างแรงกดดันนำมาสู่การเปลี่ยนแปลง เป็นข้อแตกต่างจากพื้นที่ออนไลน์ เนื่องจากพื้นที่ทางกายภาพนั้นเป็นสิ่งที่เห็นและจับต้องได้จริงสะท้อนถึงความน่าเชื่อถือจากการชุมนุมทางการเมือง ด้วยการวิเคราะห์ขนาดของพื้นที่ตามหลักของ Jacobs Method (Jacobs, 1967) พิจารณาขนาดพื้นที่ตามจำนวนของผู้ชุมนุมทางการเมือง โดยหากกิจกรรมภายในพื้นที่นั้นเป็นการยืนแบบแน่น 1 คนจะใช้พื้นที่ 0.25 ตารางเมตร และหากกิจกรรมเป็นการยืนห่างกันระยะแขนหรือนั่ง 1 คนจะใช้พื้นที่ 1 ตารางเมตร

4. รูปร่างของพื้นที่ ตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบันรูปร่างของพื้นที่สาธารณะได้เปลี่ยนแปลงไปมีหลากหลายรูปแบบ รูปร่างของพื้นที่แตกต่างกันมีผลต่อทัศนียภาพการมองเห็นและความรู้สึกของมนุษย์ เช่น รูปร่างเรียบง่ายอย่างเรขาคณิต สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม วงกลม เป็นรูปร่างพื้นฐาน (Basic) ส่งผลให้เกิดความรู้สึกเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน (Benedikt, 1979) นอกจากรูปร่างเรขาคณิต ในปัจจุบัน Krier (1979) ได้พบว่าจากการพัฒนาของเทคโนโลยีการสร้างพื้นที่สาธารณะนั้นสามารถมีได้มากกว่ารูปร่างพื้นฐานสามารถแบ่งรูปร่างไว้ดังนี้

1. Angling รูปร่างหลายเหลี่ยมมี 2 ด้านขนานกัน สามารถมองเห็นได้ทุกมุม
2. Segment แสดงเฉพาะส่วนขององค์ประกอบพื้นฐาน มองเห็นได้เพียงบางส่วนหรือเห็นเพียงเสี้ยวเดียวของรูปร่าง
3. Addition การเพิ่มสัดส่วนขององค์ประกอบพื้นฐาน สามารถมองเห็นได้จากหลายมุม
4. Overlapping and Merging การทับซ้อนขององค์ประกอบพื้นฐาน หรือรูปร่างพื้นฐาน
5. Distortion รูปร่างของพื้นที่ไม่สามารถกำหนดได้ หรือรูปร่างเปลี่ยนแปลงไปไม่สามารถอธิบายรูปร่างได้

ภาพที่ 2-11 รูปทรงของพื้นที่ตามแนวคิดของ Rob Krier
ที่มา : Krier (1979)

5. **ความปลอดภัย** Taha (2016) เกิดขึ้นจากสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อความรู้สึกปลอดภัยอย่าง ไฟส่องสว่าง การมีเจ้าหน้าที่ตำรวจเฝ้าระวังรอบพื้นที่ กล้องวงจรปิด เป็นต้นและ ความมีชีวิตชีวาของพื้นที่จากผู้คน จะช่วยสร้างให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย แต่ในแง่มุมมองสำหรับการ ชุมชนทางการเมืองนั้นจะต้องพิจารณาจากการเป็นพื้นที่โอบล้อมของอาคารด้วย

6. **สิ่งอำนวยความสะดวก** Whyte (1980) และ Gehl et al. (2011) พบว่าสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นสิ่งแวดล้อมสร้างบรรยากาศความสะดวกสบายและความปลอดภัย มีผลต่อการตัดสินใจใช้พื้นที่สาธารณะและดึงดูดให้เกิดการใช้งาน สิ่งอำนวยความสะดวกนี้เป็นส่วนส่งเสริมให้พื้นที่มีชีวิตชีวา โดยพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจะต้องการโครงสร้างพื้นฐานอย่าง ห้องน้ำ ไฟฟ้า ร้านอาหารหรือร้านค้า ไฟส่องสว่าง ในการชุมนุมทางการเมืองสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นปัจจัยในการ เลือกใช้พื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมคล้ายกับกิจกรรมอื่น

7. **ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่** สัญลักษณ์เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง ผ่านการสร้างตัวแทนจากประสบการณ์รับรู้ได้ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการทำ กิจกรรม ดำเนินวิถีชีวิต การเข้าใจสภาพแวดล้อม (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2014) ส่วนมากสัญลักษณ์ จะเกิดขึ้นในพื้นที่ทางสังคมเนื่องจากเป็นพื้นที่สำหรับการใช้ชีวิตร่วมกันของมนุษย์ หรือเรียกว่า พื้นที่

สาธารณะ ในทางสังคมและการเมืองสัญลักษณ์ไม่เพียงแต่มีความสำคัญกับการใช้ชีวิตประจำวัน แต่ยังเป็นการแสดงถึงอำนาจ ที่นำมาสู่การ “ต่อสู้เชิงสัญลักษณ์” นำมาใช้แทนข้อความ คำพูด ด้วยการแสดงความคิดเห็น เกิดขึ้นจากประสบการณ์หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่นั้น ซึ่งในแต่ละช่วงเวลานั้นจะมีความทรงจำแตกต่างกันไป

นอกจากนี้ Blumer (1969) ได้ศึกษาว่า การแสดงออกผ่านสัญลักษณ์สามารถสะท้อนความหมาย ความคิด ในลักษณะการแสดงออกทางร่างกายมนุษย์เป็นวัตถุทางสังคม และผ่านสถาปัตยกรรม เป็นวัตถุเชิงกายภาพ สามารถมองเห็นได้ เช่น รูปปั้น อนุสาวรีย์ อีกทั้งยังเป็นการบ่งบอกถึงบริบทของพื้นที่ และความเป็นสัญลักษณ์ในลักษณะแบบนามธรรมแสดงออกผ่านความรู้สึกของแต่ละบุคคลและช่วงเวลาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ด้วยบรรยากาศสภาพแวดล้อม ประกอบไปด้วยลักษณะของพื้นที่และประสบการณ์ของผู้คนเกิดขึ้นพร้อมกัน ตรงกัน จึงจะทำให้เกิดกิจกรรมบางอย่างขึ้นในพื้นที่ได้ เป็นลักษณะของ ความรู้สึกในสถานที่ หรือ Sense of Place

2.4 ประสบการณ์การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในต่างประเทศ

การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นตั้งในยุคสมัยกรีกโบราณและโรมัน มีการสร้างพื้นที่สาธารณะให้พลเมืองไว้ใช้เพื่อดำรงชีวิต สร้างปฏิสัมพันธ์และรวมตัวกันปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้พื้นที่สาธารณะในการชุมนุมทางการเมือง โดยในส่วนนี้จะเป็นการศึกษาถึงพัฒนาการของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเพื่อแสดงให้เห็นถึงที่มาของการมีพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและการทำงานเริ่มต้น กรณีศึกษาจากต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ดังต่อไปนี้

2.4.1 พัฒนาการของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

ยุคกรีกเป็นจุดเริ่มต้นของการปกครองระบอบประชาธิปไตยและการใช้พื้นที่สาธารณะในการชุมนุมทางการเมือง เรียกว่า อะกอร่า (Agora) หรือของชาวโรมันก็มีเช่นกันคือ ฟอรัม (Forum) มีลักษณะเป็นพื้นที่ลานโล่งกว้าง รวบรวมกิจกรรมหลากหลายไว้ภายในพื้นที่เดียว ทั้งการเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจอย่างตลาดแลกเปลี่ยนสินค้า การเป็นพื้นที่ทางสังคมในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น หรือเป็นพื้นที่ทางการเมืองเพื่อชุมนุมทางการเมืองปรึกษาหารือ การเป็นพื้นที่สภาตัดสินปัญหาภายในเมือง (ฐิติกร สังข์แก้ว และบดินทร์ สายแสง, 2012) เมื่อการพัฒนาทางความคิดและเมืองมีความเจริญก้าวหน้า ลักษณะของพื้นที่สาธารณะได้มีหลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไปไม่ว่าจะเป็น จัตุรัส ลานกว้าง ถนน ทางเท้า ล้วนแต่เกิดขึ้นมาเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์อย่างสูงสุดและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์

ในเหตุการณ์ช่วงศตวรรษที่ 18 นักคิดชาวเยอรมัน ฮาเบอร์มาส (Habermas, 1992) ศึกษาการเปลี่ยนผ่านของพื้นที่สาธารณะมีพลเมืองโดยเฉพาะชนชั้นกลางเป็นตัวสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบนพื้นที่สาธารณะ เป็นจุดเริ่มต้นของการให้ความสนใจพื้นที่สาธารณะในการเป็นพื้นที่ทางการเมือง ซึ่งในยุคนั้นพื้นที่สาธารณะไม่ได้มีเพียงแต่พื้นที่ลานกว้างจัตุรัสที่รัฐสร้างให้เป็นพื้นที่สาธารณะเท่านั้น แต่ยังมีพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่เกิดขึ้นจากกลุ่มคนชนชั้นกลางสร้างขึ้นและเป็นเจ้าของ เช่น สโมสร ร้านกาแฟ ร้านอาหาร สนามกีฬา เป็นต้น พื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงปราศจากอำนาจของรัฐ จึงเป็นพื้นที่อิสระในการแลกเปลี่ยนข่าวสารบ้านเมืองนำมาสู่การเรียกร้องเพื่อความเท่าเทียมของคนทุกชนชั้น มารวมต่อกันชุมนุมทางการเมืองต่อสู้ระหว่างชนชั้นกลางกับกลุ่มคนชนชั้นนำกลายเป็นระบอบประชาธิปไตยมาจนถึงปัจจุบัน เช่นเดียวกันกับแนวคิดของ Arendt (2013) มองว่าพื้นที่สาธารณะเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณค่าของประชาธิปไตยในการเป็นพื้นที่ก่อให้เกิดสำนึกทางการเมืองของพลเมืองให้ทราบถึงหน้าที่และความสำคัญของตนต่อการพัฒนาเมือง

2.4.2 กรณีศึกษาการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในต่างประเทศ

การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นไปที่การชุมนุมทางการเมืองภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยโดยจะนำกรณีศึกษาการใช้พื้นที่สาธารณะของต่างประเทศมาเปรียบเทียบกับประเทศไทยในด้านการเกิดขึ้นของพื้นที่ลักษณะการใช้งานและองค์ประกอบของพื้นที่สาธารณะ พิจารณาจากประเทศที่มีการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง ประเทศปกครองระบอบประชาธิปไตยและมีกฎหมายการชุมนุมทางการเมือง เพื่อนำมาเป็นกรณีศึกษากับประเทศไทย

1. อังกฤษ เป็นประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงของการวางระบบผังเมืองหลายครั้ง ในยุคแรกนั้นเน้นความสวยงามให้กับพื้นที่เป็นหลัก การให้ความสำคัญกับการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ส่งผลให้พื้นที่สาธารณะหายไป ในปัจจุบันได้พัฒนาเมืองรองรับการใช้ชีวิตของมนุษย์และเน้นสถาปัตยกรรมความสวยงามแบบผสมผสานและยังมีพื้นที่สาธารณะในรูปแบบสวนสาธารณะหลายแห่ง อีกทั้งยังเป็นประเทศต้นแบบของการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาให้อิสระ เสรีภาพในการพูดแก่ประชาชนโดยผ่านการอนุญาตให้ใช้พื้นที่สาธารณะ รูปแบบสวนสาธารณะไฮด์ปาร์ก (Hyde park) ปอดของเมืองมีขนาดใหญ่ถึง 900 ไร่ เป็นแหล่งรวมกิจกรรมที่หลากหลายของชาวลอนดอน ในบริเวณมุมตะวันออกเฉียงเหนือของสวนเป็นพื้นที่สำหรับการปราศรัยเรื่องราวทั่วไปในชีวิตประจำวันหรือชุมนุมทางการเมืองแก่ประชาชน เรียกว่า Speakers' Corner (Slipa-mag, 2564) โดยภายในบริเวณจะมีองค์ประกอบทางกายภาพที่โดดเด่นและเป็นเหมือนสัญลักษณ์ของสถานที่คือ ประตูดั้งหินอ่อน Marble Arch ตั้งอยู่เกาะกลางการจราจรขนาดใหญ่ของถนน อ็อกฟอร์ด (Oxford street)

สามารถเดินทางเข้าถึงได้ง่ายทั้งการเดินทางจากรถโดยสารสาธารณะ รถไฟใต้ดิน มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน และในการชุมนุมทางการเมืองในบริเวณนี้ ผู้ปราศรัยมักจะใช้ถังสบู่เป็นเวทีให้เป็นจุดที่มองเห็นได้ง่าย เพื่อได้รับความสนใจจากผู้มาทำกิจกรรมอื่น (Marble arch London, 2017) แม้จะพบว่าการชุมนุมทางการเมืองยังเกิดบนพื้นที่สาธารณะอย่างถนนหรือทางเท้าบ้างนั้นมักจะเป็นเหตุการณ์ที่สะท้อนต่อจิตใจหรือสิทธิของพลเมือง อย่างเช่น การจลาจลในปี 2011 สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบเมื่อการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่ไฮด์ปาร์คไม่ได้ผล การใช้พื้นที่ถนนในการเดินขบวนจนไปถึงการจลาจล ทำลายสถานที่ ปล้นสิ่งของเป็นการแสดงออกเชิงพื้นที่ที่ต้องการแสดงถึงความไม่เท่าเทียมในสังคมตามถนนมีแต่ร้านค้าที่คนจนไม่สามารถจะซื้อได้จึงทำลายเสียดีกว่า เป็นต้น สะท้อนให้เห็นว่าการมีพื้นที่สาธารณะรองรับการชุมนุมทางการเมืองหรือมีพื้นที่รองรับเสรีภาพของการพูดนั้นช่วยบรรเทาให้เหตุการณ์ความรุนแรงลดน้อยลงก็ต่อเมื่อได้รับความสนใจและการแก้ไขปัญหาจากรัฐเนื่องจากการพูดนั้นเป็นเหมือนการระบายอย่างหนึ่งของกลุ่มคนผู้ได้รับผลกระทบจากรื่องราวหลากหลายในชีวิตประจำวัน

อย่างไรก็ตามในประเทศอังกฤษเองยังคงมีกฎหมายสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเพื่อให้การชุมนุมทางการเมืองนั้นละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ไม่เข้าร่วมอย่างน้อยที่สุด กำหนดให้มีการแจ้งเจ้าหน้าที่ก่อนมีการชุมนุมทางการเมืองต่อเจ้าหน้าที่เพื่อจะได้รับการอำนวยความสะดวกต่อการชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะ เช่น ถนน เจ้าหน้าที่จะไม่มีอำนาจการสั่งงานไม่ให้ใช้สถานที่ แต่หากพื้นที่สาธารณะนั้นอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานรัฐเจ้าหน้าที่มีอำนาจไม่ให้จัดการชุมนุมได้ อย่างเช่น สวนสาธารณะไฮด์ปาร์ค หรือสถานที่ได้รับความคุ้มครอง อย่างบ้านพักนายกรัฐมนตรี พระราชวัง และสถานที่ทำการทางการเมือง เป็นต้น หากฝ่าฝืนจะมีบทลงโทษ

ภาพที่ 2-12 สวนไฮด์ปาร์ค (Hyde park)

ที่มา: The Royal Parks (2021)

2. สหรัฐอเมริกา ประเทศที่การวางผังเมืองเริ่มมาจากความต้องการของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการออกแบบเมืองเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและเป็นประเทศให้อิสระเสรีสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเป็นอย่างมาก ด้วยความเป็นประเทศขนาดใหญ่การใช้พื้นที่ชุมนุมทางการเมืองในแต่ละเมืองมีลักษณะแตกต่างกันแต่ปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง ในงานวิจัยนี้จึงจะยกตัวอย่างในกรณี Black lives matter เกิดจากการฆาตกรรม จอร์จ ฟลอยด์ ชาวอเมริกันแอฟริกาบนทางเท้าของตำรวจและถนนอีกหลายแห่งในเมืองเกิดจากการยึดพื้นที่อยู่อาศัยของชาวผิวสีมาสร้างถนน ถนนจึงเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองที่ดีที่สุดในการสะท้อนสัญลักษณ์ของการชุมนุมทางการเมืองเรียกร้องความเท่าเทียมให้กับชาวผิวสี ด้วยการออกแบบเมืองให้ตอบสนองต่อการอยู่อาศัยของสหรัฐอเมริกาจะพบว่าถนนและทางเท้ามีความเชื่อมต่อเป็นเหมือนพื้นที่เดียวกันปราศจากการปิดกั้นจากรั้วหรือสิ่งกีดขวาง ทุกคนสามารถใช้พื้นที่ได้อย่างสะดวกแม้กระทั่งคนพิการจึงเป็นพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสมแก่การชุมนุม ในเหตุการณ์นี้ แต่การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมในครั้งนี้พบว่าได้พื้นที่ อาคารได้รับผลกระทบจากการก่อจลาจล การปล้นร้านค้าในเมืองสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก จนเกิดการปราบปรามจากตำรวจยังเป็นสิ่งตอกย้ำให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองไปในหลายรัฐเกิดจากความไม่พอใจในการกระทำของตำรวจและพบว่าอำนาจของตำรวจนั้นไม่สามารถสู้ประชาชนได้ จึงนำมาสู่การทำลายพื้นที่นี้อาจมีนัยยะที่บ่งบอกถึงความเหลื่อมล้ำที่อยู่ภายในเมือง เนื่องจากร้านค้าที่ถูกทำลายส่วนมากจะเป็นร้านดังหลายแห่ง

แม้ในสหรัฐอเมริกามีพื้นที่สาธารณะรูปแบบสวน จัดรั้วอยู่หลายแห่งแต่ก็พบว่าพื้นที่สาธารณะรูปแบบนั้นมักจะใช้เป็นพื้นที่ในการรวมตัวก่อนการเดินขบวน เกิดจากกฎหมายการชุมนุมทางการเมืองของสหรัฐอเมริกานั้นได้ให้อิสระเสรีภาพในการชุมนุมแก่ประชาชนภายใต้เงื่อนไขการชุมนุมนั้นต้องเป็นการชุมนุมโดยสงบ ส่วนในด้านการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองนั้นไม่มีข้อกำหนด ประชาชนสามารถชุมนุมในพื้นที่ใดและเวลาใดก็ได้ปราศจากการปิดกั้น ส่งผลให้เมื่อเกิดการชุมนุมทางการเมืองทุกครั้งการชุมนุมทางการเมืองบนถนน ทางเท้า ทางหลวงจึงเป็นสิ่งถูกกฎหมาย

ภาพที่ 2-13 Black lives matter เมืองวอชิงตัน ดีซี
ที่มา: Leah Asmelash CNN (2020)

3. ฮ่องกง อยู่ภายใต้การปกครองของประเทศจีน ยึดหลัก 1 การปกครอง 2 ระบบประกอบไปด้วยคอมมิวนิสต์และประชาธิปไตย ซึ่งฮ่องกงถูกปกครองจากประเทศอังกฤษยาวนานถึง 99 ปี ส่งผลให้ซึมซับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ปัจจุบันเป็นเขตการปกครองพิเศษที่มีความสำคัญในการเป็นเมืองท่าประตูสู่ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจของประเทศจีน เป็นพื้นที่พาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นสูงแต่พื้นที่เมืองมีไม่มากนัก การพัฒนาและออกแบบเมืองจึงอยู่ในรูปแบบอาคารสูงขนาดใหญ่หรือการขยายตัวแบบแนวตั้ง ในขณะที่เดียวกันนั้นพื้นที่สาธารณะก็พวามีน้อย (กนกวรรณ มะสุวรรณ และ ภูษิต เลิศวัฒนารักษ์, 2563) ส่งผลให้เมื่อเกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองการใช้พื้นที่สาธารณะมีความใกล้เคียงกับกรุงเทพมหานครมากที่สุด แตกต่างกันตรงการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองของฮ่องกงนั้นมีข้อจำกัดทางกฎหมายและทางกายภาพมากกว่า ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะในฮ่องกงนั้นไม่ว่าจะเป็นจัตุรัสหรือสวนสาธารณะจะมีขนาดไม่ใหญ่เพียงพอต่อความต้องการใช้พื้นที่ อีกทั้งยังมีการล้อมรั้วจำกัดการเข้าถึงและกิจกรรมการออกแบบภายในเมืองไม่ว่าจะเป็นถนน ทางเท้าหรือสวน มักจะถูกโอบล้อมรอบไปด้วยอาคารเปรียบเสมือนรั้วกันขนาดใหญ่เพื่อควบคุมพื้นที่ไม่ให้เหมาะสมกับการทำกิจกรรมชุมนุมทางการเมือง เนื่องจากฮ่องกงเป็นเมืองที่มีอิสระจากการปกครองของประเทศจีนยาวนาน เมื่อเกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองจึงจำเป็นต้องมีการรวมตัวกันบนพื้นที่ถนน ไปจนถึงการปิดสนามบิน ส่งผลเสียหายต่อการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจของจีนอย่างมาก แม้จะเกิดการปราบปรามของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการพยายามยึดพื้นที่คืน แต่ผู้ชุมนุมชาวฮ่องกงก็มีความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างพื้นที่สาธารณะของตนเองขึ้นบนถนนให้เป็นศูนย์กลางความหลากหลาย บนถนน Tim Mei เปลี่ยนเป็นจัตุรัสพลเมืองใช้สำหรับการตั้งเต็นท์อยู่อาศัยชั่วคราว ซึ่งภายในพื้นที่นั้นได้มีการจัดโซนอย่างเป็นระบบโดยเฉพาะการ

ให้มีพื้นที่สาธารณะส่วนกลางอย่างห้องสมุด ร้านค้า ร้านอาหาร หรือพิพิธภัณฑสถานที่ย่อมไว้เพื่อให้ ความรู้เกี่ยวกับการชุมนุมทางการเมือง สร้างความมีชีวิตชีวาให้กับเมืองมากขึ้น ไม่เพียงแต่การถูกใช้ งานสำหรับกิจกรรมจากผู้ที่ปักหลักชุมนุมเท่านั้นแต่ยังพบว่าผู้คนรอบข้างก็ออกมาเดินในบริเวณนี้มาก ยิ่งขึ้น

ส่วนกฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมทางการเมืองในฮ่องกงนั้นยังไม่มีมีการประกาศใช้อย่างชัดเจน เนื่องจากการอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศจีนในปัจจุบัน การชุมนุมทางการเมืองนั้นยังถือว่าเป็น สิ่งที่ผิดกฎหมายและไม่ควรที่จะเกิดขึ้นตราบใดที่ยังเป็นเขตปกครองพิเศษอยู่

ภาพที่ 2-14 The Umbrella Movement.

ที่มา: Anderson and sources (2019)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากกรณีศึกษาทั้ง 3 ประเทศ พบว่าการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองมีความแตกต่างกันทางด้านกฎหมายและพื้นที่สาธารณะดังนี้

กฎหมายการชุมนุมทางการเมืองในประเทศอังกฤษทางด้านการใช้พื้นที่สาธารณะในการชุมนุมทางการเมืองยังมีข้อจำกัดหากการชุมนุมทางการเมืองนั้นใช้พื้นที่สาธารณะภายใต้การดูแลของรัฐจะต้องทำการขออนุญาตก่อนใช้งาน เนื่องจากพื้นที่สาธารณะภายใต้การดูแลของรัฐนั้นหากเกิดความเสียหายจะสร้างผลกระทบต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่และผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นอย่างมาก และในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศไม่มีข้อจำกัดในการใช้งานพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองให้อิสระเสรีกับการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง แต่ประเทศฮ่องกงนั้นเป็นประเทศภายใต้การปกครองของประเทศจีนการเปิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองจึงยังไม่มีกฎหมายรับรองเนื่องจากประเทศจีนนั้นเป็นประเทศคอมมิวนิสต์มีผู้ปกครองเพียงรัฐบาลเดียว

และประชาชนไม่สามารถวิจารณ์ได้ การชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำได้

อีกทั้งเงื่อนไขทางด้านพื้นที่สาธารณะในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษนั้นมีพื้นที่สาธารณะให้ใช้งานจำนวนมากและไม่จำกัดการใช้งานในกิจกรรมต่างๆ อีกทั้งยังปราศจากรั้วกั้นเพื่อเชิญชวนให้เกิดการใช้งานพื้นที่สาธารณะเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ในสังคม แต่ในขณะเดียวกันนั้นประเทศฮ่องกงพบว่า พื้นที่สาธารณะมีจำนวนน้อย จำกัดกิจกรรมการใช้งานและมีรั้วกั้นเพื่อไม่ให้เกิดกิจกรรมไม่พึงประสงค์ที่รัฐไม่ต้องการให้เกิดขึ้นอย่างการชุมนุมทางการเมืองส่งผลให้การชุมนุมทางการเมืองหลายครั้งของประเทศฮ่องกงนั้นต้องลงสู่พื้นที่ถนนและสร้างผลกระทบต่อการสัญจรในชีวิตประจำวันของประชาชนทั่วไป

2.5 สรุปบททวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิด

2.5.1 สรุปบททวนวรรณกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมและกรณีศึกษาพบว่านิยามและความสำคัญของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองสะท้อนให้เห็นถึงบริบทของพื้นที่สาธารณะในประเทศไทยยังยึดติดกับความเป็นเจ้าของสถานที่และพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองมีลักษณะเป็นพื้นที่สาธารณะทั่วไป เพียงแต่พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง หรือพื้นที่ทางการเมืองนั้นจะมีลักษณะเป็นพื้นที่ชั่วคราวไม่พบว่ามีโครงสร้างหรือจัดทำไว้เป็นพื้นที่สำหรับกิจกรรมนี้โดยเฉพาะ และพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองนั้นจะต้องประกอบไปด้วยคุณสมบัติสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่เปิดโล่งกว้างปราศจากการล้อมรั้ว สามารถเข้าถึงได้ทุกคน เป็นทรัพย์สินของส่วนรวม รองรับบทบาทของสาธารณะ ส่งผลกระทบต่อสาธารณะและเป็นศูนย์กลางความหลากหลายทางด้านคน กิจกรรม และเวลา หรือเป็นพื้นที่อเนกประโยชน์ จึงจะเอื้อให้การชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นได้ เนื่องจากการชุมนุมทางการเมืองเป็นกิจกรรมที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วอาจจะกระทบต่อสิทธิของผู้อื่นหรือพื้นที่เสมอ

คุณสมบัติของพื้นที่สาธารณะใช้สำหรับเป็นเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่แรกเริ่ม สำหรับกิจกรรมการชุมนุมทางการเมืองการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะจากการทบทวนวรรณกรรมในส่วนของนิยามและความสำคัญของการชุมนุมทางการเมืองพบว่าจะต้องพิจารณาถึงพฤติกรรมทางการเมืองที่ต้องการจะแสดงออกประกอบไปด้วย การเรียกร้องทางการเมือง มีลักษณะเป็นกิจกรรมของการปราศรัย แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นหรือการถือป้ายประกาศส่วนมากจะเป็นลักษณะการชุมนุมทางการเมืองโดยสงบ และการกดดันทางการเมือง มีลักษณะกิจกรรมสร้างผลกระทบต่อพื้นที่รอบข้างและผู้ไม่เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนในพื้นที่บางครั้ง อย่างเช่น การปิด

ถนนเพื่อเดินขบวนกดดันทางการเมือง เป็นต้น และต้องพิจารณาร่วมกับกฎหมายสำหรับแนวทางการใช้พื้นที่สาธารณะในประเทศไทยคือ พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558

อีกทั้งเมื่อกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองที่จะสะท้อนผ่านกิจกรรมหลากหลายรูปแบบจำเป็นจะต้องพิจารณาถึงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะนั้นคือ ประเภทของพื้นที่สาธารณะประกอบไปด้วยพื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่เปิดโล่ง มีลักษณะเป็นพื้นที่มีขอบเขตแน่นอน กว้างใหญ่ และเปิดโล่งปราศจากรั้วกันส่วนมากจะตั้งอยู่ในบริเวณจุดสำคัญของเมือง อย่างประตูเมืองหรือใจกลางเมืองและเป็นพื้นที่มองเห็นได้โดยง่าย เข้าถึงได้โดยสะดวก อย่าง พื้นที่จัตุรัส ลานโล่งสวนสาธารณะ แต่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครนั้นพบว่าพื้นที่สาธารณะไม่ได้อยู่ในประเภทของพื้นที่สาธารณะมีลักษณะพื้นที่เมื่อพิจารณาตามการทบทวนวรรณกรรมเป็นพื้นที่ที่กึ่งสาธารณะเนื่องจากส่วนมากจะมีการล้อมรั้วและปิดกั้นการใช้งานมีเวลาเปิด ปิดที่แน่นอน ส่วนอีกประเภทคือพื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่ปิดล้อมมีลักษณะเป็นพื้นที่ที่มีความกว้างไม่มากและจำกัดขอบเขตแน่นอน จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นพื้นที่แคบแต่ในขณะเดียวกันนั้นก็มีความยาวไม่มีขอบเขต อย่างพื้นที่ถนนและทางเท้า

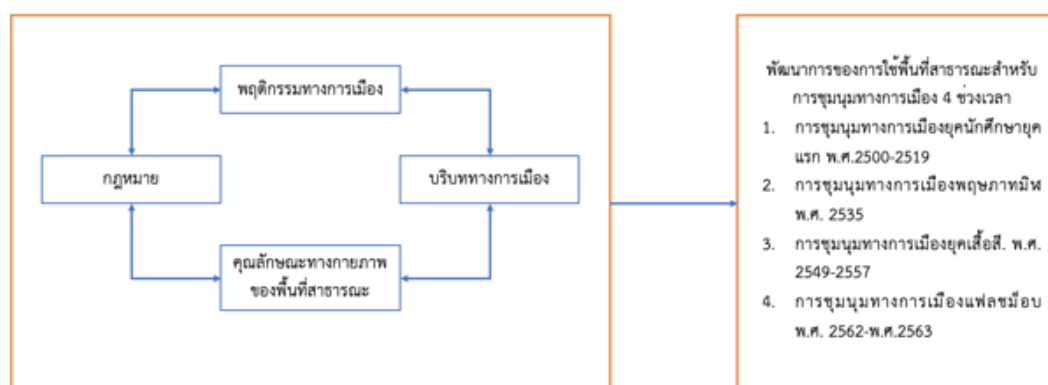
ซึ่งในพื้นที่สาธารณะแต่ละประเภทรูปแบบนั้นจะดึงดูดให้เกิดการใช้งานสำหรับการชุมนุมทางการเมืองได้ Parkinson (2012) Taha (2016) และ Hatuka (2018) จะต้องประกอบไปด้วยคุณลักษณะทางกายภาพแบ่งได้เป็นตามปัจจัยภายใน ประกอบไปด้วย ตำแหน่งที่ตั้ง การเข้าถึงพื้นที่ ขนาดของพื้นที่ รูปทรงของพื้นที่ ความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นสิ่งที่สะท้อนผ่านทางกายภาพของพื้นที่ได้ทั้งหมด และปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการเลือกใช้พื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมือง คือ ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ประกอบไปด้วย การแสดงสัญลักษณ์ผ่านทางกายภาพหรือสถาปัตยกรรมและการแสดงออกผ่านนามธรรม หรือความหมาย ความทรงจำ ประสบการณ์ของพื้นที่ จึงจะส่งผลดึงดูดให้ผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองเกิดความต้องการใช้พื้นที่นั้นในการรวมตัวชุมนุมทางการเมือง เนื่องจากคุณลักษณะทั้งหมดนั้นเอื้อให้การเข้าถึงของผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองสามารถเข้าใช้งานพื้นที่นั้นได้โดยง่ายและสามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับข้อเรียกร้องประสบความสำเร็จได้ในบางครั้ง

2.5.2 กรอบแนวคิด

จากการทบทวนวรรณกรรมสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาได้ว่า การเรียกร้องทางการเมืองและการกดดันทางการเมืองในแต่บริบททางการเมืองนั้นมีผลต่อการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่ต้องการจัดขึ้นเพื่อแสดงพลังทางการเมือง อีกทั้งการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานครแต่ละช่วงเวลาอยู่ภายใต้กฎหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีผลต่อการใช้งานพื้นที่สาธารณะสำหรับการ

ชุมนุมทางการเมืองด้วย สามารถกล่าวได้ว่าทั้ง 4 ประการ พฤติกรรมทางการเมือง บริบททางการเมือง กฎหมายและลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะนั้นมีความสัมพันธ์กัน

นอกจากนั้น การชุมนุมทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลาล้วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางการเมือง บริบททางการเมือง กฎหมายและมีการใช้พื้นที่สาธารณะหลากหลายพื้นที่ ดังนั้นการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจึงมีความแตกต่างและเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลาที่แตกต่างกัน สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังภาพที่ 2-15

ภาพที่ 2-15 กรอบแนวคิดงานวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย

2.5.3 ช่วงเวลาในการชุมนุมทางการเมือง

จากกรอบแนวคิดงานวิจัยการศึกษาพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองนั้นแบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา แม้จากการศึกษาของ ทินกฤต นุตวงษ์ (2557) และ กลวัชร จ่านงค์จิณารักษ์ (2562) จะพบว่าการชุมนุมทางการเมืองนั้นเกิดขึ้นมาตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเข้าสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย พบว่าเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นหลายครั้งตั้งแต่ภายหลังปีพ.ศ. 2475 ได้เกิดเหตุการณ์ประท้วงในประเด็นต่างๆที่หลากหลายเป็นกลุ่มย่อย แต่การชุมนุมทางการเมืองครั้งแรกที่มีผู้เข้าร่วมจำนวนมากและมีขนาดใหญ่โดยมีผู้นำเป็นนักศึกษาในปีพ.ศ.2483 การชุมนุมทางการเมืองเพื่อสนับสนุนและกระตุ้นรัฐบาลประเด็นการเรียกร้องดินแดนอินโดจีน

แต่ด้วยข้อจำกัดในงานวิจัยนี้ต้องการศึกษาการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองที่เป็นการต่อต้านหรือเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองหรือผู้นำซึ่งเป็นการชุมนุมทางการเมืองที่สร้างผลกระทบต่อพื้นที่สาธารณะมาก จึงแบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา ดังนี้ การชุมนุมทาง

การเมืองของนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 การชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 การชุมนุมทางการเมืองสี่สี่สี่ พ.ศ.2549-2557 และการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ.2562-2563 ในส่วนของบริบททางการเมืองนั้นจะอธิบายผลการศึกษาในส่วนต่อไปของงานวิจัย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองใน กรุงเทพมหานคร ปีพ.ศ.2500-2563 เป็นงานวิจัยอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่สาธารณะ สำหรับการชุมนุมทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลาและงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยในบทนี้จะประกอบไปด้วย

- 3.1 วิธีการศึกษา
- 3.2 พื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 3.2.1 พื้นที่ศึกษา
 - 3.2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 3.3.1 แบบสำรวจพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง
 - 3.3.2 แบบสัมภาษณ์พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง
- 3.4 การประมวลผลข้อมูล

3.1 วิธีการศึกษา

จากวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร ปีพ.ศ. 2500-2563 และกรอบแนวคิดในการวิจัย สามารถสรุปขั้นตอนได้ดังต่อไปนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลและเอกสารแนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 เพื่อทราบถึงนิยาม ลักษณะของพื้นที่สาธารณะ รูปแบบของพื้นที่สาธารณะ เหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง เพื่อนำมากำหนดช่วงเวลาในการศึกษาและเลือกพื้นที่ศึกษา
2. ศึกษาคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสำรวจพื้นที่ศึกษา
3. สำรวจและสังเกตการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจากเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองในช่วงปี พ.ศ.2562-2563
4. สร้างเครื่องมือการวิจัยเพื่อสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจเลือกใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะขณะเกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง ถึงประเภทของการชุมนุมทางการเมือง รูปแบบพื้นที่สาธารณะ พื้นที่ศึกษา คุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง โดยใช้คำถามในการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาถึงการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจากการสำรวจ สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์ที่คำนึงถึงประเภทของการชุมนุมทางการเมือง ลักษณะของพื้นที่สาธารณะ คุณลักษณะของพื้นที่สาธารณะและรูปแบบของพื้นที่สาธารณะในแต่ละช่วงเวลาเพื่อนำมาอธิบายสรุปผลการศึกษาถึงพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2500-2563

3.2 พื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 พื้นที่ศึกษา

การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาภายในงานวิจัยเป็นการคัดเลือกพื้นที่ภายใต้เกณฑ์ลักษณะของพื้นที่สาธารณะที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม 6 ประการ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ปราศจากรั้ว สามารถเข้าถึงได้ทุกคน เป็นทรัพย์สินของส่วนรวม รองรับบทบาทของสาธารณะ ส่งผลกระทบต่อสาธารณะและเป็นศูนย์กลางของความหลากหลายจากกลุ่มคน เวลาและกิจกรรม หรือ ความเป็นอเนกประโยชน์ ควบคู่ไปกับช่วงพื้นที่ในช่วงเวลาที่ใช้ในการศึกษา 2 ประการได้แก่

1. พื้นที่ใช้ในการชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่เริ่มต้นการชุมนุมทางการเมืองจนถึงปัจจุบัน
2. พื้นที่ใช้ในการชุมนุมทางการเมืองยุคใหม่ เริ่มใช้ในปีพ.ศ.2547 และพื้นที่ใหม่ในปัจจุบัน

จากการค้นคว้าข้อมูลพบว่าการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานครมีการใช้พื้นที่สาธารณะมากมายด้วยระยะเวลาในการวิจัยมีความจำกัดการเลือกพื้นที่สาธารณะจึงทำการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงและพิจารณาตามเกณฑ์ 8 ประการที่กล่าวไปในข้างต้น เป็นพื้นที่สาธารณะทั้ง 7 พื้นที่ สนามหลวง ถนนราชดำเนินช่วงถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยและอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 แยกปทุมวันบนถนนและทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับปทุมวัน (Skywalk) แยกราชประสงค์และห้าแยกลาดพร้าว

ซึ่งทั้ง 7 พื้นที่ศึกษาอยู่ในกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นเมืองหลวงของประเทศไทยที่เกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญจากการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เข้าสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยในปีพ.ศ. 2475 และตลอดระยะเวลา 88 ปี ของการปกครองระบอบประชาธิปไตยนี้พบว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองเข้าสู่ระบอบเผด็จการทหารหลายครั้ง นำมาสู่เหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองครั้งสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อเมือง แบ่งออกได้เป็น 4 ช่วงเวลา ได้แก่ การชุมนุมนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2516 พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 การชุมนุมทางการเมืองเสื้อเหลือง-เสื้อแดง-เสื้อหลากสี พ.ศ.2547-2557 การชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ.2562-2563 และพบว่าในแต่ละช่วงเวลามีการใช้พื้นที่สาธารณะทั้ง 7 พื้นที่หรืออย่างน้อย 1 พื้นที่จาก 7 พื้นที่นี้ ในการชุมนุมทางการเมือง

3.2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร เนื่องจากการศึกษานี้ต้องการอธิบายพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับ ชุมชนทางการเมือง ในมุมมองการเลือกพื้นที่และการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไป จึงต้องเก็บข้อมูลผ่าน การสัมภาษณ์เชิงลึกจาก ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือทำหน้าที่ในการเลือกพื้นที่ในการจัดการชุมชนทางการเมือง

กลุ่มตัวอย่าง การศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จากการสุ่มตัวอย่างโดยไม่คำนึงถึงความน่าจะเป็น เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการ สุ่มแบบเฉพาะเจาะจง ผู้ที่จะทำการสัมภาษณ์นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีเกี่ยวข้องกับการเลือกใช้พื้นที่ สาธารณะสำหรับชุมชนทางการเมือง อ้างอิงจาก อุบลพรรณ กระจำโพธิ์ (2553) ยรรยง ผิวผ่อง และ ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวุธ (2558) ประกอบไปด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่

แกนนำการชุมนุมทางการเมือง เป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจถึงประเด็นการชุมนุมทาง การเมือง กำหนดยุทธศาสตร์ในการนำไปสู่ชัยชนะ การเคลื่อนไหวและการเลือกพื้นที่ในการชุมนุมทาง การเมือง

ผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง เป็นส่วนสำคัญในการแสดงความน่าเชื่อถือผ่านจำนวนของ ผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง

ปัจจัยภายนอก ได้แก่

ผู้สนับสนุนการชุมนุมทางการเมือง เป็นหน่วยงานหรือกลุ่มคนให้การสนับสนุนการชุมนุมทาง การเมืองในการจัดหาพื้นที่ ออกแบบกิจกรรม หรือประชาสัมพันธ์การชุมนุมทางการเมือง (โฆษณาการ ชุมนุมทางการเมือง) เพื่อดึงดูดให้มีผู้สนใจเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองเพิ่ม

ฝ่ายตรงข้ามผู้ชุมนุมทางการเมือง เนื่องจากในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาที่การชุมนุมทาง การเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองหรือผู้นำ ดังนั้นฝ่ายตรงข้ามจึงเป็นรัฐบาล และหน่วยงานที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นเพื่อควบคุมการชุมนุมทางการเมือง หรือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร

ในการสัมภาษณ์จะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะทางกายภาพสำหรับการ ชุมนุมทางการเมือง ดังนั้นการเก็บข้อมูลจะสัมภาษณ์จาก 3 กลุ่ม ได้แก่ แกนนำการชุมนุมทาง การเมือง ผู้สนับสนุนการชุมนุมทางการเมือง เป็นผู้ที่มีอำนาจในการเสนอและตัดสินใจการใช้พื้นที่ สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง และฝ่ายตรงข้ามผู้ชุมนุมทางการเมือง อย่างเจ้าหน้าที่ดูแล พื้นที่สาธารณะหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีโครงสร้างคำถามแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

ด้านที่ 1 เหตุการณ์ทางการเมืองที่มีผลต่อการเลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทาง การเมืองเบื้องต้น เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แกนนำการชุมนุมทางการเมืองเป็นหลักเพื่อทราบ และทำความเข้าใจถึงลักษณะหรือประเด็นการชุมนุมทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา

ด้านที่ 2 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองที่ส่งผลต่อ การใช้งาน เป็นข้อมูลที่บ่งบอกถึงลักษณะทางกายภาพที่มีผลต่อการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะให้

เหมาะสมกับประเด็นทางการเมืองที่ต้องการแสดงออกและเรียกร้องผ่านกิจกรรมหรือความต้องการพื้นที่สาธารณะในลักษณะใดให้เหมาะสมกับการชุมนุมทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลานั้น สามารถวิเคราะห์ได้แบ่งเป็น 2 มุมมองจาก ผู้เลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเพื่อใช้งาน และจากเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

ด้านที่ 3 กฎหมายแนวทางสำหรับการชุมนุมทางการเมือง เป็นข้อมูลบ่งบอกถึงความสำคัญของกฎหมายและระเบียบการบังคับการใช้งานพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองว่ามีผลดีผลเสียหรือสิ่งต้องแก้ไขอย่างไร เป็นการเก็บข้อมูลจาก 2 มุมมอง คือ ผู้เลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเพื่อใช้งาน และจากเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

ในการศึกษาผู้วิจัยได้ติดต่อผู้เกี่ยวข้องมีอำนาจในการตัดสินใจใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจง ได้ทำการติดต่อทั้งหมด 11 ท่าน ประกอบไปด้วย

1. แกนนำการชุมนุมทางการเมือง 3 ท่าน ได้แก่ แกนนำการชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรกจากเหตุการณ์ 14 ตุลา 16 แกนนำเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 และแกนนำกลุ่มเยาวชนปลดแอก
2. ผู้สนับสนุนการชุมนุมทางการเมือง ผู้มีอำนาจเสนอการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง 3 ท่าน ได้แก่ นักเคลื่อนไหวทางการเมืองเสื้อเหลืองและเสื้อหลากสี โฆษกการชุมนุมทางการเมืองแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการ หรือเสื้อแดง และผู้สนับสนุนการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ.2562-2563
3. ฝ่ายตรงข้ามผู้ชุมนุมทางการเมือง เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะ 5 สถานีตำรวจที่ดูแลพื้นที่ศึกษาได้แก่ สถานีตำรวจนครบาลชนะสงคราม สถานีตำรวจนครบาลสำราญราษฎร์ สถานีตำรวจนครบาลปทุมวัน สถานีตำรวจนครบาลลุมพินี สถานีตำรวจนครบาลพหลโยธิน

- ข้อจำกัดงานวิจัย

ในการติดต่อสัมภาษณ์พบว่า สถานีตำรวจนครบาลพหลโยธินผู้ทำหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองทำแยกลาดพร้าวไม่สะดวกให้การสัมภาษณ์จึงทำให้ไม่ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลพื้นที่สาธารณะในบริเวณนี้ ดังนั้นจึงเป็นการเก็บข้อมูลจากสื่อหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อทำการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาทำแยกลาดพร้าวที่ส่งผลต่อการชุมนุมทางการเมือง

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษาพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร ประกอบไปด้วยเครื่องมือ 2 ชนิด นั่นคือ แบบสำรวจคุณลักษณะของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง เพื่อใช้ในการศึกษาคุณลักษณะของพื้นที่สาธารณะ สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 และนำผลที่ได้รับจากการสำรวจมาสร้างคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ วิเคราะห์การใช้งานพื้นที่สาธารณะที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา ดังต่อไปนี้

3.3.1 แบบสำรวจพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

แบบสำรวจพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเป็นการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจากเหตุการณ์ในช่วงปี พ.ศ. 2562-2563 โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้ลงพื้นที่และทำการสำรวจ จัดบันทึกด้วยตนเองโดยการสำรวจจะเก็บข้อมูลลักษณะทางกายภาพเพื่อจำแนกลักษณะของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองของพื้นที่ศึกษาแต่ละพื้นที่

3.3.2 แบบสัมภาษณ์การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

แบบสัมภาษณ์การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองใช้ในการเก็บข้อมูลได้จากการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 และจากการสำรวจพื้นที่สาธารณะในการชุมนุมทางการเมือง เพื่อนำมาสร้างคำถามในการสัมภาษณ์แบบสนทนาเชิงลึก (In-depth interview) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองหรือผู้เลือกพื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมือง และเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะขณะเกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง คำถามจะประกอบไปด้วยการทำความเข้าใจถึง ความหมายของพื้นที่สาธารณะ ลักษณะทางกายภาพที่สำคัญของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง ผลกระทบต่อพื้นที่ และกฎหมายพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 เพื่อนำมาวิเคราะห์การใช้งานพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองก่อนและหลังการเกิดขึ้นของกฎหมาย

3.4 การประมวลผลข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการประมวลผลข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากการเก็บข้อมูลจากเอกสาร การสำรวจและการสัมภาษณ์ภายใต้กรอบแนวคิดงานวิจัยที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม โดยนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เพื่ออธิบายพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการสำรวจรูปแบบพื้นที่สาธารณะและคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะพื้นที่สาธารณะทั้ง 7

พื้นที่เป็นพื้นที่สาธารณะรูปแบบโล่งหรือพื้นที่สาธารณะรูปแบบแคบ และนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่ออธิบายถึงพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

บทที่ 4

สภาพทั่วไปและการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร

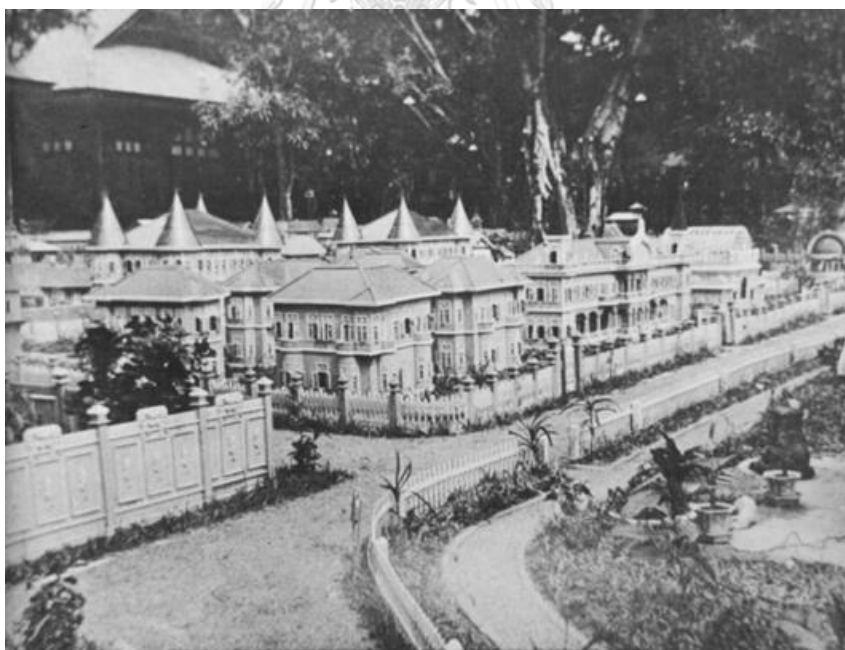
การชุมนุมทางการเมืองเป็นกิจกรรมเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนและเป็นเรื่องของผลประโยชน์ส่วนรวม การชุมนุมทางการเมืองจึงเกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะเสมอ (Parkinson, 2012) ด้วยการปกครองของประเทศไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย การมีสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองนำมาสู่การชุมนุมทางการเมืองบ่อยครั้งโดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะในกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของประเทศไทยที่มีความสำคัญเป็นศูนย์กลางการเมืองการปกครอง จะกล่าวถึงในส่วนต่อไปนี้

- 4.1 บทบาททางการเมืองของกรุงเทพมหานคร
- 4.2 ลักษณะทางกายภาพของกรุงเทพมหานคร
 - 4.2.1 ที่ตั้งและการพัฒนาเมือง
 - 4.2.2 การใช้ประโยชน์ที่ดิน
- 4.3 สถิติการชุมนุมทางการเมืองของกรุงเทพมหานคร

4.1. บทบาททางการเมืองของกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงของประเทศไทยตั้งแต่ในปีพ.ศ.2325 เกิดการย้ายเมืองหลวงจากฝั่งธนบุรีมายังฝั่งพระนครได้มีการสร้างพระบรมมหาราชวังขึ้นในพื้นที่บริเวณริมน้ำในอดีตนับว่าเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการค้าขายพัฒนาระบบเศรษฐกิจในการเป็นเมืองท่าในการขนส่งสินค้าและที่อยู่อาศัยของผู้นำทางด้านการเมืองการปกครองภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจในการปกครองส่วนกลาง แต่งตั้งข้าราชการดูแลบ้านเมืองมาจนถึงในช่วงปีพ.ศ.2394 เป็นช่วงของการล่าอาณานิคมเพื่อแสวงหาทรัพยากรของประเทศตะวันตกส่งผลให้เกิดการพัฒนาเมืองเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดทันสมัยของประเทศไทยผ่านการสร้างถนนสายแรกในกรุงเทพมหานคร นำมาสู่การปฏิรูปการเมืองการปกครองเป็นรัฐเดี่ยวหรือรัฐรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้จัดสรรหน่วยงานราชการยังส่งผลให้กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางด้านการปกครองของประเทศ และเปิดกว้างทางความคิดผ่านการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครอง ด้วยการพัฒนาระบบเศรษฐกิจทุนนิยมมีประชาชนเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในกระบวนการผลิต ในฐานะ “ผลรวมของหน่วยย่อยในรัฐ” (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2558) โดยมีกรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลักสำคัญในการเชื่อมต่อทางด้านการค้าทั้งทางน้ำ ทางบก และทางราง ทำให้เกิดการอพยพของแรงงานเข้าสู่พื้นที่กรุงเทพมหานคร (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2538)

ด้วยเหตุว่ากรุงเทพมหานครเป็นเมืองศูนย์กลางความพัฒนา มีความเจริญก้าวหน้าและแหล่งงานจำนวนมากผสมกับแนวคิดทุนนิยมจากตะวันตกเข้ามามากขึ้นส่งผลให้ประชาชนผู้อพยพเข้ามามีหลากหลายเชื้อชาติ (พันธุทิพย์ ธีรเนตร, 2560) มีรายได้มากขึ้นผันตัวเป็นเจ้าของกิจการเข้าสู่การเป็นชนชั้นกลางมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถเข้าถึงการศึกษาทั้งภายในและภายนอกประเทศได้ จนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของประเทศร่วมกันกับพระมหากษัตริย์ต้องการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองให้เกิดความเท่าเทียมกัน ในปีพ.ศ.2461 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างเมืองจำลองใช้การปกครองระบอบประชาธิปไตยนำแนวคิดมาจากประเทศอังกฤษ “ดุสิตธานี” ภายในพระราชวังดุสิตประกอบไปด้วยสถานที่ราชการ บ้านเรือนสมจริง พบว่าประชาชนในช่วงนั้นไม่มีความรู้ ความพร้อมและความเข้าใจต่อการปกครองระบอบใหม่จึงยังไม่สมควรต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (ฉัตรชัย ศรีเมืองกาญจนา, 2563) แต่ความต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีมากขึ้น ไม่สามารถต้านทานได้ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มของประชาชนหัวก้าวหน้า หรือ คณะราษฎร ยึดอำนาจจากพระมหากษัตริย์มาสู่ประชาชนโดยการเปลี่ยนแปลงจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญและการปกครองรัฐสภาผ่านผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ในปีพ.ศ. 2475

ภาพที่ 4-1 เมืองจำลองดุสิตธานี
ที่มา: ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ (2563)

นำมาสู่การเกิดขึ้นของรัฐสภาแห่งแรกของประเทศไทย คือ พระที่นั่งอนันตสมาคม เขตดุสิต ในกรุงเทพมหานครใช้งานครั้งแรกในวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2475 เพื่อประชุมปรึกษาหารือด้านการปกครอง เมื่อประชาธิปไตยมีความก้าวหน้ามากขึ้นส่งผลต่อจำนวนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและตัวแทนทางการเมืองมีมากขึ้นจึงต้องมีการขยายพื้นที่ ปีพ.ศ.2513 ได้มีการสร้างอาคารรัฐสภาบริเวณถนนอุทองใน กรุงเทพมหานครใช้งานจนถึงปีพ.ศ. 2561 และมีการสร้างใหม่อีกครั้งในปัจจุบัน คือ สัปปายะสภาสถาน อาคารรัฐสภาแห่งใหม่ที่รู้จักกันในชื่อของ รัฐสภา เกียกกาย (วิลาสินี ฉายรัตน์ตระกูล, 2563) นอกจากนี้ยังมีศูนย์ราชการดำเนินงานระดับประเทศไม่ว่าจะเป็นกระทรวง กรม สถาบันพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงการเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจ การคมนาคม

ภาพที่ 4-2 พระที่นั่งอนันตสมาคม อาคารรัฐสภา ถนนอุทองใน และสัปปายะสภาสถาน
ที่มา: วิลาสินี ฉายรัตน์ตระกูล (2563)

ดังนั้นการแสดงออกทางการเมือง การชุมนุมทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยจึงเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานครก่อนเสมออย่างที่กล่าวไปด้วยเหตุผลข้างต้น อีกทั้งการพัฒนาเมืองของกรุงเทพมหานครยังเป็นสิ่งสะท้อนสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองซึ่งจะกล่าวถึงลักษณะทางกายภาพของกรุงเทพมหานครที่มีส่วนสัมพันธ์กับบริบททางการเมืองในส่วนต่อไป

4.2 ลักษณะทางกายภาพของกรุงเทพมหานคร

4.2.1 ที่ตั้งและการพัฒนาเมือง

กรุงเทพมหานครมีลักษณะทางกายภาพเป็นจุดยุทธศาสตร์เหมาะสมกับการย้ายถิ่นฐานจากฝั่งธนบุรีมาก่อตั้งเมืองหลวงใหม่ มีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแนวคูเมืองทางด้านตะวันตกและด้านใต้ ในอดีตนับว่าเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรม เมื่อย้ายเมืองมาได้มีการตั้งถิ่นฐานบริเวณทางด้านซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยาห่างออกมา 25 กิโลเมตรและมีการ

ก่อสร้างพระบรมหาราชวังเป็นศูนย์กลางของชุมชนไว้สำหรับการบริหารจัดการกิจการบ้านเมืองตั้งอยู่พื้นที่ภายในกำแพงเมือง ถัดออกมาเป็นที่อยู่อาศัยของชาวจีนหรือสำเพ็งในปัจจุบัน เริ่มแรกมีพื้นที่เพียง 4.14 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,589 ไร่ ก่อนจะมีการขยายเมืองไปทางทิศตะวันออกและทิศใต้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากมีประชากรเพิ่มมากขึ้น การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และอีกปัจจัยสำคัญคือ การปกครองประเทศให้ปลอดภัยจากการรุกรานของชาวต่างชาติ ส่งผลให้มีการสร้างถนนตามแบบตะวันตก ถนนสายแรกคือ ถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนครและถนนสีลม สร้างขึ้นในปี.ศ.2404 เป็นพื้นที่พาณิชยกรรมของเมืองรายล้อมไปด้วยอาคารตึกแถวพาณิชย์ตามถนน เป็นต้นมา ใช้เป็นสัญลักษณ์ของเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองแสดงถึงความเจริญก้าวหน้าทางความคิด เริ่มเปลี่ยนการคมนาคมจากทางน้ำเป็นทางบก

ในปี.ศ.2443 จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดการขยายเมืองไปทางทิศเหนือโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระราชวังดุสิต ตามมาด้วยสถานที่ราชการโดยเชื่อมต่อพื้นที่ผ่านการสร้างถนนราชดำเนิน ถนนขนาดใหญ่ได้รับแรงบันดาลใจจากประเทศฝรั่งเศส ล้อมรอบด้วยอาคารพาณิชย์ทันสมัยตามแบบตะวันตกส่งผลให้ถนนราชดำเนินเป็นพื้นที่พาณิชยกรรมแห่งหนึ่งในอดีต ถนนราชดำเนินนี้เป็นถนนสายสำคัญทางด้านการเมืองการปกครองที่เป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองมาจนถึงในปัจจุบันเพื่อแสดงถึงความทันสมัยของบ้านเมืองและสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองที่เกิดขึ้นบนถนนสายนี้ อีกทั้งยังได้มีการปฏิรูปการปกครองเป็นรัฐรวมศูนย์อำนาจ พระมหากษัตริย์และเหล่าขุนนางข้าราชการสำคัญบริหารจัดการจากภายในเมืองหลวงกรุงเทพมหานคร จึงส่งผลให้กรุงเทพมหานครเป็นทั้งศูนย์กลางพาณิชยกรรมและศูนย์กลางการเมืองการปกครอง ส่งผลให้เกิดการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรมากขึ้นจนเกิดการขยายเมืองอีกครั้ง

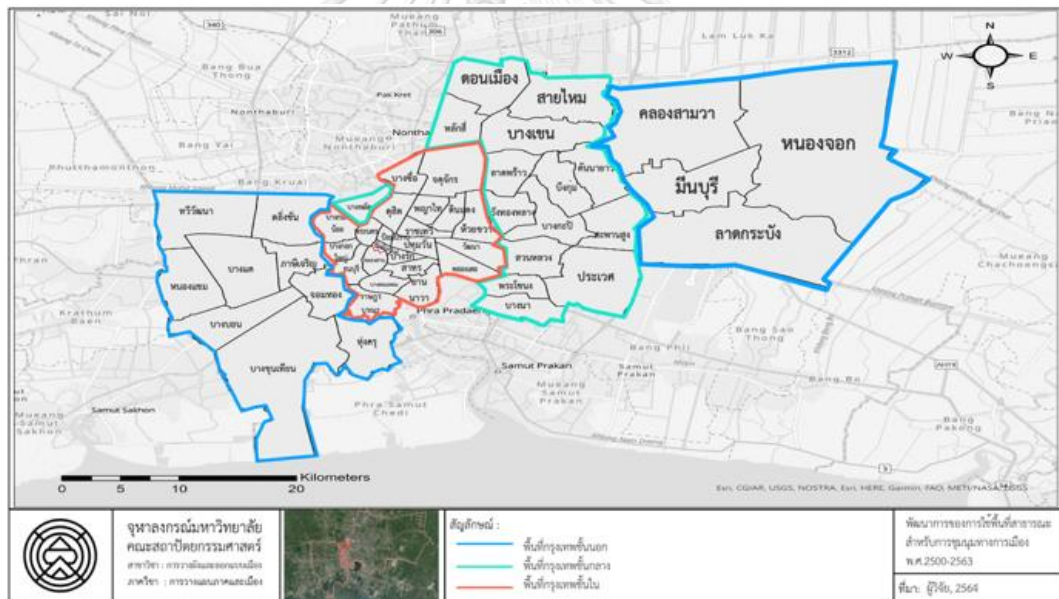
ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6 และ 7) ได้มีการขยายเมืองอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างถนนเพิ่มหลายสายเพื่อเชื่อมต่อพื้นที่นำมาสู่การเป็นเมืองหลายจุดศูนย์กลาง โดยพบว่าพื้นที่ศูนย์กลางพาณิชยกรรมเริ่มจากบ้านหม้อไปถึงย่านถนนวังบูรพา เป็นเขตของแหล่งซื้อของพื้นเมือง ถัดมาบริเวณสำเพ็ง เขาวราช ถนนเจริญกรุง พื้นที่ขายสินค้าส่งและขายปลีก เป็นเขตของการค้าขายชาวจีน และต่อมาเป็นเขตการค้าขายชาวตะวันตก ในบริเวณ เจริญกรุง สีพระยา สุรวงศ์ สีลม ตามมาด้วยพื้นที่ราชประสงค์ ปทุมวันและประตูน้ำ (จารุวรรณ ข้าเพชร, 2555; ณรงค์ศักดิ์ กิตติสาร, 2557; บุปผนาภ สุวรรณมาศ, 2525)

จากการขยายตัวของกรุงเทพมหานครในปัจจุบันมีเนื้อที่ 1,570.61 ตารางกิโลเมตร หรือ 981,631 ไร่ สามารถแบ่งออกได้เป็น 50 เขตการปกครอง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มพื้นที่ตามการตั้งถิ่นฐานของเมืองได้แก่

1. พื้นที่ชั้นใน ประกอบด้วย 21 เขต ได้แก่ เขตพระนคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตสัมพันธวงศ์ เขตปทุมวัน เขตบางรัก เขตวัฒนา เขตยานนาวา เขตสาทร เขตบางคอแหลม เขตดุสิต เขตบางซื่อ เขตพญาไท เขตราชเทวี เขตห้วยขวาง เขตคลองเตย เขตจตุจักร เขตธนบุรี เขตคลองสาน เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่และเขตดินแดง

2. พื้นที่ชั้นกลาง ประกอบด้วย 18 เขต ได้แก่ เขตพระโขนง เขตประเวศ เขตบางเขน เขตบางกะปิ เขตลาดพร้าว เขตบึงกุ่ม เขตบางพลัด เขตภาษีเจริญ เขตจอมทอง เขตราชบุรีบูรณะ เขตสวนหลวง เขตบางนา เขตทุ่งครุ เขตบางแค เขตวังทองหลาง เขตคันนายาว เขตสะพานสูง และเขตสายไหม

3. พื้นที่ชั้นนอก ประกอบด้วย 11 เขต ได้แก่ เขตมีนบุรี เขตดอนเมือง เขตหนองจอก เขตลาดกระบัง เขตตลิ่งชัน เขตหนองแขม เขตบางขุนเทียน เขตหลักสี่ เขตคลองสามวา เขตบางบอน และเขตทวีวัฒนา

ภาพที่ 4-3 แผนที่กรุงเทพมหานครแบ่งออกเป็น 3 เขตเมืองชั้นใน ชั้นกลางและชั้นนอก
ที่มา: คลังบ้าน (2564) ดัดแปลงโดยผู้วิจัย

4.2.2 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

การแบ่งพื้นที่กรุงเทพมหานครจากการตั้งถิ่นฐานออกเป็น 3 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ชั้นใน พื้นที่ชั้นกลางและพื้นที่ชั้นนอก พบว่ามีการใช้ประโยชน์ที่ดินมีความสำคัญต่อเมืองแตกต่างกันไปดังต่อไปนี้

พื้นที่เมืองชั้นใน เป็นพื้นที่เมืองเก่าตั้งแต่การย้ายเมืองหลวงมาสู่กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่สำคัญทางด้านการเมืองการปกครองตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยในช่วงของการย้ายเมืองมาครั้ง

แรกพื้นที่เมืองชั้นในเป็นศูนย์กลางของเมืองเป็นพื้นที่ประทับอาศัยของพระมหากษัตริย์ ผู้ทำหน้าที่บริหารปกครองประเทศ จึงมีการสร้างสถานที่ราชการเพื่อดูแลบ้านเมืองไว้ภายในพื้นที่ อย่่างกระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น ด้วยการขยายตัวของเมืองชั้นในส่งผลให้มีประชากรอาศัยมากขึ้นจึงเป็นพื้นที่สำคัญมากมายเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษา สถานที่สำคัญทางศิลปะและวัฒนธรรม อย่่าง วัด วัง พิพิธภัณฑ์ และรวมไปถึงการเป็นพื้นที่ย่านธุรกิจการค้าพาณิชยกรรมใจกลางเมือง ประกอบไปด้วย ศูนย์การค้า โรงแรม อาคารสำนักงาน ส่งผลให้พื้นที่เมืองชั้นในเป็นพื้นที่ประกอบไปด้วยย่านอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ ย่านที่อยู่อาศัย ย่านพาณิชยกรรมและย่านราชการเป็นหลัก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับด้านการเมืองการปกครองมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน พบได้จากเหตุการณ์ทางการเมืองหลายครั้งส่วนมากจะเกิดขึ้นในพื้นที่เมืองชั้นในด้วยความสำคัญที่ได้กล่าวไปในข้างต้น

พื้นที่เมืองชั้นกลาง หรือเขตต่อเมือง ขยายตัวออกไปทางด้านตะวันออกและตะวันตกของพื้นที่เมืองชั้นใน รองรับการเพิ่มขึ้นของประชากรทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติโดยมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นย่านที่อยู่อาศัยและย่านพาณิชยกรรมใจกลางเมืองอีกแห่งของกรุงเทพมหานคร โดยในอดีตพื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่ทุ่งนาเมื่อเกิดการตัดถนนเข้าสู่พื้นที่จึงเกิดการพัฒนามาเป็นพื้นที่สำคัญ ประกอบไปด้วย สถานศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่มีความสัมพันธ์ในการเรียกร้องการชุมนุมทางการเมืองหลายครั้ง สถานที่ราชการสำคัญระดับประเทศ อย่่าง ศูนย์ราชการแจ้งวัฒนะมีพื้นที่ขนาดใหญ่รองรับการบริการประชาชนหรือสถานทูต อีกทั้งศูนย์การค้า สถานบันเทิง แหล่งงานด้านการค้าและบริการอีกหลายแห่งกระจายตัวภายในพื้นที่ ส่งผลให้พื้นที่เมืองชั้นกลางเป็นพื้นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้พื้นที่บริเวณนี้มีราคาที่ดินสูงและเป็นที่อยู่อาศัยของข้าราชการสำคัญหลายท่าน

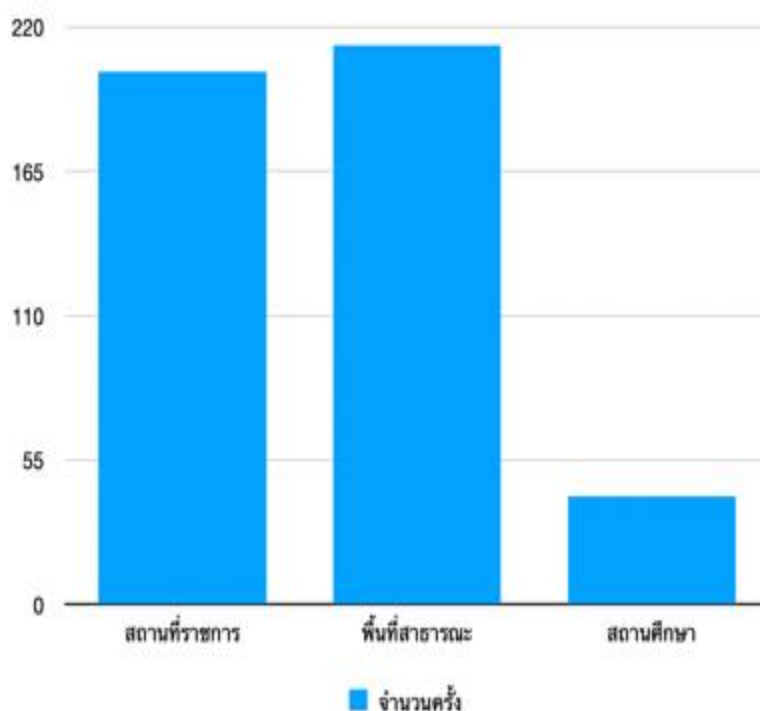
พื้นที่เมืองชั้นนอก หรือพื้นที่ชานเมือง เป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวจากพื้นที่ชั้นกลางไปทางด้านทิศตะวันออกและตะวันตกเช่นกัน ส่วนมากเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและได้รับการพัฒนาในรูปแบบพื้นที่เมืองผสมชนบท อีกทั้งยังมีความสำคัญในการเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โรงงานผลิตสินค้า คลังสินค้า ในพื้นที่เขตลาดกระบังในพื้นที่ทางตะวันออก และในทางตะวันตกกระจุกตัวอยู่บริเวณเขตบางขุนเทียน มีถนนสายหลักคือ ถนนพระราม 2 รอบข้างนั้นเป็นทั้งที่อยู่อาศัยหนาแน่นของแรงงานจากภายในพื้นที่ศูนย์กลางเมืองกระจุกตัวอยู่ ในอนาคตอาจมีการพัฒนาเป็นพื้นที่อยู่อาศัยชั้นดีเพื่อรองรับแรงงานที่ทำงานภายในเมือง อีกทั้งยังเป็นพื้นที่เชื่อมต่อเส้นทางขนส่งสำคัญทั้งทางบก ทางรางและทางอากาศ

ดังนั้นจากการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เมืองทั้ง 3 ชั้น จะพบว่า พื้นที่เมืองชั้นในและชั้นกลางนั้นมีความสำคัญเป็นที่ตั้งและใช้ประโยชน์ที่ดินทางด้านการเมืองการปกครองระดับประเทศ ส่งผลให้เกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองส่วนมากจะเกิดขึ้นภายในพื้นที่จากความสำคัญที่ได้กล่าวไปใน

ข้างต้นและพบได้จากสถิติการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานครในช่วงเวลาปีพ.ศ.2563 ในส่วนต่อไป

4.3 สถิติการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร

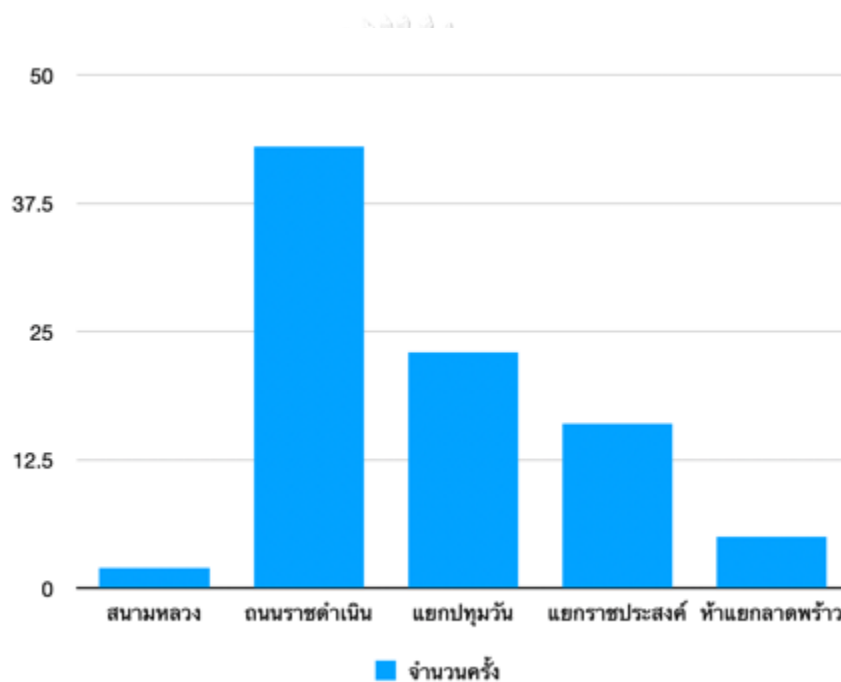
การชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานครเกิดขึ้นจำนวนมากในช่วงระยะเวลา 88 ปีภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีการใช้พื้นที่สาธารณะหลายพื้นที่ในการรองรับกิจกรรม จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในปี พ.ศ. 2563- เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2564 จากการรวบรวมสถิติการชุมนุมทางการเมืองจาก Mobdatathailand (2564) พบว่า มีการชุมนุมทางการเมืองเพื่อเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและผู้นำจำนวน 457 ครั้ง ส่วนมากเกิดขึ้นภายในพื้นที่เมืองชั้นใน มีพื้นที่หลากหลายรูปแบบในงานวิจัยนี้จะแบ่งเป็น 3 แบบ คือ สถานที่ราชการ พื้นที่สาธารณะ และสถานศึกษา

ภาพที่ 4-4 แผนภูมิการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร
ที่มา: ผู้วิจัย

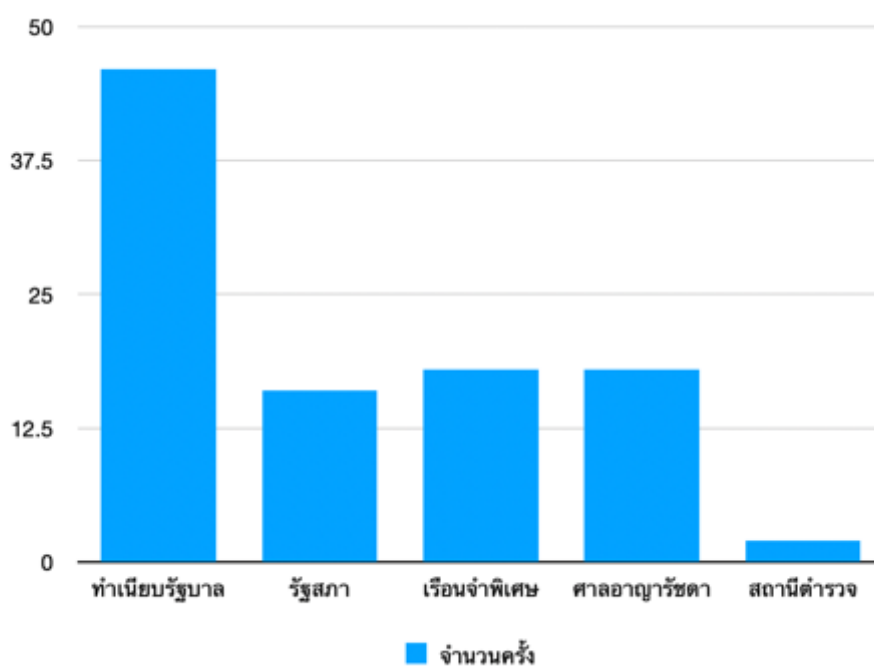
การชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะรวมถึงสถานีรถไฟฟ้า สถานีรถไฟใต้ดิน เกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองรวมมากที่สุดเฉลี่ย มากกว่า 200 ครั้ง ในพื้นที่มากกว่า 10 แห่ง พบว่าการชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นมากที่สุด 5 อันดับแรก บนถนนราชดำเนินกลาง 25 ครั้ง แยกปทุมวัน

23 ครั้ง แยกราชประสงค์ 16 ครั้ง ท่าแยกลาดพร้าว 5 ครั้ง และสนามหลวง 2 ครั้ง ส่วนพื้นที่
 สาธารณะอื่นใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองเฉลี่ยพื้นที่ละ 1-2 ครั้ง การชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่
 สาธารณะแต่ละครั้งนั้นสร้างผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินและกิจกรรมอื่นเสมอ โดยเฉพาะเมื่อมี
 การใช้งานพื้นที่ถนนในการชุมนุมทางการเมืองจะส่งผลให้เส้นทางการสัญจรในชีวิตประจำวันและ
 กิจกรรมจำเป็นต้องหยุดชะงัก อีกทั้งยังส่งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ อย่างเช่น เหตุการณ์ในปี.ศ.
 2553 ต้องมีการปิดศูนย์การค้าใกล้พื้นที่ชุมนุมทางการเมือง เป็นต้น

ภาพที่ 4-5 จำนวนการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะ 5 อันดับมากที่สุด
 ที่มา: ผู้วิจัย

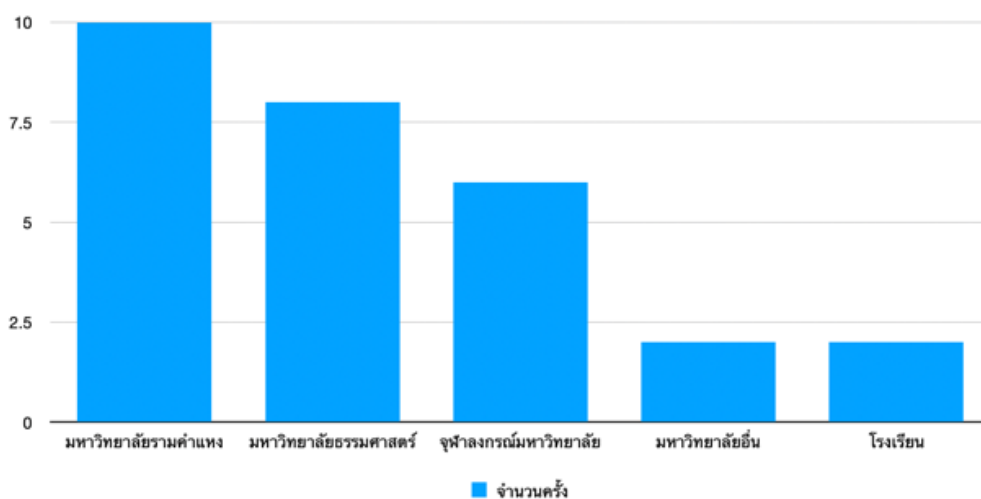
โดยพื้นที่เกิดการชุมนุมทางการเมืองอันดับต่อมาคือ สถานที่ราชการเกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองรวมเฉลี่ยสูงสุด 200 ครั้ง ในพื้นที่มากกว่า 30 แห่ง พบว่า การชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นมากที่สุด ในทำเนียบรัฐบาล 46 ครั้ง รองลงมาเป็นเรือนจำและศาลอาญารัชดา 18 ครั้งต่อพื้นที่ และรัฐสภา เกียกกาย หรือสัปปายะสภาสถาน 16 ครั้ง และในพื้นที่อื่นอย่างสถานีตำรวจ ศาล กระทรวงเฉลี่ย 1-2 ครั้งต่อพื้นที่ การชุมนุมทางการเมืองในสถานที่ราชการนั้นแม้จะมีจำนวนครั้งมากแต่การชุมนุมทางการเมืองในสถานที่ราชการไม่ถือว่าเป็นพื้นที่สาธารณะ เนื่องจากสถานที่ราชการมีเจ้าของเป็นรัฐบาลและมีลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่ขอบเขตชัดเจน อีกทั้งภายในสถานที่ราชการหลายแห่งส่วนมากจะมีลานกว้างสำหรับใช้งานเป็นพื้นที่จอดรถ จึงไม่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตสาธารณะมาก

ภาพที่ 4-6 จำนวนการชุมนุมทางการเมืองในสถานที่ราชการ 5 อันดับมากที่สุด
ที่มา: ผู้วิจัย

และสุดท้ายคือ สถานศึกษา มีการใช้งานสำหรับการชุมนุมทางการเมืองรวมเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 50 ครั้ง แม้สถานศึกษาจะเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับการหาความรู้แต่ยังพบว่ามีข้อจำกัดในการใช้งานกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากการศึกษาสามารถเกิดขึ้นได้ยาก อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีการล้อมรั้วอย่างแน่นหนาผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองส่วนมากจะเป็นนักเรียนและนักศึกษาเท่านั้นจึงมาส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตสาธารณะมากนัก โดยสถานศึกษาที่มีการใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองที่สุดคือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 10 ครั้ง รองลงมาเป็น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 8 ครั้ง และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 6 ครั้ง ส่วนมหาวิทยาลัยและโรงเรียนอื่นพบว่ามีการใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองเฉลี่ยพื้นที่ละ 1-2 ครั้ง

ภาพที่ 4-7 จำนวนการชุมนุมทางการเมืองในสถาบันการศึกษา 5 อันดับมากที่สุด

ที่มา: ผู้วิจัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากการใช้ประโยชน์ที่ดินและสถิติการชุมนุมทางการเมือง พบว่ากรุงเทพมหานครเป็นเมืองศูนย์กลางทางการเมืองการปกครอง ประกอบไปด้วย พื้นที่สำคัญที่เกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองและสถานที่ราชการสำคัญระดับประเทศ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่เปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย และเพียงในระยะเวลา 1 ปี ได้เกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองเพื่อเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือผู้นำมากกว่า 200 ครั้ง อีกทั้งการใช้งานพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองมีการใช้งานมากกว่า 100 ครั้ง ในแต่ละครั้งสามารถสร้างผลกระทบต่อสังคมประชาชนผู้ไม่ได้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง เศรษฐกิจ และพื้นที่ที่รอบข้างได้มากกว่าการชุมนุมทางการเมืองในสถานที่ราชการ หรือสถานศึกษา เนื่องจากทั้ง 2 สถานที่นั้นเป็นสถานที่ที่มีขอบเขต

ชัดเจนและมีเพียงผู้มีหน้าที่ภายในได้รับผลกระทบเท่านั้น ดังนั้นจากการทบทวนวรรณกรรมและการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง เมื่อพิจารณาร่วมกับสถิติการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะยังสะท้อนให้เห็นว่า สนามหลวง ถนนราชดำเนิน แยกปทุมวัน แยกราชประสงค์และห้าแยกลาดพร้าว เป็นพื้นที่สำคัญในการชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันและมีลักษณะทางกายภาพแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่

4.4 ที่มาและความสำคัญของพื้นที่ศึกษา

ในส่วนนี้เป็นการกล่าวถึงที่มาและความสำคัญของพื้นที่ศึกษาในการศึกษาการเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง ทั้งหมด 7 พื้นที่ประกอบไปด้วย

1. สนามหลวง

สนามหลวง แต่เดิมในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยมคางหมู เป็นพื้นที่สำหรับการถวายพระเพลิงพระศพของพระบรมมหาราชวังและราชวงศ์ชั้นสูง มีชื่อเดิมว่าทุ่งพระเมรุ ต่อมาในช่วงสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงของการติดต่อทำการค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของพื้นที่นี้อยู่บริเวณรอบพระบรมมหาราชวังและไม่ควรใช้งานสำหรับงานอวมงคลเท่านั้น จึงมีเปลี่ยนแปลงการใช้งานพื้นที่ให้รองรับงานพระราชพิธีสำคัญ งานสำคัญทางศาสนา ร่วมด้วยและได้เปลี่ยนชื่อจากทุ่งพระเมรุ เป็นท้องสนามหลวง

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการนำแนวคิดการพัฒนาเมืองจากชาวตะวันตกมาใช้เพื่อจัดระเบียบเมืองในประเทศไทยและได้มีการปรับปรุงพื้นที่ท้องสนามหลวงให้มีลักษณะเช่นเดียวกับสวนสาธารณะในประเทศทางตะวันตกและขยายให้มีขนาดใหญ่ขึ้น เปลี่ยนรูปทรงจากสี่เหลี่ยมคางหมูเป็นพื้นที่รูปทรงวงรี นอกจากนี้ยังเริ่มมีการใช้งานพื้นที่รองรับกิจกรรมหลากหลายมากขึ้น เช่น ใช้เป็นสนามกอล์ฟ สนามแข่งม้า หรือใช้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น และมีการเปิดใช้งานให้ประชาชนได้เข้าใช้เป็นบางครั้ง

และในภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ในปีพ.ศ.2475 ท้องสนามหลวง ได้กลายเป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดให้ประชาชนสามารถเข้าใช้งานได้อย่างอิสระในการพักผ่อนหย่อนใจ รองรับกิจกรรมทางสังคมมากขึ้น เช่น การพบปะสังสรรค์ของคนทั่วไป นั่งพูดคุย การเล่นว้าวในฤดูร้อน กิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยการจัดกิจกรรมตลาดนัดเปิดโอกาสให้เกษตรกร บุคคลทั่วไปได้เข้ามาทำการค้าขาย ตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อีกทั้งในช่วงปีพ.ศ.2498-2500 ยังมีการประกาศให้ใช้สำหรับกิจกรรมการชุมนุมทางการเมือง หรือ ไฮด์ปาร์ค (Hyde park) ตามแบบฉบับของประเทศอังกฤษ สนามหลวงจึงมีบทบาท

ภาพที่ 4-9 การชุมนุมทางการเมืองสนามหลวง 19 กันยายน พ.ศ.2563
ที่มา: สำนักข่าวอิศรา (2563)

2. ถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

ถนนราชดำเนินถูกสร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ในปีพ.ศ. 2442 ใช้เป็นเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างพระบรมมหาราชวังและพระราชวังดุสิต ถูกสร้างโดยต้นแบบจากถนนในฝรั่งเศส คือถนนฌองเอลิเซ่ส์ (Champs Elysée's) เริ่มแรกมี 5 ช่องทางเป็นช่องทางขนาดใหญ่ขนาบข้างด้วยทางเท้าและสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อความสวยงามและความสะดวกในการเดินประกอบไปด้วย ต้นไม้สร้างร่มเงา แก้วอ้อมน้ำงัดต้นไม้และไฟส่องสว่างตามทางในเวลากลางคืน เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความทันสมัยป้องกันการรุกรานจากประเทศตะวันตกและเป็นสัญลักษณ์ของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือรัฐธรรมนูญ (ชาติรี ประภิตนันทการ, 2563) ล้อมรอบไปด้วยสถานที่ราชการสำคัญอย่าง กองบัญชาการกองทัพบก กองบัญชาการตำรวจนครบาล กระทรวงศึกษาธิการ ศาลอาญา เป็นต้น ถนนราชดำเนินนี้สร้างขึ้นตัดผ่านคลองคูเมือง 3 คลอง ได้แก่ คลองหลอด คลองรอบกรุง คลองผดุงกรุงเกษม และมีการสร้างสะพานเชื่อมพื้นที่ 3 สะพาน ได้แก่ สะพานผ่านพิภพลีลาใช้ข้ามคลองหลอด สะพานผ่านฟ้าลีลาศใช้ข้ามคลองรอบกรุง สะพานมัฆวานรังสรรค์ใช้ข้ามคลองผดุงกรุงเกษม (อรรถชัย ลิ้มเลิศเจริญวนิช, 2549) ซึ่งถนนราชดำเนินนั้นก็แบ่งออกเป็น 3 ตอนเช่นเดียวกัน ได้แก่ ถนนราชดำเนินในมีจุดเริ่มต้นจากพระบรมมหาราชวังหรือถนนหน้าพระลานไปจนถึงสะพานผ่านพิภพลีลา ถนนราชดำเนินกลางจุดเริ่มต้นจากสะพานผ่านพิภพลีลา

ไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศและถนนราชดำเนินนอกจุดเริ่มต้นจากสะพานผ่านฟ้าลีลาศไปจนถึงพระบรมรูปทรงม้าหรือพระราชวังดุสิต

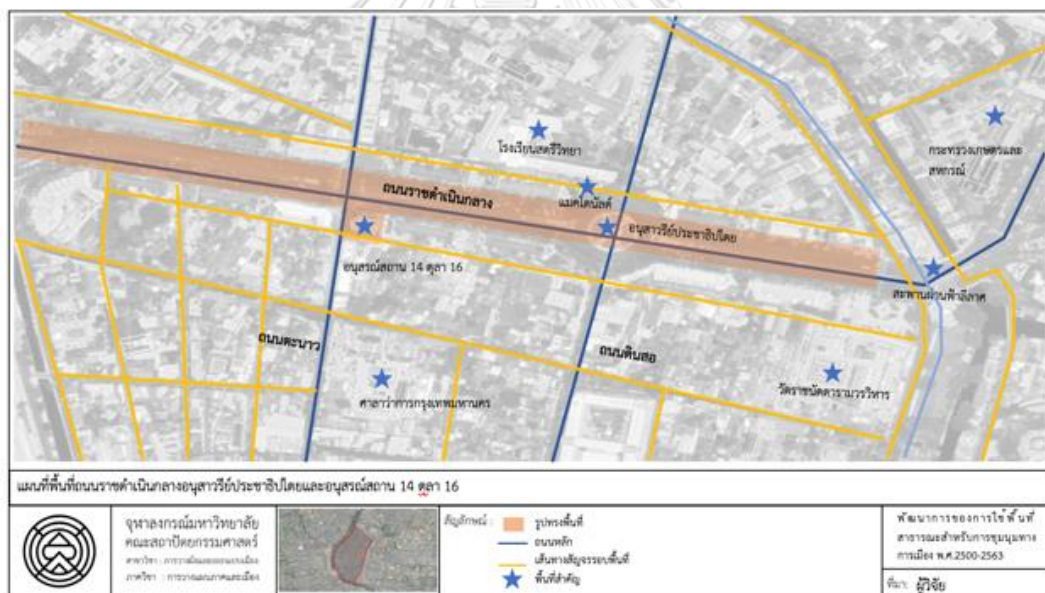
และในปีพ.ศ. 2475 เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยส่งผลให้ถนนราชดำเนินกลายเป็นสัญลักษณ์ของระบอบการปกครองใหม่แทนที่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ด้วยการสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยขึ้นใน ปีพ.ศ.2483 และพลิกโฉมถนนกลายเป็นถนนพื้นคอนกรีตล้อมรอบไปด้วยตึกแถว อาคารตามการออกแบบยุคโมเดิร์น (Modern) เข้าสู่การพัฒนาถนนให้การเป็นพื้นที่ย่านการค้า ประกอบไปด้วยตึกแถวค้าขาย ห้างสรรพสินค้า ร้านอาหาร พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล เป็นต้น การพัฒนานี้เกิดขึ้นเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้าภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองและการกระจายความเท่าเทียมให้กับประชาชนได้มากกว่าระบอบเก่า ส่งผลให้ถนนราชดำเนินเป็นพื้นที่ดึงดูดให้เกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองขึ้นหลายครั้งเมื่อระบอบการปกครองถูกเปลี่ยนแปลงไปภายใต้ระบอบการปกครองเผด็จการทหาร หรือเมื่อมีการเรียกร้องความเป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งจุดสำคัญที่พบว่าการชุมนุมทางการเมืองบ่อยครั้งได้แก่ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 บนถนนราชดำเนินกลาง ส่วนพื้นที่ถนนราชดำเนินนอกที่มีการชุมนุมทางการเมือง คือ บริเวณสะพานผ่านฟ้าลีลาศและสะพานมัชวานรังสรรค์ เป็นพื้นที่การชุมนุมทางการเมืองในลักษณะฉุกเฉินเมื่อไม่สามารถเคลื่อนขบวนไปยังพื้นที่ทำเนียบรัฐบาลหรือรัฐสภาได้

มีการใช้งานรองรับการชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ในปีพ.ศ.2475 ส่วนมากพื้นที่ถนนราชดำเนินจะเป็นเส้นทางสำคัญในการเดินขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาล และในช่วงของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ การชุมนุมทางการเมืองเสื้อเหลือง-เสื้อแดง-เสื้อหลากสี มีการใช้พื้นที่ถนนในการเป็นสถานที่จัดตั้งเวทีปราศรัยขนาดใหญ่บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยและใช้สำหรับเป็นพื้นที่ตั้งเต็นท์เพื่อพักค้างแรมภายในพื้นที่เป็นเวลาหลายวันหรือสัปดาห์

ในการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบในปีพ.ศ.2563 พบว่า พื้นที่ถนนราชดำเนินเป็นพื้นที่ใช้งานสำหรับการชุมนุมทางการเมืองบ่อยครั้งและมีการใช้งานที่เปลี่ยนแปลงไป บนท้องถนนมีการจัดการพื้นที่แบ่งออกเป็นบริเวณข้างถนนเป็นพื้นที่สำหรับร้านค้าหาบแร่แผงลอยประกอบไปด้วยร้านอาหาร ร้านขายอุปกรณ์สัญลักษณ์ของการชุมนุม อย่าง เสื้อ หมวก กระเป๋า เป็นต้น และพบว่า ก่อนเริ่มการชุมนุมทางการเมืองพื้นที่ทางเท้าถูกใช้เป็นที่รวมตัวของกลุ่มคนขนาดเล็กก่อนเข้าร่วมกับการชุมนุมทางการเมืองในเวทีปราศรัยใหญ่ นอกจากนี้ภายในพื้นที่ยังกระจายเวทีปราศรัยย่อยบอกเล่าในแต่ละเรื่องราวที่กลุ่มตนต้องการเรียกร้อง โดยวัตถุประสงค์ของการชุมนุมทางการเมืองนั้นมีลักษณะคล้ายกับงานเทศกาลหรือถนนคนเดิน แม้จะมีสีสันและความบันเทิงในขณะเดียวกันก็เป็นการกดดันทางการเมืองเพื่อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลง กิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นจะมีระยะเวลากำหนดชัดเจนไม่มีการค้างแรมและมักจะเกิดขึ้นในวันเสาร์หรืออาทิตย์

3. อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16

อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2516 เกิดขึ้นเพื่อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบเผด็จการทหารเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย ควรตั้งอยู่ในบริเวณถนนราชดำเนินกลางพื้นที่เกิดเหตุการณ์และความสูญเสียในครั้งนี้ จึงได้มีการก่อสร้างขึ้นบริเวณสี่แยกคอกวัว มีลักษณะเป็นอาคารไว้สำหรับการทำกิจกรรมหลากหลาย แบ่งเป็นทั้งพื้นที่จัดการแสดง ห้องประชุม ห้องสมุดหรือลานกิจกรรมบริเวณหน้าอาคาร เป็นต้นและได้มีการก่อสร้างประติมากรรม คือ ยอดตลับ เพื่อรำลึกถึงวิญญาณของผู้เสียสละชีวิตในเหตุการณ์ เรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนี้ ซึ่งในบทบาททางการเมืองนั้นพื้นที่อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 มีไว้เพื่อการจัดกิจกรรมสำหรับการแสดงออกหรือแสดงข้อมูลเกี่ยวกับระบอบการปกครองประชาธิปไตยให้อำนาจแก่ประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งยังพบว่าเป็นพื้นที่รวมกลุ่มสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในอีกหลายครั้งโดยใช้พื้นที่บริเวณลานหน้าอาคารที่มีลักษณะพื้นที่เป็นลานโล่งเปิดกว้าง

ภาพที่ 4-12 แผนที่อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16

ที่มา ผู้วิจัย

ภาพที่ 4-13 การชุมนุมทางการเมืองอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16

ที่มา: thansettakij (2563)

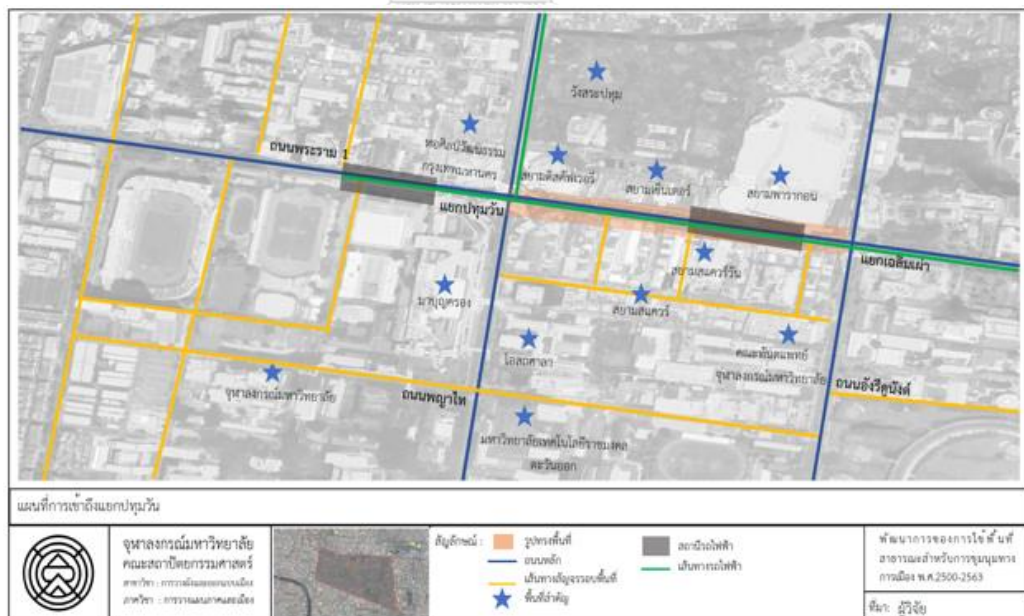
4. แยกปทุมวัน

ในอดีตพื้นที่แยกปทุมวันเป็นเพียงทุ่งนาอยู่ในพื้นที่ชานเมืองรอบนอกกำแพงเมืองทางทิศตะวันออกเฉียงของเขตพระนคร ได้รับการพัฒนาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 พบว่าบึงในบริเวณนี้มีบัวพันธุ์ไทยขึ้นตามธรรมชาติเป็นจำนวนมากจึงรับสั่งให้มีการขุดสระบัว แบ่งพื้นที่ออกเป็นด้านนอกให้ใช้ประชาชนใช้สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ และภายในใช้เป็นพื้นที่สำหรับพระอิริยาบถส่วนพระองค์ สามารถเดินทางเข้าถึงพื้นที่ได้ด้วยการสัญจรทางน้ำด้วยคลองผดุงกรุงเกษมเชื่อมต่อมายังคลองแสนแสบ ต่อมาได้รับสั่งให้สร้างวังปทุมวันนับว่าเป็นวังแห่งแรกนอกกำแพงเมือง ด้วยพื้นที่กว้างขวางจึงมีการสร้างวัดปทุมวนารามเพื่อเป็นศูนย์กลางทางศาสนาภายในพื้นที่ เมื่อเกิดการขยายพื้นที่เมืองออกมามีเส้นทางการสัญจรทางบกด้วยการสร้างถนนเชื่อมต่อกับถนนบำรุงเมือง ถนนเจริญกรุงเชื่อมต่อกับถนนพญาไทเพื่อเข้าถึงพื้นที่ปทุมวัน

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้พัฒนาพื้นที่ปทุมวันต่อมาด้วยการสร้างวังใหม่ แต่ยังไม่ได้ใช้งานเนื่องจากมีลักษณะอาคารขนาดใหญ่จึงพระราชทานให้ใช้เป็นอาคารสำหรับการเรียนรู้อุ้สำหรับแผนกกลีกรรมและวิศวกรรมศาสตร์ (พีรศรี โปวาทอง, 2563) และสร้างวังวินด์เซอร์อีกแห่งเป็นลักษณะพระราชวังตามแบบตะวันตกสัญลักษณ์ของความทันสมัย

นอกจากนี้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 มีการพระราชทานพื้นที่ปทุมวันให้เข้าสำหรับการจัดตั้งสถาบันการศึกษาต่อจากในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นโรงเรียน มหาวิทยาลัยอย่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเริ่มจากการก่อสร้างในบริเวณ 2 ฝั่งของถนนพญาไทพื้นที่ปทุมวันจึงเป็นพื้นที่สำคัญของการศึกษา ส่งผลให้พื้นที่รอบข้างได้รับการพัฒนาตามมาด้วยการเป็นพื้นที่สวนลุมพินี โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และดึงดูดนายทุนให้มาลงทุนในพื้นที่กลายเป็นพื้นที่อยู่อาศัย ศูนย์การค้าขนาดใหญ่มีการใช้พื้นที่แบบผสมผสานและตามมาด้วยการพัฒนาการคมนาคมเพิ่มเส้นทางการสัญจรทางรางหรือรถไฟฟ้าเชื่อมต่อพื้นที่สลิมนขึ้น

โดยพื้นที่แยกปทุมวันเป็นศูนย์กลางของการเชื่อมต่อรถไฟฟ้าไปยังพื้นที่อื่น ตั้งแต่ในปีพ.ศ. 2551 ได้ถูกนำมาใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองจากกลุ่มเสื้อเหลืองเพื่อขัดขวางการเลือกตั้ง และในปีพ.ศ.2557 เกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองผ่านการเดินขบวนรอบเมืองเพื่อกระจายผู้ชุมนุมไปยังพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญเมื่อการยึดพื้นที่ราชการไม่ประสบผลสำเร็จ แยกปทุมวันเป็นอีกหนึ่งพื้นที่เดินขบวนและถูกยึดครองพื้นที่ใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองอีกครั้งพร้อมกับแยกราชประสงค์และห้าแยกลาดพร้าว มีการจัดตั้งเวทีปราศรัยและทำการแสดงจิวธรรมศาสตร์เสียดสีรัฐบาล ปิดเส้นทางการสัญจรตามยุทธศาสตร์ชัตดาวน์กรุงเทพ (Shutdown Bangkok) และส่งผลให้ห้างสรรพสินค้าภายในพื้นที่ต้องปิดทำการเพื่อความปลอดภัยหากเกิดการสลายการชุมนุม เป็นการกดดันรัฐบาลให้แก้ไขปัญหาดำเนินการตามข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุม

ภาพที่ 4-14 แผนที่แยกปทุมวัน

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 4-15 การชุมนุมทางการเมืองแยกปทุมวัน

ที่มา: Posttoday (2563)

5. ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน (Skywalk)

ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับปทุมวัน หรือ สกายวอล์คนี้เป็นทางเชื่อมพื้นที่ด้วยการออกแบบเป็นรูปร่างคล้ายกับใบบัว โดยให้มีเส้นทางในการเชื่อมพื้นที่ทางสรรพสินค้าสามารถเดินวนได้เป็นวงกลมซึ่งห้างสรรพสินค้าประกอบไปด้วย สยามดิสคัฟเวอร์รี่ มาบุญครอง สยามสแควร์ หอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร และเส้นทางการสัญจรอย่างสถานีรถไฟฟ้าสนามกีฬาแห่งชาติ ได้รับการปรับปรุงออกแบบในปีพ.ศ.2559 และเปิดใช้งานอีกครั้งในปีพ.ศ.2560 เป็นจุดเด่นหรือแลนด์มาร์กของพื้นที่พาณิชยกรรมใจกลางเมืองตั้งอยู่ด้านบนบริเวณแยกปทุมวัน อีกทั้งยังเป็นสถาปัตยกรรมที่ออกแบบตามหลักสากล (Universal Design) ให้สามารถใช้ได้ทุกวัยรวมทั้งผู้พิการ นอกจากรองรับการใช้งานสำหรับการเดินเพื่อเชื่อมต่อพื้นที่ ยังเป็นพื้นที่นัดพบมองเห็นง่าย สามารถเข้าถึงได้หลากหลายช่องทางและการออกแบบบริเวณกลางพื้นที่เป็นรูวงกลมขนาดใหญ่สามารถมองเห็นพื้นที่ถนนด้านล่างได้

และในปีพ.ศ.2562 แยกปทุมวันบริเวณทางเท้าเชื่อมพื้นที่ยกระดับ (Skywalk) เป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างรถไฟฟ้าสถานีสนามกีฬาแห่งชาติ ในบริเวณสยามดิสคัฟเวอร์รี่และมาบุญครองส่วนมากจะเป็นจุดที่ใช้ในการจัดตั้งเวทีการชุมนุมทางการเมือง เนื่องจากอยู่ในจุดกึ่งกลางของพื้นที่สามารถมองเห็นได้จากทุกทิศทาง มีการใช้งานในการชุมนุมทางการเมืองแบบเรียลไทม์ทางการเมือง

6. แยกราชประสงค์

พื้นที่ราชประสงค์ในอดีตสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นพื้นที่มีลักษณะทางกายภาพเป็นทุ่งนา อยู่อาศัยชานเมืองเชื่อมต่อกับพื้นที่ปทุมวัน ในช่วงการขยายเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายหลังจากมีการทำสนธิสัญญาการค้ากับต่างชาติจึงต้องมีการขยายเส้นทางการค้า จึงมีการขุดคลองแสนแสบ เพื่อเชื่อมต่อแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำบางปะกงเข้าด้วยกันให้สะดวกต่อการขนส่งสินค้าไปยังเวียดนาม และเริ่มมีการอพยพจากการขยายเมืองออกมาสร้างที่อยู่อาศัยบริเวณ 2 ฝั่งคลองแสนแสบมีอาชีพทำเกษตรกรรมเป็นหลัก ต่อมาประเทศไทยได้มีการพัฒนาทางการค้า และได้รับอิทธิพลการพัฒนาเมืองจากประเทศทางตะวันตกส่งผลให้เกิดถนนหลายสาย ซึ่งถนนที่มีการเชื่อมต่อมายังพื้นที่นี้ในยุคแรกคือถนนพระราม 1 เพื่อเชื่อมต่อ พระราชวังปทุมวันและวัดปทุมวนารามและมีการสร้างถนนอีกหลายสายเพื่อขยายเมืองและอีกถนนสำคัญกับย่านนี้นั่นคือ ถนนราชดำริ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการขยายตัวของพื้นที่พาณิชย์กรรมแยกปทุมวันและแยกราชประสงค์

จากการพัฒนาทางด้านกายภาพของเมืองที่มีการขยายออกอย่างรวดเร็วรวมไปถึงวิถีชีวิตของคนไทยที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการค้าเป็นหลัก ส่งผลให้เกิดการขยายพื้นที่พาณิชย์กรรมจากบริเวณศูนย์กลางเมืองจนเกิดเป็นพื้นที่การค้าขึ้นหลายแห่ง อีกทั้งการเกิดขึ้นของถนนได้มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะของที่อยู่อาศัยมาอยู่ในลักษณะของอาคารตึกแถว ด้านล่างสุดของอาคารเปิดเป็นร้านค้าปลีกตั้งแต่ในช่วงถนนย่านเจริญกรุง บางลำพู เยาวราช สีลม ประตูน้ำ เชื่อมต่อมายังพื้นที่ทางด้านตะวันออกของเมืองจนเกิดการพัฒนาจากร้านค้าปลีกมาเป็นการใช้อาคารพาณิชย์สร้างเป็นห้างสรรพสินค้า ซึ่งในพื้นที่ราชประสงค์นี้ได้เกิดศูนย์การค้าสำคัญคือ ห้างไทยไดมารู เป็นห้างสรรพสินค้าแห่งแรกที่มีบันไดเลื่อนแสดงออกถึงความทันสมัยจึงเป็นที่นิยมของทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติในการเข้ามาจับจ่ายใช้สอย อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ตั้งของสถานที่ราชการอย่าง สำนักงานตำรวจแห่งชาติจนพื้นที่บริเวณโดยรอบได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้งานพื้นที่จากพื้นที่อาศัยมาเป็นพื้นที่พาณิชย์กรรม ประกอบไปด้วยห้างสรรพสินค้า ร้านค้าปลีก อาคารสำนักงาน โรงแรม เป็นต้น

การใช้พื้นที่แยกราชประสงค์สำหรับการชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นครั้งแรกในปีพ.ศ. 2551 เป็นหนึ่งในพื้นที่ของยุทธศาสตร์ดาวกระจายเพื่อกระตุ้นรัฐบาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ผ่านการสร้างผลกระทบทางพื้นที่เศรษฐกิจของกลุ่มเสื้อเหลือง โดยจัดกิจกรรมการชุมนุมทางการเมืองแบบเดินขบวนและถือป้ายประกาศเชิญชวนให้เข้าร่วมกลุ่มกับผู้ชุมนุม จนประสบความสำเร็จตามข้อเรียกร้อง ในปีพ.ศ. 2553 ได้มีการกลับมาใช้พื้นที่แยกราชประสงค์ในการชุมนุมทางการเมืองอีกครั้งของกลุ่มคนเสื้อแดง แต่กิจกรรมนั้นเปลี่ยนไปเป็นการยึดครองพื้นที่เพื่อทำการจัดตั้งเวทีปราศรัยการชุมนุมหลักและเป็นสถานที่พักแรมร่วมเดือนตั้งแต่เดือนเมษายนจนถึงเดือนพฤษภาคม ด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณรอบพื้นที่ส่งผลให้สามารถจัดการชุมนุมได้เป็นระยะเวลาอันยาวนานและสะดวก โดยเฉพาะด้านอาหาร แต่ท้ายที่สุดก็มีการกระชับพื้นที่สลายการชุมนุมทางการเมืองส่งผลให้มี

ภาพที่ 4-19 ชุมนุมทางการเมืองแยกราชประสงค์ 25 ตุลาคม 2563
ที่มา: Matichon online (2563)

7. ท่าแยกลาดพร้าว

ท่าแยกลาดพร้าวเกิดขึ้นจากการพัฒนาเส้นทางการสัญจรเป็นจุดตัดของถนนวิภาวดีรังสิตตัดกับถนนพหลโยธินเส้นทางการหลักในการเชื่อมพื้นที่ไปสู่กรุงเทพมหานครตอนเหนือ ภาคเหนือและภาคอีสาน เป็นจุดเริ่มต้นของถนนลาดพร้าว ในอดีตพื้นที่นี้เป็นเพียงทุ่งนาและพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนชานเมือง ภายในพื้นที่ใกล้เคียงได้รับการพัฒนาเริ่มต้นจากในปีพ.ศ. 2503 ได้มีการพัฒนาเป็นพื้นที่สำคัญของผู้อพยพเข้ามาหางานในกรุงเทพมหานคร นั่นคือ สถานีขนส่งผู้โดยสารกรุงเทพ เป็นจุดรวมรถโดยสารขนส่งผู้คนจากพื้นที่ข้ามจังหวัด ตามมาด้วยสถานศึกษาอย่างโรงเรียนหอวัง สถานศึกษามีชื่อเสียงของประเทศไทยเป็นจุดดึงดูดให้พื้นที่เกิดการพัฒนาก่อให้เกิดพื้นที่สาธารณะตามมาในบริเวณใกล้เคียงกัน โดยในปีพ.ศ. 2518 ได้มีการสร้างสวนสาธารณะของเมืองกรุงแห่งใหม่โดยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ได้ประทานที่ดิน 190 ไร่ ของการรถไฟให้สร้างสวน จตุจักร ขึ้นมาเพื่อใช้พักผ่อนหย่อนใจแก่ประชาชน ส่งผลให้พื้นที่แห่งนี้มีการใช้งานหลากหลายประเภทมากขึ้นส่งผลให้เกิดการค้าขายขึ้นในพื้นที่โดยเกิดตลาดนัดแห่งใหม่ได้รับแรงบันดาลใจจากตลาดนัดสนามหลวงและจากการปรับทัศนียภาพของสนามหลวง ผู้ทำการค้าขายจึงย้ายจากสนามหลวงมาสู่ตลาดนัดแห่งใหม่ นั่นคือ ตลาดนัดในปัจจุบัน

ในปีพ.ศ.2525 พื้นที่ห้าแยกลาดพร้าวได้รับความโดดเด่นในการเป็นพื้นที่พาณิชย์กรรมมากขึ้นจากการจัดตั้งห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัล ลาดพร้าว ขนาดใหญ่และโรงแรมเกิดขึ้นดึงดูดความสนใจจากประชาชนและนักลงทุนนำมาสู่การพัฒนาในพื้นที่รอบข้างให้เป็นอาคารพาณิชย์สำหรับการค้าขายและอาคารสำนักงาน แหล่งงานมากมายเกิดขึ้น ซึ่งห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัล ลาดพร้าวนี้ได้รับการเรียกว่าเป็นความเจริญของกรุงเทพมหานครตอนเหนือ เมื่อเกิดการพัฒนาคู่พื้นที่เข้าสู่การเป็นพื้นที่พาณิชย์กรรมสำคัญของกรุงเทพมหานครตอนเหนือจึงนำมาสู่การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่คือ สถานีรถไฟฟ้า แต่เดิมสามารถเดินทางเข้าถึงได้เพียงสถานีหมอชิต ตรงบริเวณของสวนจตุจักรแต่ในปัจจุบันได้มีการขยายเส้นทางออกไปสู่สถานี “ห้าแยกลาดพร้าว” และยังมีสถานีรถไฟฟ้าใต้ดินสถานีพลโยธินสามารถเชื่อมพื้นที่สู่ห้าแยกลาดพร้าวได้ด้วย ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับ (Skywalk) และในอนาคตพื้นที่ใกล้เคียงนั้นจะได้รับการเป็นจุดรวมการขนส่งระดับประเทศที่สถานีรถไฟกลางบางซื่อ ยิ่งส่งผลให้พื้นที่ห้าแยกลาดพร้าวเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญระดับประเทศในการเป็นศูนย์กลางพาณิชย์กรรมชานเมืองที่มีราคาที่ดินสูง

มีการใช้งานในการชุมนุมทางการเมืองครั้งแรกในปีพ.ศ.2551 จากยุทธศาสตร์ดาวกระจายของกลุ่มเสื้อเหลืองในการเดินขบวนเพื่อให้เกิดการสัญจรและเศรษฐกิจหยุดชะงักจากการปิดเส้นทาง ปิดห้างสรรพสินค้าเพื่อความปลอดภัยส่งผลกระทบต่อ การขนส่งสินค้าและการเดินทางในชีวิตประจำวันของประชาชน ในปีพ.ศ.2557 มีการใช้งานในยุทธศาสตร์ชัตดาวน์กรุงเทพ (Shutdown Bangkok) ในการจัดตั้งเวทีชุมนุมทางการเมืองก่อนการเดินทางไปยึดสถานที่กระทรวงแรงงาน ไอซีทีและกรมการขนส่งทางบก และมีการกระจายตัวไปยังพื้นที่ใกล้เคียง อย่างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถานีรถไฟฟ้าหมอชิต ในอดีตนั้นรถไฟฟ้าสถานีห้าแยกลาดพร้าวและสถานีรถไฟฟ้าใต้ดินพลโยธิน ยังไม่ได้สร้างบริเวณพื้นที่จึงไม่มีร่มเงาบังแสงแดดมากเท่าในปัจจุบัน

ในปีพ.ศ.2563 ห้าแยกลาดพร้าวมีการใช้งานในการเป็นพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองมากขึ้นเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่สามารถเดินทางเข้าถึงพื้นที่ได้สะดวกมากขึ้นจากรถไฟฟ้าและรถไฟฟ้าใต้ดินแม้การเดินทางด้วยถนนจะติดขัดแต่พบว่ายังมีผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองเป็นจำนวนมาก โดยทางเท้าเชื่อมพื้นที่ยกระดับ (Skywalk) และบริเวณลานหน้าห้างเซ็นทรัลลาดพร้าวเป็นพื้นที่สำหรับการรวมกลุ่มกันก่อนลงถนนเพื่อเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองในเวทีปราศรัยใหญ่และยังพบว่ามี การแบ่งพื้นที่ใช้งานเช่นเดียวกับถนนราชดำเนิน แยกราชประสงค์และแยกปทุมวัน เพียงแต่พื้นที่ค้าขายอาหารจะอยู่บริเวณช่วงท้ายขบวน การชุมนุมทางการเมืองคือบริเวณจุดตัดถนนระหว่างถนนวิภาวดีรังสิต ถนนพลโยธินและถนนลาดพร้าว

บทที่ 5

พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ. 2500-2519

ในส่วนนี้เป็นการศึกษาถึงการเลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 เพื่อแสดงให้เห็นถึงปัจจัยทั้ง 4 ประการและความคิดของผู้เลือกพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองในการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง ดังต่อไปนี้

5.1 บริบททางการเมือง

ในปีพ.ศ.2500 เกิดการชุมนุมทางการเมืองจากกรณีการเลือกตั้งสกปรก ในสมัยของจอมพลป. พิบูลสงคราม นำมาสู่ความสงสัยในการเลือกตั้งครั้งนี้และเกิดการชุมนุมทางการเมืองของนักศึกษาและประชาชนเป็นแกนนำสำคัญในการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยจอมพลป. พิบูลสงคราม ได้มีการจัดพื้นที่สนามหลวง ให้เป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับการไฮด์ปาร์คอย่างเป็นทางการครั้งแรก และมีการเดินขบวนไปถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยไปยังทำเนียบรัฐบาล แม้การชุมนุมทางการเมืองในครั้งนี้จะไม่ประสบความสำเร็จจบลงที่การปฏิวัติยึดอำนาจเข้าสู่ระบอบเผด็จการโดย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ 16 ปี นำมาสู่เหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองที่มีผลต่อกันมาในปี พ.ศ.2516 นำโดยกลุ่มนิสิต นักศึกษาเป็นแกนนำสำคัญของการชุมนุมทางการเมือง นับว่าเป็นการใช้พื้นที่สาธารณะอย่างเป็นทางการในการชุมนุมทางการเมืองครั้งแรกและ ในปีพ.ศ.2519 การกลับมาของจอมพลถนอม กิตติขจรนำมาสู่ความไม่พอใจและการชุมนุมทางการเมืองขับไล่เผด็จการอีกครั้งบนพื้นที่สาธารณะอย่าง พื้นที่สนามหลวง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เป็นพื้นที่สำคัญในการรวมตัวของนักศึกษาและประชาชนในการทำกิจกรรม อย่างการปราศรัย การแสดงละคร ปักหลักการชุมนุมทางการเมือง และเกิดการปราบปรามที่นักศึกษาเสียชีวิตเป็นจำนวนมากส่งผลให้ประเทศไทยกลับเข้าสู่การปกครองระบอบเผด็จการอีกครั้ง

5.2 พฤติกรรมการชุมนุมทางการเมือง

ในช่วงพ.ศ.2516 ภายหลังจากการอยู่ใต้การปกครองระบอบเผด็จการ นับว่าเป็นปีของการเริ่มต้นกิจกรรมการชุมนุมทางการเมืองอีกหลายครั้ง หรือช่วงการชุมนุมทางการเมืองคึกคักจนถึงปี พ.ศ. 2519 โดยมีเหตุการณ์ต่อกันมามีเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองเพื่อเรียกร้องและกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากระบอบเผด็จการให้กลับสู่ระบอบประชาธิปไตยในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้มีการรวมตัวของนักศึกษาหลายสถาบันและประชาชนมากถึง 5 แสนคน ภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เคลื่อนการเดินเข้าสู่ถนนราชดำเนินมีสัญลักษณ์คือ

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นการชุมนุมทางการเมืองในลักษณะการให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้อำนาจแก่ประชาชน มีจุดมุ่งหมายหลักคือ เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองจากระบอบเผด็จการทหารที่เริ่มต้นขึ้นมาในช่วงปี พ.ศ.2490-2500 และกระตุ้นส่งเสริมให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการมีสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ของพลเมืองกิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงเป็นการมุ่งเน้นไปในด้านการสร้างความเข้าใจและกระจายข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการมีประชาธิปไตยให้กับประชาชนได้รู้และสนใจในประเด็นทางการเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อประโยชน์ของส่วนรวม

ซึ่งเป็นแนวทางการชุมนุมทางการเมืองตรงกับพฤติกรรมทางการเมืองในลักษณะของการเรียกร้องเป็นการชุมนุมครั้งยิ่งใหญ่ตั้งแต่มีระบอบประชาธิปไตยจนเกิดการปราบปรามจากทหารนำมาสู่ความสูญเสียแต่นำมาสู่ชัยชนะของประชาธิปไตยสามารถขับไล่จอมพลถนอม กิตติขจร ผู้นำทหารสำเร็จ และจุดประกายสำนึกพลเมืองของประชาธิปไตยในการใช้พื้นที่สาธารณะในการชุมนุมทางการเมืองบ่อยครั้ง

ภาพที่ 5-1 การชุมนุมทางการเมือง 14 ตุลาคม พ.ศ.2516
ที่มา Trueplookpanya (2015)

5.3 กฎหมาย

กฎหมายการชุมนุมทางการเมืองในช่วงนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 นี้พบว่าเป็นคำสั่งเกิดจากคณะปฏิวัติเป็นช่วงยุคแรกซึ่งก่อนหน้าในปีพ.ศ.2500 ได้มีการออกคำสั่งห้ามชุมนุมทางการเมืองในปีช่วงพ.ศ.2494 แต่ยังไม่มีการกำหนดบทลงโทษ ต่อมาในช่วงเวลาของการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ.2500 ห้ามไม่ให้มีการมั่วสุมชุมนุมรวมตัวกันเกิน 5 คน ภายใต้การปกครองของคณะปฏิวัติรัฐบาลเผด็จการทหาร ออกกฎหมายเพื่อปกป้องอำนาจของกลุ่มตนเองและควบคุมไม่ให้ประชาชนเกิดความสงสัยหรือคำถามต่อการปกครอง โดยในช่วงการศึกษาค้นพบว่าเริ่มมีการออกคำสั่งสอบสวนและสร้างบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนคำสั่งนี้และได้มีการยึดเย็ดข้อหาคอมมิวนิสต์สร้างความไม่ชอบธรรมให้กับนิสิต นักศึกษาและประชาชน ในส่วนของกรกล่าวถึงการใช้พื้นที่สาธารณะยังคงเป็นการกำหนดให้ไม่สามารถใช้พื้นที่ใดในการชุมนุมทางการเมือง แต่ก็ยังพบว่าจากกฎหมายหรือคำสั่งนี้ได้สร้างความกดดัน ความรู้สึกถูกกดขี่จากอำนาจไม่เท่าเทียมนำมาสู่การชุมนุมทางการเมือง

5.4 พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและคุณลักษณะทางกายภาพ

“พื้นที่สาธารณะในช่วงการชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรกเป็นพื้นที่สำหรับการตั้งคำถาม ส่วนมหาวิทยาลัยนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของทหารเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการชุมนุมทางการเมืองหรือกิจกรรมต่อต้านรัฐบาล อนุญาตให้มีเพียงการก่อตั้งสมาคม กิจกรรมล้อการเมืองและทำได้เพียงแค่นิรวัชของมหาวิทยาลัยเท่านั้น ภายใต้คำสั่งห้ามเคลื่อนไหวนอกมหาวิทยาลัยและคำสั่งห้ามชุมนุมเกิน 5 คน แต่ด้วย ความเปิดกว้างทางการศึกษาด้านการเมืองประกอบกับเหตุการณ์นิสิตโดนคุกคามส่งผลให้นิสิต นักศึกษา หลายสถาบันรวมตัวกันฝ่าฝืนคำสั่งนำมาสู่เหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเริ่มจากในพื้นที่มหาวิทยาลัยไม่ว่าจะเป็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยแต่พื้นที่ที่มีการชุมนุมใหญ่และรวมตัวนักศึกษาจำนวนมากคือใน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ก่อนย้ายมาในสนามหลวงเมื่อการชุมนุมทางการเมืองไม่ได้รับการตอบสนอง มีจุดมุ่งหมายในการเดินขบวนไปยังกองบัญชาการทหารทำเนียบรัฐบาล โดยใช้เส้นทางสำคัญคือถนนราชดำเนินการชุมนุมทางการเมืองนั้นจะหยุดรอฟังคำตอบของตัวแทนที่เข้าไปเจรจากับทางรัฐบาล ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายในการยึดพื้นที่ปักหลักการชุมนุมยาวนานบนถนนในตอนแรก แต่หลังจากความรุนแรงยิ่งทำให้รู้สึกว่าจะต้องสร้างแรงกดดันจึงยึดใช้ถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเป็นพื้นที่หลักในการชุมนุม”

(แกนนำการชุมนุมทางการเมือง 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 สัมภาษณ์เมื่อ 22 มีนาคม 2564)

จากการศึกษาบริบททางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง กฎหมายและการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ถึงการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง นักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 ด้วยการวิเคราะห์ของผู้วิจัยพบว่า การชุมนุมทางการเมืองตลอดระยะเวลาช่วงนักศึกษายุคแรกนี้ส่วนมากการจตุรมกลุ่มผู้ชุมนุมทางการเมืองจะเกิดขึ้นในพื้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เมื่อจำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองทั้งจากนักศึกษาหลายมหาวิทยาลัยและประชาชนทั่วไปมีจำนวนมากขึ้นจนพื้นที่มหาวิทยาลัยไม่สามารถรองรับได้ จึงย้ายพื้นที่เข้ายึดครองสนามหลวง พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองประกาศใช้อย่างเป็นทางการในปีพ.ศ.2500 เป็นการให้พื้นที่จัดกิจกรรมการให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยด้วยการจัดตั้งเวทีบริเวณกลางพื้นที่สนามหลวงเป็นจตุรมสายนตาและเชื่อมต่อกับประตูทางเข้าของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ล้อมรอบไปด้วยผู้ชุมนุมทางการเมืองสามารถมองเห็นได้จากทุกมุมใช้สำหรับปราศรัย การแสดงจิวลือการเมือง เป็นต้น อีกทั้งด้วยความกว้างของพื้นที่ยังส่งผลให้เป็นจุดดึงดูดความสนใจได้อีกด้วย

แต่เมื่อเวลาผ่านไปการเรียกร้องทางการเมืองไม่ได้รับการตอบสนองการชุมนุมทางการเมืองจึงมีการยกระดับการชุมนุมทางการเมืองด้วยการเดินขบวนเคลื่อนที่ไปยังพื้นที่ทำงานของรัฐบาล คือ กองบัญชาการทหาร ทำเนียบรัฐบาลและรัฐสภา โดยใช้ถนนราชดำเนินเป็นถนนหลักในการเดินขบวนเนื่องจากเป็นพื้นที่บริเวณใกล้เคียงล้อมรอบไปด้วยสถานที่ราชการ อีกทั้งยังเป็นถนนใจกลางเมืองสามารถดึงดูดความสนใจจากประชาชนให้สำนึกถึงหน้าที่พลเมืองและทราบว่าการชุมนุมทางการเมืองเป็นกิจกรรมของประชาธิปไตยสามารถเกิดขึ้นได้ ซึ่งมีการใช้พื้นที่บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยจุดกึ่งกลางถนนเป็นเวทีของแกนนำปราศรัยในการเดินขบวนก่อนเคลื่อนย้ายไปยังพระบรมรูปทรงม้าแต่ถูกสกัดการชุมนุมทางการเมืองไว้ตรงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ แต่ถูกสลายการชุมนุมทางการเมืองก่อนจึงทำให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่และชีวิตของผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองส่งผลให้พื้นที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในช่วงหลังนั้นเป็นพื้นที่ปิดกั้นการชุมนุมทางการเมืองหลัก

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าการชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 ได้มีการใช้พื้นที่สาธารณะในการชุมนุมทางการเมืองหลายพื้นที่อย่างไร มหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ พื้นที่สถานที่ราชการ เช่น ลานพระบรมรูปทรงม้า รัฐสภา ทำเนียบรัฐบาล พื้นที่สาธารณะทั่วไป คือ สนามหลวง ในการแสดงออกผ่านพฤติกรรมลักษณะการเรียกร้องทางการเมืองและพื้นที่ปิดล้อม คือ ถนนราชดำเนินในจุดมุ่งหมายแรกเพื่อเรียกร้องทางการเมืองเพื่อรอรับฟังการตอบสนองจากรัฐบาลโดยถนนราชดำเนินกลางเป็นเส้นทางที่จะต้องเดินทางผ่านไปยังพื้นที่รัฐสภาและเกิดการสลายการชุมนุมทางการเมืองอย่างรุนแรง ซึ่งพื้นที่สาธารณะนำมาเป็นพื้นที่ศึกษาในงานวิจัยคือ สนามหลวงและถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย มีลักษณะทางกายภาพดังต่อไปนี้

สถานที่ราชการอย่าง ศาลฎีกา สถานศึกษาอย่าง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ และศาสนสถาน

การเข้าถึงพื้นที่ ด้วยตำแหน่งที่ตั้งล้อมรอบไปด้วยถนนทั้ง 4 ด้าน อีกทั้งเป็นพื้นที่เมืองเก่า ตั้งแต่การก่อตั้งกรุงเทพมหานคร เส้นทางการเชื่อมต่อพื้นที่อื่นจึงได้รับการพัฒนาไปตามการพัฒนาเมืองจึงสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้หลายช่องทางทั้งทางบก ทางน้ำ ทางรางและทางเท้าดังนี้

การเข้าถึงทางบก สามารถเข้าถึงได้ผ่านถนนราชินี ถนนหน้าพระธาตุ ถนนหน้าพระลานและถนนราชดำเนินได้ ถนนทั้งหมดที่กล่าวมานั้นเป็นถนนล้อมรอบสนามหลวง สามารถเข้าถึงได้โดยรถยนต์ส่วนตัว รถโดยสารประจำทาง สายรถโดยสารที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้มีดังต่อไปนี้

รถโดยสารประจำทาง ได้แก่สาย 1, 2, 3, 15, 25, 32, 42, 47, 53, 59, 60, 68, 70, 79, 80, 82, 91, 203, 503, 508, 509, 511, 516, 556, 6, 9, 30, 33, 43, 44, 48, 64, 123, 507, 524

ทางน้ำสามารถเข้าถึงได้โดย 3 ท่าเรือ คือท่าเรือท่าช้าง ท่ามหาธาตุและท่าพระจันทร์ และเดินเท้าผ่านทางเท้าบริเวณถนนท่าพระจันทร์หรือถนนหน้าพระลาน

ทางเท้า สนามหลวงมีทางเท้าล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน สามารถเชื่อมต่อไปยังพื้นที่อื่นได้ทั้งฝั่งถนนราชินี ถนนหน้าพระลาน ถนนหน้าพระธาตุและถนนราชดำเนินใน ไปยังชุมชนรอบข้าง

ภายในพื้นที่ล้อมรอบไปด้วยทางเท้าและถนนทั้ง 4 ด้านที่ได้กล่าวไปในข้างต้นโดยพบว่าถนนหน้าพระธาตุ ถนนหน้าพระลานและถนนราชดำเนินในทางทิศใต้สามารถเชื่อมต่อไปถนนเจริญกรุงได้ โคนถนนหน้าพระธาตุเชื่อมต่อผ่านซอยพระจันทร์และถนนมหาธาตุเพื่อเข้าถึงร้านอาหารและห้องน้ำ และถนนราชดำเนินในสามารถเชื่อมต่อไปยังถนนมหาชัย ส่วนถนนราชินี ถนนหน้าพระธาตุ และถนนราชดำเนินในทางทิศเหนือสามารถเชื่อมต่อถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้าและถนนราชดำเนินกลาง ซึ่งเส้นทางที่ได้กล่าวไปมักมีการใช้เป็นการเข้าในการเข้าถึงพื้นที่สนามหลวงเมื่อเกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง เนื่องจากเมื่อเกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองขึ้นจะมีการใช้ซอยและถนนในการเข้าถึงพื้นที่โดยการเดินเท้าเนื่องจากยานพาหนะไม่สามารถเข้าไปถึงภายในพื้นที่ได้

ขนาดของพื้นที่ 74 ไร่ 63 ตารางวา หรือ 118,652 ตารางเมตร หากมีการชุมนุมทางการเมือง ผู้ชุมนุมทางการเมืองยื่นชดกันแบบหนาแน่นจะสามารถจุคนได้ 400,000 คน และยื่นห่างกันระยะแขนหรือนั่งสามารถจุคนได้ประมาณ 100,000 คน และถนนล้อมรอบมีขนาดความกว้าง 14 เมตร แบ่งออกเป็นทางจักรยาน 2 เมตร 1 ช่องทาง และถนน 4 ช่องทาง ช่องทางละ 3 เมตร ทางเท้าในแต่ละด้านมีขนาดกว้างถึง 8 เมตร

รูปทรงของพื้นที่ เป็นรูปทรงตามเรขาคณิต รูปคล้ายวงรี แบบรูปทรงพื้นฐาน มีขอบเขตพื้นที่ชัดเจน ในช่วงสมัยนี้พื้นที่สนามหลวงยังคงลักษณะความเป็นพื้นที่หญ้า

ความปลอดภัย ในยุคนี้สนามหลวงมีลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่เปิดโล่งปราศจากรั้วกัน เป็นพื้นที่โล่งกว้างได้ทั้ง 4 ด้าน มีแสงสว่างเข้าถึงได้ในช่วงเวลากลางวัน และมีไฟส่องสว่างในช่วงเวลา

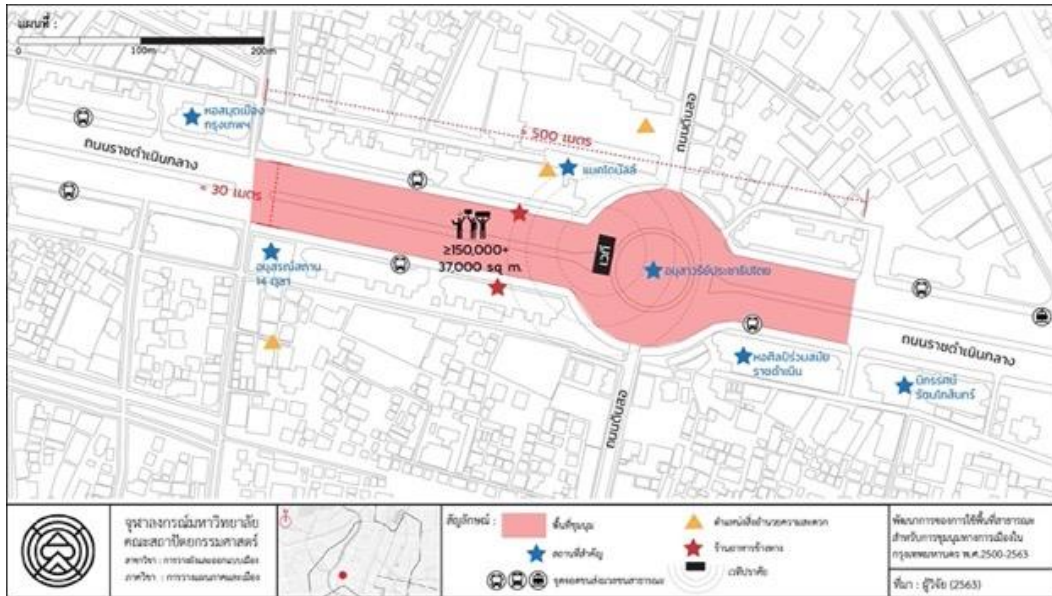
กลางคืนอย่างเพียงพอทั้งในบริเวณพื้นที่และทางเท้ารอบนอก ไม่มีการเฝ้ายามและกล้องวงจรปิดภายในพื้นที่

สิ่งอำนวยความสะดวก พบว่าห้องน้ำไม่พบภายในพื้นที่แต่จะมีอยู่ในชุมชนรอบข้าง ส่วนร้านค้า ร้านอาหารพบว่ามีการค้าขายแบบหาบแร่แผงลอยอยู่ตามบริเวณทางเท้าและมีการจัดตลาดนัดภายในพื้นที่ อย่างในสถานศึกษา ศูนย์การค้า วัดและชุมชนท่าพระจันทร์ นอกจากนี้ภายนอกบริเวณทางเท้ายังมีการติดตั้งป้ายรถโดยสารประจำทางและม้านั่งรอรถโดยสารประจำทางเพื่อความสะดวกในการเดินทางในพื้นที่

ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ สนามหลวงเป็นพื้นที่ลานโล่งกว้างตั้งดูตาสวยตาและตั้งอยู่ในพื้นที่ล้อมรอบไปด้วยสถาบันราชการสำคัญและพระบรมมหาราชวัง บทบาทภายใต้การปกครองของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก่อนปีพ.ศ.2475 รองรับการใช้งานของพระมหากษัตริย์สำหรับงานพระราชพิธี ต่อมาในช่วงภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยในปีพ.ศ. 2475 บทบาทของสนามหลวงได้เปลี่ยนแปลงบทบาทและความหมายรองรับการใช้งานกิจกรรมของประชาชนมากขึ้นและเริ่มมีการรองรับบทบาทการชุมนุมทางการเมืองในการเป็นพื้นที่รวมตัวของมวลชนในปีพ.ศ.2483 เพื่อสนับสนุนรัฐบาลในกรณีการเรียกร้องดินแดนอินโดจีนจึงทำให้สนามหลวงเป็นพื้นที่ที่มีความหมายทางประวัติศาสตร์และเป็นสัญลักษณ์แบบนามธรรม อย่างการเปลี่ยนแปลงความหมายจาก สนามหลวง เป็น สนามราษฎร

และในปีพ.ศ.2500 ได้เกิดการชุมนุมทางการเมืองครั้งใหญ่อีกครั้งแต่เป็นไปเพื่อการเรียกร้องให้ตรวจสอบรัฐบาลและเปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดเป็นการชุมนุมทางการเมืองของนักศึกษายุคแรก ประกอบกับการประกาศใช้สนามหลวงเป็นพื้นที่ไฮด์ปาร์ค (Hyde Park) ตามแบบประเทศอังกฤษได้ส่งเสริมให้สนามหลวงมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น ถูกนำมารองรับกิจกรรมการชุมนุมทางการเมืองมากขึ้น โดยพบว่ามีการใช้พื้นที่สนามหลวงในการชุมนุมทางการเมืองเพื่อต่อต้านรัฐบาลให้เปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งใหญ่ในปีพ.ศ.2516 เพื่อรวมตัวมวลชนที่มากจนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่สามารถรองรับได้ เป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์สำคัญที่เกิดความสูญเสียเพื่อแลกระบอบการปกครอง เรียกร้องรัฐธรรมนูญและกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่พลเมืองของประชาชนส่งผลให้ในปีพ.ศ.2519 มีการใช้สนามหลวงรวมตัวชุมนุมทางการเมืองแต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคือความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากการสังหารหมู่เป็นความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่จึงทำให้สนามหลวงกลายเป็นพื้นที่สำคัญในการเรียกร้องสิทธิและความยุติธรรมให้กับผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์นี้หรือในประเด็นอื่นที่คล้ายกัน

5.4.2. ลักษณะทางกายภาพถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

ภาพที่ 5-4 แผนที่แสดงพื้นที่การชุมนุมทางการเมืองบนถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 5-5 การชุมนุมทางการเมืองถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยปีพ.ศ.2516 และ พ.ศ.2519
ที่มา: ปวย อังภากรณ์ (2541)และ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2563)

ประเภทพื้นที่สาธารณะ พื้นที่สาธารณะปิดล้อม ลักษณะถนน

ตำแหน่งและที่ตั้ง ถนนราชดำเนินกลางตั้งอยู่บนเกาะรัตนโกสินทร์ ในอดีตพื้นที่นี้เป็นย่านการค้าสำคัญล้อมรอบด้วยอาคารตึกแถวออกแบบตามแบบตะวันตกปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็น

ย่านเมืองเก่าส่งผลให้ถนนราชดำเนินอยู่ในย่านอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรม โดยอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยตั้งอยู่เกาะกลางถนนราชดำเนินกลางตั้งอยู่ใจกลางถนน

การเข้าถึงพื้นที่ ถนนราชดำเนินด้วยการพัฒนาเมืองเชื่อมต่อไปยังพื้นที่ส่วนขยายอื่น เข้าถึงได้สะดวกจากการเดินทางรถ ทางเรือ และทางเท้า โดยการเดินทางรถสามารถเข้าถึงได้ทั้งยานพาหนะส่วนตัวและรถโดยสารประจำทาง ด้วยถนนทั้งหมด 10 ช่องทาง ช่องทางละ 3 เมตร รวมเป็นความกว้างถนน 30 เมตร

สามารถเข้าถึงได้โดยรถโดยสารประจำทาง ได้แก่สาย A4, 53, 59, 503, 47, 60, 68, S1, 2, 44, 70, 157, 171, 509, 183

ทางเรือ สามารถเดินทางผ่านได้จากคลองแสนแสบด้วยท่าเรือผ่านฟ้าลีลาศและเดินเท้าบนทางเท้าที่ขนบข้างของถนนราชดำเนิน

ทางเท้า ขนบข้างถนนราชดำเนินมีความกว้างมากถึง 3-6 เมตรและมีการออกแบบสร้างร่มเงาด้วยการปลูกต้นไม้เพื่อเอื้อต่อการเดินเท้าภายในพื้นที่โดยเฉพาะถนนราชดำเนินกลางที่ใช้ในการชุมนุมทางการเมืองมีความกว้างมากที่สุด

ขนาดของพื้นที่ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเป็นจัตุรัสกลางถนนราชดำเนินกลางการใช้งานสำหรับการชุมนุมทางการเมืองส่วนมากจะใช้พื้นที่บริเวณถนน จากอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยไปจนถึงปลายถนนบริเวณมุมถนนที่ตั้งของอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 มีพื้นที่ประมาณ 37,000 ตารางเมตร หากมีการชุมนุมทางการเมือง ผู้ชุมนุมทางการเมืองยืนชิดกันแบบหนาแน่นจะสามารถจุคนได้ 150,000 คน และยืนห่างกันระยะแขนหรือนั่งสามารถจุคนได้ประมาณ 37,000 คน

รูปทรงของพื้นที่ ถนนราชดำเนินกลางเป็นถนนที่มีรูปทรงในลักษณะของ Segment แสดงเฉพาะส่วนขององค์ประกอบพื้นฐานในลักษณะเป็นเส้นทาง เป็นพื้นที่ถนนไม่มีจุดสิ้นสุดมีการปิดล้อมพื้นที่เพียง 2 ด้านขนบข้างบริเวณทางเท้า

ความปลอดภัย ถนนราชดำเนินกลางและทางเท้าล้อมรอบไปด้วยอาคารและตึกแถวที่ออกแบบตามตะวันตกส่งผลให้เกิดแสงและเงาภายในพื้นที่ ด้วยความเป็นพื้นที่โล่งในช่วงกลางวันจะมีแสงสว่างจากธรรมชาติและในช่วงกลางคืนพบว่ามีความสว่างจากเสาไฟฟ้าเพียงพอกภายในพื้นที่ และในช่วงเทศกาลหรืองานเฉลิมฉลองจะพบว่ามีการติดตั้งเสาไฟฟ้าส่องสว่างมากพิเศษ บริเวณโดยรอบมีกล้องวงจรปิดรักษาความปลอดภัย แต่สำหรับการใช้งานชุมนุมทางการเมืองพบว่า ถนนราชดำเนินกลางเป็นพื้นที่ปิดล้อมด้วยอาคาร 2 ฝั่งถนน มีผลต่อการรักษาความปลอดภัยจากมุมสูง เป็นมุมอับที่สามารถสร้างความไม่ปลอดภัยภายในพื้นที่ได้

สิ่งอำนวยความสะดวกของพื้นที่ ภายในพื้นที่ประกอบไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวก อย่างไฟส่องสว่าง ร้านค้าอยู่บริเวณทางเท้าในลักษณะของหาบแร่แผงลอย ม้านั่งหรือที่นั่งตั้งอยู่บริเวณริม

ถนนราชดำเนินกลางและมีป้ายบอกทางหรือป้ายสัญลักษณ์ตลอดข้างทาง ขาดเพียงห้องน้ำภายในพื้นที่

ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ ถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยตั้งอยู่บนถนนสายสำคัญในการเชื่อมต่อพื้นที่ราชการ เชื่อมพื้นที่วังเก่าและวังใหม่ อีกทั้งยังเกิดขึ้นเพื่อแสดงความทันสมัยของกษัตริย์ภายใต้การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ทางกายภาพและสถาปัตยกรรมเริ่มต้นจากการออกแบบลักษณะถนนให้มีพื้นที่ถนนขนาดใหญ่ตามแบบตะวันตก ล้อมรอบไปด้วยสถานที่ราชการ ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีพ.ศ. 2475 ได้มีการปรับภูมิทัศน์บริเวณทางเท้าและถนนในพื้นที่ราชดำเนินกลางด้วยการสร้างตึกแถวในปีพ.ศ.2480 เพื่อแสดงออกถึงความทันสมัยและการพัฒนาเมืองภายใต้การปกครองประชาธิปไตยประชาชนมีอำนาจเป็นใหญ่ อีกทั้งในปีพ.ศ.2482-2483 ได้มีการก่อสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยไว้กลางถนนราชดำเนินกลางเพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสะท้อนถึงความเป็นสัญลักษณ์จากประวัติศาสตร์จากวัตถุทางกายภาพหรือสถาปัตยกรรมส่งเสริมให้พื้นที่นี้มีความหมายทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

ตั้งแต่ปีพ.ศ.2490 จนถึงพ.ศ.2500 ช่วงการชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรกอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยการปกครองในระบอบประชาธิปไตยกำลังเกิดความสั่นคลอนจากการรัฐประหารของจอมพลป. พิบูลสงคราม อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยจึงเหมือนสัญลักษณ์ของความล้มเหลว ชัดแย้งจากการเปลี่ยนแปลงและหลักการของคณะราษฎรที่กำลังจะพาประเทศกลับเข้าสู่ระบอบการปกครองโดยการนำกษัตริย์กลับมาเกี่ยวข้องกับการเมืองภายใต้ชื่อ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและใช้พื้นที่ในการรองรับงานของราชการหรือราชพิธีต่างๆ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงการปกครองเข้าสู่เผด็จการทหารยาวนานถึง 16 ปี

จนกระทั่งในปีพ.ศ.2516 ได้มีการชุมนุมทางการเมืองเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองให้อำนาจคืนสู่ประชาชนแท้จริงอีกครั้งโดยใช้อุสาวรีย์ประชาธิปไตยเป็นสัญลักษณ์เพื่อเรียกร้องการเปลี่ยนแปลง อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยจึงมีความหมายใหม่ขึ้นเป็นพื้นที่สำหรับการต่อต้านระบอบเผด็จการทหารโดยอ้างถึงสถาบันกษัตริย์เป็นที่เคารพและยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน โดยมีการใช้พื้นที่สาธารณะในการรอกการตอบสนองจากรัฐบาลด้วยความสงบแต่กลับได้รับการสลายการชุมนุมทางการเมืองอย่างรุนแรงที่ส่งผลต่อชีวิต ในภายหลังพื้นที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยจึงเป็นพื้นที่ระลอกถึงผู้เสียชีวิตและได้รับผลกระทบจากการสลายการชุมนุมทางการเมืองนับแต่นั้นมา และยังพบว่าในปีพ.ศ.2519 ได้มีการใช้พื้นที่ถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยอีกครั้งเป็นเหตุการณ์เชื่อมต่อการชุมนุมทางการเมืองที่ได้รับชัยชนะในปีพ.ศ.2516 แต่จบด้วยการสลายการชุมนุมทางการเมืองที่รุนแรงอีกครั้งเช่นกัน

บทที่ 6

พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ

พ.ศ.2535

ในส่วนนี้เป็นการศึกษาถึงการเลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เพื่อแสดงให้เห็นถึงปัจจัยทั้ง 4 ประการและความคิดของผู้เลือกพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองในการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง ดังต่อไปนี้

6.1 บริบททางการเมือง

ภายหลังจากการชุมนุมทางการเมือง 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ได้มีการปกครองแบบประชาธิปไตยครั้งใบ นำโดยนายกรัฐมนตรี พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ และพบว่าประเทศไทยเกิดการชุมนุมทางการเมืองในประเด็นหลากหลายมากขึ้นแต่ไม่มีการชุมนุมทางการเมืองขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตามภายหลังจากการลงตำแหน่งของพล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ ได้มีการเลือกตั้งส่งผลให้นายกรัฐมนตรีคนใหม่คือ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ภายใต้งานดำรงตำแหน่งนั้นได้เกิดข้อกังขาทุจริตและการขัดแย้งภายในกองทัพ จึงนำมาสู่การรัฐประหารครั้งที่ 11 ส่งผลให้นายกชาติชาย ชุณหะวัณต้องลงจากตำแหน่งซึ่งได้มาจากการเลือกตั้งจึงนำมาสู่การปกครองระบอบเผด็จการทหารอีกครั้ง โดยขบวนการคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ในปีพ.ศ.2534 ตามมาด้วยการออกคำสั่งปฏิวัติห้ามไม่ให้มีการชุมนุม ประชุมทางการเมืองหากมีการฝ่าฝืนจะมีบทลงโทษ และได้เกิดรัฐธรรมนูญฉบับเอื้อผลประโยชน์ต่อระบอบเผด็จการทหารเปิดช่องทางให้ในปีพ.ศ. 2535 พลเอก สุจินดา คราประยูรเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแม้ว่าจะเคยปฏิญาณไม่เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีส่งผลให้เกิดความไม่พอใจและรับไม่ได้กับการใช้อำนาจเผด็จการทหารนี้

สถานการณ์ดังกล่าวนำมาสู่เหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง โดยมีแกนนำเป็นพรรคฝ่ายค้าน ได้แก่ พลตรีจำลอง ศรีเมือง และมีผู้ชุมนุมทางการเมืองส่วนมากเป็นกลุ่มคนชนชั้นกลาง หรือ เรียกว่ามืออมมือถือ ที่เกิดขึ้นจำนวนมากจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและได้รับผลกระทบจากการปกครองเผด็จการทหารที่สั่นคลอนความเชื่อมั่นด้านการลงทุนจากชาวต่างชาติ การชุมนุมทางการเมืองนี้มีการใช้พื้นที่ลานพระบรมรูปทรงม้ารวมตัวผู้ชุมนุมทางการเมืองและสนามหลวง ก่อนจะมีการขยายพื้นที่ไปยังบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยโดยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นใช้เวลาตั้งแต่วันที่ 17-24 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ก่อนจบด้วยความรุนแรง

6.2 พฤติกรรมการชุมนุมทางการเมือง

การชุมนุมทางการเมืองช่วงพฤษภาทมิฬ ปีพ.ศ.2535 เป็นการชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครองจากระบอบเผด็จการทหารให้เป็นระบอบประชาธิปไตยด้วยการชุมนุมทางการเมืองในลักษณะของการรวบรวมมวลชนให้มีขนาดใหญ่เข้าร่วมการฟังปราศรัยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผลประโยชน์ส่วนรวม เริ่มจากการแจกใบปลิวเชิญชวนให้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง เริ่มมีการอดอาหารประท้วงของพลตรีจำลอง ศรีเมือง และการชุมนุมที่หน้ารัฐสภาแต่ถูกคัดค้านด้วยประกาศห้ามชุมนุมทางการเมืองบริเวณรัฐสภา จึงเคลื่อนย้ายไปยังถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในลักษณะของการเดินขบวน ก่อนจะจบลงด้วยการชุมนุมทางการเมืองในสนามหลวงและเกิดเหตุการณ์สลายการชุมนุมทางการเมืองอย่างรุนแรงอีกครั้งเช่นเดียวกับในปีพ.ศ.2516-2519

ภาพที่ 6-1 เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

ที่มา: Plookpedia (2560)

6.3 กฎหมาย

กฎหมายสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในช่วงเวลานี้ไม่พบว่ามี การบังคับใช้โดยตรง แต่จะมีการประกาศใช้คำสั่งคณะปฏิวัติห้ามชุมนุมในปีพ.ศ.2534 ประชุมทางการเมืองเกิน 5 คน ในพื้นที่ใดๆ เช่นเดียวกับการชุมนุมทางการเมืองในช่วงนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 แตกต่างกันตรงใน

ช่วงเวลานี้มีการกำหนดบทลงโทษของผู้ฝ่าฝืนคำสั่ง และในเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง พ.ศ.2535 มีเพียงการประกาศห้ามใช้พื้นที่ด้านหน้ารัฐสภา

6.4 พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและคุณลักษณะทางกายภาพ

“พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่ทุกคนสามารถเข้าไปใช้งานทุกคนเปิดให้ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ ในการ แสดงออกทางการเมืองและมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์พื้นที่ ส่วนพื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมืองไม่เคยมีอยู่แล้ว หากมีการใช้พื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมืองแปลว่าต้องผิดกฎหมาย ในช่วงพฤษภาทมิฬ ไม่ได้มีกฎหมายใช้สำหรับการชุมนุมโดยตรง แต่กฎหมายที่เอามาบังคับใช้จะเป็นกฎหมายจราจร กฎอัยการศึก ห้ามในการชุมนุมทางการเมืองเป็นต้น ในด้านการใช้พื้นที่สาธารณะ จะต้องมีการวางแผนการใช้งานให้สัมพันธ์กับจำนวนคนที่คิดว่าจะเข้ามาร่วมในการชุมนุมทางการเมือง ถ้าการชุมนุมทางการเมืองนั้นประเมินว่ามีคนเข้าร่วมน้อยจะไปด้านหน้ารัฐสภา เพราะสนามหลวงไม่ต่อบโงทย์จะทำให้เป็นภาพไม่น่าดู ไม่ดึงดูดความสนใจ และที่สำคัญการชุมนุมทางการเมืองนั้นจะต้องดึงดูดความสนใจจากสื่อแม้ว่าสื่อจะไม่เข้าข้างผู้ชุมนุมทางการเมือง แต่สามารถช่วยการกระจายข่าวสาร อีกทั้งยังมีมุมมองว่าการชุมนุมทางการเมืองเป็นช่องทางในการตอบสนองต่อความรู้ทางด้านการเมือง ส่วนการใช้พื้นที่ถนนในการชุมนุมทางการเมืองไม่ใช่ตัวเลือกแรกแต่จำเป็นต้องลงถนน เพราะการเพิกเฉยต่อปัญหาของรัฐบาล”

(แกนนำเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 สัมภาษณ์เมื่อ 27 เมษายน 2564)

จากการศึกษาบริบททางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง กฎหมายและการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ถึงการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 ด้วยการวิเคราะห์ของผู้วิจัยพบว่า มีการใช้พื้นที่ลานพระบรมรูปทรงม้าเป็นจุดรวมตัวผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองเป็นพื้นที่แรกตั้งอยู่ในบริเวณของสถานที่ราชการเป็นเวทีปราศรัยครั้งแรก หลังจากนั้นมีการแจกใบปลิวเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองตามพื้นที่มีประชากรอาศัยเป็นจำนวนมากหรือพื้นที่ทางเศรษฐกิจจึงส่งผลให้มีประชาชนสนใจเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองเป็นจำนวนมาก การเลือกพื้นที่ในการชุมนุมทางการเมืองจึงต้องพิจารณาจากขนาดของพื้นที่สามารถรองรับจำนวนได้ถึง 100,000 คน ซึ่งพื้นที่สาธารณะประเภทเปิดโล่งสามารถรองรับได้มีเพียงสนามหลวงเท่านั้น การชุมนุมทางการเมืองจึงใช้สนามหลวงเป็นพื้นที่หลักในการปราศรัยและจัดตั้งเวทีชุมนุมทางการเมืองบริเวณกลางสนามหลวงใกล้เคียงกับการชุมนุมทางการเมืองของนักศึกษายุคแรกเพื่อปราศรัยเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น การพูดคุยสร้างความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน และกิจกรรมการอดอาหารของแกนนำ

และจากการสัมภาษณ์พบว่า การเปลี่ยนพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองเปลี่ยนแปลงตามจำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมและการตอบสนองจากฝ่ายรัฐบาล ด้วยจำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมมีจำนวนมากจนพื้นที่สนามหลวงไม่สามารถรองรับจำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองได้ จึงมีการย้ายพื้นที่อีกครั้งไปยังพื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่ปิดล้อม มีความกว้างของพื้นที่จำกัดแต่ความยาวแบบไม่มีขอบเขต นั่นคือ ถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยด้วยการเข้ายึดครองพื้นที่ถนนเนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ของการชุมนุมทางการเมือง มีลักษณะทางกายภาพเป็นจุดตัดถนนมีหลายแยก อีกทั้งยังสำคัญในการเป็นจุดศูนย์กลางในการควบคุมอำนาจ จึงมีการจัดตั้งเวทีปราศรัยและปักหลักค้างคืนอยู่ในพื้นที่นี้หลายวัน ซึ่งพื้นที่สาธารณะนี้ในช่วงเวลานั้นไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับในเรื่องของห้องน้ำและอาหารจากฝ่ายรัฐ ผู้เข้าร่วมชุมนุมจึงช่วยกันจัดการระดมทุนและสร้างแบบชั่วคราวหรืออาศัยการใช้จากร้านค้าในบริเวณนั้นเป็นหลัก และในส่วนของห้องน้ำนั้นพบว่าการสร้างขึ้นเองไว้ตามบริเวณริมถนนโดยการใช้ผ้าคลุมทำส้วมสาธารณะ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองพฤษภาคมปีพ.ศ. 2535 มีการใช้พื้นที่ในการชุมนุมทางการเมืองเหมือนกันกับในยุคของการชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรกปีพ.ศ. 2500-2519 ได้แก่ ลานพระบรมรูปทรงม้า รัฐสภา แตกต่างกันตรงแก่นนำการชุมนุมทางการเมืองส่งผลให้การไม่พบว่าการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง โดยผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองในช่วงเวลานี้เป็นวัยทำงานหรือคนชนชั้นกลางเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองมากกว่าและระยะเวลา ยุทธศาสตร์ในการชุมนุมทางการเมืองช่วงนี้จะใช้วิธีการปักหลักชุมนุมทางการเมืองแบบค้างคืน

ส่วนพื้นที่ที่ศึกษาอย่างสนามหลวงและถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยนั้นยังมีการใช้ซึ่งลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษาไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปลักษณะทางกายภาพที่สามารถมองเห็นได้ แต่พบว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคือ การให้ความสำคัญเกี่ยวกับคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองด้านขนาดของพื้นที่ศึกษาในการเลือกพื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมืองนั้น มองว่า พื้นที่เปิดโล่งอย่างสนามหลวง สามารถสร้างความรู้สึกปลอดภัยให้แก่ผู้ชุมนุมทางการเมืองได้มากกว่าพื้นที่ปิดล้อม และการชุมนุมทางการเมืองบนถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยนั้น เป็นถนนที่มีขนาดกว้างใหญ่สามารถรองรับคนได้จำนวนมากสามารถสร้างแรงกดดันทางการเมืองได้ดี อีกทั้งยังมีความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ ในการสะท้อนถึงการปกครองระบอบประชาธิปไตยและเป็นพื้นที่รำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา อีกทั้งยังเป็นเส้นทางสำคัญในการเชื่อมต่อไปยังสถานที่ราชการของรัฐบาลเผด็จการทหาร

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าในทางลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะนั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากการชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ. 2500-2519 แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคือบริบท

ทางการเมืองและพฤติกรรมการชุมนุมทางการเมืองที่สะท้อนผ่านกิจกรรมและการใช้งานที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

ภาพที่ 6-2 การชุมนุมทางการเมืองในสนามหลวง พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535
ที่มา: Ramillah_Sierra (2020)

ภาพที่ 6-3 การชุมนุมทางการเมืองในถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535
ที่มา: Photoontour (2564)

บทที่ 7

พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ

พ.ศ. 2549-2557

ในส่วนนี้เป็นการศึกษาถึงการเลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองพฤษภาคม พ.ศ.2549-2557 เพื่อแสดงให้เห็นถึงปัจจัยทั้ง 4 ประการและความคิดของผู้เลือกพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองในการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง ดังต่อไปนี้

7.1 บริบททางการเมือง

การชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ ปีพ.ศ.2549-2557 เป็นการชุมนุมทางการเมืองที่มีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมากและเหตุการณ์ต่อเนื่องกัน เกิดจากแกนนำ 3 กลุ่มหลักได้แก่ กลุ่มคนเสื้อเหลือง หรือพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) กลุ่มคนเสื้อแดง หรือแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) และกลุ่มคนเสื้อหลากสี หรือ คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กปปส.)

สาเหตุการขัดแย้งของการชุมนุมทางการเมืองเริ่มมาจากความไม่พอใจในการทำงานของรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนายทักษิณ ชินวัตร นำมาสู่ความต้องการเปลี่ยนแปลงผู้นำและรัฐบาลจนเกิดการรวมตัวชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มเสื้อเหลืองในช่วงปลายปีพ.ศ.2548 และจบลงที่การรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 ส่งผลให้พระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์เป็นนายกรัฐมนตรีและได้เกิดรัฐธรรมนูญฉบับปีพ.ศ. 2550 ภายหลังจากปีพ.ศ.2550 ได้เกิดการเลือกตั้งครั้งใหม่ได้นายกรัฐมนตรีท่านใหม่เป็น นายกรัฐมนตรีสมัคร สุนทรเวช ในขณะที่กลุ่มเสื้อเหลืองเชื่อว่ามีความเชื่อมโยงและเป็นนอมินีของทักษิณ ชินวัตรอีกครั้ง ได้สร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มเสื้อเหลืองอีกครั้ง จนนำมาสู่การชุมนุมทางการเมืองอีกครั้งที่มีระยะเวลายาวนานถึง 193 วันเริ่มจากวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2551 โดยเป็นการชุมนุมทางการเมืองที่ใช้พื้นที่ในการชุมนุมทางการเมืองหลายพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นสนามหลวง หรือพื้นที่เศรษฐกิจอื่น อย่างสนามบิน แยกปทุมวัน สามย่าน แยกราชประสงค์ เป็นต้น จนนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอีกครั้งเมื่อศาลรัฐธรรมนูญตัดสินให้นายสมัคร สุนทรเวช สิ้นสุดการเป็นนายกรัฐมนตรี นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ได้ทำหน้าที่รักษาการแทนและเป็นผู้ได้รับคะแนนจากการเลือกตั้งได้เข้าสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ แต่การดำรงตำแหน่งเป็นไปเพียงช่วงเวลาหนึ่ง ได้ถูกศาลรัฐธรรมนูญตัดสินให้ยุบพรรคพลังประชาชน จากนั้นจึงเกิดการพลิกขั้วทางการเมืองจากสมาชิกบางส่วนของพรรคพลังประชาชนได้เข้าร่วมสนับสนุนให้นาย อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

และเมื่อเหตุการณ์ทางการเมืองเข้าสู่การนำของรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนอกสภา เวชชาชีวะ ก็ได้สร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มคนเสื้อแดง แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) กลุ่มผู้สนับสนุนทักษิณ ชินวัตรและกลุ่มสนับสนุนรัฐธรรมนูญ เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มผู้ชุมนุมทางการเมืองหลายกลุ่มที่มีความคิดเห็นในทางเดียวกันเรียกร้องตั้งแต่ในช่วงรัฐประหาร พ.ศ. 2549 รวมตัวต่อต้านการทำงานของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะด้วยการชุมนุมทางการเมืองเริ่มขึ้นตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2552 ก่อนจะมีการชุมนุมทางการเมืองยึดเยื้องปักหลักการชุมนุมทางการเมืองในวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2553 จนถึงในวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 เป็นการต่อสู้ระหว่างกลุ่มคนเสื้อแดงและรัฐบาล โดยการชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นทั้งในพื้นที่กรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดทั้งใกล้เคียง พื้นที่หัวเมืองต่าง ๆ และภาคอื่น อย่างในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น จบลงด้วยการปราบปรามการชุมนุมทางการเมืองด้วยความรุนแรงในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ภายหลังจากการปราบปรามกลุ่มเสื้อแดง รัฐบาลนำโดยนายกรัฐมนตรีนอกสภา เวชชาชีวะ ยังคงดำเนินต่อระยะหนึ่งและได้เกิดเหตุการณ์ยุบสภานำมาสู่การเลือกตั้งครั้งใหม่ ได้นายกรัฐมนตรีคนใหม่เป็น นายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร การชุมนุมทางการเมืองในช่วงเวลานี้เกิดขึ้นในช่วงปลายปีพ.ศ. 2556 จากการรวมตัวของกลุ่มคนเสื้อเหลืองเดิมต้องการเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร สาเหตุจากการต่อต้านการทำงานของรัฐบาลที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของส่วนรวม โดยเฉพาะการร่างกฎหมายนิรโทษกรรมและนโยบายจำนำข้าว นำมาสู่การชุมนุมทางการเมืองครั้งใหญ่ตั้งแต่วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 ไปจนถึง 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 มีแกนนำคือ คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กปปส.) ชุมนุมประท้วงและต่อสู้กับรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร จนนำมาสู่เหตุการณ์รัฐประหารในท้ายสุดนำโดย พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557

CHULALONGKORN UNIVERSITY

7.2 พฤติกรรมการชุมนุมทางการเมือง

การชุมนุมทางการเมืองช่วงเสื้อแดง ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2549-2553 เป็นการชุมนุมทางการเมืองแบบกตัตนทางการเมืองเป็นหลักโดยพบว่าเริ่มมีการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่พาณิชยกรรมมากขึ้นและมีลักษณะของการชุมนุมทางการเมืองของแต่ละกลุ่มแตกต่างกันดังต่อไปนี้

กลุ่มคนเสื้อเหลือง หรือพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.)

การชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มเสื้อเหลืองหรือพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเป็นการชุมนุมทางการเมืองเพื่อเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำภายใต้การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือปีพ.ศ. 2549 และพ.ศ. 2551

โดยเริ่มจากปีพ.ศ.2549 การเรียกร้องเกิดจากการต่อต้านการเป็นนายกรัฐมนตรีของพ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร นำโดย นายสนธิ ลิ้มทองกุล พลตรีจำลอง ศรีเมือง นายพิภพ ธงไชย นายสมศักดิ์ โกศัยสุขและนายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ จากการศึกษาของ ปณิธาน พิชาลัย (2555)และอัสมา หวัง กุหลาบ (2562) ก่อตั้งกลุ่มพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตยประกาศขึ้นที่อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 ในการชุมนุมทางการเมืองครั้งนี้มีการเข้าร่วมของกลุ่มนายทุนมามีส่วนร่วมอย่างเปิดเผย การชุมนุมทางการเมืองได้เกิดขึ้นในหลายพื้นที่แม้จะโดนกีดขวางจากเจ้าหน้าที่ในช่วงแรกแต่ก็พบว่ามีการเข้าใช้พื้นที่ได้อย่างไม่ผิดกฎหมายโดยการเคลื่อนไหวไปในแต่ละพื้นที่ในลักษณะของการเคลื่อนขบวนไปเรื่อยๆ เช่น ลานพระบรมรูปทรงม้า สนามหลวง อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนสีลม สวนลุม ทำเนียบรัฐบาลหรือตามมหาวิทยาลัย และในบางแห่งได้มีการปักหลักการชุมนุมทางการเมืองแบบค้างแรม โดยใช้การสื่อสารผ่านสื่อ ASTV เป็นหลัก เน้นการชุมนุมทางการเมืองเพื่อสื่อสารถึงเหตุผลในการเรียกร้องครั้งนี้ ผลสุดท้ายนั้นนำไปสู่การรัฐประหาร

และการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนี้ได้เกิดขึ้นอีกครั้งในปีพ.ศ. 2551 เป็นการชุมนุมครั้งใหญ่และยาวนานถึง 193 วัน เพื่อการกดดันให้นายกรัฐมนตรีสมัคร สุนทรเวชออกจากตำแหน่ง เริ่มจากการนัดหมายชุมนุมทางการเมืองที่หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ก่อนจะนัดสถานที่รวมตัวที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย สนามหลวง สะพานมัชวานรังสรรค์จากการถูกสกัดกั้นไม่ให้ไปถึงทำเนียบรัฐบาล และเริ่มมีการใช้ยุทธศาสตร์ดาวกระจายในการกระจายจุดชุมนุมทางการเมืองไปหลายพื้นที่ในเวลาเดียวกันโดยเฉพาะสถานที่ราชการ เช่น กระทรวงคมนาคม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงการคลัง ใน อีกทั้งยังมีการเข้ายึดพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจอย่างสนามบินดอนเมืองและสนามบินสุวรรณภูมิ นับเป็นการชุมนุมทางการเมืองที่สร้างผลกระทบมากที่สุดและละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นแต่กลับไม่ได้รับการกล่าวว่าเป็นการชุมนุมที่ผิดกฎหมายในช่วงเวลานั้น จึงกลายเป็นที่มาของชื่อว่า ม็อบมิเส้น (อุเชนทร์ เชียงเสน , 2564)

กลุ่มคนเสื้อแดง หรือแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.)

กลุ่มเสื้อแดงหรือแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติเป็นฝ่ายตรงข้ามกับกลุ่มเสื้อเหลือง นำโดย นายวีระกานต์ มุสิกพงศ์ นายจตุพร พรหมพันธุ์ นายจักรภพ เพ็ญแข นายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ และนายก่อแก้ว พิกุลทอง การรวมกลุ่มเกิดขึ้นมาหลังจากการเกิดรัฐประหารปีพ.ศ. 2549 โดยการชุมนุมทางการเมืองก่อนการชุมนุมทางการเมืองครั้งใหญ่ได้เกิดกลุ่มผู้ชุมนุมทางการเมืองหลายกลุ่มโดยกลุ่มหลักๆ เช่น กลุ่มคาราวานคนจนกลุ่มแรกในการสนับสนุนนายทักซิณ ชินวัตร ตั้งขึ้นในปีพ.ศ.2549 เริ่มปักหลักชุมนุมต่อต้านกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในสวนจตุจักร แม้ว่าจะไม่ประสบความสำเร็จในการชุมนุมทางการเมืองแต่ก็นับว่าเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญใน

ภายหลังได้รวมตัวกับกลุ่มเครือข่าย 19 กันยา ด้านรัฐประหาร กลุ่มคนวันเสาร์ไม่เอาเผด็จการ เป็นต้นกลายเป็น กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการ (นปก.) ซึ่งภายหลังได้เปลี่ยนเป็น แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) และในช่วงเดือนเมษายน – พฤษภาคม พ.ศ.2553 ได้เกิดการรวมตัวกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อโค่นล้มรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

โดยมีพื้นที่การชุมนุมทางการเมืองหลักแบ่งออกเป็น 2 เวทีหลัก คือเวทีสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ยาวไปจนถึงสนามหลวง เป็นการปักหลักการชุมนุมทางการเมืองแบบค้างแรม ซึ่งเวทีนี้ได้ถูกสลายการชุมนุมทางการเมืองส่งผลให้มีผู้คนบาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก กล่าวได้ว่าเป็นการชุมนุมทางการเมืองที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดจากการทำงานของรัฐบาลที่กีดขวางการชุมนุมทางการเมืองโดยการปิดไม่ให้มีการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองอย่างการชุมนุมทางการเมืองอื่น โดยเฉพาะในพื้นที่สนามหลวงที่มีการปิดปรับปรุงทัศนียภาพในช่วงเวลาของการชุมนุมทางการเมือง ส่งผลให้เกิดการย้ายเวทีปักหลักชุมนุมยึดเยื้อในพื้นที่พาศิษยกรรม ย้ายเวทีการชุมนุมทางการเมืองมาเหลือเวทีเดียวที่แยกราชประสงค์ ซึ่งภายหลังได้ถูกปฏิบัติการกระชับพื้นที่สลายการชุมนุมทางเช่นกันกับเวทีสะพานผ่านฟ้าลีลาศ

คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กปปส.)

เป็นกลุ่มผู้ชุมนุมเริ่มเคลื่อนไหวมาตั้งแต่ในช่วงปีพ.ศ.2553 ต้องการให้รัฐบาลสลายการชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดง และกลับมาชุมนุมทางการเมืองอีกครั้งปลายปีพ.ศ.2556 ในอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเพื่อนัดหมายการชุมนุมทางการเมืองครั้งใหญ่ในปีพ.ศ.2557 นำโดย นายสุเทพ เทือกสุบรรณ มีการใช้สวนจตุจักรและอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิเป็นพื้นที่หลักในการชุมนุมทางการเมือง และยังพบว่ามีการใช้พื้นที่สนามหลวงสำหรับการชุมนุมทางการเมืองได้อย่างไม่ผิดกฎหมายแม้ว่าจะมีการออกประกาศระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยการใช้การบำรุงและการดูแลรักษาพื้นที่ท้องสนามหลวง ปี พ.ศ.2555 จึงกล่าวได้ว่า เป็นมีอบมีเส้นเกิดขึ้นอีกครั้งและมาจากกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเดิมเช่นเดียวกับการชุมนุมทางการเมืองในพ.ศ.2551 อีกทั้งยังใช้ยุทธศาสตร์ดาวกระจายเพื่อกดดันให้รัฐบาลรักษาการลาออกและต่อต้านระบอบทักษิณโดยเป็นการเคลื่อนไหวระดมมวลชนได้จำนวนมาก จากการใช้สื่อไม่ว่าจะเป็นชาวสารหรือยุคเริ่มต้นกระจายทางโลกออนไลน์อย่าง เฟซบุ๊ก (Facebook) และยึดถือยาวนาน โดยมีกิจกรรมแบบสอดคล้องกับการใช้ชีวิตของคนชนชั้นกลางมากขึ้นเพื่อดึงดูดความสนใจให้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง เช่น การจัดแสดงดนตรี (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2562)

อีกทั้งยังมีการใช้พื้นที่แบบเหตุการณ์ชัตดาวน์กรุงเทพฯ (Shutdown Bangkok) เป็นการกระจายผู้ชุมนุมปิดเส้นทางการสัญจรบนถนนของพื้นที่เศรษฐกิจทั้ง 7 พื้นที่ ได้แก่ แจ้งวัฒนะ ห้าแยกลาดพร้าว อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย แยกปทุมวัน สวนลุมพินี แยกอโศก แยกราชประสงค์ ในการชุมนุมทางการเมืองครั้งนี้พบว่าการย้ายเวทีการชุมนุมทางการเมืองถึง 6 ครั้ง เวทีสุดท้ายอยู่สะพานมัสวานรังสรรค์ (วงศ์พิพัฒน์ บัญชานนท์, 2018) อ้างว่ามีผู้เข้าร่วมมากกว่า 5 ล้านคน (สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม, 2557) นอกจากนี้ยังมีการเข้ายึดสถานที่ราชการอีกหลายแห่งสร้างความเสียหายส่งผลกระทบต่ออาคารจรรยาบรรณและสถานศึกษาในพื้นที่รอบการชุมนุมทางการเมืองต้องปิดชั่วคราว จบลงด้วยการรัฐประหารเข้าสู่ระบอบเผด็จการทหารอีกครั้ง

7.3 กฎหมาย

กฎหมายประกาศใช้ห้ามชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นในปีพ.ศ.2549 หลังการรัฐประหารล้มอำนาจและเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมืองนายกรัฐมนตรีนายทักษิณ ชินวัตรลงจากตำแหน่ง คือ ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ให้อำนาจการชุมนุมทางการเมือง กิจกรรมทางการเมืองทุกประเภทที่ส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง และอีกฉบับจาก ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ห้ามไม่ให้มีการชุมนุมทางการเมือง 5 คนขึ้นไป ซึ่งประกาศทั้ง 2 ฉบับแม้เกิดขึ้นในเวลาต่างกันแต่ได้มีการกำหนดบทลงโทษสำหรับการฝ่าฝืน

7.4 พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและคุณลักษณะทางกายภาพ

“พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ ในบางครั้งการใช้งานอาจต้องมีการขออนุญาตก่อน ในการชุมนุมทางการเมืองนั้นยุทธศาสตร์สำคัญคือทางการเมืองและการใช้ยุทธศาสตร์ดาวกระจายในปี พ.ศ.2551 และ พ.ศ.2557 เพื่อดึงดูดความสนใจจากสื่อและเป็นการประชาสัมพันธ์ต่อสาธารณชนให้มีจำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองมากขึ้น พื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมืองนั้นควรจะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง เพื่อป้องกันอันตรายที่เกิดจากฝ่ายตรงข้ามแต่ในกรุงเทพมหานครมีพื้นที่แบบนั้นน้อยส่งผลให้การเลือกพื้นที่ทำยุทธศาสตร์ดาวกระจายนอกจากจะต้องการรวมคนแล้วยังต้องสร้างผลกระทบจึงเลือกใช้พื้นที่สถานที่ราชการ และพื้นที่พาณิชย์กรรมเพื่อให้บุคคลจากทั้ง 2 กลุ่มพื้นที่นี้เห็นถึงความสำคัญในการชุมนุมทางการเมืองและให้ร่วมสนับสนุน”

(นักเคลื่อนไหวทางการเมืองเสื้อเหลือง (พธม.)และเสื้อหลากสี (กปปส.) สัมภาษณ์เมื่อ 30 เมษายน

พ.ศ.2564)

“พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่สามารถใช้งานได้จริงในทุกกิจกรรมและสามารถใช้ได้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองโดยไม่ก่อให้เกิดเสียงต่อการผิดกฎหมาย การชุมนุมทางการเมืองนั้นเริ่มจากพื้นที่หัวเมือง หรือพื้นที่ใกล้เคียงจังหวัดกรุงเทพมหานครก่อนทำการเคลื่อนย้ายเข้าในตัวเมืองเริ่มจากการจัดเวทีการชุมนุมทางการเมืองเคลื่อนขบวนเข้าไปบริเวณสะพานข้ามยมรุเชฐ ก่อนจะจัดตั้งเวทีใหญ่สำหรับการชุมนุมทางการเมืองที่สะพานผ่านฟ้าลีลาศยาวไปจนถึงถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลตอบสนองประเด็นทางการเมืองที่ต้องการแก้ไขและโอดสลายการชุมนุมทางการเมืองด้วยความรุนแรงเช่นเดียวกับในเหตุการณ์นักศึกษายุคแรก พ.ศ. 2500-2519 พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 ในขณะที่เวลานั้นได้มีการตั้งเวทีชุมนุมไปบริเวณแยกราชประสงค์เป็นพื้นที่ถนนการใช้งานเป็นไปอย่างยากลำบาก ต้องนำรถมากั้นพื้นที่ การลงถนนมาจากการไม่มีพื้นที่สาธารณะในกรุงเทพมหานครให้ใช้ชุมนุมทางการเมืองได้เลย ในการใช้พื้นที่นี้มีจุดมุ่งหมายคือต้องการให้คนมองว่ากิจกรรมการชุมนุมทางการเมืองเป็นกิจกรรมทั่วไปที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวันปกติ ไม่ใช่เรื่องไม่น่าส่งเสริม”

(โฆษกการชุมนุมทางการเมืองแดง หรือ นปช. สัมภาษณ์เมื่อ 30 เมษายน พ.ศ.2564)

จากการศึกษาบริบททางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง กฎหมายและการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ถึงการในพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองสี่สี่ พ.ศ.2549-2557 ด้วยการวิเคราะห์ของผู้วิจัยพบว่า เป็นการชุมนุมทางการเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ดูเหมือนว่าการชุมนุมทางการเมืองนั้นจะสามารถใช้พื้นที่ได้ก็ได้รับรองกิจกรรมการชุมนุมทางการเมืองนี้ แต่กลับพบว่าตลอดช่วงระยะเวลาเกือบ 10 ปีของการชุมนุมทางการเมืองของ 3 กลุ่มสี่สี่ นั้นมีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงและใช้งานพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง โดยเฉพาะกับการชุมนุมทางการเมืองกลุ่มสี่แดง (นปช.) ถูกบีบบังคับไม่ให้ใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองหลายพื้นที่ นั่นคือ ในพื้นที่สนามหลวง ในช่วงการชุมนุมทางการเมืองสี่แดงพบว่า มีการประกาศปรับภูมิทัศน์สนามหลวงกลุ่มสี่แดงจึงไม่สามารถใช้งานพื้นที่ได้ในปีพ.ศ. 2553 ซึ่งภายหลังได้มีการสร้างรั้วกั้นพื้นที่และออกประกาศระเบียบกรุงเทพมหานครปีพ.ศ. 2555 ห้ามไม่ให้มีการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่สนามหลวง จึงต้องใช้พื้นที่ถนนราชดำเนินแทนและนำไปสู่การสลายการชุมนุมทางการเมืองด้วยความรุนแรง ในขณะที่การชุมนุมทางการเมืองสี่เหลือง ในปีพ.ศ. 2549 และสี่หลากสี ปีพ.ศ. 2557 สามารถใช้งานได้แม้จะละเมิดกฎหมายก็ยังได้รับอนุญาตให้ใช้งานสำหรับการชุมนุมทางการเมืองไม่มีการสลายการชุมนุมด้วยความรุนแรงหรือเอาผิดทางกฎหมาย

และสิ่งที่ผู้วิจัยคิดว่าทุกกลุ่มการชุมนุมทางการเมืองต้องการคือ การทำให้กิจกรรมการชุมนุมทางการเมืองเป็นกิจกรรมปกติเหมือนกับกิจกรรมทั่วไปที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน อย่างเช่น ใน

เหตุการณ์ทางการเมืองของเสด็จ จัดขึ้นในพื้นที่แยกราชประสงค์พื้นที่พาณิชย์กรรมาใจกลางเมือง เพื่อให้ผู้คนส่วนมากที่เดินทางเข้ามาทำงานในพื้นที่ นักเรียนนักศึกษา หรือบุคคลทั่วไปได้เห็นและตระหนักถึงความสำคัญของการชุมนุมทางการเมือง ส่วนในกลุ่มเสื้อหลากสี แสดงออกผ่านการจัดเวทีสถานที่การชุมนุมทางการเมืองให้มีความทันสมัย เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงไปทันสมัย

อีกทั้งการชุมนุมทางการเมืองแบบยุทธศาสตร์ดาวกระจายยังมีการยึดใช้พื้นที่อีกหลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงต่างๆ สถานที่ราชการสำคัญ สนามบิน พื้นที่พาณิชย์กรรมา ลาน และในพื้นที่ศึกษาพบว่ามีการใช้พื้นที่เหมือนกับใน 2 ช่วงเวลาแรก ประกอบไปด้วย สนามหลวง และถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ส่วนพื้นที่ใหม่ได้แก่ แยกปทุมวันและแยกราชประสงค์ ในพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองมีลักษณะทางกายภาพเปลี่ยนแปลงไป คือ สนามหลวงมีลักษณะทางกายภาพประกอบไปด้วยในพื้นที่ดังนี้

7.4.1. ลักษณะทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของพื้นที่สนามหลวง

สนามหลวงมีลักษณะทางกายภาพส่วนมากเหมือนเดิม สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคือการล้อมรั้วในช่วงการชุมนุมทางการเมืองปีพ.ศ.2553 และจากพื้นที่สนามหลวงได้มีการปรับบางส่วนให้เป็นพื้นที่เชิงรองรับกิจกรรมหลากหลายของมนุษย์ จึงทำให้เกิดการจำกัดการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในการชุมนุมทางการเมือง และส่งผลถึงความหมายของพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะใน ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่

ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่การชุมนุมทางการเมืองสี่เส้า พ.ศ.2549-2557 ในช่วงการชุมนุมทางการเมืองยุคสี่เส้าความหมายของสนามหลวงยังเป็นสิ่งแสดงออกถึงความเหลื่อมล้ำด้านการใช้พื้นที่และอำนาจของแต่ละมือบในการต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมือง พบว่าการใช้พื้นที่สนามหลวงมีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโดยเฉพาะกับการชุมนุมทางการเมืองของเสด็จ (นปช.) ปีพ.ศ.2553 ไม่สามารถเข้าใช้พื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมืองได้เนื่องจากการปรับปรุงทัศนียภาพและกีดขวางการเข้าใช้พื้นที่ แต่ในกลุ่มเสื้อเหลือง (พธม.)และกลุ่มกปปส. สามารถเข้าใช้สนามหลวงในการชุมนุมทางการเมืองได้ไม่ถูกกีดขวางการใช้งานตั้งแต่ในช่วงการชุมนุมทางการเมืองทั้งปีพ.ศ.2549 2551 2556และ 2557 สามารถใช้งานได้อย่างถูกกฎหมายแม้ภายหลังในปีพ.ศ.2555 ได้มีการออกกฎระเบียบกรุงเทพมหานครไม่ให้ใช้สำหรับกิจกรรมการชุมนุมทางการเมืองเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางอำนาจในการใช้พื้นที่ของแต่ละมือบ อีกทั้งยังมีการประกาศให้สนามหลวงกลายเป็นพื้นที่พระราชฐานห้ามชุมนุมทางการเมือง

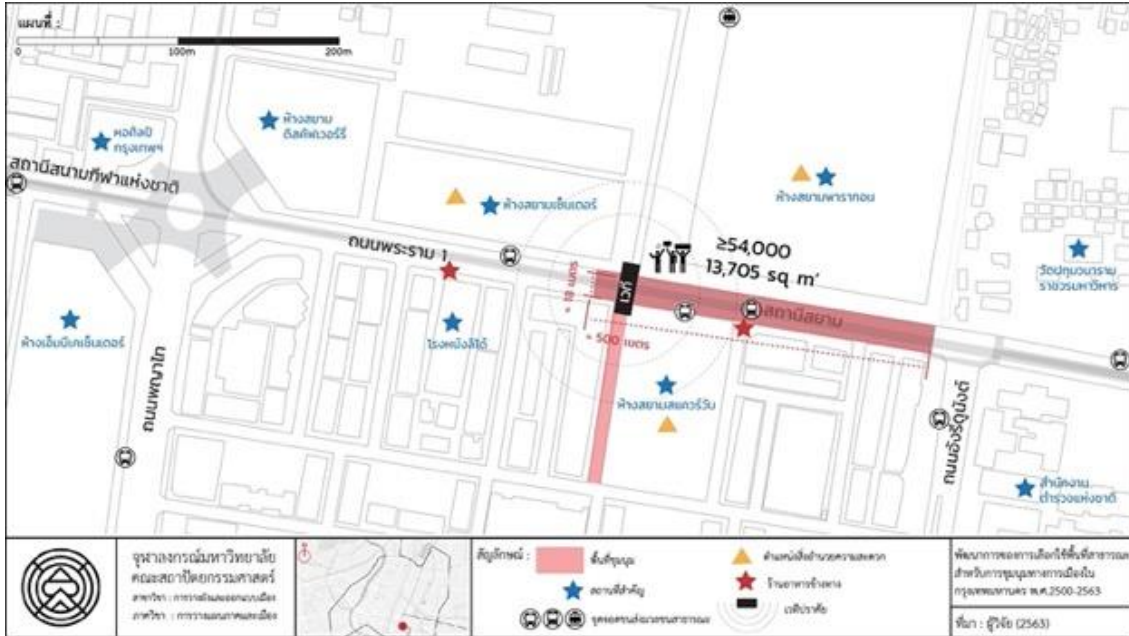
ภาพที่ 7-1 การล้อมรั้วสนามหลวง
ที่มา: ผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 7-2 การชุมนุมทางการเมืองในสนามหลวงของกลุ่มเสื้อเหลือง (2549-2551) และเสื้อหลากสี (2556-2557)
ที่มา: เขมา สมใจ (2551)

7.4.2. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่แยกปทุมวัน

ภาพที่ 7-3 แผนที่แสดงพื้นที่การชุมนุมทางการเมืองแยกปทุมวัน

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 7-4 แผนที่แสดงพื้นที่การชุมนุมทางการเมืองแยกปทุมวัน

ที่มา: ผู้วิจัย

ประเภทของพื้นที่สาธารณะ แยกปทุมวันเป็นพื้นที่ปิดล้อมลักษณะถนน

ตำแหน่งและที่ตั้ง แยกปทุมวันเป็นจุดตัดถนนของถนนพระราม 1 และถนนพญาไท มีทางเท้าเชื่อมพื้นที่ยกระดับ(Skywalk) อยู่ด้านบน ตั้งอยู่ในการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ซึ่งอยู่ในบริเวณใจกลางเมืองอีกทั้งยังมีความสำคัญในการเป็นตำแหน่งสำคัญของสถาบันการศึกษาทั้งโรงเรียน มหาวิทยาลัยและสถาบันอาชีวศึกษา กิจกรรมโดยทั่วไปใช้สำหรับการสัญจรของยานพาหนะและทางเท้า

การเข้าถึงพื้นที่ สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ทั้งทางบก ทางน้ำ ทางราง โดยการสัญจรทางบกสามารถเข้าถึงได้จากถนนพญาไทและถนนพระราม 1 เข้าถึงได้ทั้งยานพาหนะส่วนตัวและรถโดยสารประจำทาง

สามารถเข้าถึงได้โดยรถโดยสารประจำทาง ได้แก่สาย 15, 16, 21, 25, 40, 48, 54, 73, 73 ก, 79,141, 183, 204, 501, 508

ทางน้ำ สามารถเข้าถึงได้โดยเรือผ่านคลองแสนแสบ โดยท่าเรือสะพานหัวช้าง และเดินเท้าเข้าสู่บริเวณแยกปทุมวัน

ทางราง สามารถเข้าถึงได้จากรถไฟฟ้า 2 สถานี คือ สถานีสยามและสถานีสนามกีฬาแห่งชาติ

ทางเท้า สามารถเข้าถึงได้ทั้งจากทางเท้ารอบถนนพระราม 1และถนนพญาไท และทางเท้าเชื่อมพื้นที่ยกระดับ (Skywalk)

ในส่วนของการเข้าถึงพื้นที่บริเวณที่ใช้การชุมนุมทางการเมือง พื้นที่จุดรวมตัวชุมนุมทางการเมืองใช้พื้นที่ตั้งแต่แยกปทุมวันไปจนถึงบริเวณแยกเฉลิมเผ่า ในระหว่างบริเวณพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองสามารถเข้าออกได้จากทางสยามสแควร์โดยใช้ซอยเชื่อมต่อไปยังถนนอีกฝั่งสามารถทะลุผ่านซอยสยามสแควร์ 1 ซอยสยามสแควร์ 2 ซอยสยามสแควร์ 3 ซอยสยามสแควร์ 5 และซอยสยามสแควร์ 6 ผ่านไปยังซอยสยามสแควร์ 7 หรือสยามสแควร์ฝั่งร้อน เพื่อออกสู่ถนนพญาไททางด้านของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือถนนอังรีดูนังค์

ขนาดของพื้นที่ แยกปทุมวันในการใช้งานสำหรับการชุมนุมทางการเมือง เวทีจะบริเวณถนนระหว่างห้างสรรพสินค้าสยามพารากอน (Siam Paragon) และสยามสแควร์วัน (Siam Square one) มีความกว้างของถนนทั้งหมด 18 เมตร แบ่งออกเป็น 6 ช่องทาง ช่องทางละ 3 เมตร และมีความยาวนับจากแยกปทุมวันไปจนถึงทางแยกเฉลิมเผ่าและจากแยกปทุมวันไปทางสามย่าน ระยะทางประมาณ 480 เมตร รวมทั้งสิ้นเป็นพื้นที่ 13,705 ตารางเมตร หากมีการชุมนุมทางการเมือง ผู้ชุมนุมทางการเมืองยืนชิดกันแบบหนาแน่นจะสามารถจุคนได้ประมาณ 54,000 คน ยืนและยืนห่างกันระยะแขนหรือนั่งสามารถจุคนได้ประมาณ 13,000 คน

รูปร่างของพื้นที่ เป็นพื้นที่ถนนลักษณะแคบยาว มีลักษณะเป็นเส้นทาง หรือลักษณะแบบ Segment

ความปลอดภัย แยกปทุมวันเป็นพื้นที่สาธารณะประเภทถนนตั้งอยู่ในย่านพาณิชย์กรรมจึงเกิดการใช้งานในหลายช่วงเวลา ด้วยลักษณะของพื้นที่เป็นพื้นที่เปิดโล่งในช่วงเวลากลางวันมีแสงสว่างเพียงพอต่อการใช้งานและในช่วงเวลากลางคืนมีไฟส่องสว่างเพียงพอจากเสาไฟและอาคารห้างสรรพสินค้าและมีการติดตั้งกล้องวงจรปิดหลายจุดภายในพื้นที่จึงมีความปลอดภัย อีกทั้งยังมีการเฝ้ายามตรวจสอบพื้นที่ทั้งในช่วงเวลากลางวันและกลางคืน มีความเสี่ยงในด้านการเป็นพื้นที่ปิดล้อมด้วยอาคารสูงจึงไม่ปลอดภัยจากการก่ออันตรายในมุมสูง

สิ่งอำนวยความสะดวก ภายในพื้นที่บริเวณชุมชนทางการเมืองนั้นขาดห้องน้ำสาธารณะส่วนร้านค้า ร้านอาหารพบว่าการค้าขายแบบหาบแรมแผงลอยอยู่ตามบริเวณทางเท้าและบริเวณห้างสรรพสินค้าพื้นที่ใกล้เคียง นอกจากนี้ภายนอกบริเวณทางเท้ายังมีการติดตั้งป้ายรถโดยสารประจำทางและม้านั่งรอรถโดยสารประจำทางเพื่อความสะดวกในการเดินทางในพื้นที่ อีกทั้งยังมีไฟส่องสว่างอยู่ล้อมรอบบริเวณถนนและทางเท้า

ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ แม้จะไม่ปรากฏความเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองมากนักแต่ด้วยตำแหน่งที่ตั้งเป็นพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจใจกลางเมืองของกรุงเทพมหานคร เริ่มแรกเป็นพื้นที่ในการแจกใบปลิวเชิญชวนการประชุมทางการเมืองในช่วงการประชุมทางการเมืองพฤษภาคมปี พ.ศ.2535 และบทบาททางการเมืองมีความสำคัญและเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่การประชุมทางการเมืองหลังจากมีการใช้งานเป็นพื้นที่จัดตั้งเวทีปราศรัยการประชุมทางการเมืองในปีพ.ศ. 2551 เป็นการชุมนุมทางการเมืองกีดขวางการเข้าถึงพื้นที่ทั้งสถานศึกษาและพื้นที่การค้าสร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก อีกทั้งภายในพื้นที่ยังใกล้เคียงกับวัดปทุมวนารามพื้นที่ที่มีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการ หรือเสื้อแดง จึงส่งผลให้เป็นอีกพื้นที่สัญลักษณ์ของการชุมนุมทางการเมืองเริ่มต้นจากการรำลึกถึงผู้เสียชีวิต จนกลายมาเป็นพื้นที่รวมตัวชุมนุมทางการเมืองในปีพ.ศ.2557 มาจนถึงปัจจุบัน

ประเภทของพื้นที่สาธารณะ แยกราชประสงค์เป็นพื้นที่ปิดล้อมลักษณะถนน

ตำแหน่งและที่ตั้ง แยกราชประสงค์เป็นจุดตัดถนนของถนนราชดำริ ถนนเพลินจิต และถนนพระราม 1 ตั้งอยู่บนการใช้ประโยชน์ที่ดินพาณิชยกรรมเป็นพื้นที่เชื่อมต่อจากแยกปทุมวัน มีความสำคัญในการเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวของชาวไทยและชาวต่างชาติ อีกทั้งยังล้อมรอบไปด้วยห้างสรรพสินค้าและโรงแรม

การเข้าถึงพื้นที่ แยกราชประสงค์สามารถเดินทางเข้าถึงได้โดยการสัญจรทางบก ทางน้ำ ทางเท้าและระบบราง

ทางบก พบว่าบริเวณแยกราชประสงค์นี้ติดกับถนนราชดำริ ถนนพระราม 1 ถนนเพลินจิต สามารถเดินทางเข้าถึงได้โดยยานพาหนะส่วนตัวและรถโดยสารประจำทางหลายสาย เนื่องจากเป็นพื้นที่เชื่อมเส้นทางไปยังบริเวณพหลโยธินได้อีกด้วย

สามารถเข้าถึงได้โดยรถโดยสารประจำทาง ได้แก่สาย 13, 14, 17, 2, 204, 504, 505, 511, 513, 514, 54, 73, 73ก, 74, 77, 79

ทางน้ำ สามารถเดินทางเข้าถึงพื้นที่แยกราชประสงค์ได้จากคลองแสนแสบ มี 2 ท่าเรือ คือ ท่าเรือประตูน้ำและท่าเรือชิดลม ซึ่งคลองแสนแสบนี้เป็นพื้นที่เชื่อมต่อไปยังพื้นที่เมืองได้ อย่างเช่น สะพานผ่านฟ้าลีลาศ เป็นต้นและยังพบว่ามีการใช้งานเส้นทางนี้มาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

ทางราง สามารถเดินทางได้โดยสถานีรถไฟฟ้าสยาม สถานีรถไฟฟ้าชิดลมจะเป็น 2 สถานีที่ใกล้ที่สุดและต่อด้วยการเดินทางเท้าบริเวณทางเท้าหรือทางเท้าเชื่อมต่อพื้นที่ยกระดับ (Skywalk)

ทางเท้า พบว่าในบริเวณราชประสงค์สามารถแบ่งการเดินทางเท้าเชื่อมต่อพื้นที่ได้เป็น 2 รูปแบบ คือ แบบทางเท้าบนพื้นดิน มีการเชื่อมต่อพื้นที่ทั้ง 3 ถนน ได้แก่ ถนนราชดำริ ถนนเพลินจิต และถนนพระราม 1 มีทางเท้ารองรับการเดินทางในทุกทิศ และแบบทางเชื่อมต่อลอยฟ้า (Skywalk) เชื่อมต่อห้างสรรพสินค้าตั้งแต่บริเวณสยามไปจนถึงประตูน้ำ

ขนาด แยกราชประสงค์เป็นถนนที่มีพื้นที่โดยรวมประมาณ 2.93 กิโลเมตร ความกว้างถนนทั้งหมดประมาณ 28 เมตร แบ่งเป็นถนน 7 ช่องทาง 21 เมตร ช่องทางประมาณละ 3 เมตร และทางเท้าช่วงบริเวณที่ใช้ในการชุมนุมทางการเมืองฝั่งละ 3.5 เมตร มีขอบเขตใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองส่วนมากเป็นการใช้พื้นที่ตั้งแต่บริเวณห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลเวิลด์ ไปจนถึงประตูน้ำ มีระยะทางประมาณ 450 เมตร รวมเป็นพื้นที่ประมาณ 12,600 ตารางเมตร หากมีการชุมนุมทางการเมือง ผู้ชุมนุมทางการเมืองยืนชิดกันแบบหนาแน่นจะสามารถจุคนได้ประมาณ 50,400 คน และยืนห่างกันระยะแขนหรือนั่งสามารถจุคนได้ประมาณ 12,600 คน

รูปทรง แยกราชประสงค์เป็นพื้นที่ถนนลักษณะแคบยาว มีลักษณะเป็นเส้นทาง หรือลักษณะแบบ Segment

ความปลอดภัย พื้นที่แยกราชประสงค์ นี้เป็นพื้นที่สาธารณะประเภทถนน จึงส่งผลให้เกิดความเป็นพื้นที่มีชีวิตชีวาเนื่องจากมีการใช้งานอยู่เสมอ มีแสงสว่างอย่างเพียงพออีกทั้งเป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจมีความหลากหลายของคน กิจกรรมและช่วงเวลา จึงส่งผลให้พื้นที่เกิดความปลอดภัยประกอบการมีกล้องวงจรปิดทั้งทางเท้าบนถนนและบนทางเท้าเชื่อมพื้นที่ยกระดับ อีกทั้งยังมีการเฝ้าระวังพื้นที่จากเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะ แต่สำหรับการชุมนุมทางการเมืองพบว่ายังมีความเสี่ยงเนื่องจากเป็นพื้นที่ปิดล้อมไปด้วยอาคารสูง อีกทั้งยังมีมุมอับจากมุมสูงสามารถสร้างอันตรายได้

สิ่งอำนวยความสะดวก ประกอบไปด้วยไฟส่องสว่าง ม้านั่งหรือที่นั่ง ป้ายบอกทางหรือป้ายสัญลักษณ์มีติดตั้งไว้ภายในพื้นที่และร้านค้า ร้านอาหารพบว่ามีการจัดตั้งอยู่ตามบริเวณทางเท้าในลักษณะของพื้นที่ในลักษณะของร้านค้าหาบแร่แผงลอย ส่วนห้องน้ำไม่พบว่ามีอยู่ภายในพื้นที่แต่มีอำนวยความสะดวกอยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง

ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ แยกราชประสงค์เป็นพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจประกอบไปด้วยห้างสรรพสินค้า โรงแรมมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวภายในกรุงเทพมหานคร ได้มีการนำมาใช้เป็นพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองที่เป็นจุดเปลี่ยนและจุดเริ่มต้นในการเป็นพื้นที่ทางการเมืองในปีพ.ศ. 2553 จากการชุมนุมทางการเมืองของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการได้มีการยึดครองพื้นที่ใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองยึดเอื้อโดยปิดกั้นพื้นที่ทั้ง 2 ฝั่งตรงบริเวณแยกราชประสงค์และประตูน้ำ สร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจจนนำมาสู่ปฏิบัติการกระชับพื้นที่สลายการชุมนุมทางการเมืองส่งผลให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิต ภายหลังจึงมีการจัดกิจกรรมของคนเสื้อแดงเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ความเสียหายที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่แห่งนี้ แยกราชประสงค์นี้จึงกลายเป็นพื้นที่สัญลักษณ์ทางการเมืองโดยในปีพ.ศ.2563 นั้นได้มีการสร้างความหมายใหม่บนพื้นที่เก่าด้วยการเปลี่ยนชื่อใช้กันในหมู่ผู้ชุมนุมทางการเมืองจาก “แยกราชประสงค์” หมายถึงแยกเป็นไปตามประสงค์หรือความต้องการของราชาหรือหลวง เป็น “แยกราชฎาประสงค์” หมายถึงแยกเป็นไปตามประสงค์หรือความต้องการของประชาชน และอาจเป็นไปได้ว่าอีกความหมายหนึ่งของพื้นที่แยกราชประสงค์พื้นที่พาณิชย์กรรมในกลางเมืองย่านของผู้มีฐานะทางการเงินอาจเป็นปัจจัยในการดึงดูดให้เกิดการใช้พื้นที่สาธารณะเนื่องจากผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองส่วนมากจะเป็นชนชั้นกลางหรือชาวต่างจังหวัดที่ได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจเป็นหลักในการเข้าร่วม

ส่วนในพื้นที่ถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยพบว่ามีลักษณะทางกายภาพไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปแต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป คือกิจกรรมภายในพื้นที่พบมีการจัดพื้นที่และการชุมนุมทางการเมืองให้เข้ากับความสัมพันธ์ของปัจจุบันในลักษณะของการสร้างความบันเทิงในการชุมนุมทางการเมือง อย่างเช่น การจัดแสดงดนตรีหรืองานศิลปะ ในการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มปปส. ส่วนการชุมนุมทางการเมืองในยุคเสื้อเหลือง (พธม.) และ เสื้อเหลือง (นปช.) มีกิจกรรม

การชุมนุมทางการเมืองลักษณะทั่วไปเป็นการปราศรัยการชุมนุมทางการเมืองเหมือนกับในการชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 และการชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535

ภาพที่ 7-7 กิจกรรมแสดงดนตรีและปราศรัยทางการเมืองของกลุ่มเสื้อหลากสี (กปปส.)
ที่มา: wikipedia (2557)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 8

พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองแพลตฟอร์ม

พ.ศ. 2562-2563

ในส่วนนี้เป็นการศึกษาถึงการเลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองแพลตฟอร์ม พ.ศ.2562-2563 เพื่อแสดงให้เห็นถึงปัจจัยทั้ง 4 ประการและความคิดของผู้เลือกพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองในการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง ดังต่อไปนี้ ก่อนอื่นจะกล่าวถึงพื้นที่สาธารณะออนไลน์ซึ่งมีความสำคัญเท่าเทียมกันกับพื้นที่สาธารณะทางกายภาพ

ก่อนอื่นจะกล่าวถึงพื้นที่ออนไลน์หรือโซเชียลมีเดีย (Social Media) เป็นพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่เปิดใช้เพื่อการแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ เริ่มนำมาใช้ร่วมกับการสื่อสารการชุมนุมทางการเมืองในช่วงปีพ.ศ.2554 เพื่อการหาคะแนนเสียงเลือกตั้ง และปีพ.ศ.2556 ในการประกาศข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองจากกลุ่มคนเสื้อหลากสี หรือ คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กปปส.) ผ่านช่องทาง Facebook เป็นหลัก เนื่องจากเป็นช่องทางสามารถเข้าถึงแก่นนำได้โดยตรงและมีความน่าเชื่อถือ เป็นแหล่งข่าวที่มีความถูกต้อง (ชัยนัท สุขไชยะ และชาญชัย จิวจินดา, 2561) อีกทั้งยังเป็นอีกช่องทางการระดมมวลชนให้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองแสดงพลังอำนาจของประชาชนซึ่งถือว่าเป็นช่องทางอิสระในการสื่อสารทางการเมือง

ในเหตุการณ์การชุมนุมทางการเมืองปัจจุบัน พ.ศ.2563 นี้ได้มีการนำพื้นที่ออนไลน์มาใช้เป็นพื้นที่แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ปรึกษาหารือเกี่ยวกับทางด้านการเมืองการปกครองอีกครั้งเป็นเหตุมาจากความไม่เชื่อถือและไม่ไว้วางใจในการทำหน้าที่กระจายข้อมูลข่าวสารของสื่อหลักมีความไม่เป็นกลางทางการเมืองจึงนำมาสู่การหาช่องทางการสื่อสารในรูปแบบใหม่ไม่ให้เกิดการบิดเบือนข้อมูลหรือข้อมูลรั่วไหลไปยังฝ่ายตรงข้าม ซึ่งเหตุการณ์นี้เคยเกิดขึ้นในอดีตช่วงพฤษภาทมิฬ หรือ เรียกว่าม็อบม็อบถือ ในการใช้มือถือเป็นช่องทางในการสื่อสารด้วยการโทรนัดหมายกันเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองเพื่อไม่ให้ฝ่ายตรงข้ามรู้ทันการเคลื่อนไหวแม้จะไม่มีมือถือทุกคนแต่ก็ยังพบว่ามีการสื่อสารเคลื่อนไหวทางการเมืองได้ค่อนข้างดี

ในปัจจุบันก็พบว่าเป็นเช่นนั้นมีการใช้โทรศัพท์มือถือในการเป็นตัวกลางกระจายข่าวสารเพียงแตกต่างกันตรงที่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีการสื่อสารให้สะดวก รวดเร็วและเข้าถึงง่ายขึ้น ช่องทางการสื่อสารทางเฟซบุ๊ก (Facebook) และทวิตเตอร์ (Twitter) เป็นช่องทางสำคัญนอกจากจะเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลและกระจายข่าวสาร ยังพบว่า เป็นช่องทางในการนัดหมายรวมตัวการชุมนุมทางการเมืองมีความสำคัญมากต่อการชุมนุมทางการเมืองลักษณะแพลตฟอร์มนัดหมายพบปะกันรวดเร็ว

ก่อนแยกจากกัน อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดประเด็นการชุมนุมทางการเมืองไปพร้อมกับเหตุการณ์จริงจากกลุ่มผู้ชุมนุมทางการเมืองในขณะที่สื่อหลักอย่าง หนังสือพิมพ์ หรือสถานีโทรทัศน์ ไม่สามารถทำได้ อีกทั้งยังสร้างความสับสนให้กับฝ่ายตรงข้ามให้ไม่สามารถคาดเดาการใช้พื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมือง

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าพื้นที่ออนไลน์มีบทบาทหน้าที่ทำงานไปพร้อมกับพื้นที่ทางกายภาพ ในลักษณะเป็นพื้นที่ถ่ายทอดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองส่งต่อกระจายไปยังทุกพื้นที่และสามารถเข้าถึงได้ทุกคนแม้จะไม่ได้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่ทางกายภาพ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือผ่านการถ่ายทอดสดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและสร้างผลกระทบจริง แต่ในทางการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะนั้นยังพบว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญน้อย ส่วนมากจะใช้เป็นเพียงช่องทางในการนัดหมายสถานที่ชุมนุมทางการเมือง

8.1 บริบททางการเมือง

ภายใต้การบริหารประเทศโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) นำโดยพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มีการผลักดันให้เกิดพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการชุมนุมทางการเมืองต่อผู้ชุมนุมและเจ้าหน้าที่ การชุมนุมทางการเมืองในช่วงเวลานี้ไม่เพียงแต่เป็นการใช้พื้นที่สาธารณะทางกายภาพเท่านั้นแต่ยังพบว่ามาพร้อมกับพื้นที่ออนไลน์ใช้สำหรับการจุดประเด็นการเรียกร้องเป็นข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและยังเป็นช่องทางสำคัญในการนัดหมายการชุมนุมทางการเมือง พบว่าในช่วงปีพ.ศ.2560 เริ่มมีการเรียกร้องทางการเมืองด้วยความต้องการให้มีการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีและเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบเผด็จการทหารให้กลายเป็นระบอบประชาธิปไตยอยู่บ่อยครั้งแต่เป็นเพียงการรวมตัวของกลุ่มคนขนาดเล็ก

เหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองที่มีประเด็นสำคัญและก่อให้เกิดการชุมนุมทางการเมืองมาจนถึงปัจจุบันนี้มีเหตุมาจากการเลือกตั้งในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ.2562 พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและ การยุบพรรคอนาคตใหม่พรรคฝ่ายค้านต่อต้านการทำงานของรัฐบาลที่สนับสนุนโดยคนรุ่นใหม่ ส่งผลให้เกิดความไม่พอใจโดยเฉพาะกับกลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา ผู้มีความตื่นตัวทางการเมือง ได้จัดการชุมนุมทางการเมืองเพื่ออธิบายถึงปัญหาและสาเหตุของการยุบพรรค ในช่วงปลายปีพ.ศ.2562 ได้เกิดแฟลชม็อบ เป็นการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่หนึ่งแบบฉับพลันแล้วสลายตัวไป นำโดยพรรคอนาคตใหม่ บนทางเชื่อมห้างแยกปทุมวัน (Skywalk) หอศิลปวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร เป็นจุดเริ่มต้นของการแสดงออกถึงความไม่พอใจต่อรัฐบาลต่อเนื่องมาจนถึงในปีพ.ศ.2563 ซึ่งเกิดกลุ่มทางการเมืองสำคัญในการจัดการชุมนุมทางการเมืองเพื่อต่อต้านการทำงานของรัฐบาลและต้องการปฏิรูประบบสถาบันกษัตริย์ขึ้น โดยมีแกนนำสำคัญในการเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองเป็นนิสิต นักศึกษา อีกทั้งยังเปิดกว้างให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าร่วมการ

ชุมนุมทางการเมืองได้ ประกอบไปด้วยกลุ่มการชุมนุมหลัก เช่น กลุ่มเยาวชนปลดแอก กลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม และกลุ่มคณะราษฎรปีพ.ศ.2563 เป็นต้น

8.2 พฤติกรรมทางการเมือง

การเกิดแฟลชม็อบของนักศึกษาขึ้นเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมโดยให้รัฐบาลลาออกและต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบการเมืองการปกครองจากระบอบเผด็จการกลับเข้าสู่ระบอบการปกครองประชาธิปไตย การชุมนุมแฟลชม็อบนี้ได้กระจายเริ่มจากการชุมนุมภายในสถานศึกษาทั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัย

ก่อนจะมีการใช้พื้นที่สาธารณะในการชุมนุมทางการเมืองโดยมีแกนนำได้แก่ เยาวชนปลดแอก แนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม คณะราษฎรปี 2563 เป็นต้น และใช้ยุทธศาสตร์ทุกคนคือแกนนำในการชุมนุมทางการเมือง ส่งผลให้มีการใช้พื้นที่สาธารณะหลากหลายพื้นที่มากขึ้น ทั้งพื้นที่ในเมืองอย่างกรุงเทพมหานคร ออกไปยังพื้นที่ชานเมืองอย่าง นนทบุรี หรือปทุมวัน หรือจะเป็นพื้นที่บริเวณกรุงเทพมหานครชั้นนอกอย่าง บริเวณพื้นที่บางนา เป็นต้น แต่ส่วนมากจะใช้พื้นที่สาธารณะใกล้กับระบบขนส่งสาธารณะอย่างรถไฟฟ้าและรถไฟฟ้ใต้ดินเป็นหลักในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์ พบบ่อยครั้งที่ ห้าแยกลาดพร้าว แยกราชประสงค์ ทางเชื่อมห้างแยกปทุมวัน และในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์จะใช้พื้นที่ถนนราชดำเนิน บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นหลัก ส่วนพื้นที่สนามหลวงพื้นที่ที่มีการชุมนุมทางการเมืองบ่อยครั้งตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันนั้นได้ติดเงื่อนไขพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 อีกทั้งยังเป็นพื้นที่เขตพระราชฐานไม่สามารถชุมนุมทางการเมืองได้ แต่ในภายหลังได้พบว่ามีกรณีฝ่าฝืนคำสั่งและเข้าไปใช้พื้นที่สนามหลวงในการชุมนุมทางการเมืองในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2563 ตรงกับวันเกิดเหตุการณ์รัฐประหารในปีพ.ศ.2549

จากข้างต้นพบว่าการชุมนุมทางการเมืองมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างแรงกดดันทางการเมืองเป็นหลัก เนื่องจากเกิดข้อจำกัดในการใช้พื้นที่สาธารณะจากรัฐบาลและกฎหมายส่งผลให้การชุมนุมทางการเมืองส่วนมากจะเกิดขึ้นในพื้นที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่พาณิชยกรรมและเส้นทางสำคัญในการสัญจรทั้งถนนและบริเวณใกล้สถานีขนส่ง จนก่อให้เกิดการหยุดชะงักของกิจกรรมต่าง ๆ

การเกิดแฟลชม็อบของนักศึกษาขึ้นเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมโดยให้รัฐบาลลาออกและต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบการเมืองการปกครองจากระบอบเผด็จการกลับเข้าสู่ระบอบการปกครองประชาธิปไตย การชุมนุมแฟลชม็อบนี้ได้กระจายเริ่มจากการชุมนุมภายในสถานศึกษาทั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัย

ก่อนจะมีการใช้พื้นที่สาธารณะในการชุมนุมทางการเมืองโดยมีแกนนำได้แก่ เยาวชนปลดแอก แนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม คณะราษฎรปี 2563 เป็นต้น และใช้ยุทธศาสตร์ทุกคนคือแกนนำในการชุมนุมทางการเมือง ส่งผลให้มีการใช้พื้นที่สาธารณะหลากหลายพื้นที่มากขึ้น ทั้งพื้นที่ใน

เมืองอย่างกรุงเทพมหานคร ออกไปยังพื้นที่ชานเมืองอย่าง นนทบุรี หรือปทุมวัน หรือจะเป็นพื้นที่บริเวณกรุงเทพมหานครชั้นนอกอย่าง บริเวณพื้นที่บางนา เป็นต้น แต่ส่วนมากจะใช้พื้นที่สาธารณะใกล้กับระบบขนส่งสาธารณะอย่างรถไฟฟ้าและรถไฟฟ้ายุติธรรมเป็นหลักในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์ พบบ่อยครั้งที่ ห้าแยกลาดพร้าว แยกราชประสงค์ ทางเชื่อมห้างแยกปทุมวัน และในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์จะใช้พื้นที่ถนนราชดำเนิน บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นหลัก ส่วนพื้นที่สนามหลวงพื้นที่ที่มีการชุมนุมทางการเมืองบ่อยครั้งตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันนั้นได้ติดเงื่อนไขพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 อีกทั้งยังเป็นพื้นที่เขตพระราชฐานไม่สามารถชุมนุมทางการเมืองได้ แต่ในภายหลังได้พบว่ามีกรณีฝ่าฝืนคำสั่งและเข้าไปใช้พื้นที่สนามหลวงในการชุมนุมทางการเมืองในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2563 ตรงกับวันเกิดเหตุการณ์รัฐประหารในปีพ.ศ.2549

8.3 กฎหมาย

การชุมนุมทางการเมืองพลซม็อบ พ.ศ.2562-2563 ในการเลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและแนวทางการปฏิบัติการชุมนุมทางการเมืองอยู่ภายใต้กฎหมายพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 มีใจความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยการจำกัดการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองดังต่อไปนี้

มาตราที่ 4 ระบุถึงนิยามของ ที่สาธารณะ หมายความว่า ที่ดินหรือสิ่งปลูกสร้างอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินที่ใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือที่หน่วยงานของรัฐมิได้เป็นเจ้าของแต่เป็นผู้ครอบครองหรือใช้ประโยชน์ บรรดาซึ่งประชาชนมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้ รวมตลอดทั้งทางหลวงและทางสาธารณะ แสดงให้เห็นว่าในการชุมนุมทางการเมืองบนถนน นั้นสามารถทำได้โดยไม่ผิดกฎหมาย

มาตราที่ 7 และ 8 เป็นการห้ามใช้พื้นที่สาธารณะที่ถูกระบุดังต่อไปนี้ การใช้เสรีภาพการชุมนุมสาธารณะจะต้องเป็นไปด้วยความสงบและปราศจากอาวุธและสถานที่ห้ามชุมนุมสาธารณะ ในมาตราที่ 7 คือ ในรัศมี 150 เมตรจากพระบรมมหาราชวัง วังของพระราชทายาทหรือของพระบรมวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าขึ้นไป พระราชินีเวศน์ พระตำหนัก หรือจากที่ซึ่งพระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท พระบรมวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าขึ้นไป หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประทับหรือพำนัก หรือสถานที่พำนักของพระราชอาคันตุกะ

ในพื้นที่ของรัฐสภา ทำเนียบรัฐบาลและศาลจะชุมนุมได้ก็ต่อเมื่อมีการจัดสถานที่ไว้เพื่อใช้สำหรับการชุมนุมเท่านั้น โดยจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยสาธารณะ ความสงบเรียบร้อยของประชาชน จำนวนผู้เข้าร่วมการชุมนุมและพฤติการณ์ในการชุมนุมนั้น อีกทั้งการชุมนุมจะต้องไม่กีดขวางทางเข้าออกหรือการปฏิบัติงานหรือการใช้บริการสถานที่ เช่น โรงพยาบาล ท่าอากาศยาน สถานทูต เป็นต้น

8.4 พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและคุณลักษณะทางกายภาพ

การชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ.2562-2563 นั้นพบว่ามีการใช้กฎหมายพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 ในส่วนการวิเคราะห์พื้นที่ซึ่งแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นในส่วนของผู้ชุมนุมทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

8.4.1 มุมมองการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจากผู้ชุมนุมทางการเมือง

“พื้นที่สาธารณะในประเทศไทยไม่พบว่ามีอยู่จริงตามความคิดของกลุ่มการชุมนุมทางการเมือง เพราะว่าไม่ว่าจะเป็นการใช้พื้นที่สาธารณะใดก็ไม่สามารถใช้ในการชุมนุมทางการเมืองได้ หากไม่มีกลุ่มอำนาจหนุนหลังการชุมนุมทางการเมืองนั้นย่อมผิดกฎหมาย ในยุคที่มีการนำเทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้พบว่าการใช้พื้นที่สาธารณะออนไลน์และกายภาพมีความสำคัญเกือบเท่ากัน โดยให้พื้นที่ออนไลน์มีคะแนน 49 คะแนน และพื้นที่สาธารณะทางกายภาพ 51 คะแนน เต็ม 100 คะแนน ตามความคิดของผู้ชุมนุม การสร้างมวลชนผ่านพื้นที่ออนไลน์เป็นการกดดันในรูปแบบหนึ่ง ส่วนการใช้พื้นที่สาธารณะทางกายภาพนั้นจะมองในเรื่องของพื้นที่สื่อความหมายแทนสิ่งที่ไม่สามารถพูดหรือกล่าวออกมาได้ หรือจะต้องเป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างผลกระทบ อีกทั้งลักษณะทางกายภาพในการชุมนุมทางการเมืองส่วนมากจะเลือกพื้นที่ปิดล้อมแม้จะเสี่ยงต่อความอันตรายแต่สามารถสร้างภาพถ่ายที่ทรงพลังส่งต่อไปยังช่องทางออนไลน์ให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือ ของการชุมนุมทางการเมืองได้ อีกทั้งกฎหมายการชุมนุมสาธารณะพ.ศ.2558 ที่เกิดขึ้นและนำมาใช้ในการชุมนุมทางการเมืองในปัจจุบันพบว่า เป็นกฎหมายที่บังคับมากกว่าการเป็นแนวทางในการใช้งาน และที่สำคัญในการเลือกใช้พื้นที่จะต้องคำนึงถึง 3 M คือ Monarch Monarchy และ Money”

(แกนนำกลุ่มเยาวชนปลดแอก สัมภาษณ์เมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2564)

“พื้นที่สาธารณะควรเป็นที่รองรับกิจกรรมหลากหลายและสามารถใช้งานได้ทุกคนอย่างไม่มีจำกัด อีกทั้งยัง ต้องเอื้อต่อการใช้พื้นที่ในการชุมนุมทางการเมืองซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน การชุมนุมทางการเมืองในปัจจุบันเพื่อกระจายความเสี่ยงในการถูกตั้งข้อหาจากการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจึงต้องยึดหลักการทุกคนคือแกนนำ แกนนำนั้นจะประกอบไปด้วยนักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไปทั้งกลุ่มคนชนชั้นกลาง ชนชั้นแรงงาน การเดินทางเข้าถึงพื้นที่ได้หลากหลายช่องทางจึงเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นการชุมนุมทางการเมืองที่เกิดขึ้นโดยประชาชนแท้จริง การชุมนุมทางการเมือง ครั้งนี้จึงเป็นลักษณะวันต่อวันไม่มีการค้างแรมบนพื้นที่

ถนน และมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติการชุมนุม สาธารณะ พ.ศ.2558 เป็นข้อจำกัดในการเลือกพื้นที่สาธารณะ “

(ผู้สนับสนุนการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ.2562-2563 สัมภาษณ์เมื่อ 9 มีนาคม พ.ศ.2564)

จากการศึกษาบริบททางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง กฎหมายและการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ถึงการในพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในเหตุการณ์การชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ.2562-2563 ด้วยการวิเคราะห์ของผู้วิจัยพบว่า การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจะต้องสะท้อนถึงความเป็นสัญลักษณ์ของ 3 องค์ประกอบจากที่ผู้เข้าร่วมให้ข้อมูลสัมภาษณ์ได้กล่าวไว้คือ Monarch กษัตริย์ Monarchy ราชาธิปไตยและ Money กลุ่มทุน ให้ได้รับผลกระทบการเรียกร้องและกดดันทางการเมืองจึงจะประสบผลสำเร็จ ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบนี้สามารถสะท้อนผ่านพื้นที่สาธารณะได้ด้วยการสร้างความหมายให้กับสถานที่ อย่างเช่น การชุมนุมทางการเมืองหน้าธนาคารไทยพาณิชย์สำนักงานใหญ่ เป็นการแสดงออกนัยยะว่าต้องการตรวจสอบสถาบันกษัตริย์ เป็นต้น การยึดครองพื้นที่ของราชการและกษัตริย์อย่างเป็นทางการเป็นพื้นที่สนามหลวง หรือการใช้ถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเป็นเครื่องหมายในการเรียกร้องความต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองให้กลับสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบในยุคราชอาณาจักรและยังมีการใช้พื้นที่สาธารณะอีกหลากหลายโดยจะต้องเน้นการเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างสะดวก สามารถเข้าถึงได้ทุกคนทุกวัย เพื่อให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ทุกคนคือแกนนำและใช้ร่วมกับยุทธศาสตร์ดาวกระจาย จึงเป็นเหตุให้เกิดการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองมีหลากหลายพื้นที่มากขึ้น อีกทั้งการมีกฎหมายพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 ในช่วงเวลานั้นนั้นแม้จะมีการปฏิบัติตามอยู่บ้างแต่ในด้านการใช้งานพื้นที่สาธารณะนั้นยังพบว่ามีเนื้อหาไม่เอื้อต่อการชุมนุมทางการเมือง การชุมนุมทางการเมืองส่วนมากจึงเป็นการฝ่าฝืนการใช้พื้นที่สาธารณะ

พื้นที่สาธารณะส่วนมากที่มีการใช้ในการชุมนุมทางการเมือง เริ่มแรกจะเป็นการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่สถานศึกษาอย่างโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัยก่อนเนื่องจากการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่นี้เป็นการชุมนุมทางการเมืองที่ไม่ผิดกฎหมายและเป็นเหมือนการประชุมอย่างหนึ่ง ก่อนจะขยายออกมาใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองภายนอกอย่างพื้นที่พณิชยกรรม หรือพื้นที่ราชการอื่น อย่างเช่น ทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น และพบว่า การชุมนุมทางการเมืองในช่วงนี้เป็นช่วงที่มีการใช้พื้นที่ศึกษาครบทั้ง 7 พื้นที่ดังต่อไปนี้

พื้นที่ใหม่ที่มีการนำมาใช้ในการชุมนุมทางการเมืองในช่วงการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบที่มีลักษณะทางกายภาพใหม่ประกอบไปด้วย พื้นที่ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 และห้าแยกลาดพร้าว ซึ่งเป็นพื้นที่ไม่เคยนำมาใช้ปกติชุมนุมทางการเมืองในอดีต โดยพื้นที่ทางเชื่อมยกระดับแยกปทุมวันนั้นเป็นพื้นที่ลานหน้าอาคารใช้สัญจรเชื่อมห้างสรรพสินค้าและ

เป็นพื้นที่มีขอบเขตชัดเจน อนุสรณ์ 14 ตุลา 16 แม้จะพบว่ามิได้ตั้งในช่วงยุคการชุมนุมสี่สี่แต่ไม่ได้นำมาใช้งานเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองใช้เพียงการจัดเสวนาทางวิชาการเท่านั้น แต่ในยุคแพลตฟอร์มได้มีการนำพื้นที่บริเวณลานด้านหน้ามาใช้เป็นพื้นที่ปักหลักการชุมนุมทางการเมืองและพักค้างแรม และพื้นที่ห้าแยกลาดพร้าวเป็นพื้นที่สาธารณะลักษณะถนนที่มีการใช้งานในการเดินขบวนมาก่อน แต่ในการชุมนุมทางการเมืองแพลตฟอร์มนี้ได้มีการนำมาเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองหลายครั้งด้วยการเดินทางที่เข้าถึงได้ง่ายและเป็นพื้นที่พาดพิงขจรใจกลางเมืองจึงดึงดูดความสนใจในประเด็นที่เรียกร้องได้ทั้งจากผู้คนใจกลางเมืองและชานเมือง

8.4.2 มุมมองการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมือง

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองนั้นพบว่า เป็นข้อมูลเกี่ยวกับด้านกิจกรรมภายในพื้นที่มากกว่าการสะท้อนผ่านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะ ซึ่งมีใจความดังต่อไปนี้

“พื้นที่สาธารณะในมุมมองของเจ้าหน้าที่ยึดตามกฎหมายพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 เป็นหลักในการปฏิบัติ คือพื้นที่ส่วนรวมของประชาชน ทุกคนสามารถใช้ได้ ประกอบไปด้วย ทางหลวง ถนน หรือทางสัญจรทั่วไป แต่การชุมนุมทางการเมืองภายใต้แนวทางของกฎหมายนี้ผู้ชุมนุมทางการเมืองจำเป็นต้องแจ้งวัน สถานที่และเวลาในการจัดการชุมนุมทางการเมืองเพื่อเจ้าหน้าที่จะได้เตรียมการรักษาความปลอดภัย แต่การชุมนุมทางการเมืองที่เกิดขึ้นหลายครั้งพบว่าไม่มีการแจ้ง หรือแจ้งแต่จัดกิจกรรมเกินเวลากำหนดส่งผลให้เกิดความจำเป็นในการสลายการชุมนุมทางการเมืองซึ่งเป็นอุปสรรคและความลำบากใจของเจ้าหน้าที่ในการทำงานและผู้คนในบริเวณรอบข้าง อีกทั้งการเลือกใช้พื้นที่นั้นมองว่า ส่วนมากจะใช้พื้นที่สะท้อนถึงสัญลักษณ์ทางการเมืองและพื้นที่สร้างผลกระทบต่อด้านใดด้านหนึ่ง เช่น การจลาจล เศรษฐกิจ เพื่อสร้างแรงกดดันหรือการเรียกร้องให้รัฐบาลตอบสนองต่อข้อเรียกร้อง อย่างไรก็ตามการใช้พื้นที่แยกปทุมวันและทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับ (Skywalk) ก็อาจเป็นผลมาจากการอยู่ใกล้สถานีรถไฟฟ้าและเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เป็นสิ่งที่สร้างผลกระทบต่อพื้นที่และบุคคลรอบข้างมาก และการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองถ้าเป็นไปได้ควรเลือกใช้พื้นที่กระทบต่อสิทธิของผู้อื่นได้น้อยที่สุด ”

(เจ้าหน้าที่ตำรวจนครบาลปทุมวัน สัมภาษณ์เมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2564)

“พื้นที่สาธารณะเป็นไปตามกฎหมายกำหนดในด้านการใช้งานสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจะต้องใช้พื้นที่ภายใต้ข้อกำหนดหน้าที่ของผู้ชุมนุม ถนนแม้ว่าในกฎหมายให้ใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองได้แต่ ในขณะเดียวกันนั้นก็เป็พื้นที่สร้างผลกระทบทางด้านจลาจลและพื้นที่

ข้างเคียงมาก และในมุมมองการใช้ พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองมองว่าปัจจัยที่ดึงดูดให้ผู้คนเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองมากกว่า การเป็นพื้นที่ในอดีตเคยมีการชุมนุมทางการเมืองมาก่อน อย่างในพื้นที่แยกราชประสงค์ ส่วนองค์ประกอบอื่นไม่ว่าจะเป็น ขนาด รูปร่างหรือสิ่งอำนวยความสะดวกอาจไม่ใช่สิ่งสำคัญมากนัก โดยเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวกผู้ชุมนุมทางการเมืองนั้นสามารถจัดหาได้เอง หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองนั้นมีเพื่อป้องกันเหตุการณ์ความรุนแรงเท่านั้น แม้ว่า พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 เป็นสิ่งที่ดีในการกำหนดหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และผู้ชุมนุม แต่ในขณะเดียวกันก็มีอุปสรรคโดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์ฝ่าฝืนใช้พื้นที่สาธารณะเกินเวลา การป้องกันไม่ให้กระทบสิทธิผู้อื่นเป็นเรื่องยาก การสั่งยุติการชุมนุมทางการเมืองไม่สามารถทำได้เลยถ้าต้องออกเป็นประกาศ และผลจากการไม่แจ้งการชุมนุมทางการเมืองยิ่งส่งผลให้การทำงานของเจ้าหน้าที่มีอุปสรรคมากขึ้น อย่างพื้นที่ในการดูแลคือ ราชประสงค์หากต้องเกิดเหตุการณ์รุนแรงนั้นจะสร้างผลกระทบต่อด้านกายภาพ เศรษฐกิจเสียหายได้ในระดับย่าน”

(เจ้าหน้าที่ตำรวจนครบาลลุมพินี สัมภาษณ์เมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2564)

“ พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่ประชาชนสามารถเข้าใช้ได้อย่างอิสระ แต่จะต้องไม่ใช่พื้นที่เอกชนหรือสถานที่ราชการ การใช้สำหรับชุมนุมทางการเมืองนั้นมองว่ามีจุดประสงค์เพื่อต้องการเรียกร้องเพื่อรวมตัวแสดงพลัง หรือการต่อรอง ส่งผลกระทบต่อผู้คนรอบข้างมาก โดยเฉพาะการชุมนุมทางการเมืองบนถนน ส่งผลกระทบทั้งผู้ใช้รถและบนทางเท้าทำให้การจราจรติดขัด การชุมนุมทางการเมืองถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเป็นอีกพื้นที่สร้างผลกระทบในเส้นทางการสัญจร บางครั้งมีการชุมนุมบน ทางเท้าบ้าง ส่วนมากการชุมนุมทางการเมืองจะเริ่มจากการรวมตัวบนทางเท้าก่อนลงถนน ส่วนพระราชบัญญัติชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 นั้นเป็นกฎหมายที่ดีต่อทั้งผู้ชุมนุมทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ หากมีการแจ้งการชุมนุมทางการเมืองก่อนจะช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถเข้าช่วยด้านรักษาความปลอดภัยได้ผ่านการตั้งจุดคัดกรองตามบริเวณถนน ส่วนบริเวณอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 นั้นไม่ค่อยพบปัญหาหรือผลกระทบ เนื่องจากเป็นพื้นที่มีขอบเขตชัดเจน หากเป็นไปได้ก็อยากให้มีพื้นที่สาธารณะรองรับการชุมนุมทางการเมือง อย่างสนามหลวง เป็นพื้นที่มีขอบเขตการทำงานของเจ้าหน้าที่ก็จะสะดวกมากขึ้น แต่ในการ ชุมนุมทางการเมืองหลายครั้งก็ไม่ได้ปฏิบัติตามกฎหมาย แม้จะสามารถลงถนนได้ แต่ก็มองว่าการลงถนนมันสร้างความเดือดร้อนมาก แต่ก็สร้างความกดดันได้เหมือนกัน และสร้างความเสียหายหรือผลกระทบต่อพื้นที่ เช่น ทำลายพื้นที่สิ่งของ”

(เจ้าหน้าที่ตำรวจนครบาลชนะสงคราม สัมภาษณ์เมื่อ 3 มีนาคม 2564)

“พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่ทุกคนมีสิทธิในการใช้สอย ไม่ว่าจะเป็น ถนน ทางเท้า สนาม ลาน สวนสาธารณะ ในการใช้พื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมืองเป็นกิจกรรมต้องยึดใช้พื้นที่สร้างผลกระทบต่อผู้อื่นหรือคน ไม่ได้เข้าร่วมอยู่แล้ว การมีพระราชบัญญัติชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 มีส่วนดีในการกำหนดให้ผู้ชุมนุมทางการเมืองส่วนมากจะเลือกพื้นที่เชิงสัญลักษณ์เป็นอันดับแรก ส่วนการทำงานของเจ้าหน้าที่ในการจัดการเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกนั้น การจัดหาห้องน้ำภายในพื้นที่จะเป็นหน้าที่ของกทม.เป็นผู้จัดการ เจ้าหน้าที่จะอำนวยความสะดวกเพียงด้านความปลอดภัย ตรวจจับการพกอาวุธเท่านั้น หากเป็นไปได้ยากให้รัฐมีการจัดการสร้างพื้นที่คล้ายสนามหลวงรองรับการชุมนุมทางการเมืองของผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง ”

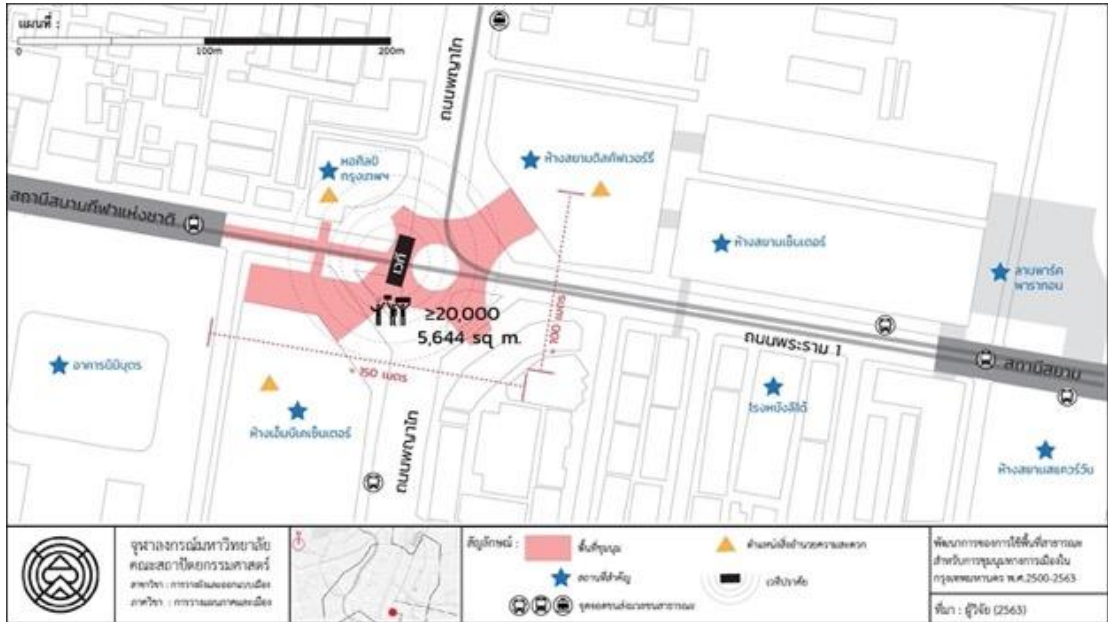
(เจ้าหน้าที่ตำรวจนครบาลชนะสงคราม สัมภาษณ์เมื่อ 8 มีนาคม 2564)

จากการศึกษาบริบททางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง กฎหมายและการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ถึงการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในเหตุการณ์การชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ.2562-2563 ในมุมมองของเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง แม้จะไม่สะท้อนในด้านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองมาก แต่ก็พบว่าในมุมมองของเจ้าหน้าที่การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในหลายพื้นที่ส่วนมากจะเลือกจากความ เป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองเสมอมากกว่าองค์ประกอบอื่น และในด้านมุมมองการมีพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 การใช้พื้นที่สาธารณะส่วนมากพบว่าเป็นการชุมนุมทางการเมืองแบบ “ลงถนน” โดยผู้ชุมนุมทางการเมืองต้องการสร้างการเรียกร้องและกดดันให้ได้รับในสิ่งที่ต้องการซึ่งในขณะเดียวกันนั้นก็สร้างผลกระทบต่อผู้คนรอบข้าง และการไม่แจ้งการชุมนุมทางการเมืองเป็นเหตุที่ทำให้ผู้ชุมนุมทางการเมืองนั้นต้องจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยเอง อย่างเช่น การตั้งการ์ดควบคุมการชุมนุมทางการเมืองหรือรักษาความปลอดภัย อีกทั้งการใช้พื้นที่สาธารณะแบบปิดล้อมอย่างถนนนั้นค่อนข้างควบคุมการชุมนุมทางการเมืองได้ยากลำบาก ดังนั้นการชุมนุมทางการเมืองควรมีพื้นที่รองรับกิจกรรมอย่างมีนัยยะหรือสัญลักษณ์ของการเมืองเพื่อดึงดูดให้เกิดการใช้พื้นที่และไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่

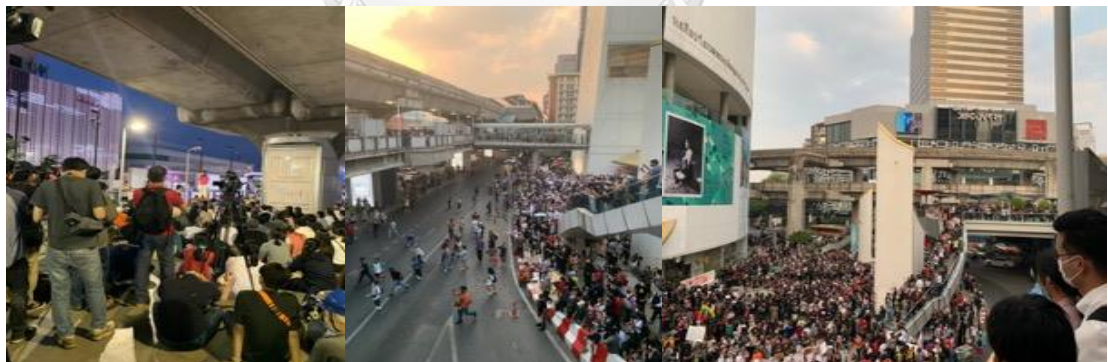
จากมุมมองการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองของผู้ชุมนุมทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองนั้นพบว่าการใช้พื้นที่สาธารณะมีหลากหลายมากขึ้นและมีลักษณะทางกายภาพที่ได้จากการศึกษาและสำรวจดังต่อไปนี้

8.4.3. พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองใหม่

1. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับปทุมวัน (Skywalk)

ภาพที่ 8-1 แผนที่พื้นที่ชุมนุมทางการเมืองทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 8-2 การเมืองทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน
ที่มา: ผู้วิจัย

ประเภทของพื้นที่สาธารณะ ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับปทุมวัน (Skywalk) เป็นพื้นที่ลักษณะลานหน้าอาคารยกระดับ

ตำแหน่งที่ตั้ง ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับปทุมวัน (Skywalk) ตั้งอยู่ในการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่พาณิชย์กรรมด้านบนแยกปทุมวันเป็นทางเชื่อมพื้นที่ห้างสรรพสินค้า ศิลปะและสถานศึกษาในย่านปทุมวัน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่จุดเด่นมองเห็นได้ง่าย

การเข้าถึงพื้นที่ สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ทั้งทางบก ทางน้ำ ทางราง โดยการสัญจรทางบกสามารถเข้าถึงได้จากถนนพญาไทและถนนพระราม 1 เข้าถึงได้ทั้งยานพาหนะส่วนตัวและรถโดยสารประจำทาง เช่นเดียวกันกับพื้นที่แยกปทุมวัน

สามารถเข้าถึงได้โดยรถโดยสารประจำทาง ได้แก่สาย 15, 16, 21, 25, 40, 48, 54, 73, 73 ก, 79,141, 183, 204, 501, 508

ทางน้ำ สามารถเข้าถึงได้โดยเรือผ่านคลองแสนแสบ โดยท่าเรือสะพานหัวช้าง และเดินเท้าเข้าสู่บริเวณแยกปทุมวัน

ทางราง สามารถเข้าถึงได้จากรถไฟฟ้า 2 สถานี คือ สถานีสยามและสถานีสนามกีฬาแห่งชาติ

ทางเท้า สามารถเข้าถึงได้ทั้งจากทางเท้ารอบถนนพระราม 1 และถนนพญาไท และทางเท้าเชื่อมพื้นที่ยกระดับ (Skywalk)

ขนาดของพื้นที่ ทางเท้าเชื่อมพื้นที่ยกระดับ (Skywalk) มีพื้นที่ประมาณ 5,644 ตารางเมตร หากมีการชุมนุมทางการเมือง ผู้ชุมนุมทางการเมืองยืนชิดกันแบบหนาแน่นจะสามารถจุคนได้ประมาณ 20,000 คน และยืนห่างกันระยะแขนหรือนั่งสามารถจุคนได้ประมาณ 5,500 คน

รูปทรงของพื้นที่ ไม่สามารถระบุได้ เป็นลักษณะของ Distortion

ความปลอดภัย ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับปทุมวัน (Skywalk) ตั้งอยู่ในย่านพาณิชย์กรรมจึงเกิดการใช้งานในหลายช่วงเวลา ด้วยลักษณะของพื้นที่เป็นพื้นที่เปิดโล่งในช่วงเวลากลางวันมีแสงสว่างเพียงพอต่อการใช้งานและในช่วงเวลากลางคืนมีไฟส่องสว่างเพียงพอจากเสาไฟและอาคารห้างสรรพสินค้า มีการติดตั้งกล้องวงจรปิดหลายจุดและการเฝ้ายามพื้นที่ภายในพื้นที่จึงมีความปลอดภัย มีความเสี่ยงในด้านการเป็นพื้นที่ปิดล้อมด้วยอาคารสูงจึงไม่ปลอดภัยจากการก่ออันตรายในมุมสูง ทางเท้ายกระดับมีความเสี่ยงเพิ่มขึ้นเนื่องจากอยู่สูงจากพื้นที่ 5.5 เมตรและไม่สามารถรองรับน้ำหนักของจำนวนผู้ชุมนุมได้มากนักจึงเป็นข้อจำกัดของพื้นที่นี้แม้ว่าจะมีพื้นที่กว้างใหญ่

สิ่งแวดล้อม ด้วยลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับปทุมวัน (Skywalk) เป็นลานหน้าอาคารยกระดับสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่ประกอบไปด้วย ไฟส่องสว่าง ม้านั่งหรือที่นั่งและป้ายบอกทางหรือป้ายสัญลักษณ์ ร้านค้าพบว่ามีภายในพื้นที่บริเวณทางเชื่อมไปยังสถานีรถไฟฟ้าสนามกีฬาแห่งชาติ อีกทั้งยังพบว่ามีการออกแบบพื้นที่ให้มีร่มเงาช่วงบังแสงแดดส่วนห้องน้ำไม่พบภายในพื้นที่

ภาพที่ 8-4 การชุมนุมทางการเมืองอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16

ที่มา: thansettakij (2563) และ ผู้วิจัย

ประเภทของพื้นที่สาธารณะ พื้นที่อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 เป็นพื้นที่สาธารณะลักษณะลานหน้าอาคารติดพื้นดิน

ตำแหน่งและที่ตั้ง อยู่ในย่านอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรม โดยอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 ตั้งอยู่บริเวณมุมถนนสี่แยกคอกวัวตัดกันระหว่างถนนราชดำเนินกลางและถนนตะนาว

การเข้าถึงพื้นที่ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 บนถนนราชดำเนินกลาง มีถนนหลักในการเข้าถึงคือถนนราชดำเนินกลางและถนนตะนาว

สามารถเข้าถึงได้โดยรถโดยสารประจำทาง ได้แก่สาย A4, 53, 59, 503, 47, 60, 68, S1, 2, 44, 70, 157, 171, 509, 183

ทางเรือ สามารถเดินทางผ่านได้จากคลองแสนแสบด้วยท่าเรือผ่านฟ้าลีลาศและเดินเท้าบนทางเท้าที่ขนบข้างของถนนราชดำเนิน

ทางเท้า ขนบข้างถนนราชดำเนินมีความกว้างมากถึง 3-6 เมตรและมีการออกแบบสร้างร่วมเงาด้วยการปลูกต้นไม้เพื่อเอื้อต่อการเดินเท้าภายในพื้นที่โดยเฉพาะถนนราชดำเนินกลางที่ใช้ในการชุมนุมทางการเมืองมีความกว้างมากที่สุด

ขนาดของพื้นที่ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 เป็นอาคารขนาด 1,722 ตารางเมตร แบ่งเป็นพื้นที่ห้องสมุด โถงสถาปัตยกรรมกลางแจ้ง หอประชุมและสำนักงาน ซึ่งพื้นที่ใช้สำหรับการชุมนุมนั้นอยู่ในบริเวณลานกลางแจ้งมีพื้นที่ประมาณ 240 ตารางเมตร หากมีการชุมนุมทางการเมือง ผู้ชุมนุมทางการเมืองยืนชิดกันแบบหนาแน่นจะสามารถจุคนได้ 900-1,000 คน และยืนห่างกันระยะแขนหรือนั่งสามารถจุคนได้ประมาณ 200 คน

รูปทรงของพื้นที่ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 บริเวณที่มีการชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นบ่อยครั้งเป็นพื้นที่รูปทรงครึ่งวงกลมมีขอบเขตชัดเจน

ความปลอดภัย ภายในอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 มีการติดตั้งไฟส่องสว่างไว้เพียงพอสำหรับในช่วงเวลากลางคืนและในช่วงเวลากลางวันได้รับแสงสว่างจากธรรมชาติ และมีการเฝ้ายามจากเจ้าหน้าที่ตำรวจบนถนนราชดำเนินอีกทั้งยังพบที่มีการติดตั้งกล้องวงจรปิดบันทึกเหตุการณ์เพื่อรักษาความปลอดภัยอีกด้วย

สิ่งอำนวยความสะดวก อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 พื้นที่นำมาใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองนั้นเป็นลานบริเวณหน้าอาคาร ภายในพื้นที่นี้จึงมีห้องน้ำรองรับการใช้งานผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองแตกต่างจากพื้นที่อื่นแต่เป็นไปตามกฎหมายอาคาร อีกทั้งยังประกอบไปด้วยไฟส่องสว่าง ม้านั่งหรือที่นั่งใช้บริเวณชั้นบันได ป้ายบอกทางหรือป้ายสัญลักษณ์ตามทางเดิน ขาดเพียงแต่ร้านค้า แต่พบว่ามีอยู่บริเวณด้านนอกของพื้นที่บนทางเท้าถนนราชดำเนินกลาง

ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 เป็นพื้นที่สัญลักษณ์ทางกายภาพผ่านตัวอาคารและประติมากรรมภายในสร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองในเดือนตุลาคม ปีพ.ศ.2516 หรือเป็นสถานที่รวบรวมเรื่องราวการเรียกร้องทางการเมืองของกลุ่มคนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นสถานที่สัญลักษณ์ของกลุ่มคนสำคัญการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่นี้ส่วนมากจะมีการใช้เพื่อรวบกลุ่มหรือแสดงจุดยืนในประเด็นทางการเมืองที่ต้องการเรียกร้องระบอบประชาธิปไตย อย่างเช่น เป็นพื้นที่ในการประกาศการชุมนุมทางการเมือง พื้นที่ในการประกาศการก่อตั้งกลุ่มแกนนำชุมนุมทางการเมือง เป็นต้น โดยในการชุมนุมทางการเมืองช่วงอื่น พื้นที่อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 จะเป็นพื้นที่ใช้ในการประกาศนัดรวมตัวมวลชนสำหรับการชุมนุมทางการเมือง และในปีพ.ศ.2564 นั้นได้พบว่ามีการใช้เป็นพื้นที่ชุมนุมทางการเมือง

ลาดพร้าวจึงเป็นพื้นที่ศูนย์กลางพาณิชยกรรมชานเมืองที่มีความสำคัญทางด้านการเป็นแหล่งงาน ศูนย์การค้าและการขนส่งระดับประเทศ

การสัญจรเข้าถึงพื้นที่ การเข้าถึงพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้โดย ทางบก ทางเท้าและทางราง โดยทางบก สามารถเข้าถึงโดยยานพาหนะส่วนตัวและรถโดยสารประจำทางหลายสาย เชื่อมต่อโดย ถนนพหลโยธิน ถนนวิภาวดีรังสิตและถนนลาดพร้าว ถนนเชื่อมต่อไปยังพื้นที่กรุงเทพมหานคร ตอนกลางและพื้นที่กรุงเทพมหานครตอนเหนือ

สามารถเข้าถึงได้โดยรถโดยสารประจำทาง ได้แก่สาย 104, 107, 108, 112, 118, 122, 129, 134, 136, 138, 145, 157, 177, 184, 191, 24, 26, 27, 28, 29, 3, 34, 38, 39, 44, 502, 510, 512, 513, 517, 52, 524, 529, 545, 550, 59, 63, 69, 8, 90, 92, 96, ปอ.พ 15-3, ปอ.พ.34, ปอ.พ.35

ทางราง สามารถเข้าถึงได้โดยรถไฟฟ้าใต้ดินสถานีพหลโยธิน รถไฟฟ้าสถานีห้าแยกลาดพร้าว และเดินเท้าบนทางเดินทางยกระดับ (Skywalk)

ทางเท้า สามารถเชื่อมต่อพื้นที่ได้ในบริเวณห้าแยกลาดพร้าวแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ ทางเท้าติดดินสามารถเชื่อมต่อพื้นที่โดยรอบเข้าด้วยกันมีขนาดทางเท้าที่เหมาะสมกับการเดิน และทางเท้ายกระดับ (Skywalk) เชื่อมต่อพื้นที่สถานีรถไฟฟ้าห้าแยกลาดพร้าวไปยังศูนย์การค้าเซ็นทรัลลาดพร้าว ยูเนี่ยนมอลล์และรถไฟฟ้าใต้ดินพหลโยธิน

ส่วนทางน้ำพบว่าการเดินทางไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้จะต้องทำการเปลี่ยนการสัญจรเข้าสู่ทางรางหรือทางบกจึงจะถึงพื้นที่ห้าแยกลาดพร้าวได้ จากท่าเรือสถานีวัดกลาง เดอสมอลล์บางกะปิ หรือสะพานโศภซึ่งมีระยะทางที่ไกลจากบริเวณพื้นที่ชุมนุมทางการเมือง

ขนาด ห้าแยกลาดพร้าวบริเวณที่มีการใช้ชุมนุมทางการเมืองมีลักษณะเป็นถนนมีความกว้าง 6 ช่องทางการเดินรถ ช่องทางละประมาณ 3 เมตร ความกว้างถนนทั้งหมดประมาณ 18 เมตร และทางเท้ามีความกว้าง 1.30-2 เมตร 2 ฟันถนน มีความยาวตั้งแต่บริเวณห้าแยกลาดพร้าวไปจนเกือบถึงหน้าห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลลาดพร้าวระยะประมาณ 450 เมตร รวมเป็นพื้นที่การใช้งานทั้งหมดประมาณ 11,000 ตารางเมตร หากมีการชุมนุมทางการเมือง ผู้ชุมนุมทางการเมืองยืนชิดกันแบบหนาแน่นจะสามารถจุคนได้ประมาณ 44,000 คน และยืนห่างกันระยะแขนหรือนั่งสามารถจุคนได้ประมาณ 10,000 คน

รูปร่าง ห้าแยกลาดพร้าวเป็นพื้นที่สาธารณะประเภทถนน มีลักษณะเป็นเส้นทาง แบบ Segment

ความปลอดภัย ห้าแยกลาดพร้าวเป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจใหม่ชานเมืองและเป็นพื้นที่เปิดโล่งในช่วงเวลากลางวันมีแสงสว่างเพียงพอจากธรรมชาติและในช่วงเวลากลางคืนได้รับไฟส่องสว่างจากเสาไฟฟ้าตามถนน สถานีรถไฟฟ้า สถานีรถไฟฟ้าใต้ดินและห้างสรรพสินค้าจึงมีแสงสว่าง

เพียงพอ อีกทั้งยังมีการติดตั้งกล้องวงจรปิดตามจุดต่างๆและเฝ้ายามพื้นที่เพื่อรักษาความปลอดภัยอีกด้วย แต่เนื่องจากการเป็นพื้นที่ปิดล้อมด้วยอาคารขนาดใหญ่ การชุมนุมทางการเมืองจึงมีความเสี่ยงเช่นเดียวกันกับแยกปทุมวันและแยกราชประสงค์ในการมีจุดมูมอับจากพื้นที่ที่มุมสูง

สิ่งอำนวยความสะดวก ประกอบไปด้วยไฟส่องสว่างบนทางเท้าและจากห้างสรรพสินค้า ม้านั่งหรือที่นั่ง ป้ายบอกทางหรือป้ายสัญลักษณ์มีจัดตั้งไว้ภายในพื้นที่และร้านค้า ร้านอาหารพบว่ามีการจัดตั้งอยู่ตามบริเวณทางเท้าในลักษณะของพื้นที่ในลักษณะของร้านค้าหาบแร่แผงลอย ส่วนห้องน้ำไม่พบว่ามีอยู่ภายในพื้นที่แต่มีอำนวยความสะดวกอยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง

ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ ห้าแยกลาดพร้าวเป็นถนนสัญลักษณ์ของพื้นที่สำคัญในการเชื่อมต่อไปยังกรุงเทพทางเหนือและเส้นทางการเชื่อมต่อไปยังเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือและปัจจุบันเป็นพื้นที่ศูนย์กลางเศรษฐกิจใหม่ชานเมืองมีจุดเด่นคือการเดินทางเข้าถึงง่ายด้วยรถไฟฟ้าและรถไฟฟ้าใต้ดินสามารถเชื่อมต่อพื้นที่ได้ด้วยทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับ (Skywalk) ได้รับการเป็นพื้นที่ทางการเมืองจากเหตุการณ์ปิดเมืองกรุงเทพมหานครและเป็นเส้นทางสำคัญในการเชื่อมไปยังพื้นที่บัญชาการของรัฐบาลเผด็จการทหารด้วยตำแหน่งที่ตั้งสำคัญจึงเป็นจุดทำให้เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมทางการเมืองเพื่อสร้างความกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เริ่มมีการใช้ในการชุมนุมทางการเมืองครั้งแรกในช่วงพ.ศ.2557 แต่เป็นเพียงเส้นทางใช้ในการเดินขบวนแต่ในปีพ.ศ.2563 พบว่ามีการนำมาใช้เป็นพื้นที่ปักหลักการชุมนุมทางการเมือง ไม่เพียงแต่เป็นเส้นทางผ่าน

8.4.4. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

1. สนามหลวง

พื้นที่สนามหลวงจากการใช้งานในอดีตนั้นสามารถใช้พื้นที่สนามหลวงได้อย่างเต็มประสิทธิภาพในการรองรับการรวมตัวชุมนุมทางการเมืองของมวลชน แต่ในปัจจุบันการใช้พื้นที่สาธารณะนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามกฎหมายพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 พบว่าขนาดในการใช้พื้นที่รองรับการชุมนุมทางการเมืองนั้นลดน้อยลง 150 เมตรเพื่อต้องการให้ห่างจากบริเวณรัศมีโดยรอบพระบรมมหาราชวัง

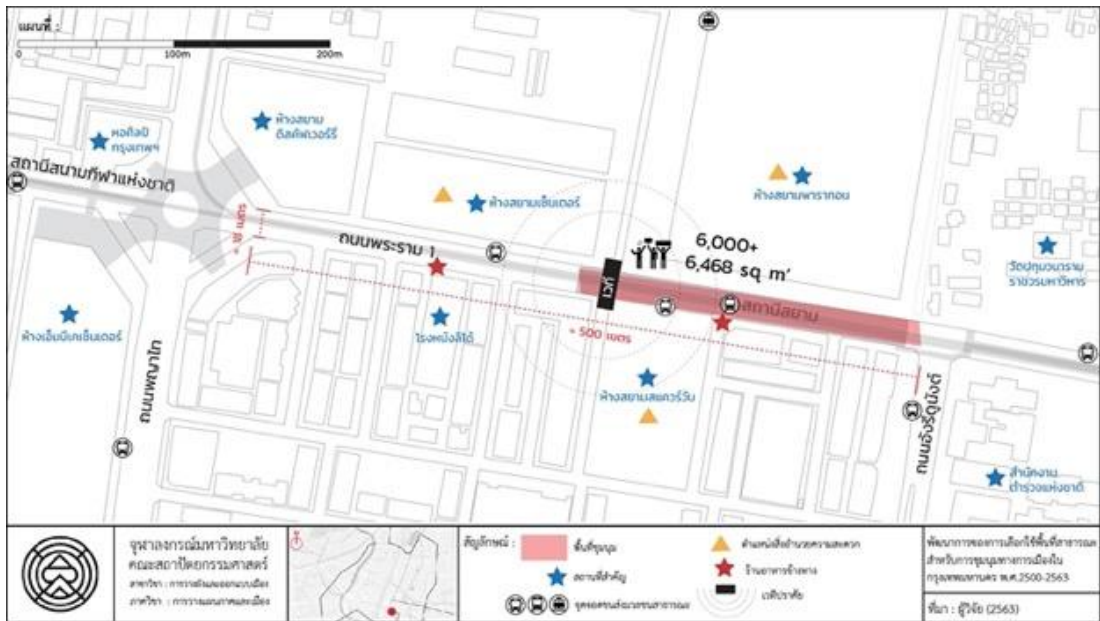
อีกทั้งความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ได้เปลี่ยนแปลงกลับไปคืนสู่การใช้ความหมายต้องการสื่อการยึดพื้นที่สาธารณะคือจากพระมหากษัตริย์ด้วยการเปลี่ยนชื่อสนามหลวงไว้ใช้ในหมู่มวลชนผู้ชุมนุมทางการเมือง จากสนามหลวง เป็น สนามราษฎร์ อีกทั้งยังมีการปกปิดคณะราษฎรเพื่อแสดงออกว่าพื้นที่สนามหลวงเป็นพื้นที่ของประชาชนที่มีสิทธิเข้ามาใช้งานโดยไม่ต้องขออนุญาตหรือกีดกันการใช้งาน แม้ภายหลังจะโดนรื้อออก

2. แยกปทุมวัน

ในช่วงการชุมนุมทางการเมืองเมืองสี่เสือ พ.ศ.2549-2557 พบว่ามีการใช้พื้นที่แยกปทุมวันในการจัดตั้งเวทีปราศรัยคัดค้านการเลือกตั้ง โดยเป็นการจัดเวทีการชุมนุมทางการเมืองแบบทั่วไปไม่ได้มีกิจกรรมแปลกใหม่ และการใช้พื้นที่แยกปทุมวันในการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ. 2562-2563 พบว่า ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป แต่กิจกรรมภายในพื้นที่เปลี่ยนแปลงเป็นในลักษณะเดียวกันกับถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

แยกปทุมวันเป็นพื้นที่ถนนมีลักษณะเป็นพื้นที่ความกว้างจำกัด 24 เมตรและความยาวไม่มีขอบเขตแน่นอน พื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจและการศึกษา สามารถรองรับจำนวนผู้เข้าชุมนุมได้จำนวนมาก ล้อมรอบด้วยอาคารสูงตลอดแนวถนนที่ใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองอีกทั้งยังเข้าถึงได้โดยง่ายด้วยรถไฟฟ้าทั้งสถานีสยามและสนามกีฬาแห่งชาติในการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง จากการสำรวจพื้นที่เนื่องจากแยกปทุมวันเป็นพื้นที่พาณิชย์กรรมล้อมรอบด้วยห้างสรรพสินค้า การนัดพบกันของผู้เข้าชุมนุมทางการเมืองกลุ่มย่อยจะมีการนัดรวมกลุ่มกันในห้างสรรพสินค้า สถานีรถไฟฟ้าและบนทางเท้าหน้าห้างสรรพสินค้าก่อนจะเข้าร่วมกลุ่มผู้ชุมนุมขนาดใหญ่บนท้องถนน ซึ่งผู้จัดเวทีมีการเตรียมสถานที่ด้วยการแจ้งเจ้าหน้าที่ก่อนการชุมนุมทางการเมืองตามหลักพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่จึงเข้ามามีบทบาทในการกำหนดเขตการชุมนุมทางการเมืองเป็นการปิดถนนตั้งแต่แยกปทุมวันฝั่งถนนพระราม 1 ด้านสถานีรถไฟฟ้ามียามไปจนถึงแยกเฉลิมเผ่าส่วนผู้ชุมนุมทางการเมืองเพื่อตั้งจุดคัดกรองผู้เข้าร่วมชุมนุมไม่ให้มีการพกอาวุธเข้าภายในพื้นที่ แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่มีซอยเชื่อมต่อเยอะไม่สามารถตั้งจุดคัดกรองได้จากทุกซอยซึ่งมีความอันตรายอยู่บ้าง ส่วนการจัดเวทีการชุมนุมบริเวณระหว่างด้านหน้าสยามพารากอนและสยามสแควร์วัน หันหน้าเวทีไปทางแยกเฉลิมเผ่า สองฝั่งถนนด้านข้างถัดจากเวทีมีการจัดเต็นท์สำหรับการศึกษา สำนวญความคิดเห็น สถานพยาบาลขนาดเล็ก และเป็นร้านอาหารรูปแบบถนนคนเดินลักษณะการขายอาหารริมทาง (Street food) ส่วนบริเวณกลางพื้นที่ใช้สำหรับรองรับผู้เข้าร่วมชุมนุมในการนั่งฟังการปราศรัยและชมการแสดงดนตรีในรูปแบบงานเทศกาล

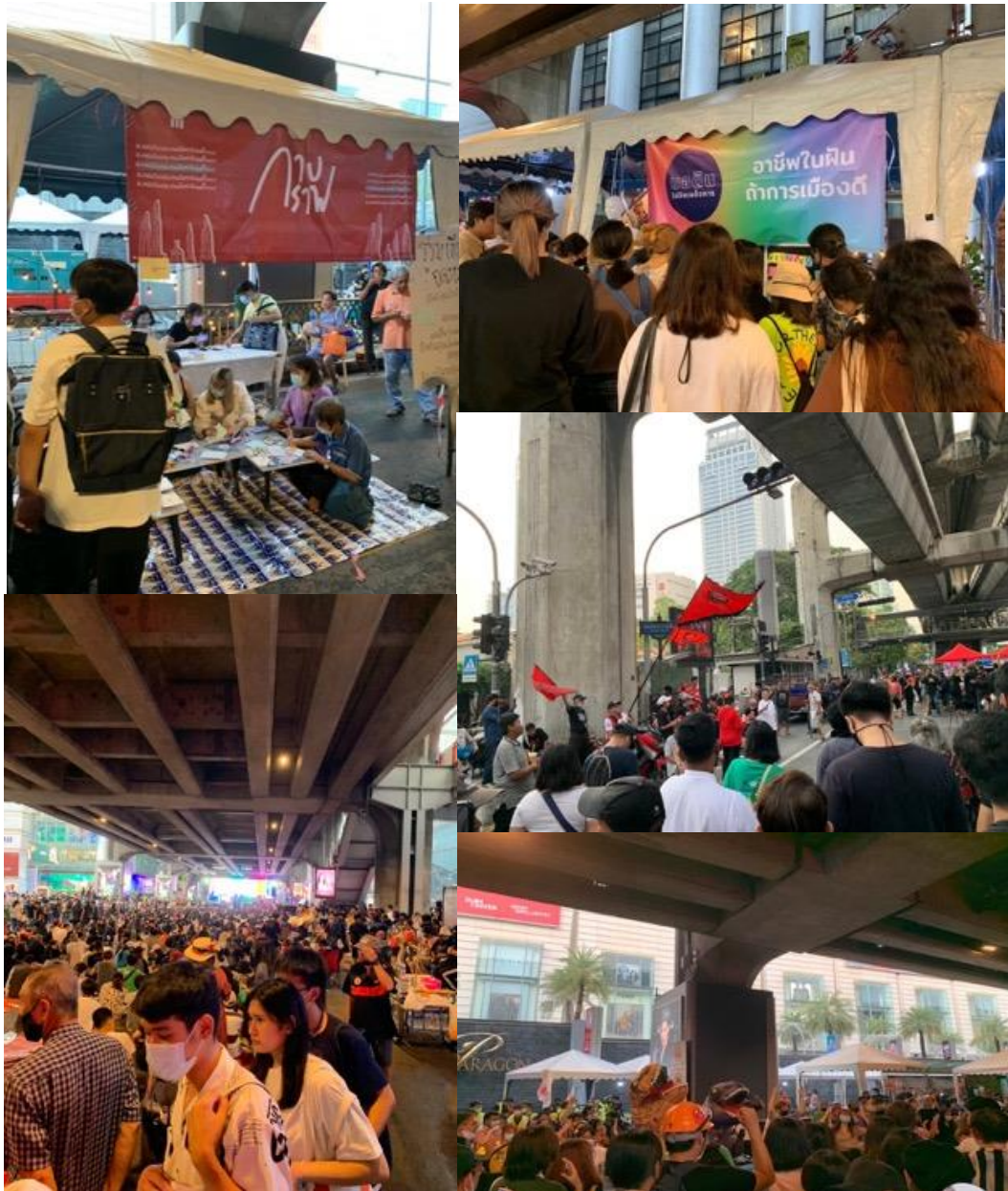
ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่แยกปทุมวันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเหตุการณ์ภายหลังการสลายการชุมนุมทางการเมืองในปีพ.ศ.2553 ของกลุ่มเสื้อแดง ที่ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตในวัดปทุมวนารามพื้นที่เขตพระราชฐานที่ไม่ควรเกิดเหตุการณ์นี้จึงทำให้แยกปทุมวันมีการจัดกิจกรรมการรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์สลายการชุมนุมทางการเมืองเสื้อแดงและมีการนำกลับมาใช้ซ้ำในปีพ.ศ. 2563 ในการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มเสื้อแดงร่วมกับนักศึกษา

ภาพที่ 8-9 แผนที่การชุมนุมทางการเมืองแยกปทุมวัน พ.ศ.2563
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 8-10 การชุมนุมทางการเมืองแยกปทุมวัน
ที่มา: Reuters (2563)

ภาพที่ 8-11 การใช้พื้นที่ภายในการชุมนุมทางการเมืองพื้นที่แยกปทุมวัน
ที่มา: ผู้วิจัย (2563)

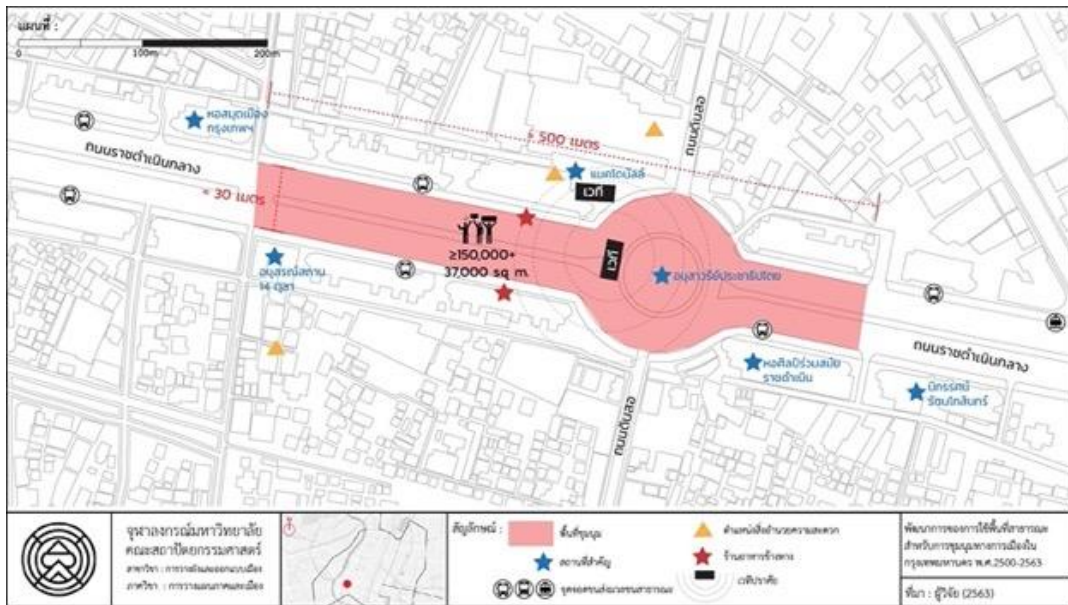
8.4.5. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะคงเดิมเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการชุมนุมทางการเมือง

เป็นการใช้พื้นที่ศึกษาเดิมที่เกิดขึ้นมาในช่วงเวลาก่อนลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ยังคงเดิม เพียงแต่มีการใช้งานหรือกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบไปด้วยพื้นที่ศึกษาดังนี้

1. ถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

ถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ยังคงมีการใช้พื้นที่ในการชุมนุมทางการเมืองเหมือนเดิมตั้งแต่ในอดีต ซึ่งลักษณะทางกายภาพยังคงเดิม เพียงแต่การใช้งานและกิจกรรมภายในพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงไป อย่าง การจัดตั้งเวทีการชุมนุมทางการเมืองนั้นพบว่า มีการใช้จุดรวมพลแรกของคนกลุ่มย่อยในบริเวณทางเท้าก่อนเข้าร่วมในพื้นที่ อีกทั้งยังมีการจัดเวทีปราศรัยบริเวณหน้าแมคโดนัลด์ก่อนเป็นเวทีขนาดเล็ก ก่อนจะทำการชุมนุมทางการเมืองปราศรัยเวทีใหญ่ย้ายไปบริเวณด้านหน้าอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเพื่อขยายขอบเขตพื้นที่การชุมนุมทางการเมืองให้รองรับผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองได้มากขึ้น ถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นพื้นที่กว้างขนาด 30 เมตร เป็นความกว้างจำกัดแต่มีความยาวไม่จำกัดและจุดเชื่อมต่อกับถนนสายอื่นไปยังพื้นที่สำคัญทางราชการ อย่างทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา สามารถรองรับจำนวนคนได้มากล้อมรอบด้วยอาคารพาณิชย์และโรงเรียน มีอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองโดดเด่นจึงมักเป็นจุดนัดพบการรวมพลของกลุ่มใหญ่

แม้การเข้าถึงพื้นที่จะไม่สามารถเข้าถึงได้ทางตรงแต่ก็พบว่ามีคนจำนวนมากมาเข้าร่วมการชุมนุมอย่างต่อเนื่องและส่วนมากเกิดขึ้นในช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ หรือวันสำคัญทางการเมืองเสมอ โดยช่วงเวลาจะเริ่มตั้งแต่ 13.00 น. เป็นต้นไป การจัดพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองเริ่มจากการปิดถนนจากเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะ การจัดตั้งจุดคัดกรองบริเวณด้านหน้าอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยจุดหลักอยู่บริเวณหน้าแมคโดนัลด์ (MC Donald) และอีกจุดบริเวณด้านหน้าอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 ในการจัดกิจกรรมชุมนุมทางการเมืองเป็นการยึดครองพื้นที่มีลักษณะเป็นการจัดงานเทศกาลหรือถนนคนเดิน โดยช่วงการรวมตัวของคนกลุ่มย่อยขนาดเล็กสุดอยู่บนทางเท้ากลุ่มย่อยขนาดกลางจะอยู่บนพื้นที่ถนนแบ่งย่อยเป็นหลายจุดกระจายไปตามรอบอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยและบริเวณถนนมีการจัดกิจกรรมคล้ายกับ ถนนคนเดิน (Walking Street) ตลอดถนน 2 ข้างทางเป็นพื้นที่สำหรับการขายสินค้า รถเข็นอาหาร ร้านหาบแรมแผงลอยหรืองานศิลปะเกี่ยวกับการชุมนุมทางการเมือง เมื่อผู้คนจำนวนมากจึงย้ายจุดหลักไปบริเวณอนุสาวรีย์ ประชาธิปไตยและพื้นที่ถนนถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่รวมตัวชุมนุมทางการเมืองขนาดใหญ่ ส่วนกิจกรรมบนเวทีมีการปราศรัยและแสดงดนตรีสลับกันไป

ภาพที่ 8-12 แผนที่พื้นที่การชุมนุมทางการเมืองถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 8-13 การชุมนุมทางการเมืองถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย พ.ศ.2563
ที่มา: ผู้วิจัย

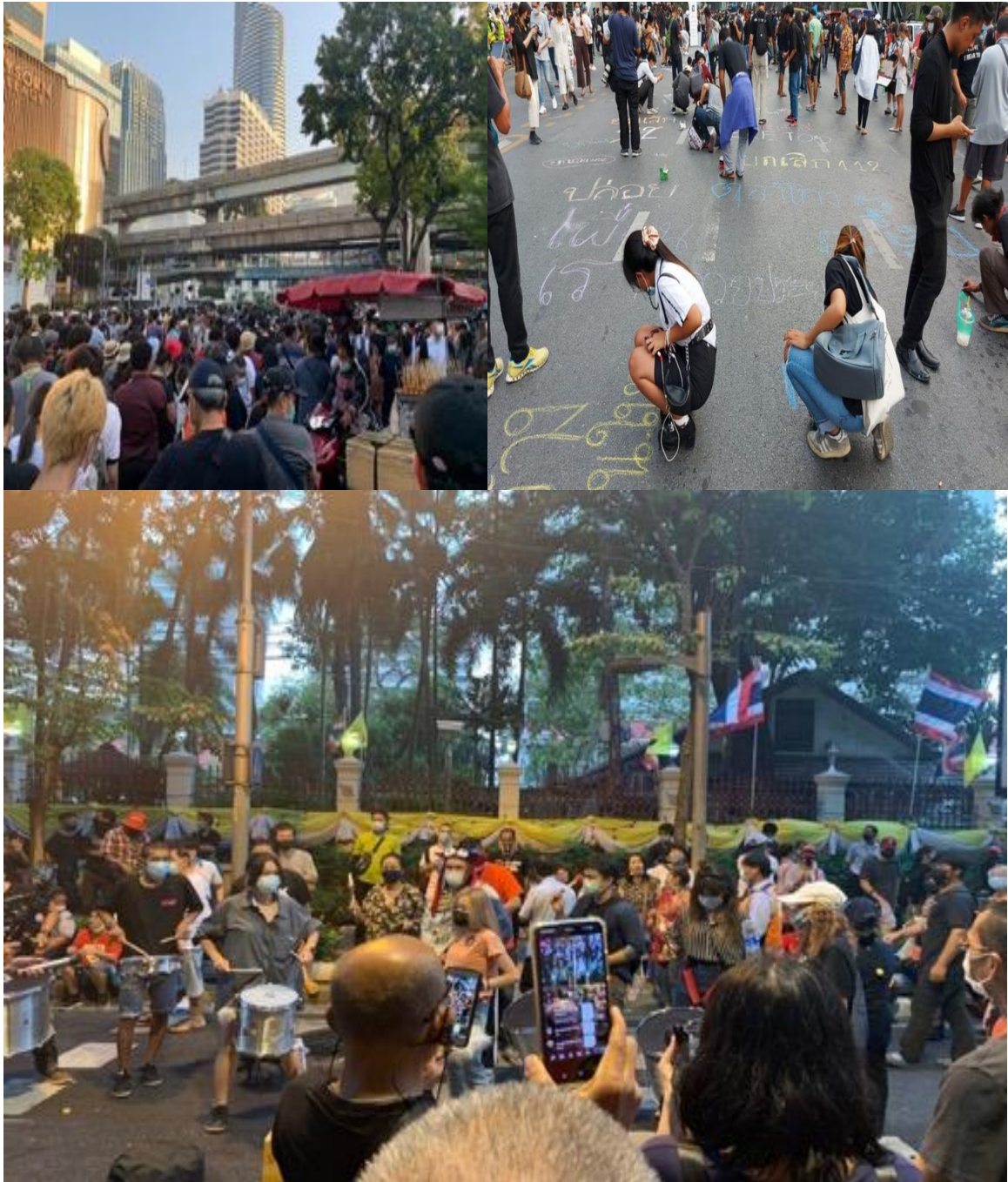
ภาพที่ 8-13 การชุมนุมทางการเมืองถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย พ.ศ.2563
ที่มา: ผู้วิจัย

7. แยกราชประสงค์

แยกราชประสงค์เป็นพื้นที่ถนนมีความกว้างใหญ่จำกัด 21 เมตร ความยาวไม่มีขอบเขตสามารถรองรับผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองได้เป็นจำนวนมาก ล้อมรอบไปด้วยอาคารสูงห้างสรรพสินค้าและโรงแรม สามารถเข้าถึงได้ด้วยสถานีรถไฟฟ้าสยามและชิดลม เชื่อมต่อพื้นที่ด้วยทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับบริเวณห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลเวิลด์และยังเป็นจุดนัดพบการรวมกลุ่มย่อยและเป็นพื้นที่ของผู้ไม่เข้าร่วมเผ่าดูเหตุการณ์การชุมนุม นอกจากนี้ห้างสรรพสินค้าและทางเท้าติดถนนแยกราชประสงค์ มีการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้พื้นที่ทางกายภาพในด้านของขอบเขตพื้นที่และขนาดเปลี่ยนแปลงไปเป็น

ขนาด แยกราชประสงค์เป็นถนนที่มีพื้นที่โดยรวมประมาณ 2.93 กิโลเมตร ความกว้างถนนทั้งหมดประมาณ 28 เมตร แบ่งเป็นถนน 7 ช่องทาง 21 เมตร ช่องทางประมาณละ 3 เมตร และทางเท้าช่วงบริเวณที่ใช้ในการชุมนุมทางการเมืองฝั่งละ 3.5 เมตร มีขอบเขตใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองส่วนมากเป็นการใช้พื้นที่ตั้งแต่บริเวณห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลเวิลด์ ไปจนถึงประตูน้ำ มีระยะทางประมาณ 450 เมตร และจากแยกราชประสงค์ไปถึงสำนักงานตำรวจแห่งชาติ 280 เมตร รวมเป็นพื้นที่ประมาณ 22,100 ตารางเมตร หากมีการชุมนุมทางการเมือง ผู้ชุมนุมทางการเมืองยืนชิดกันแบบหนาแน่นจะสามารถจุคนได้ประมาณ 120,000 คน และยืนห่างกันระยะแขนหรือนั่งสามารถจุคนได้ประมาณ 22,000 คน

จากการสำรวจพบว่าการรวมตัวก่อนเริ่มการชุมนุมทางการเมืองได้นำรถบรรทุกมาใช้เป็นเวทีปราศรัยเริ่มปิดถนนจากฝั่งเซ็นทรัลเวิลด์ก่อนและจัดตั้งจุดคัดกรองโดยเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะบริเวณทางเท้าด้านหน้าของห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลเวิลด์ และมีการกระจายจุดปราศรัยกลุ่มย่อยไปตามถนนเพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้เดินทางผ่านไปมา เมื่อผู้ชุมนุมกลุ่มย่อยมีจำนวนมากขึ้นจึงทยอยกันรวมเป็นกลุ่มใหญ่ลงสู่ถนนและปิดถนนอีกด้านคือ ฝั่งเกษร ทาวเวอร์ โดยมีร้านอาหารรถเข็นและหาบแร่แผงลอยอยู่ล้อมรอบบริเวณริมถนน ส่วนพื้นที่บริเวณกลางถนนเป็นพื้นที่รวมตัวผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง ด้วยพื้นที่แยกราชประสงค์เป็นพื้นที่พาณิชย์กรรมใจกลางเมืองจึงส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวจำนวนมากนำมาสู่การสลายการชุมนุมทางการเมือง

ภาพที่ 8-16 การชุมนุมทางการเมืองแยกราชประสงค์ พ.ศ.2563
ที่มา: ผู้วิจัย, ประเทศไทย (2020)

บทที่ 9

บทวิเคราะห์พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

จากการสำรวจและสัมภาษณ์ผลการศึกษาของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองของทั้ง 4 ช่วงเวลา ประกอบไปด้วย การชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 การชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 การชุมนุมทางการเมืองสี่สี พ.ศ.2549-2557 และการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ. 2562-2563 พบว่าสามารถวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

หัวข้อ	นักศึกษายุคแรก	พฤษภาทมิฬ	สี่สี	แฟลชม็อบ
ระบอบการปกครอง	เผด็จการ		ประชาธิปไตย	เผด็จการ
ประเด็นการชุมนุมทางการเมือง	การเปลี่ยนแปลงการปกครอง		การเปลี่ยนแปลงผู้นำ	การเปลี่ยนแปลงการปกครอง
แกนนำ	นักศึกษา	นักการเมือง, นักวิชาการ		ประชาชนทุกคน
ยุทธศาสตร์การชุมนุมทางการเมือง	การเรียกร้องผ่านสัญลักษณ์และสร้างความน่าเชื่อถือด้วยจำนวนคน		ดาวกระจาย, ปิดล้อมพื้นที่	ทุกคนคือแกนนำ ,ดาวกระจาย
ประเภทพื้นที่สาธารณะ	แบบเปิดโล่ง ลักษณะลานสนามหลวง		แบบปิดล้อม ถนนต่างๆ	แบบปิดล้อม ลักษณะถนน
กฎหมาย	คำสั่งคณะรัฐประหาร		รัฐธรรมนูญและคำสั่งคณะรัฐประหาร	พรบ.ชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558

ตารางที่ 9-1 สรุปพัฒนาการการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง ด้านบริบททางการเมือง พฤติกรรมทางการเมืองและกฎหมาย

ที่มา: ผู้วิจัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

9.1 วิเคราะห์พัฒนาการของบริบททางการเมือง

การชุมนุมทางการเมืองในช่วงนักศึกษายุคแรกพ.ศ.2500-2519 การชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 และการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ.2562-2563 มีบริบททางการเมืองเหมือนกัน โดยการชุมนุมทางการเมืองนั้นเกิดขึ้นภายใต้แรงกดดันทางการเมืองจากการปกครองระบอบเผด็จการทหารกดขี่ประชาชนให้อยู่ภายใต้อำนาจและการบริหารบ้านเมือง เศรษฐกิจที่ถดถอยลงจนสร้างผลกระทบต่อผลประโยชน์ของประชาชน แต่ในการชุมนุมทางการเมืองนั้นพบว่าบริบททางการเมืองของการชุมนุมทางการเมืองในยุคแฟลชม็อบนั้นแตกต่างออกไป ในด้านบริบททางการเมืองบางส่วนและแกนนำในการชุมนุมทางการเมือง พบว่าการชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรกพ.ศ.2500-2519 เป็นเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นจากการไม่ให้สิทธิและเสรีภาพทาง

ความคิดแก่ประชาชนอีกทั้งยังมีการใช้ความรุนแรงกับนักศึกษา เช่น หากออกมาแสดงทางการเมือง จะถูกไล่ออกจากมหาวิทยาลัย การจับนิสิต นักศึกษา ส่งผลให้แกนนำทางด้านการชุมนุมทางการเมืองหลัก คือ นิสิตและนักศึกษาผู้มีความรู้และความเข้าใจการปกครองทางการเมืองและทนต่อแรงกดดันภายใต้การปกครองระบอบเผด็จการไม่ไหว

ส่วนการชุมนุมทางการเมืองพฤษภาคมปี พ.ศ.2535 มีบริบททางการเมืองที่ส่งผลให้เกิดการชุมนุมทางการเมืองจากการบริหารงานของรัฐบาลและระบอบเผด็จการทหารไม่สร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุนชาวต่างชาติส่งผลให้เศรษฐกิจถดถอยส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก การชุมนุมทางการเมืองจึงมีแกนนำทางด้านการชุมนุมทางการเมือง ประกอบไปด้วย นักการเมืองพรรคฝ่ายค้าน นักวิชาการ นักเคลื่อนไหวทางการเมืองและมีผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองสำคัญ คือ คนชนชั้นกลาง เป็นฐานเสียงสำคัญในการเรียกร้องทางการเมืองที่ได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจจากการปกครองระบอบเผด็จการทหาร

และในการชุมนุมทางการเมืองพฤษภาคมปี พ.ศ.2562-2563 มีบริบททางการเมืองตกอยู่ภายใต้การปกครองระบอบเผด็จการทหารยาวนาน 7 ปี และสร้างผลกระทบหลายด้านต่อผลประโยชน์ของส่วนรวมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา เป็นต้น ส่งผลให้แกนนำทางด้านการชุมนุมทางการเมืองโดยยึดหลักทุกคนคือแกนนำ ดังนั้นการชุมนุมทางการเมืองในแต่ละครั้งจะพบว่าแกนนำในการชุมนุมทางการเมืองอย่างชัดเจนในการชุมนุมทางการเมือง แต่กลับพบว่ามิเป็นการรวมตัวของผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองประกอบไปด้วย นักเรียน นิสิต นักศึกษา คนชนชั้นกลาง ประชาชนทั่วไป รวมไปถึงกลุ่มผู้ชุมนุมทางการเมืองเสื้อแดง เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นได้ว่าการชุมนุมทางการเมืองในครั้งนี้จึงมีกลุ่มเป้าหมายในการดึงดูดผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองทุกเพศ ทุกวัย อีกทั้งการเข้าถึงข้อมูลได้ผ่านโลกออนไลน์การชุมนุมทางการเมืองจึงมีผู้สนใจเป็นจำนวนมาก

และการชุมนุมทางการเมืองที่พบว่ามิบริบททางการเมืองแตกต่างจากทุกช่วงเวลานั้นคือ การชุมนุมทางการเมืองเสื้อเหลือง พ.ศ.2549-2557 มีบริบททางการเมืองอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองประชาธิปไตย การชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นจากความต้องการเปลี่ยนแปลงผู้นำที่ได้รับตำแหน่งจากการเลือกตั้งโดยมีแกนนำทางการเมืองหลัก เป็นนักการเมือง นักวิชาการ นักเคลื่อนไหวทางการเมือง ในช่วงพ.ศ.2549 พ.ศ.2551 และ พ.ศ.2557 เป็นการชุมนุมทางการเมืองกลุ่มเดียวกัน คือ เสื้อเหลือง (พธม.) และเสื้อหลากสี (กปปส.) เป็นผลมาจากเหตุการณ์ทางการเมือง การบริหารแบบไม่โปร่งใสของรัฐบาลนำมาสู่ความต้องการเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงผู้นำ ส่วนการชุมนุมทางการเมืองของเสื้อแดง (นปช.) เป็นเหตุมาจากการบริหารของรัฐบาลเช่นเดียวกันในการสร้างผลกระทบต่อการเมืองและเศรษฐกิจ แตกต่างกันเพียงการชุมนุมทางการเมืองของเสื้อแดง (นปช.) มีผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ คนชนชั้นกลางล่าง

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าพัฒนาการของบริบททางการเมืองตั้งแต่ในช่วงพ.ศ. 2500-2563 นั้นมีบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปส่วนมากโดยเฉพาะในด้านของแกนนำการชุมนุมทางการเมือง โดยในอดีตการชุมนุมทางการเมืองส่วนมากจะมีแกนนำเป็นกลุ่มทางการเมืองที่ชัดเจน นั่นคือ การชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ. 2500-2519 การต่อสู้ของนักศึกษากับรัฐบาล การชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เป็นการต่อสู้ของพรรคการเมืองฝ่ายค้านเป็นแกนนำหลักโดยมีผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง กลุ่มคนชนชั้นกลางเป็นกำลังหลักในการต่อสู้กับรัฐบาล การชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ พ.ศ. 2549-2557 เป็นการต่อสู้คล้ายกับในช่วงพฤษภาทมิฬ โดยเป็นการต่อสู้ทางการเมืองของพรรคฝ่ายค้านและรัฐบาลเป็นหลัก เพียงแต่แตกต่างกันในกลุ่มผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองมีกลุ่มชนชั้นกลางล่างและคนต่างจังหวัดเข้าร่วมในการชุมนุมทางการเมือง ส่วนการชุมนุมทางการเมืองในยุคพลชม็อบ พ.ศ. 2562-2563 นั้นเป็นการชุมนุมทางการเมืองแบบยึดหลักไม่มีแกนนำ เนื่องจากเป็นการชุมนุมทางการเมืองที่มาจาก การได้รับผลกระทบต่อคนส่วนมากและที่สำคัญคือข้อเรียกร้องต้องการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ส่งผลให้การชุมนุมทางการเมืองในช่วงนี้ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากจากทั้งทางด้านกายภาพและพื้นที่ออนไลน์

9.2 วิเคราะห์พัฒนาการของพฤติกรรมทางการเมือง

การชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ. 2500-2519 และการชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เป็นการชุมนุมทางการเมืองประกอบไปด้วยกิจกรรมลักษณะการปราศรัยทางการเมือง มุ่งเน้นการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจในประเด็นทางการเมืองหรือเหตุที่ทำให้เกิดการชุมนุมทางการเมืองผ่านการปราศรัย หรือแจกใบปลิว รวบรวมมวลชนเพื่อแสดงพลังสร้างศรัทธาเชื่อใจให้กับประเด็นที่นำมาสู่การชุมนุมทางการเมืองเป็นลักษณะกิจกรรมแบบสงบและเป็นพฤติกรรมทางการเมืองแบบการเรียกร้องทางการเมือง

ต่อมาในการชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ พ.ศ. 2549-2557 พบว่าในการชุมนุมทางการเมืองกลุ่มสี่เสือ พ.ศ. 2549 เริ่มแรกเป็นการชุมนุมทางการเมืองโดยการจัดเวทีปราศรัยลักษณะเป็นการชุมนุมทางการเมืองคล้ายกับ 2 ช่วงเวลาแรก ซึ่งเป็นการชุมนุมทางการเมืองโดยสงบลักษณะพฤติกรรมทางการเมืองแบบเรียกร้องทางการเมือง ก่อนจะเปลี่ยนยุทธศาสตร์เป็นการจัดกิจกรรมแบบเดินขบวนเคลื่อนที่จากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่งในหลายพื้นที่ และในปีพ.ศ. 2551 ยังคงใช้กิจกรรมทางการเมืองด้วยการเดินขบวนแต่เปลี่ยนเป็นการเดินขบวนกระจายไปหลายพื้นที่ในเวลาเดียวกันหรือเรียกว่ายุทธศาสตร์ดาวกระจายเช่นเดียวกันกับการชุมนุมทางการเมือง พ.ศ. 2557 ของกลุ่มสี่เสือ หลากสี ส่วนการชุมนุมทางการเมืองสี่แดง พ.ศ. 2553 มี กิจกรรมทางการเมืองเป็นการจัดเวทีปราศรัยแต่เป็นในลักษณะของการยึดครองพื้นที่เพื่อการชุมนุมทางการเมืองแบบยึดอยู่ในพื้นที่พาณิชย์

ยกรรมาอย่างราชประสงค์จึงกล่าวได้ว่าการชุมนุมทางการเมืองในช่วงนี้เป็นพฤติกรรมแบบกตสันทางการเมือง

และสุดท้ายการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ.2362-2563 มีลักษณะกิจกรรมการชุมนุมทางการเมืองคล้ายกับการชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ พ.ศ.2549-2553 นั่นคือการใช้ยุทธศาสตร์ทางการเมือง แตกต่างในด้านการเลือกใช้พื้นที่ชุมนุมทางการเมืองในยุคแฟลชม็อบมีการใช้พื้นที่หลากหลายกว่าเป็นผลมาจากบริบททางการเมืองด้วยหลักการทุกคนคือแกนนำ และกิจกรรมการชุมนุมทางการเมืองไม่เพียงแต่มีการจัดตั้งเวทีปราศรัยและเดินขบวนเท่านั้น ยังมีการจัดพื้นที่ในลักษณะของถนนคนเดินโดยมีร้านค้าหาบแร่แผงลอยจากหลายพื้นที่มารวมตัวกันบริเวณข้างถนน อีกทั้งยังมีการกระจายเวทีการชุมนุมทางการเมืองให้ความรู้ในหลายประเด็น แต่ด้วยในพื้นที่สาธารณะในกรุงเทพมหานครไม่มีพื้นที่ใดสามารถรองรับกิจกรรมทางการเมืองได้จึงต้องยึดครองพื้นที่ปิดล้อมลักษณะถนนเป็นพื้นที่หลัก ดังนั้นการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบเป็นพฤติกรรมทางการเมืองแบบกตสันทางการเมือง

จึงสามารถสรุปพัฒนาการของพฤติกรรมการชุมนุมทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองหรือผู้นำได้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตการชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 และการชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 มุ่งเน้นไปในทางการเรียกร้องทางการเมืองและสร้างแรงกดดันจากการชุมนุมทางการเมืองน้อยที่สุด และเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปมีพฤติกรรมทางการเมืองแบบมุ่งเน้นไปในทางกตสันทางการเมืองมากขึ้นในช่วงการชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ พ.ศ.2549-2557 เช่นเดียวกันในการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ.2362-2563 แม้ว่าจะมีกิจกรรมแตกต่างกันแต่ก็มีลักษณะไปในทางการแสดงออกถึงการกตสันทางการเมืองเช่นเดียวกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

9.3 วิเคราะห์พัฒนาการของกฎหมาย

กฎหมายสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในช่วงเวลาการชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 การชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 และการชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ พ.ศ.2549-2557 ไม่ได้มีการร่างกฎหมายใช้บังคับเป็นรูปเป็นร่าง แต่จะเป็นกฎหมายออกมาเป็นคำสั่งคณะปฏิวัติเกิดขึ้นหลังจากการปฏิวัติทางการเมืองด้วยอำนาจเผด็จการทหารห้ามไม่ให้มีการชุมนุมทางการเมืองเกิน 5 คนในทุกพื้นที่ แต่ก็ยังพบว่ามีการฝ่าฝืนคำสั่งคณะปฏิวัติในทุกช่วงเวลา จนนำมาสู่การออกกฎหมายพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 เป็นแนวทางในการชุมนุมทางการเมืองของผู้ชุมนุมทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง พบว่าการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบพ.ศ.2562-2563 มีการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 บ้างบางครั้งแต่ส่วนมากจะเป็นการฝ่าฝืน เนื่องจากภายหลังจากการแจ้งการ

ชุมนุมทางการเมืองการได้รับผลตอบแทนหรือการตอบสนองนั้นไม่ตอบสนองต่อความต้องการพื้นที่สาธารณะ

9.4 วิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพและพัฒนาการของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

9.4.1 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองทั้ง 4 ช่วงเวลา มีการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะจากพฤติกรรมทางการเมืองและกิจกรรมทางการเมืองที่สะท้อนผ่านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้จึงเป็นการจัดหมวดหมู่ของคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษาที่มีผลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง จากการสำรวจวิเคราะห์ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 สามารถจัดหมวดหมู่ได้ดังนี้

9.4.1.1. ประเภทพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

จากการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาและบริบททางการเมืองของพื้นที่ศึกษาพบว่าการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองตามระดับความสำคัญจะใช้พื้นที่สาธารณะระดับเมือง (PUBLIC SPACE OF CIVIC LEVEL) ทั้งหมด 7 พื้นที่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของความหลากหลายของคน กิจกรรม เวลาและเป็นพื้นที่ลักษณะกว้างใหญ่สามารถรองรับคนได้จำนวนมาก อีกทั้งพื้นที่สาธารณะระดับเมืองหรือเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นง่ายต่อการจดจำ เพื่อให้การรวมตัวทางการเมืองของผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองสามารถมองเห็นได้ง่าย เข้าถึงได้ง่ายดึงดูดให้มีผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองมีจำนวนมากขึ้นสะท้อนถึงระดับความต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและนำไปสู่การประสบผลสำเร็จ ซึ่งพื้นที่สาธารณะระดับเมืองจะช่วยสร้างผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองได้มากกว่าพื้นที่สาธารณะระดับชุมชนที่เป็นพื้นที่สร้างปฏิสัมพันธ์สำหรับคนกลุ่มเล็กมีความใกล้ชิดกันเท่านั้น และพื้นที่สาธารณะในงานวิจัยนี้ยังแบ่งประเภทตามลักษณะทางกายภาพสามารถจัดหมวดหมู่ได้ดังต่อไปนี้

1. พื้นที่สาธารณะประเภทเปิดโล่ง (PUBLIC OPEN SPACE) เป็นพื้นที่โล่งกว้าง ปราศจากการปกคลุมจากสิ่งก่อสร้าง และการล้อมรอบด้วยอาคารอาจมีอย่างน้อย 1 ด้าน จากพื้นที่ศึกษาประกอบไปด้วย พื้นที่ลักษณะลานโล่งสาธารณะ ได้แก่ พื้นที่สนามหลวงพื้นที่ลักษณะลานหน้าอาคารติดพื้นดิน ได้แก่ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 พื้นที่ลักษณะลานหน้าอาคารยกระดับ ได้แก่ ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน

2. พื้นที่สาธารณะประเภทปิดล้อม (PUBLIC ENCLOSED SPACE) พื้นที่ว่างมีส่วนปิดล้อมด้วยสิ่งก่อสร้าง หรืออาคารขนาดใหญ่ ประกอบไปด้วย

ถนน (Street) มีลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่แคบยาว จำกัดความกว้างเป็นขอบเขตชัดเจนในพื้นที่เมืองถนนและทางเท้าเป็นพื้นที่เชื่อมต่อการใช้งานร่วมกัน โดยถนนทำหน้าที่รองรับการสัญจรของยานพาหนะ ทางเท้ารองรับการสัญจรจากการเดินเท้าของมนุษย์ ได้แก่ ถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย แยกปทุมวัน แยกราชประสงค์และห้าแยกลาดพร้าว

การจัดหมวดหมู่ประเภทพื้นที่สาธารณะ ที่มีผลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองส่วนมากจะใช้ประเภทปิดล้อมมีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดล้อมด้วยอาคารสูง 2 ด้าน ได้แก่ ถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย แยกปทุมวัน แยกราชประสงค์ และห้าแยกลาดพร้าว เป็นพื้นที่ถนนหรือเส้นทางการสัญจร และประเภทเปิดโล่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ปราศจากสิ่งก่อสร้างปกคลุม ปราศจากรั้ว หรือรั้วสามารถพับเก็บได้ ได้แก่ สนามหลวงอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 และ ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน

9.4.1.2. คุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

1. ตำแหน่งที่ตั้ง

จากการสำรวจพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองพบว่ามีการใช้ประโยชน์ที่ดินซ้อนทับในพื้นที่เมืองเก่าย่านการอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและพื้นที่พาณิชย์กรรม โดยแบ่งตามประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินได้ดังต่อไปนี้ พื้นที่ที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยในบริเวณพื้นที่เมืองเก่าจุดเริ่มต้นของพื้นที่ตั้งถิ่นฐานเมืองหลวงกรุงเทพมหานครและพื้นที่สำคัญจากเหตุการณ์ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

พื้นที่พาณิชย์กรรม เป็นพื้นที่ขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจประกอบไปด้วยแหล่งงาน ศูนย์การค้าและสถานที่ท่องเที่ยว

การจัดหมวดหมู่ตำแหน่งที่ตั้งตามประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ที่มีผลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองใน 2 ช่วงเวลาแรกส่วนมากจะเลือกประเภทพื้นที่ที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยมีลักษณะพื้นที่แสดงออกถึงความหมายทางการเมืองและเป็นพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้แก่ สนามหลวง ถนนราชดำเนินกลาง บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ส่วนช่วงการชุมนุมทางการเมืองยุคสี่เสือและการชุมนุมทางการเมืองแพลตฟอร์มในปัจจุบันเลือกประเภท พื้นที่พาณิชย์กรรม ใกล้เคียงกับ พื้นที่ที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นการจัดการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่ลักษณะมีความสำคัญทางเศรษฐกิจ ได้แก่ แยกปทุมวัน ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับปทุมวัน แยกราชประสงค์ และห้าแยกลาดพร้าว

2. การเข้าถึงพื้นที่

หากพื้นที่อยู่ในตำแหน่งที่ตั้งสำคัญของเมืองจะมีการสัญจรเข้าถึงได้หลากหลายช่องทาง จาก การสำรวจพื้นที่พบว่าในทุกพื้นที่ศึกษามีทางเท้าหรือบาทวิถีล้อมรอบส่งผลให้การเข้าถึงพื้นที่ได้ทุกคน เท่าเทียม และสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ด้วยวิธีดังนี้

การเข้าถึงทางรถโดยสาร สามารถเข้าถึงได้ด้วยยานพาหนะส่วนตัวหรือรถโดยสารประจำ ทางผ่านการใช้เส้นทางบนถนน

การเข้าถึงทางเรือ สามารถเข้าถึงได้ด้วยเรือโดยสารสาธารณะโดยผ่านแม่น้ำ คลองเชื่อมต่อ พื้นที่

การเข้าถึงทางรถไฟฟ้า สามารถเข้าถึงได้ด้วยรถไฟฟ้าหรือรถไฟฟ้าใต้ดินผ่านระบบการขนส่ง ทางราง

การเข้าถึงทางเท้า สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ด้วยการเดินเท้าผ่านทางเท้าหรือบาทวิถีล้อมรอบ พื้นที่สาธารณะ หรือทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับ

การจัดหมวดหมู่การเข้าถึงพื้นที่ต่อการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง การ เข้าถึงทางรถโดยสาร มีลักษณะการสัญจรด้วยยานพาหนะส่วนตัวและรถโดยสารประจำทางบนถนน และการเข้าถึงทางเท้า การสัญจรด้วยเท้าบนทางเท้าหรือบาทวิถี พบว่าทุกพื้นที่ศึกษาสามารถเข้าถึง ได้ด้วยการเข้าถึง 2 รูปแบบนี้ แต่การเข้าถึงพื้นที่ที่ทางเรื่อนั้นพบว่า พื้นที่ห้าแยกลาดพร้าวไม่สามารถ เข้าถึงได้ เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากบริเวณท่าเรือการเดินทางจึงไม่สะดวกนัก และการเข้าถึงพื้นที่ที่ทาง รถไฟฟ้าหรือรถไฟฟ้าใต้ดินในพื้นที่สนามหลวง ถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 ไม่สามารถเข้าถึงได้เนื่องจากอยู่ห่างจากสถานีรถไฟ

3. ขนาดของพื้นที่

การกำหนดขนาดของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในการศึกษาครั้งนี้ กำหนดจากการร่วมสังเกตการณ์ชุมนุมทางการเมืองโดยผู้วิจัยพบว่า การชุมนุมทางการเมืองที่มีจำนวน ผู้เข้าร่วมน้อยที่สุดในพื้นที่ศึกษามีประมาณ 500 คนและใช้พื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมือง ประมาณ 2,000 ตารางเมตร สำหรับการเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองและจัดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวก ดั้งนั้นจึงจะกำหนดให้

พื้นที่ขนาดเล็ก เป็นพื้นที่ที่มีขนาดไม่เกิน 2,000 ตารางเมตร

พื้นที่ขนาดใหญ่ เป็นพื้นที่ที่มีขนาดมากกว่า 2,000 ตารางเมตรขึ้นไป

การจัดหมวดหมู่ขนาดพื้นที่ต่อการใช้พื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมือง พื้นที่ขนาดใหญ่ จะ เป็นพื้นที่ลักษณะลาน มีลักษณะเป็นพื้นที่มีขอบเขตชัดเจนขนาดใหญ่และถนนมีความกว้างจำกัดแต่

ความยาวไม่มีขอบเขตสามารถจุจำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองได้มาก ได้แก่ สนามหลวง ถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย แยกปทุมวัน ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน แยกราชประสงค์และห้าแยกลาดพร้าว ส่วนพื้นที่ขนาดเล็กพบว่ามีการใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองน้อย มีลักษณะเป็นพื้นที่มีขอบเขตแน่นอนเป็นลักษณะลานขนาดเล็ก สามารถจุคนได้เป็นจำนวนน้อย ได้แก่ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 พบว่ามีการใช้งานน้อยกว่าพื้นที่ขนาดใหญ่ในการชุมนุมทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

4. รูปร่างของพื้นที่ พบว่ามี 3 รูปแบบจัดหมวดหมู่ได้ดังต่อไปนี้

รูปร่างพื้นฐาน (Basic) เป็นรูปร่างเรขาคณิตทั่วไปมีทรงแบบสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม วงกลม Segment พื้นที่แสดงส่วนประกอบทางกายภาพเพียงด้านเดียว หรือเดี่ยวเดียว

Distortion เป็นพื้นที่ไม่มีรูปร่าง หรือ รูปร่างไม่สามารถอธิบาย

การจัดหมวดหมู่รูปร่างของพื้นที่ต่อการใช้พื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมือง ส่วนมากจะใช้พื้นที่แบบ Segment พื้นที่ลักษณะแคบยาว มองเห็นองค์ประกอบเพียงด้านเดียว ได้แก่ ถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย แยกปทุมวัน แยกราชประสงค์ และห้าแยกลาดพร้าว รองลงมาเป็น Distortion พื้นที่ไม่สามารถอธิบายรูปร่างได้ ได้แก่ ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับปทุมวัน และสุดท้ายรูปร่างพื้นฐาน (Basic) ได้แก่ สนามหลวงและอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16

5. ความปลอดภัย

วิเคราะห์จากการสำรวจพื้นที่สาธารณะประกอบไปด้วย แสงสว่างภายในพื้นที่ การเฝ้าพื้นที่ของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและกล้องวงจรปิด

การจัดหมวดหมู่ความปลอดภัยของพื้นที่สาธารณะพบว่าพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 พื้นที่พบว่าในทุกพื้นที่ที่มีความปลอดภัยครบถ้วนจากสิ่งอำนวยความสะดวกและการรักษาความปลอดภัยจาก แสงสว่างภายในพื้นที่มีเพียงพอใช้ทั้งในช่วงเวลากลางวันและกลางคืน การเฝ้าพื้นที่ของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและกล้องวงจรปิด

6. สิ่งอำนวยความสะดวก

เมื่อวิเคราะห์จากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ชุมนุมทางการเมืองรองรับการรวมตัวของผู้ชุมนุมทางการเมืองจำนวนมากอาจมีการค้างแรมหรือเป็นการจัดกิจกรรมในระยะเวลายาวนาน ประกอบไปด้วย ไฟส่องสว่าง ห้องน้ำ ร้านค้าหรือร้านอาหาร ม้านั่งหรือที่นั่ง และป้ายบอกทางหรือป้ายสัญลักษณ์

การจัดหมวดหมู่สิ่งอำนวยความสะดวกของพื้นที่ต่อการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองพบว่าในทุกพื้นที่ที่มีการติดตั้งไฟส่องสว่าง ห้องน้ำมีเพียงในพื้นที่อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมายก่อสร้างอาคารแต่ปราศจากร้านค้าหรือร้านอาหารภายในพื้นที่จะมีอยู่ตามบริเวณด้านนอก และพื้นที่สาธารณะประเภทถนน ได้แก่ ถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย แยกปทุมวัน แยกราชประสงค์ ห้าแยกลาดพร้าว มีร้านค้าและร้านอาหารอยู่ตามบริเวณทางเท้าในลักษณะหาบแร่แผงลอย ส่วนม้านั่งหรือที่นั่ง และป้ายบอกทางหรือป้ายสัญลักษณ์พบว่ามีอยู่ในทุกพื้นที่

7. ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่

เป็นสิ่งบ่งบอกถึงความหมายของพื้นที่อาจสะท้อนผ่านสัญลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมหรือผ่านการสร้างความหมายให้เกิดการจดจำรับรู้ได้ด้วยความรู้สึก ข้อความ หรือเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ซึ่งพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองพบว่าความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่แบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่แบบวัตถุทางกายภาพหรือสถาปัตยกรรม และความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่แบบนามธรรม เป็นสิ่งที่พิจารณาร่วมกับเงื่อนไขของเวลา และลักษณะทางกายภาพอื่น ๆ

การจัดหมวดหมู่ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ต่อการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองใน 3 ช่วงเวลาแรกส่วนมากจะใช้พื้นที่ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่แบบวัตถุทางกายภาพหรือสถาปัตยกรรม เป็นการแสดงเชิงสัญลักษณ์ผ่านรูปปั้นหรืออนุสาวรีย์ได้แก่พื้นที่ถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ ประชาธิปไตยและอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 เป็นพื้นที่สำคัญของการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงระบอบประชาธิปไตย ส่วนปัจจุบันมีการใช้งานประเภท ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่แบบนามธรรม ใกล้เคียงความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่แบบวัตถุทางกายภาพหรือสถาปัตยกรรม เป็นการแสดงผ่านความหมายหรือความรู้สึกได้แก่ สนามหลวง แยกปทุมวัน แยกราชประสงค์ ห้าแยกลาดพร้าว และทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับปทุมวัน ซึ่งเป็นพื้นที่สร้างผลกระทบได้ทั้งทางสังคม และเศรษฐกิจ

ลักษณะทาง กายภาพ	สนามหลวง	อนุสรณ์ สถาน 14 ตุลา 16	Skywalk	ถนนราชดำเนิน กลางอนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย	แยกปทุม วัน	แยกราช ประสงค์	ห้าแยก ลาดพร้าว
1.ประเภทของ พื้นที่ สาธารณะ	พื้นที่เปิดโล่ง			พื้นที่ปิดล้อม			
2. ตำแหน่ง ที่ตั้ง	พื้นที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมไทย		พื้นที่ พาณิชย์ก กรรม	พื้นที่อนุรักษ์เพื่อ ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม ไทย	พื้นที่พาณิชย์กรรม		
3. การเข้าถึง	3 รูปแบบ		4 รูปแบบ	3 รูปแบบ	4 รูปแบบ		
4. ขนาด	พื้นที่ขนาด ใหญ่	พื้นที่ ขนาดเล็ก		พื้นที่ขนาดใหญ่			
5. รูปทรง	Basic		Distortion	Segment			
6. ความ ปลอดภัยของ	มีไฟส่องสว่าง มีการเฝ้ายามในพื้นที่และมีกล้องวงจรปิด						
7. สิ่งอำนวยความสะดวก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7.1 ไฟ ส่อง สว่าง		✓					
7.2 ห้องน้ำ		✓					
7.3 ร้านค้า	✓		✓	✓	✓	✓	✓
7.4 ม้านั่งหรือ ที่นั่ง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7.5 ป้ายบอก ทาง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
8. ความ เป็น สัญลักษณ์ของ พื้นที่	แบบ นามธรรม	วัตถุทาง กายภาพ	แบบ นามธรรม	วัตถุทางกายภาพ	แบบ นามธรรม	แบบ นามธรรม	แบบ นามธรรม

ตารางที่ 9-2 สรุปลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

ที่มา: ผู้วิจัย

9.4.2 พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

9.4.2.1. การชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรกพ.ศ.2500-2519 และการชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 ด้วยบริบททางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมือง ต้องการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยการกระจายข่าวสารทางช่องทางต่าง ๆ รวมไปถึงการชุมนุมทางการเมืองการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจึงมุ่งเน้นไปในพื้นที่ลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งเป็นพื้นที่หลักในการชุมนุมทางการเมือง และมีสัญลักษณ์ทางการเมืองเป็นแบบนามธรรม อีกทั้งยังมีการใช้พื้นที่สาธารณะแบบปิดล้อมโดยไม่ได้มีจุดมุ่งหมายในการยึดครองพื้นที่ คือ พื้นที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ซึ่งในการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะนั้นพิจารณาถึงความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่เป็นหลัก รองมาเป็นขนาดการรองรับผู้ชุมนุมทางการเมือง เป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง เนื่องจากต้องการแสดงออกถึงความต้องการเรียกร้องโดยใช้สัญลักษณ์ของพื้นที่เป็นตัวแทน และพื้นที่สามารถรองรับผู้ชุมนุมทางการเมืองได้มากเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือดึงดูดความสนใจผู้ไม่ได้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองให้เข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและหน้าที่พลเมืองในการมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมือง

9.4.2.2. การชุมนุมทางการเมืองสี่ล้อ พ.ศ.2549-2557 เป็นช่วงเวลาเริ่มต้นในการใช้พื้นที่พาณิชย์กรรมในการชุมนุมทางการเมืองเพื่อสร้างแรงกดดันให้ได้รับการตอบสนองและความสนใจจากสื่อหรือผู้ไม่ได้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองให้มีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น แม้พบว่าจะมีการใช้พื้นที่เปิดโล่งในการชุมนุมทางการเมืองอยู่บ้างแต่ส่วนมากจะมุ่งเน้นการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะแบบปิดล้อม โดยเฉพาะถนนหลายแห่งสถานที่ราชการและสนามบิน ซึ่งในงานวิจัยได้แก่ พื้นที่ถนนราชดำเนินบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย แยกปทุมวันและแยกราชประสงค์ ในการเลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจากผลการศึกษาพบว่า เป็นการเลือกใช้พื้นที่ด้วยตำแหน่งที่ตั้งสามารถสร้างผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจได้ รองลงมาเป็นความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่และขนาดของพื้นที่ เพื่อให้ได้รับการตอบสนองทางการเมืองอย่างรวดเร็วเมื่อสร้างผลกระทบในพื้นที่ สื่อความหมายผ่านสัญลักษณ์และแสดงความน่าเชื่อถือ หรือความสำคัญของประเทศในการเรียกร้องผ่านจำนวนผู้ชุมนุมทางการเมือง

9.4.2.3. การชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ.2562-2563 เป็นการชุมนุมทางการเมืองภายใต้พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 ได้มีแนวทางสำหรับการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง แนวทางปฏิบัติหลักคือการห้ามไม่ให้มีการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่รัศมี 150 เมตรจากบริเวณพระบรมมหาราชวังหรือวังอื่น การชุมนุมทางการเมือง

จะต้องไปกีดขวางทางเข้าออกสถานที่ราชการ หรือสถานที่สำคัญอย่าง โรงพยาบาล โรงเรียนหรือ สนามบิน และในการนิยามที่สาธารณะได้กล่าวไว้ว่า เป็นพื้นที่สำหรับส่วนรวม ประชาชนทุกคนสามารถใช้ได้ รวมไปถึงทางหลวงและทางสาธารณะ ดังนั้นการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในช่วงเวลานี้จึงพบว่าส่วนมากเกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะแบบปิดล้อมลักษณะของถนน ไม่ว่าจะเป็นถนนอรุณพงศ์ แยกอโศก สีลม บางนา ส่วนในพื้นที่ศึกษาพบว่ามีการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองที่มีการใช้มาตั้งแต่ในช่วงนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 จนถึงปัจจุบันได้ใช้ทุกพื้นที่ศึกษา โดยมีพื้นที่ห้าแยกลาดพร้าวและทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน เป็นพื้นที่ใหม่ในการชุมนุมทางการเมือง

ยังพบว่าพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองส่วนมากนั้นจะต้องเป็นพื้นที่ที่มีการเชื่อมต่อกับระบบขนส่งเข้าถึงได้โดยสะดวก โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีการเชื่อมต่อกับรถไฟฟ้าจะเป็นพื้นที่ปัจจัยดึงดูดการใช้งานมาก และจะต้องประกอบไปกับพื้นที่มีรูปร่างและขนาดแบบแคบ เพื่อให้มุมมอง การมองเห็นและถ่ายภาพได้เสมือนผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองมีจำนวนมากแม้ในบางครั้งจะมีจำนวนน้อย และสิ่งสำคัญอีกประการ คือ ความเป็นสัญลักษณ์สะท้อนผ่านทั้งพื้นที่และสิ่งของ เนื่องจากในการชุมนุมทางการเมืองช่วงเวลานี้เป็นการเรียกร้องถึงสิ่งที่ไม่สามารถกล่าวได้ สัญลักษณ์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการแสดงแทนเพื่อสื่อความหมาย

ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ในปีพ.ศ.2500 จนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านบริบททางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง กฎหมายและลักษณะทางด้านกายภาพ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ในบทต่อไป

บทที่ 10

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร 4 ช่วงเวลา เพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับกรอบแนวคิดจากการสรุปบททวนวรรณกรรมในบทที่ 2- 6 ค้นพบประเภทและคุณลักษณะของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง อีกทั้งยังพบการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และคำถามวิจัย สามารถสรุปและอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

10.1 สรุปลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยในส่วนแรกถึงประเภทและคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง ผลการศึกษามีวิเคราะห์ข้อมูลจากลักษณะทางกายภาพทั่วไปตามรายละเอียดในบทที่ 4 และการสำรวจวิเคราะห์คุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองตามแนวคิดพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองพบว่า ประเภทของพื้นที่สาธารณะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทและคุณลักษณะทางกายภาพที่มีผลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะมี 5 ประเภท ดังนี้

10.1.1 ประเภทของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองประกอบไปด้วย พื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่เปิดโล่งมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ปราศจากการล้อมรั้ว มีการโอบล้อมจากอาคารอย่างน้อย 3 ด้าน เมื่อพิจารณาจากพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจากพื้นที่ศึกษาพบว่า พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองส่วนมากใช้พื้นที่ลักษณะลาน ประกอบไปด้วยพื้นที่สนามหลวงเป็นพื้นที่ลานโล่งสาธารณะสำหรับกิจกรรมหลากหลาย ในอดีตเป็นพื้นที่เปิดโล่งกว้าง ปราศจากการล้อมรั้ว แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการล้อมรั้วเพื่อความปลอดภัยและทัศนียภาพที่สวยงามแต่ก็พบว่ารั้วกันสามารถพับเก็บได้ จึงเป็นพื้นที่สาธารณะตามคุณสมบัติของพื้นที่สาธารณะที่กำหนดไว้ในการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาในบทที่ 3 มีความสำคัญในการเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับประชาชนอย่างแท้จริงตั้งแต่ภายหลังการปกครองระบอบประชาธิปไตย พ.ศ.2475 ต่อมาอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 มีลักษณะเป็นพื้นที่ลานหน้าอาคารสาธารณะรองรับกิจกรรมการจัดนิทรรศการทางวิชาการเกี่ยวกับการศึกษาทางด้านการเมืองและประวัติศาสตร์สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย และ ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน มีลักษณะเป็นลานหน้าอาคารใช้สำหรับเป็นเส้นทางจราจรเชื่อม

ห้างสรรพสินค้าและสถานีรถไฟฟาสยามกีฬาแห่งชาติ มีการใช้งานทางการเมืองเป็นพื้นที่คล้ายกับอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 แต่สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้สะดวกกว่าและสามารถรองรับจำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองได้มากกว่า

และพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองอีกประเภท คือ พื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่ปิดล้อมเป็นพื้นที่สาธารณะมีลักษณะเป็นพื้นที่โอบล้อมด้วยอาคารหนาแน่นข้าง 2 ฝั่งของพื้นที่ นั่นคือ พื้นที่ที่ถนนในทุกพื้นที่ศึกษาเป็นเส้นทางสำหรับรองรับการสัญจรของยานพาหนะในการนำมาใช้สำหรับกิจกรรมทางการเมืองนั้นพบว่าเป็นการยึดครองและใช้ประโยชน์ที่ดินทับซ้อนกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและกิจกรรมอื่นส่งผลให้กิจกรรมภายในพื้นที่นั้นต้องหยุดชั่วคราว ประกอบไปด้วยถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นพื้นที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยเส้นทางเชื่อมต่อไปยังสถานที่ราชการที่มีผลต่อการเรียกร้องการชุมนุมทางการเมือง อย่างรัฐสภาและทำเนียบรัฐบาล พื้นที่พาณิชย์กรรมใจกลางเมืองแยกปทุมวัน พื้นที่สำคัญทางด้านการศึกษาและพาณิชย์กรรมและแยกราชประสงค์ พื้นที่สำคัญทางพาณิชย์กรรมและการท่องเที่ยว และพื้นที่ห้าแยกลาดพร้าว พื้นที่สำคัญทางพาณิชย์กรรมชานเมืองและเส้นทางสำคัญในการเชื่อมต่อพื้นที่กรุงเทพฯทางเหนือและการเดินทางเชื่อมต่อสู่จังหวัดภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ซึ่งจากการศึกษาพบว่าพื้นที่สาธารณะทั้ง 2 ประเภทมีการใช้งานทางการเมืองแตกต่างกัน พื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่เปิดโล่งส่วนมากจะเป็นการรองรับพฤติกรรมทางการเมืองรูปแบบการเรียกร้องทางการเมืองประกอบไปด้วยกิจกรรมทางการเมืองในลักษณะของการบรรยายสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและสร้างผลกระทบหรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองและผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง ในบางครั้งอาจมีลักษณะคล้ายกับการจัดเสวนาทางวิชาการเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองเพื่อสร้างประเด็นที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในการชุมนุมทางการเมืองในลักษณะนี้จำเป็นต้องใช้พื้นที่สาธารณะที่มีขนาดใหญ่และรองรับผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองได้มากเพื่อก่อให้เกิดการรวมกลุ่มทางการเมือง

ส่วนพื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่ปิดล้อมส่วนมากเป็นการรองรับพฤติกรรมทางการเมืองรูปแบบการกดดันหรือการต่อต้านทางการเมืองเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองประกอบด้วยกิจกรรมการยึดครองพื้นที่เพื่อสร้างผลกระทบต่อสังคมหรือเศรษฐกิจให้ได้รับการตอบสนองต่อข้อเรียกร้องได้เร็วมากยิ่งขึ้นและการกดดันทางการเมืองส่วนมากจะเกิดขึ้นจากความไม่พอใจต่อการทำงานของรัฐบาลเป็นหลัก การใช้พื้นที่สาธารณะจึงจำเป็นต้องใช้พื้นที่สาธารณะแบบปิดล้อมเนื่องจากมีลักษณะเป็นเส้นทางในการสัญจรของมนุษย์ทุกคนและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะกิจกรรมจำเป็น เมื่อการกดดันทางการเมืองสร้างผลกระทบจนเกิดผู้ไม่พอใจจำนวนมากรัฐ

จะต้องรวดเร็วในการแก้ไขและตอบสนองต่อข้อเรียกร้อง จึงส่งผลให้การใช้พื้นที่ปิดล้อมนี้ประสบความสำเร็จหรือนำไปสู่ความรุนแรงทางการเมืองบ่อยครั้ง

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า พื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่เปิดโล่งเป็นพื้นที่รองรับพฤติกรรมทางการเมืองรูปแบบการเรียกร้องทางการเมืองและพื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่ปิดล้อมเป็นพื้นที่รองรับพฤติกรรมทางการเมืองรูปแบบการกดดันทางการเมืองเสมอ

10.1.2 คุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

จากการวิเคราะห์การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง 4 ช่วงเวลาและการสัมภาษณ์ผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองมีคุณลักษณะทางกายภาพส่งผลต่อการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองทั้งหมด 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ จากการจัดหมวดหมู่สามารถแบ่งสัญลักษณ์ของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองได้ 2 แบบ คือ พื้นที่เชิงสัญลักษณ์ทางการเมือง และพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ด้านพาณิชย์กรรม ด้วยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่มีบทบาทสำคัญต่อการชุมนุมทางการเมืองในการสร้างความเข้าใจ ความน่าเชื่อถือให้กับประเด็นหรือข้อเรียกร้องให้สามารถเข้าใจได้โดยง่ายและดึงดูดความสนใจจากผู้เข้าร่วมและผู้ไม่เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองให้ทราบถึงความสำคัญของผู้เรียกร้อง ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น จากการสัมภาษณ์ผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองทั้ง 4 ช่วงเวลาและวิเคราะห์ร่วมกับ แนวคิดของ Blumer (1969) พบว่าการชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500 ถึงพ.ศ.2519 และ พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 เลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองด้วยความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ด้วยวัตถุทางกายภาพ ส่วนการชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ พ.ศ.2549 ถึงพ.ศ.2557 และการชุมนุมทางการเมืองพลซุ้มมือ ปี พ.ศ.2562 ถึงพ.ศ.2563 เลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองด้วยความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ด้วยวัฒนธรรม มีความแตกต่างกันดังนี้

- **ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่วัตถุทางกายภาพ** หรือในงานวิจัยนี้เรียกว่า ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ผ่านสถาปัตยกรรมได้แก่ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเป็นสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ใจกลางถนนราชดำเนินกลางสะท้อนถึงบริบททางการเมืองการปกครองของประเทศไทยด้วย ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้การปกครองโดยรัฐธรรมนูญและ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 มีการสร้างรูปปั้นของมวลชนกลุ่มสำคัญผู้ก่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย บนถนนราชดำเนินกลางใน พ.ศ.2516 ด้วยการชุมนุมทางการเมืองของนักศึกษายุคแรกเป็นพื้นที่ช่วยส่งเสริมให้ถนนราชดำเนินเป็นถนนสัญลักษณ์สำหรับการเมืองตั้งแต่ในปีพ.ศ. 2483เปลี่ยนจากถนน

แสดงความทันสมัยของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เข้าสู่การเป็นถนนสัญลักษณ์ของระบอบประชาธิปไตย

- **ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่แบบนามธรรม** หรือความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ผ่านการให้ความหมาย สร้างเรื่องราว หรือข้อความ เป็นการสร้างสัญลักษณ์ผ่านความหมายจากสิ่งที่เกิดขึ้นซ้อนทับกับการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือกิจกรรมของพื้นที่ในปัจจุบัน ซึ่งพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในงานวิจัยนี้ ประกอบไปด้วย

สนามหลวง ลานโล่งกว้างสาธารณะเริ่มแรกการใช้งานสำหรับพระมหากษัตริย์ในการจัดราชพิธีเท่านั้นภายหลังปีพ.ศ.2475 ได้เกิดการสร้างความหมายใหม่เปิดใช้งานสำหรับประชาชนเป็นหลักด้วยกิจกรรมหลากหลายประเภททั้งกิจกรรมนันทนาการ และกิจกรรมทางการค้าอย่างตลาดนัด สนามหลวงจึงเป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์สะท้อนบทบาทของการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมืองจากอำนาจของกษัตริย์มาเป็นอำนาจของประชาชน และในปีพ.ศ.2563 ได้มีการเปลี่ยนชื่อใช้เรียกกันในมวลชนกลุ่มผู้ชุมนุมทางการเมืองฝ่ายประชาธิปไตยว่า สนามราษฎร

ถนนราชดำเนินในปีพ.ศ.2483 ไม่เพียงแต่เกิดสัญลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมเท่านั้นแต่ยังเปลี่ยนแปลงความหมายให้เป็น “ราษฎรดำเนิน” พื้นที่ถนนแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญของประเทศไทยแสดงออกถึงความเป็นประชาธิปไตยด้วยการเป็นเส้นทางสัญจรของประชาชน และพื้นที่ที่แสดงความคิดเห็นตามหลักการให้สิทธิ เสรีภาพแก่ประชาชนของระบอบการปกครองประชาธิปไตย

แยกราชประสงค์ พื้นที่พาณิชย์กรรมใจกลางเมือง ย่านแห่งความเชื่อที่ตั้งของสิ่งศักดิ์สิทธิ์จากศาสนาฮินดูและแยกการเมืองจุดเริ่มต้นใน พ.ศ.2553 มีการใช้พื้นที่สำหรับการปักหลักชุมนุมทางการเมืองเป็นเวลาร่วมเดือน จากการสัมภาษณ์ผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองเสื้อแดง (2564) พบว่าพื้นที่แยกราชประสงค์จึงเป็นพื้นที่ใช้รองรับจำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองได้จำนวนมากจากความกว้างของถนนมากถึง 21 เมตร และความยาวไม่จำกัด และอดีตเป็นเส้นทางสำหรับการสัญจรเชื่อมต่อพื้นที่วังจากถนนพระราม 1 ฝั่งปทุมวัน ในการชุมนุมทางการเมืองโดยกลุ่มเสื้อแดงได้สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจมูลค่ามหาศาล และในปีพ.ศ.2563 จากข้อมูลการสัมภาษณ์ได้เปลี่ยนความหมายของถนนแห่งนี้ จาก “ราชประสงค์” ถนนตามความประสงค์ของพระราชารหรือพระมหากษัตริย์ เป็น “ราษฎรประสงค์” ถนนตามความต้องการของประชาชน จึงส่งผลให้พื้นที่แยกราชประสงค์แห่งนี้กลายเป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ทางการเมือง เมื่อเกิดการชุมนุมทางการเมืองจะเป็นตัวเลือกของการเลือกใช้พื้นที่เสมอ

2. ตำแหน่งที่ตั้ง จากการวิเคราะห์พบว่าส่วนมากการชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นในพื้นที่อนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร และพื้นที่พาณิชย์กรรมในการเลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองตำแหน่งที่ตั้งเป็นสิ่งสำคัญต้องพิจารณาควบคู่กับความเป็น

สัญลักษณ์ของพื้นที่เพื่อสร้างผลกระทบให้ได้รับการตอบสนองในสิ่งที่เรียกร้อง ซึ่งทั้ง 2 พื้นที่ จากการสัมภาษณ์พบว่าสร้างผลกระทบแตกต่างกันดังนี้ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยล้อมรอบไปด้วยพื้นที่ราชการมีความสำคัญทางด้านการเมืองการปกครองส่วนมากจะเป็นพื้นที่การชุมนุมเพื่อแสดงออกถึงสัญลักษณ์ทางการเมืองเพื่อสร้างให้ประเด็นมีน้ำหนักความน่าเชื่อถือมากในการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง นั่นคือบริเวณถนนราชดำเนินกลาง เป็นเส้นทางเชื่อมต่อไปยังสถานที่ราชการสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั่นคือ รัฐสภา การเลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่ตำแหน่งนี้สร้างผลกระทบทางการเมืองเป็นหลักเพื่อส่งเสียงไปสู่รัฐบาลให้รับฟังปัญหา ประกอบไปด้วย ถนนราชดำเนินกลางบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย สนามหลวงและอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16

ส่วนตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่พาณิชย์กรรมพบว่า เป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของประชากรจำนวนมาก สามารถสร้างผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนทั่วไปได้มากกว่าในพื้นที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย อีกทั้งในปัจจุบันความสัมพันธ์ของรัฐบาลและกลุ่มนายทุนมีผลประโยชน์เอื้อต่อกันยิ่งส่งผลให้การใช้พื้นที่พาณิชย์กรรมในการชุมนุมทางการเมืองกระจายออกไปได้ในอีกหลายพื้นที่ สามารถสร้างผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจให้เกิดการหยุดชะงักหรือปิดพื้นที่ชั่วคราวมีมูลค่าความเสียหายจำนวนมากต่อกลุ่มนายทุน การชุมนุมในพื้นที่นี้จึงสามารถสร้างความกดดันทางการเมืองได้มากกว่าโดยเฉพาะการชุมนุมทางการเมืองบนถนน นอกจากนี้ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ยังดึงดูดให้การชุมนุมทางการเมือง สร้างผลกระทบได้มากจากการเข้าถึงพื้นที่ได้โดยสะดวกในปัจจุบันเป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มคนขนาดใหญ่ ด้วยตำแหน่งที่สามารถมองเห็นได้ง่ายและเป็นสถานที่ได้รับความนิยมน ประกอบไปด้วย แยกปทุมวัน ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับแยกปทุมวัน แยกราชประสงค์ และห้าแยกลาดพร้าว

นอกจากตำแหน่งที่ตั้งที่เป็นไปตามตำแหน่งสำคัญของเมืองยังส่งผลต่อการตั้งตำแหน่งเวทีพบว่า การตั้งเวทีการชุมนุมทางการเมืองของพื้นที่แบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การตั้งเวทีชุมนุมทางการเมืองไว้บริเวณจุดตัดถนน คือ ในแยกราชประสงค์ และห้าแยกลาดพร้าว มีการตั้งพื้นที่เวทีชุมนุมทางการเมืองไว้ในบริเวณของจุดตัดถนนให้สามารถมองเห็นเวทีได้โดยง่ายด้วยลักษณะพื้นที่แคบ ยาวจะส่งผลให้สามารถมองเห็นพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง หรือการตั้งเวทีการชุมนุมทางการเมืองอีกรูปแบบคือ ใจกลางพื้นที่ ได้แก่ในพื้นที่ สนามหลวงตั้งแต่มีการชุมนุมทางการเมืองส่วนมากจะจัดตั้งเวทีไว้บริเวณกลางสนามหลวงชิดไปทางด้านมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เนื่องจากการรวมตัวชุมนุมทางการเมืองเริ่มแรกนั้นใช้พื้นที่มหาวิทยาลัยก่อนเคลื่อนย้ายไปยังพื้นที่สนามหลวง การตั้งเวทีไว้บริเวณทางเข้านั้นสะดวกต่อมุมมองและการเคลื่อนย้ายพื้นที่ของแกนนำ ทางเชื่อมพื้นที่ยกระดับปทุมวัน อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 และแยกปทุมวัน มีการตั้งเวทีไว้บริเวณใจกลางพื้นที่เช่นเดียวกัน ด้วยเหตุผลของการสะดวกต่อการมองเห็น ผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองสามารถมองเห็นได้จากทุกด้าน

อีกทั้งยังสามารถดึงดูดความสนใจจากผู้สังเกตการณ์หรือ ผู้ไม่ได้เข้าร่วมการประชุมทางการเมืองอีกด้วย

3. การเข้าถึงพื้นที่ การเข้าถึงพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองมากโดยเฉพาะในยุคปัจจุบันการประชุมแบบแฟลชม็อบ เปิดกว้างให้ผู้เข้าร่วมชุมนุมสามารถเดินทางเข้าถึงพื้นที่ได้ง่ายและเท่าเทียม สามารถเข้าถึงได้รวดเร็วหลังจากเวลาเลิกเรียนหรือเลิกงาน โดยการยึดหลักทุกคนคือแกนนำ จึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อพิจารณาตามเกณฑ์ของพื้นที่สาธารณะจะต้องปราศจากการปิดกั้นโดยรั้ว แม้จะเข้าถึงได้ง่ายจากระบบขนส่งสาธารณะอย่างระบอบราง แต่จะต้องเชื่อมต่อได้ด้วยทางเท้า จากการศึกษาจึงได้พบว่าทั้ง 7 พื้นที่ศึกษามีทางเท้าล้อมรอบเชื่อมต่อกับระบบขนส่งที่หลากหลายเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดจำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองได้เป็นจำนวนมาก

4. ขนาดของพื้นที่ มีความสำคัญต่อการรองรับจำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง จากการสัมภาษณ์และวิเคราะห์การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองพบว่า การเลือกขนาดของพื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมืองภายหลังจากการเข้ามาอิทธิพลของสื่อตั้งแต่ช่วงการประชุมทางการเมืองยุคสี่สื่อ มีความสำคัญเกี่ยวกับมุมมองในการถ่ายภาพเพื่อนำไปเผยแพร่ตามสื่อ การเลือกพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองจึงมักเลือกพื้นที่ขนาดเล็กเท่าจำนวนผู้ชุมนุมทางการเมืองเสมอ ให้ความสำคัญสะท้อนออกมาเหมือนมีจำนวนผู้เข้าร่วมจำนวนมากเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือซึ่งจะต้องควบคู่ไปกับรูปทรงของพื้นที่ ในปัจจุบันพบว่า การเลือกใช้พื้นที่ส่วนมากจะเลือกพื้นที่ไม่มีขอบเขตที่มีความกว้างจำกัด แต่ความยาวไม่จำกัด

5. รูปร่างของพื้นที่ มีความสัมพันธ์กับขนาดของพื้นที่จากการเลือกพื้นที่มีขนาดเล็กกว่าผู้ชุมนุมทางการเมืองพบว่า เป็นพื้นที่รูปทรงที่แคบ ยาว เป็นลักษณะของถนน มีรูปทรงแบบ Segment แสดงส่วนประกอบเพียงด้านเดียว สามารถมองเห็นพื้นที่ได้เพียงเสี้ยวเดียว ส่วนมากจะอยู่ในตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่พาณิชย์กรรม เมื่อถ่ายภาพจะสะท้อนมุมมองให้เห็นได้ว่ามีผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองจำนวนมาก ส่วนรูปทรงพื้นฐาน(Basic) Overlapping or Merging และ Distortion จากพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองพบว่าเป็นพื้นที่สาธารณะประเภทเปิดโล่ง ใช้ในการชุมนุมทางการเมืองที่เห็นว่ามีผู้เข้าร่วมหรือสนใจเป็นจำนวนมาก ส่วนมากจะรองรับกิจกรรมในลักษณะการให้ความรู้ หรือ วิชาการ

ส่วนด้านความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวก จากการวิเคราะห์ข้อมูลและลงสำรวจพื้นที่พบว่า การเลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในทางกายภาพนั้นไม่เป็นที่ดึงดูดให้เกิดการใช้งาน เนื่องจากในด้านความปลอดภัยส่วนมากในการชุมนุมทางการเมืองไม่ได้คำนึงถึงพื้นที่บุบวับจากบุงสูงที่เป็นผลจากลักษณะทางกายภาพแต่เป็นการคำนึงถึงพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมการประชุมทางการเมืองผ่านการตั้งจุดตรวจผู้เข้าร่วมการประชุมทางการเมืองทั้งเจ้าหน้าที่ของผู้ชุมนุมทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ตำรวจช่วยในการคัดกรองผู้เข้าร่วมการประชุม ในด้านของแสงสว่างเป็นทั้งสิ่งสร้างความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่มีทุกพื้นที่สาธารณะ อีกทั้งด้วย

การพัฒนาของเทคโนโลยีการเข้าถึงแสงสว่างสามารถเกิดขึ้นได้จากการเปิดแสงแฟลชจากโทรศัพท์มือถือหรือไฟฉายหากเกิดเหตุการณ์ จำกัดการใช้ไฟส่องสว่างจากรัฐ ส่วนห้องน้ำและร้านอาหารพบว่าเป็นการจัดเตรียมจากกลุ่มผู้ชุมนุมทางการเมืองด้วยการระดมทุนจัดสรรห้องน้ำเคลื่อนที่ หากเป็นในอดีตจะเป็นห้องน้ำแบบนำผ้าใบมากั้นเป็นสุขาชั่วคราว ในด้านของร้านอาหารนั้นสามารถเข้าถึงได้จากชุมชนรอบข้าง หรือผู้ชุมนุมต่างเตรียมกันมาด้วยตนเอง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในพื้นที่สาธารณะของกรุงเทพมหานครนั้นยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพโดยเฉพาะห้องน้ำ

ลักษณะทางกายภาพ	นักศึกษายุคแรก	พฤษภาทมิฬ	เสื่อสี	แฟลชม็อบ
พฤติกรรมทางการเมือง	การเรียกร้องทางการเมือง	การกดดันทางการเมือง		
ประเภทพื้นที่สาธารณะ	พื้นที่เปิดโล่ง	พื้นที่ปิดล้อม		
ตำแหน่งที่ตั้ง	พื้นที่ย่านอนุรัักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย	พื้นที่พาณิชย์กรรม		
การเข้าถึงพื้นที่	ทางรถโดยสาร, ทางเรือ, ทางเท้า	ทางรถไฟ, ทางเท้า		
ขนาดของพื้นที่	พื้นที่ขนาดใหญ่			
รูปร่างของพื้นที่	หลากหลายรูปร่าง		Segment	
ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่	วัตถุทางกายภาพ		นามธรรม	
ความปลอดภัย	ผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองเป็นผู้จัดเตรียมเป็นส่วนใหญ่ในส่วนที่โครงสร้างพื้นฐานไม่ได้จัดไว้			
สิ่งอำนวยความสะดวก				

ตารางที่ 10-1 สรุปลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง 4 ช่วงเวลาที่มา: ผู้วิจัย

10.2 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

จากผลการศึกษาพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานครพ.ศ.2500-2563 จาก 4 ช่วงเวลาของการชุมนุมทางการเมืองเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือการเปลี่ยนแปลงผู้นำ พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงดังนี้

10.2.1 การเปลี่ยนแปลงจากการใช้พื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่เปิดโล่งเป็นพื้นที่ปิดล้อม

การเปลี่ยนแปลงจากการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง โดยในช่วงเวลาก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะพ.ศ. 2558 ได้แก่ ช่วงนักศึกษายุคแรก พ.ศ. 2500-2519 การชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 มีการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่เปิดโล่งเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะการใช้พื้นที่สนามหลวงเป็นพื้นที่สำหรับการชุมนุมทางการเมืองสำคัญในการจัดตั้งเวทีปราศรัย บรรยายถึงเหตุการณ์หรือเหตุที่นำมาสู่

การเกิดความต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ด้วยความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่แบบนามธรรม สะท้อนถึงพื้นที่สาธารณะแห่งประชาธิปไตยที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพในการทำงานอย่างเท่าเทียม อีกทั้งยังเป็นพื้นที่สาธารณะแห่งแรกในการประกาศใช้งานสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในปีพ.ศ.2500 แม้จะพบว่ามีการใช้พื้นที่สาธารณะประเภทปิดล้อมแต่ก็พบว่าเป็นส่วนน้อยในการปักหลักชุมนุมทางการเมืองภายในพื้นที่เป็นระยะเวลาอันยาวนานมีเพียงเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ พ.ศ.2549-2557 ด้วยยุทธศาสตร์ดาวกระจาย

ซึ่งในภายหลังกการประกาศใช้พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 จากข้อกำหนดของกฎหมายพบว่าเป็นการบีบบังคับให้การชุมนุมทางการเมืองต้องใช้พื้นที่สาธารณะแบบปิดล้อม เนื่องจากพื้นที่สำคัญสำหรับการชุมนุมทางการเมืองอย่างพื้นที่สนามหลวง เกิดการล้อมรั้วและจำกัดการรองรับกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมทางการเมือง อีกทั้งพื้นที่สาธารณะส่วนมากในกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดล้อมเป็นพื้นที่ที่มีการล้อมรั้วและบางแห่งมีขนาดเล็กไม่สามารถรองรับจำนวนผู้เข้าชุมนุมทางการเมืองได้ ส่งผลให้การชุมนุมทางการเมืองภายหลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 ต้องเกิดขึ้นในพื้นที่ปิดล้อมเป็นส่วนมาก ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองที่แสดงออกผ่านพื้นที่ทางกายภาพเป็นรูปแบบของการกดดันหรือการต่อต้านทางการเมืองเป็นหลักซึ่งเป็นเหตุก่อให้เกิดความไม่สงบจากการชุมนุมทางการเมืองและจากเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลการชุมนุมทางการเมือง อย่างการสลายการชุมนุมทางการเมืองเสมอ

10.2.2 การเปลี่ยนแปลงของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจาก การคุณลักษณะทางกายภาพ

จากการศึกษาจากผลการศึกษาพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานครพ.ศ.2500-2563 ทั้ง 4 ช่วงเวลา ได้แก่ การชุมนุมทางการเมืองนักศึกษา ยุคแรก พ.ศ.2500-2519 การชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 การชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ พ.ศ.2549-2557 และการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ.2562-2563 พบว่ามี การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่สาธารณะที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของคุณลักษณะทางกายภาพ 4 ประการ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ พบว่า การชุมนุมทางการเมืองนักศึกษา ยุคแรก พ.ศ.2500-2519 และการชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 นั้นการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเลือกใช้ความสัญลักษณ์ของพื้นที่แบบวัตถุทางกายภาพหรือทางสถาปัตยกรรมเป็นหลัก เนื่องจากการชุมนุมทางการเมืองช่วงแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยที่ถูกแย่งชิงอำนาจจากรบอบเผด็จการจากความไม่เข้าใจในระบอบการปกครองของประชาชนส่วนมากและผู้นำการชุมนุมทางการเมืองเป็นนักศึกษาและชนชั้น

นำ การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ผ่านทางสถาปัตยกรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการสื่อถึงประเด็นที่ต้องการเรียกร้องเพื่อให้สาธารณชนให้ความสนใจ เนื่องจากการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเข้าถึงยาก การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองเพื่อรับฟังข้อมูล ความรู้หรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจึงเป็นสิ่งสำคัญ และพื้นที่เป็นอีกสัญลักษณ์ที่ทำให้การเข้าใจการชุมนุมทางการเมืองนั้นสามารถเข้าใจได้ง่าย

แม้ว่าการจุดมุ่งหมายของ 2 ช่วงเวลาดังกล่าวเหมือนกับการจุดมุ่งหมายของการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบพ.ศ.2562-2563 ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบเผด็จการทหารเข้าสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย แตกต่างกันตรงความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่แบบวัตถุทางกายภาพมีการเปลี่ยนแปลงจากการถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่แสดงออกถึงประชาธิปไตยในหลายแห่งและการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองสามารถเข้าถึงได้ง่าย การเลือกใช้พื้นที่เปลี่ยนแปลงไปโดยให้ความสำคัญกับความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่แบบวัตถุนามธรรมมากขึ้นด้วยการเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่หรือการสร้างสัญลักษณ์ใหม่ขึ้นในพื้นที่เก่า อย่างที่พบได้ในพื้นที่ศึกษา คือ เปลี่ยนจาก “ราชประสงค์” เป็น “ราษฎรประสงค์” “สนามหลวง” เป็น “สนามราษฎร” “ถนนราชดำเนิน” เป็น “ราษฎรดำเนิน” เพื่อใช้พื้นที่ให้เป็นสัญลักษณ์สะท้อนถึงความต้องการเปลี่ยนแปลงและเป็นการแสดงออกถึงความหมายของการชุมนุมทางการเมืองได้เช่นเดียวกัน

2. ตำแหน่งที่ตั้ง พบว่า การชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 และการชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 ส่วนมากจะเกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีความเป็นสัญลักษณ์ตั้งอยู่ในพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย เป็นพื้นที่ของศูนย์กลางเมืองเก่าจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงการเมืองระบอบประชาธิปไตยและพื้นที่สำคัญของสถาบันราชการ การชุมนุมทางการเมืองในอดีตนั้นเป็นการต่อสู้ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองต่อสู้กับรัฐบาลโดยตรง ตำแหน่งที่ตั้งนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างผลกระทบต่อการทำงานของรัฐบาลให้หยุดชะงักและได้รับการตอบสนอง

จนกระทั่งการชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ พ.ศ.2549-2557 เป็นช่วงของการพัฒนาประเทศให้พ้นการเป็นประเทศกับดักรายได้ปานกลางอีกทั้งการท่องเที่ยวภายในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งพื้นที่พาณิชยกรรมในกรุงเทพมหานครมีความสำคัญในการรองรับการท่องเที่ยวจากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2549) อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์ของกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองระหว่างรัฐบาลและกลุ่มทุน (ประภาส ปันตักแต่ง, 2561) ส่งผลพื้นที่พาณิชยกรรมเป็นอีกพื้นที่ที่สามารถสร้างผลกระทบต่อการเมืองการปกครองได้หากเศรษฐกิจได้รับผลกระทบจะสามารถสร้างความไม่พอใจแก่ประชาชนทั่วไปได้จนนำมาสู่ความเสียหายทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง อีกทั้งการบีบบังคับทางกฎหมายส่งผลให้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองอย่างพื้นที่สนามหลวงไม่สามารถใช้ได้ การชุมนุมทางการเมืองจึงเปลี่ยนมาใช้พื้นที่พาณิชยกรรมเป็นหลักมา

จนถึงปัจจุบันและได้รับการตอบสนองจากรัฐในด้านการกีดกันทางการเมืองได้รวดเร็วขึ้นและได้รับความสนใจจากสาธารณชนให้มาร่วมชุมนุมทางการเมืองมากขึ้น

3. การเข้าถึงพื้นที่ พบว่า การชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 การชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535และการชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ พ.ศ.2549-2557 ผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองพิจารณาถึงผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองส่วนมากเดินทางมาพร้อมกันเป็นหมู่คณะการเข้าถึงพื้นที่จึงเน้นการเข้าถึงพื้นที่ทางบกเป็นหลัก และใช้ทางน้ำเป็นเส้นทางสำหรับการเข้าถึงพื้นที่จากจังหวัดใกล้เคียงกรุงเทพมหานคร แต่ในการชุมนุมทางการเมืองแฟลชม็อบ พ.ศ.2562-2563 นั้นผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองใช้หลักการทุกคนคือแกนนำ นั้นหมายความว่า การชุมนุมทางการเมืองนั้นสามารถเข้าถึงได้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยที่ต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองให้เป็นระบอบประชาธิปไตยการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจึงต้องเลือกพื้นที่ที่สามารถเดินทางเข้าถึงได้อย่างสะดวกและใช้เวลาไม่นาน การเข้าถึงพื้นที่จึงเปลี่ยนแปลงไปจากการเดินทางบกและทางน้ำ มาเป็นทางราง เนื่องจากเป็นการเดินทางที่เชื่อมต่อกับแหล่งงาน พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่พาณิชยกรรมและสถานศึกษาในหลายแห่งผู้ชุมนุมทางการเมืองจึงสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างรวดเร็วจากการติดตามประกาศการนัดชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่ออนไลน์

4. รูปร่างของพื้นที่สาธารณะ พบว่า การชุมนุมทางการเมืองนักศึกษายุคแรก พ.ศ.2500-2519 การชุมนุมทางการเมืองพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 ส่วนมากใช้พื้นที่สาธารณะในลักษณะของพื้นที่ Overlapping or Merging หรือพื้นที่ลักษณะ Basic หรือรูปร่างพื้นฐานที่มีขอบเขตของพื้นที่แน่นอน แต่ภายหลังจากการชุมนุมทางการเมืองสี่เสือ พ.ศ.2549-2557 มาจนถึงปัจจุบันพบว่ามีการใช้พื้นที่สาธารณะส่วนมากเป็นรูปร่างแบบ Segment มีลักษณะสามารถแสดงส่วนประกอบของพื้นที่เพียงด้านเดียว ซึ่งในงานวิจัยนี้เป็นพื้นที่ในลักษณะ แคบ ยาวไม่มีกำหนด ซึ่งมีความสัมพันธ์กับตำแหน่งที่ตั้งคือพื้นที่พาณิชยกรรมและมีการใช้งานมาจนถึงในปัจจุบัน ซึ่งรูปร่างของพื้นที่แบบ Segment มีผลต่อมุมมองในการถ่ายภาพเพื่อถ่ายทอดออกไปสู่สาธารณชนได้อย่างตรงพลัง เนื่องจากพื้นที่รูปร่างในลักษณะนี้เป็นมุมมองที่ส่งผลให้จำนวนผู้ชุมนุมทางการเมืองเห็นจำนวนผู้ชุมนุมทางการเมืองได้มากขึ้น

10.3 สรุปผลการศึกษา

สรุปผลการศึกษาวิจัย จากการศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจประเภทและลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะในการใช้งานสำหรับการชุมนุมทางการเมือง และวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง พบว่าค้นพบคุณลักษณะของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองที่มีผลต่อการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทาง

การเมืองทั้ง 5 ประการ ประกอบไปด้วย ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ ตำแหน่งที่ตั้ง การเข้าถึงพื้นที่ ขนาดของพื้นที่และรูปร่างของพื้นที่

ส่วนประเภทของพื้นที่สาธารณะพบว่า พื้นที่สาธารณะที่นำมาใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองนั้นมี 2 ประเภท ได้แก่ พื้นที่เปิดโล่งและพื้นที่ปิดล้อม โดยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองแบบพื้นที่ปิดล้อมมาจากการเปลี่ยนแปลงของคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะและกฎหมายพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของงานวิจัย ซึ่งข้อค้นพบของงานวิจัยนี้มีประโยชน์ต่อการนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการรักษาความปลอดภัยของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองให้แก่เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง หรือเป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาถึงการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองแก่ผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองว่าประเภทพื้นที่สาธารณะแบบใดสามารถส่งเสริมให้ประเด็นการเรียกร้องมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น อีกทั้งประโยชน์ทางการศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการแก้ไขกฎหมายพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะพ.ศ. 2558 เพื่อเปิดกว้างให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น

10.4 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยที่ควรศึกษาต่อไป

ทางผังเมือง เนื่องจากการศึกษาพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2500-2563 เป็นการศึกษาจากข้อมูลของผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะเท่านั้น การศึกษาต่อไปควรเป็นการศึกษาคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจากการเก็บข้อมูลในมุมมองของผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองว่าต้องการพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองประกอบไปด้วยคุณลักษณะทางกายภาพแบบใด หรืออาจเป็นการศึกษาการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจากวัตถุประสงค์การชุมนุมทางการเมืองนอกจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอาจมีผลการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองที่แตกต่างกัน

รัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ และกฎหมาย ประเด็นที่น่าสนใจ คือ กฎหมายพระราชบัญญัติการชุมนุมทางการเมืองสาธารณะ พ.ศ.2558 ควรมีแนวทางสำหรับการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองแบบใด หรือการศึกษาถึงการแก้ไขพระราชบัญญัติการชุมนุมทางการเมืองสาธารณะ พ.ศ.2558 ให้สอดคล้องกับการใช้พื้นที่สาธารณะของกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

บรรณานุกรม

- Amnesty. (2021). สิทธิในเสรีภาพการชุมนุม. Retrieved 31 มกราคม from <https://www.amnesty.or.th/our-work/assembly/>
- Anderson, P., & sources, v. (2019). *The protest landscapes of Hong Kong's Umbrella Movement*. Retrieved 2 ธันวาคม from <https://www.foreground.com.au/planning-policy/the-protest-landscapes-of-hong-kongs-umbrella-movement/>
- Arendt, H. (2013). *The human condition*. University of Chicago Press.
- Benedikt, M. (1979, 01/01). To Take Hold of Space: Isovists and Isovist Fields. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 6, 47-65. <https://doi.org/10.1068/b060047>
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism; perspective and method*. University of California Press.
- Buechler, S. M. (1995). NEW SOCIAL MOVEMENT THEORIES. *The Sociological Quarterly*, 36(3), 441-464. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1995.tb00447.x>
- Carr, S., Stephen, C., Francis, M., Rivlin, L. G., & Stone, A. M. (1992). *Public space*. Cambridge University Press.
- framvfe. (2019). การแห่งกัญชาที่ Hyde Park Retrieved 18 สิงหาคม 2564 from <https://twitter.com/framvfe/status/1119618386286321664?lang=es>
- Fraser, C. L. (2016). *Protest in Contested Public Space An investigation into the performative act of protest as a mechanism by which to define the changing*

social, political and spatial terrains of neo-liberal London. The University of Sheffield]. London.

Gehl, J. (2011). *Life between buildings* (6 ed.). Island Press.

Gehl, J., Svarre, B. B., & Risom, J. (2011). Cities for people. *Planning News*, 37(4), 6-8.

Goodsell, C. (2003, 12/01). The Concept of Public Space and Its Democratic Manifestations. *The American Review of Public Administration*, 33, 361-383.
<https://doi.org/10.1177/0275074003254469>

Habermas, J. (1987). *the philosophical discourse of modernity*. MIT Press.

Habermas, J. (1992). *The Structural Transformation of the Public Sphere An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge Polity Press.

Hatuka, T. (2018). *The Design of Protest: Choreographing Political Demonstrations in Public Space*. University of Texas Press.

Hillier, B., & Hanson, J. (1989). *The social logic of space*. Cambridge university press.

Huntington, S. P., & Dominguez, J. I. (1975). Political development. *Handbook of political science*, 3, 1-114.

Jacobs, H. (1967). To count a crowd. *Columbia Journalism Review*, 6(1), 37.

Jacobs, J. (1992). *The death and life of great American cities*. Vintage Books.

Kapook. (2553). แฉ กรรมการ คอป. มีแต่อริทักษิณ ซึ่ป้ายสีคนเสื้อแดง. Kapook.com. Retrieved 23 มิถุนายน from <https://hilght.kapook.com/view/76373>

- KIM MR, Y. (2015). EXPLORATION OF CONNECTIVITY BETWEEN URBAN PLAZA AND MIXED USE BUILDINGS.
- Krier, R. (1979). *Urban Space*. Rizzoli International Publications.
<https://books.google.co.th/books?id=ZDZUAAAAMAAJ>
- Leah Asmelash CNN. (2020). *Washington's new Black Lives Matter street mural is captured in satellite image*. Retrieved 1 กรกฎาคม from
<https://edition.cnn.com/2020/06/06/us/black-lives-matter-dc-street-mural-space-trnd/index.html>
- Lennard, S. a. H. L. (1995). *Livable Cities Observed*. Gondolier Press.
- Marble arch London. (2017). *The History of Speakers Corner*. Retrieved 12 สิงหาคม from
<https://marble-arch.london/culture-blog/speakers-corner/>
- Marcus, C. C., & Francis, C. (1997). *People places: design guidelines for urban open space*. John Wiley & Sons.
- Matichon online. (2563). ประมวลภาพบรรยากาศมือบราชประสงค์ 25 ต.ค. Retrieved 5 กันยายน from
https://www.matichon.co.th/politics/news_2412177
- Melucci, A. (1995). The new social movements revisited: reflections on a sociological misunderstanding. *Social movements and social classes: The future of collective action*, 107-119.
- Mobdatathailand. (2564). จำนวนครั้งและเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง. Retrieved 3 ธันวาคม from
<https://www.mobdatathailand.org/>
- Parkinson, J. (2012). *Democracy and public space: The physical sites of democratic performance*. Oxford University Press.

- Photoontour. (2564). พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. Retrieved 5 กันยายน from http://www.photoontour.com/SpecialPhotos_HTML/data_king_family/KingBhumjbol_02.htm
- Plookpedia. (2560). 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 (ค.ศ. 1992) เกิดเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ”. Retrieved 5 กันยายน from <https://www.trueplookpanya.com/blog/content/58819/-timhis-tim->
- Posttoday. (2563). 1ชั่วโมงผ่าน...ประมวลภาพเมื่อชุมนุมแยกปทุมวัน. Retrieved 5 กันยายน from <https://www.posttoday.com/politic/news/635668>
- quote_wiwata. (2019, 3 ตุลาคม). SSJ ปราศรัยที่สนามหลวง พ.ศ.2519 https://twitter.com/quote_wiwata/status/1179750197074649088
- Ramillah_Sierra. (2020). วันนี้เมื่อ 28 ปีที่แล้ว 17 พฤษภาคม 2535 https://twitter.com/ramillah_sierra/status/1261857049152905221
- Reuters. (2563). ชุมนุม 16 ตุลา : ปฏิบัติการสลายพลังเยาวชนคนหนุ่มสาวหลังนายกฯถาม "ผมผิดอะไร". Retrieved 5 กันยายน from <https://www.bbc.com/thai/thailand-54568639>
- Slipa-mag. (2564). “ไฮด์ปาร์ค” วิถีแห่งประชาธิปไตย กล้าวิจารณ์การเมือง-โจมตีรัฐบาล มีที่มาจากไหน? Retrieved 1 กุมภาพันธ์ from https://www.silpa-mag.com/history/article_28081
- Taha, D. A. (2016). Political Role of Urban Space Reflections on the Current and Future Scene in Cairo-Egypt. *Architecture Research* 6(2), 38-44. <https://doi.org/10.5923/j.arch.20160602.02>
- thansettakij. (2563). มีอบ10ธันวา - วันรัฐธรรมนูญ ที่จัดขึ้น "อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา" ประกาศยุติการชุมนุมแล้ว. Retrieved 5 กันยายน from

<https://www.thansettakij.com/politics/459901>

The Royal Parks. (2021). *Speakers' Corner*. Retrieved 13 สิงหาคม from <https://www.royalparks.org.uk/parks/hyde-park/things-to-see-and-do/speakers-corner>

THE STANDARD. (2564). อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยได้เงาจันทน์. Retrieved 5 กันยายน from <https://twitter.com/thestandardth/status/1295006648289779712>

Tilly, C. (1995). *Popular Contention in Great Britain, 1758-1834*. Routledge.

Touraine, A. (1980). The voice and the eye: on the relationship between actors and analysts. *Political Psychology*, 3-14.

Touraine, A. (1985). An introduction to the study of social movements. *Social research*, 749-787.

Trueplookpanya. (2015). 14 ตุลาคม วันประชาธิปไตย. Retrieved 5 กันยายน from <https://www.trueplookpanya.com/lite/knowledge/view/30450>

Vale, L. J. (2014). The politics of resilient cities: whose resilience and whose city? *Building Research & Information*, 42(2), 191-201.

Verzosa, T. K. (2005). *Gated communities in metro Manila : an empirical analysis on living conditions and social functions* University of Tsukuba]. Japan.

Whyte, W. H. (1980). *The Social Life of Small Urban Space*. Conservation Foundation.

wikipedia. (2554). การปฏิวัติอีสิปต์ พ.ศ.2554. Retrieved 18 สิงหาคม from <https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%8F%E0%B8%B4%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4>

E0%B8%AD%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%B4%E0%B8%9B%E0%B8%95%E0%B9%8C_%E0%B8%9E.%E0%B8%A8._2554

wikipedia. (2557). วิถีการดำรงเมืองไทย พ.ศ. 2556–2557. Retrieved 20 สิงหาคม from https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%A4%E0%B8%95%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2_%E0%B8%9E.%E0%B8%A8._2556%E2%80%932557

กนกรัตน์ เลิศชูสกุล. (2562). พลวัตการเปลี่ยนแปลง การถดถอย และการฟื้นตัวของขบวนการต่อต้านทักษิณ. วารสารสังคมศาสตร์, 49(1), 7-33.
<http://www.library.polsci.chula.ac.th/dl/9c3237194539ec1fab6e2649184bac63>

กนกวรรณ มะสุวรรณ และ ภูษิต เลิศวัฒนารักษ์. (2563). การเปรียบเทียบการใช้นวัตกรรมการออกแบบกลุ่มอาคารด้วยการใช้ FormBased Codes กรณีศึกษาเมืองเดนเวอร์ (สหรัฐอเมริกา) อ่องกง (สาธารณรัฐประชาชนจีน) และภูเก็ต (ประเทศไทย). *Journal of Architectural/Planning Research and Studies (JARS)*, 18(1), 21-40.

กลวัชร จำนงค์จันารักส์. (2562). ปัญหาเกี่ยวกับความหมาย หน้าที่ และบทกำหนดโทษของผู้จัดการชุมนุม ตามพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 มหาวิทยาลัยศรีปทุม]. <http://dspace.spu.ac.th/handle/123456789/6389>

กาญจน์ นทีวุฒิกุล. (2550). ตรรกะของการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ในเมืองเชียงใหม่ [จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. กรุงเทพมหานคร.

เขมา สมใจ. (2551). การสื่อสารทางการเมืองในวิถีการเมืองไทย ปี 2549 : ศึกษากรณีพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยเกริก]. กรุงเทพมหานคร.

คลังบ้าน. (2564). รวมโครงการ กรุงเทพฯ. Retrieved 12 กรกฎาคม from

<https://new.klungbaan.com/bangkok/>

จารุวรรณ ขำเพชร, ปรีชา คุวินทร์พันธ์ วิรุณ ตั้งเจริญ และพทธี ศุภเศรษฐศิริ,. (2555). พื้นที่เมืองและชีวิตของคนในซอยคาวบอย. วารสารพหุศึกษาศาสตร์เพื่อการพัฒนา, 4(1), 37-52.

<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JBSD/article/view/595/626>

จุฬาลักษณ์ ไพบูลย์ฟุ้งเฟื่อง และ ต้นข้าว ปาณินท์. (2562). การก่อรูปของพื้นที่สาธารณะในย่านชุมชนเก่า :กรณีศึกษาชุมชนพาดสาย ย่านเยาวราช. มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ, 12(6), 646-662.

ฉัตรชัย ศรีเมืองกาญจนนา. (2563). ดุสิตธานี เมืองทดลองประชาธิปไตย. พิพิธภัณฑ์รัฐสภา. Retrieved 1 สิงหาคม from <https://parliamentmuseum.go.th/ar63-dusit.html>

ชริตา ชาตรีกุล. (2555). พื้นที่ว่างสาธารณะอเนกประโยชน์ในย่านกรุงรัตนโกสินทร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. กรุงเทพมหานคร.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2563). เกิดอะไรใน “14 ตุลา” ก่อนมาสู่ชัยชนะสำคัญของประชาชนลุกฮือต้าน “คณาธิปไตย”. Retrieved 15 สิงหาคม from https://www.silpa-mag.com/history/article_40175

ชาตรี ประทีปนทการ. (2563). ศิลปะ-สถาปัตยกรรมคณะราษฎร ฉบับปรับปรุง (Vol. 4). สำนักพิมพ์มติชน.

ฐิติกร สังข์แก้ว และบดินทร์ สายแสง. (2012). บทสำรวจพื้นที่สาธารณะของ “อะกอร์รา” แห่งเอเธนส์: ตลาดทางเศรษฐกิจชุมชนทางการเมืองและสนามรบทางปรัชญา. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts)*, 5(1), 602-617.

ณรงค์ศักดิ์ กิตติสาร. (2557). โครงสร้างเมืองเชิงพื้นที่: ตอนที่ 1 แนวคิดโดยรวมและวิธีวิเคราะห์ในระดับสากล. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล., 18(1), 165-180. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/archkmitl/article/view/21568/18611>

- ทินกฤต นุตวงษ์. (2557). อดีต ปัจจุบัน อนาคต กฎหมายว่าด้วยการชุมนุมสาธารณะของไทย. นิตยสารสังคมศาสตร์, 7(2). <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/64636/53021>
- ธิตติมา กลางกำจัต. (2550). สนามทัศน์และรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนชานเมือง : กรณีศึกษา ชุมชนท่าทรายนนทบุรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. CU Library. กรุงเทพมหานคร.
- นพปฎล ศรีวงษ์รัตน์. (2560). การต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ในการเมืองไทย: ศึกษากรณีหมุดคณะราษฎร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- แนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม. (2020). ตื่นเถิดเสรีชน อวยายอมทนก้มหน้าผืน ดาบหอกกระบอกรบ ปืน หรือทนคลื่นกระแสเรา. Retrieved 5 กันยายน from <https://www.facebook.com/ThammasatUFTD/photos/133784478429681>
- แนวหน้า. (2563). มีอบ'ห้าแยกลาดพร้าว-วงเวียนใหญ่-อุดมสุข'ประกาศยุติชุมนุมแล้ว. Retrieved 5 กันยายน from <https://www.naewna.com/politic/525742>
- บุปผนา สุวรรณมาศ. (2525). การสร้างบ้านแปลงเมืองรัตนโกสินทร์ กรุงเทพฯ: โครงสร้างเมืองทางด้านประโยชน์ใช้สอย 2325-2525. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประชาไท. (2020). ประมวล #มีอบ24มีนา 'เพราะประเทศนี้เป็นของราษฎร' ที่แยกราชประสงค์ โดยกลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม. Retrieved 5 กันยายน from <https://prachatai.com/journal/2021/03/92261>
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2558). กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์พัฒนาการ ข้อถกเถียงและสถานภาพการศึกษาวิจัย. สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 41(2), 1-18.
- ปราณระพี พรหมประวัติ. (2550). สนามทัศน์และรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนเมือง : กรณีศึกษา ชุมชนย่านเสาชิงช้า กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. กรุงเทพมหานคร.
- ป๋วย อึ๊งภากรณ์, เสน่ห์ จามริก เบเนดิก แอนเดอร์สัน และ เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์พานิช,. (2541). จาก

14 ถึง 6 ตุลา (3 ed.). มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

พงศธร เนตรวิเชียร. (2552). บทบาทและการใช้พื้นที่ในสวนลุมพินี กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. กรุงเทพมหานคร.

พงศ์พิพัฒน์ บัญชานนท์. (2018). สี่ปี ‘ชัตดาวน์ กทม.’ ลื่นเสียงนกหวีดนานแล้ว.. ประเทศไทย เปลี่ยนไปแค่ไหน? the matter. Retrieved 19 กรกฎาคม from <https://thematter.co/quick-bite/4-year-anniversary-shutdown-bangkok/43835>

พันธุ์ทิพย์ ชีรเนตร. (2560). 250 ปี "เสียกรุง" พระเอก ผู้ร้ายและเค้กชิ้นใหญ่ของ "อยุธยา". มติชนรายวัน. Retrieved 1 ธันวาคม from https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_417197

พิกุล มีมานะ และ สนุก สิงห์มาตร. (2560). รูปแบบพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตย. สถาบันวิจัยและพัฒนา, 2(4), 135-149.

พีรศรี โปวาทอง. (2563). วังใหม่ที่ปทุมวัน : ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม “ความทรงจำอันเลือนราง”. Retrieved 19 สิงหาคม from https://www.silpa-mag.com/history/article_10364

ยรรยง ผิวผ่อง และ ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวิสุ. (2558). การจัดการชุมนุมทางการเมือง. บัณฑิตศึกษามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 4(2), 218-234. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/gshskku/article/view/62537/51469>

พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558. (2558, 14 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 132 ตอน 63 ก.

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2014). ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์กับการอธิบายปรากฏการณ์สังคมจากมุมมองตัวแสดง. วารสารการเมืองการบริหารและกฎหมาย, 5(2), 69-89.

วิลาสณี ฉายรัตน์ตระกูล. (2563). อาคารรัฐสภาไทย จากพระที่นั่งอนันตสมาคม สู่สัปปายะสภาสถาน. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร เล่าเรื่องการเมืองการปกครองไทย. Retrieved 12 กุมภาพันธ์ from

<https://parliamentmuseum.go.th/ar63-sapa.html>

ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. (2563). ดุสิตธานี เป็นเมืองตุ๊กตา ไม่ใช่โมเดลทดลองประชาธิปไตย. มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 24-30 กรกฎาคม 2563. Retrieved 1 มกราคม from https://www.matichonweekly.com/column/article_330582

สำนักข่าวอิสรา. (2563). 6 เดือนเส้นทาง‘มือบราษฏร’สารพัดคดีกับการชุมนุมที่ยังไม่จบ. Retrieved 5 กันยายน from <https://www.isranews.org/article/isranews-scoop/94100-isranews-132.html>

สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. (2014). การค้นหาทฤษฎีการวางผังออกแบบจัดรั้วและลานหน้าอาคาร. *NAJUA: Architecture, Design and Built Environment*, 28, 321-321.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2538). การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 4-พ.ศ. 2475. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรถชัย ลิ้มเลิศเจริญวนิช. (2549). การใช้พื้นที่ของถนนราชดำเนินและบริเวณใกล้เคียงนับแต่แรกเริ่ม-ปัจจุบัน (พ.ศ.2442-2548) มหาวิทยาลัยศิลปากร].

อุเชนทร์ เชียงเสน. (2564). พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย. Retrieved 12 มีนาคม from <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%98%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%98%E0%B8%B4%E0%B8%9B%E0%B9%84%E0%B8%95%E0%B8%A2>

อุบลพรรณ กระจ่างโพธิ์. (2553). การเคลื่อนไหวของขบวนการแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ช่วงรัฐบาลอภิสิทธิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง
 การเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2500-2562

โดยผู้วิจัย นางสาวรวิณฉวี ลากอำนวยการ รหัสนี้ 6270035025

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการศึกษาวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2500-2562” ตามหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใช้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และผู้รับผิดชอบดูแล(ตำรวจ)พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สำหรับการศึกษาวิจัยเพื่อทำวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คำถามสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิด เปิดโอกาสให้ท่านตอบคำถามโดยใช้คำพูดของท่านเองได้อย่างอิสระ ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงวิชาการจะไม่มีผลกระทบทางลบแก่ท่านผู้ให้ข้อมูลแต่ประการใด ทั้งนี้ ผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี

CHULALONGKORN UNIVERSITY

1. อะไรคือพื้นที่สาธารณะ
2. พื้นที่แบบไหนในความคิดท่านที่เป็นพื้นที่สาธารณะ
 - ก. ทางด้านจราจร
 - ข. พื้นที่รอบข้าง
4. คุณลักษณะทางกายภาพใดมีผลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะ
 - ก. สภาพแวดล้อมของพื้นที่/ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่
 - ข. ขนาดความกว้างของพื้นที่
 - ค. รูปร่าง รูปทรงของพื้นที่ เช่น วงกลม สี่เหลี่ยม

- ง. ความปลอดภัยของพื้นที่ มีทางเข้าออกหลายทาง การเป็นพื้นที่เปิดโล่ง พื้นที่ปิดล้อมไปด้วยอาคาร มีการใช้งานตลอดเวลา
 - จ. การจัดการจราจร/การเข้าถึงพื้นที่ การเดินทางเข้าถึงง่ายสามารถเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทางสาธารณะได้
 - ฉ. สิ่งอำนวยความสะดวก ห้องน้ำ ความสว่างของไฟ การออกแบบพื้นที่มีชั้นบันไดสำหรับการนั่งรวมตัว ถังขยะ ต้นไม้ เป็นต้น
5. พื้นที่สาธารณะใดเหมาะสมแก่การชุมนุมทางการเมือง
- ก. อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนิน
 - ข. แยกราชประสงค์
 - ค. แยกสามย่าน
 - ง. แยกปทุมวัน
 - จ. ห้าแยกลาดพร้าว
 - ฉ. ถนนสีลม
 - ช. ทำเนียบรัฐบาล
 - ซ. สนามหลวง
 - ณ. อื่นๆ โปรดระบุ
6. ท่านคิดว่าเหตุใดพื้นที่ห้าแยกลาดพร้าวถึงเป็นพื้นที่ถูกใช้ในการชุมนุมทางการเมืองในช่วงที่ผ่านมา
7. เมื่อมีการขออนุญาตการชุมนุมทางการเมือง เจ้าหน้าที่มีขั้นตอนจัดเตรียมพื้นที่อย่างไร
8. เมื่อเกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองมีอุปสรรคหรือข้อจำกัดใดในด้านการใช้พื้นที่สาธารณะ
9. ท่านคิดว่าพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะมีข้อดี อุปสรรคในการใช้งานจริง หรือสิ่งใดที่ควรปรับในกฎหมาย

แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง
 การเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2500-2562

โดยผู้วิจัย นางสาวรวีณฉวี ลาภอำนวยเจริญ รหัส 6270035025

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการศึกษาวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2500-2562” ตาม

หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะ

สถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใช้สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ตัดสินใจในการเลือก(Mob)ใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สำหรับการศึกษาวิจัยเพื่อทำวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คำถามสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิด เปิดโอกาสให้ท่านตอบคำถามโดยใช้คำพูดของท่านเองได้อย่างอิสระ ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงวิชาการจะไม่มีผลกระทบทางลบแก่ท่านผู้ให้ข้อมูลแต่ประการใด ทั้งนี้ ผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี

1. พื้นที่แบบไหนในความคิดท่านที่เป็นพื้นที่สาธารณะ
2. การชุมนุมทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับพื้นที่สาธารณะอย่างไร
3. ท่านคิดว่าพื้นที่สาธารณะที่มีอยู่ในกรุงเทพมหานครเหมาะสมกับการทำกิจกรรมทางการเมืองหรือไม่
4. อะไรเป็นสิ่งที่ทำให้เลือกพื้นที่ราชดำเนิน สนามหลวง แยกราชประสงค์ และห้าแยกลาดพร้าวเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมทางการเมือง
 - ก. สภาพแวดล้อมของพื้นที่ /ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่
 - ข. ขนาดความกว้างของพื้นที่
 - ค. รูปร่าง รูปทรงของพื้นที่ เช่น วงกลม สี่เหลี่ยม
 - ง. ความปลอดภัยของพื้นที่ มีทางเข้าออกหลายทาง การเป็นพื้นที่เปิดโล่ง พื้นที่ปิดล้อมไปด้วยอาคาร มีการใช้งานตลอดเวลา

- จ. การจัดการจราจร/การเข้าถึงพื้นที่ การเดินทางเข้าถึงง่ายสามารถเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทางสาธารณะได้
 - ฉ. สิ่งอำนวยความสะดวก ห้องน้ำ ความสว่างของไฟ การออกแบบพื้นที่มีชั้นบันไดสำหรับการนั่งรวมตัว ถังขยะ ต้นไม้ เป็นต้น
5. ในอดีตการเลือกพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองมักเลือกใช้สถานที่แสดงออกถึงสัญลักษณ์ เช่น อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันเลือกใช้พื้นที่ในเมืองที่สำคัญทางเศรษฐกิจมากขึ้น ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับการเปลี่ยนแปลงนี้
 6. ท่านคิดอย่างไรกับพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะที่มีผลต่อการเลือกใช้พื้นที่ชุมนุมทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลาหรือไม่
 7. ท่านคิดว่าพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะมีข้อดี อุปสรรคในการใช้งานจริง หรือสิ่งใดที่ควรปรับในกฎหมาย

แบบสำรวจพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

ส่วนที่ 1 รูปแบบพื้นที่สาธารณะ

พื้นที่สาธารณะแบบโล่ง

จัตุรัส (Square) ลานโล่ง (Plaza)

พื้นที่สาธารณะแบบแคบ

ถนน (Street) ทางเท้าหรือบาทวิถี (Pathway)

ส่วนที่ 2 ประเภทของการชุมนุมทางการเมือง

การชุมนุมทางการเมืองเพื่อเรียกร้องทางการเมือง

การชุมนุมทางการเมืองเพื่อสร้างแรงกดดัน

ส่วนที่ 3 กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในการชุมนุมทางการเมือง

เดินขบวน ครอบครองพื้นที่ ป้ายประกาศ

อื่นๆ.....

ส่วนที่ 4 คุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะ

พื้นที่ สาธารณะ	การ เข้าถึง พื้นที่	รูปร่าง	ขนาด ความจุ	ที่ตั้ง	ความ ปลอดภัย	สัญลักษณ์ ภายในพื้นที่	สิ่งอำนวยความสะดวก
สนามหลวง							
ถนนราชดำเนิน อนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย							
อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16							
แยกราช ประสงค์							
แยกปทุมวัน							
ทางเชื่อมพื้นที่ ยกระดับปทุม วัน							
แยกห้าแยก ลาดพร้าว							

หน้า ๑๙

เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๖๓ ก ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘

พระราชบัญญัติ

การชุมนุมสาธารณะ

พ.ศ. ๒๕๕๘

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นปีที่ ๗๐ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการชุมนุมสาธารณะ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘” มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสามสิบวันนับแต่วันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ พระราชบัญญัตินี้ไม่ใช้บังคับแก่การชุมนุมสาธารณะ ดังต่อไปนี้

(๑) การชุมนุมเนื่องในงานพระราชพิธีและงานรัฐพิธี

(๒) การชุมนุมเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรือกิจกรรมตามประเพณีหรือตามวัฒนธรรม แห่งท้องถิ่น

(๓) การชุมนุมเพื่อจัดแสดงมหรสพ กีฬา ส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือกิจกรรมอื่นเพื่อประโยชน์ ทางการค้าปกติของผู้จัดการชุมนุมนั้น

(๔) การชุมนุมภายในสถานศึกษา

(๕) การชุมนุมหรือการประชุมตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หรือการประชุมสัมมนาทางวิชาการ ของสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่มีวัตถุประสงค์ทางวิชาการ

หน้า ๒๐

เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๖๓ ก ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘

(๖) การชุมนุมสาธารณะในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก และการชุมนุมสาธารณะที่จัดขึ้นเพื่อประโยชน์ในการหาเสียงเลือกตั้งในช่วงเวลาที่มีการเลือกตั้ง แต่ต้อง ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“การชุมนุมสาธารณะ” หมายความว่า การชุมนุมของบุคคลในที่สาธารณะเพื่อเรียกร้อง สนับสนุน คัดค้าน หรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยแสดงออกต่อประชาชนทั่วไป และบุคคลอื่นสามารถ ร่วมการชุมนุมนั้นได้ ไม่ว่าการชุมนุมนั้นจะมีการเดินขบวนหรือเคลื่อนย้ายด้วยหรือไม่

“ที่สาธารณะ” หมายความว่า ที่ดินหรือสิ่งปลูกสร้างอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินที่ใช้เพื่อ สาธารณะประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือที่หน่วยงานของรัฐมิได้เป็นเจ้าของแต่เป็นผู้ครอบครอง หรือใช้ประโยชน์ บรรดาซึ่งประชาชนมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้ รวมตลอดทั้งทางหลวงและทางสาธารณะ “ทางหลวง” หมายความว่า ทางหลวงตามกฎหมายว่าด้วยทางหลวง

“ทางสาธารณะ” หมายความว่า ทางบกหรือทางน้ำสำหรับประชาชนใช้ในการจราจร และให้ หมายความว่ารวมถึงทางรถรางที่มีรถเดินสำหรับประชาชนโดยสารด้วย

“ผู้จัดการชุมนุม” หมายความว่า ผู้จัดให้มีการชุมนุมสาธารณะ และให้หมายความรวมถึง ผู้ประสงค์ จะจัดการชุมนุมสาธารณะ และผู้ซึ่งเชิญชวนหรือนัดให้ผู้อื่นมา ร่วมการชุมนุมสาธารณะ โดยแสดงออกหรือ มีพฤติการณ์ทำให้ผู้อื่นเข้าใจว่าตนเป็นผู้จัดหรือร่วมจัดให้มีการชุมนุมนั้น

“ผู้ชุมนุม” หมายความว่า รวมถึง ผู้จัดการชุมนุม และผู้เข้าร่วมการชุมนุมสาธารณะไม่ว่าจะ เข้าร่วม การชุมนุมสาธารณะนั้นตามคำเชิญชวนหรือการนัดของผู้จัดการชุมนุมหรือไม่

“หน่วยงานของรัฐ” หมายความว่า ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรของรัฐบาล องค์กรมหาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานอื่นของรัฐ

“ผู้รับแจ้ง” หมายความว่า หัวหน้าสถานีตำรวจแห่งท้องที่ที่มีการชุมนุมสาธารณะหรือบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดให้เป็นผู้มีหน้าที่รับแจ้งการชุมนุมสาธารณะตามพระราชบัญญัตินี้ “รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกประกาศเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

ประกาศนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑

บททั่วไป

มาตรา ๖ การชุมนุมสาธารณะต้องเป็นไปโดยสงบและปราศจากอาวุธ การใช้สิทธิและเสรีภาพของผู้ชุมนุมในระหว่างการชุมนุมสาธารณะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตการใช้สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

หน้า ๒๑

เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๖๓ ก ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘

มาตรา ๗ การจัดการชุมนุมสาธารณะในรัศมีหนึ่งร้อยห้าสิบบเมตรจากพระบรมมหาราชวัง พระราชวังวังของพระราชทายาทหรือของพระบรมวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าขึ้นไป พระราชินีเวศน์ พระตำหนัก หรือจากที่ซึ่งพระมหากษัตริย์ พระราชินี พระราชทายาท พระบรมวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าขึ้นไป หรือผู้สำเร็จ ราชการแทนพระองค์ ประทับหรือพาน้ำ ก หรือสถานที่พำนักของพระราชอาคันตุกะ จะกระทำมิได้

การจัดการชุมนุมสาธารณะภายในพื้นที่ของรัฐสภา ทำเนียบรัฐบาล และศาลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีการจัดให้มีสถานที่เพื่อใช้สำหรับการชุมนุมสาธารณะภายในพื้นที่นั้น

ศาลตามวรรคสองหมายความว่า ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร และศาลอื่นตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาล

ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งการรักษาความปลอดภัยสาธารณะและความสงบเรียบร้อย ของประชาชน ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจประกาศห้ามชุมนุมในรัศมี ไม่เกินห้าสิบบเมตรรอบสถานที่ตามวรรคสอง ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงจำนวนของผู้เข้าร่วมชุมนุมและพฤติการณ์ ในการชุมนุมด้วย

มาตรา ๘ การชุมนุมสาธารณะต้องไม่กีดขวางทางเข้าออก หรือรบกวนการปฏิบัติงาน หรือการใช้บริการสถานที่ ดังต่อไปนี้

(๑) สถานที่ทำการหน่วยงานของรัฐ

- (๒) ท่าอากาศยาน ท่าเรือ สถานีรถไฟ หรือสถานีขนส่งสาธารณะ
 (๓) โรงพยาบาล สถานศึกษา และศาสนสถาน
 (๔) สถานทูตหรือสถานกงสุลของรัฐต่างประเทศ หรือสถานที่ทำการองค์การระหว่างประเทศ (๕) สถานที่อื่นตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

มาตรา ๙ หน่วยงานของรัฐอาจจัดให้มีสถานที่เพื่อใช้สำหรับการชุมนุมสาธารณะก็ได้ การจัดให้มีสถานที่เพื่อการชุมนุมสาธารณะตามมาตรา ๙ นี้ไม่กระทบต่อเสรีภาพของประชาชน ที่จะจัดการชุมนุมสาธารณะในที่สาธารณะอื่น

มิให้นำความในหมวด ๒ การแจ้งการชุมนุมสาธารณะ มาใช้บังคับแก่การชุมนุมสาธารณะ ที่จัดขึ้น ภายในสถานที่ตามวรรคหนึ่ง

หมวด ๒

การแจ้งการชุมนุมสาธารณะ

มาตรา ๑๐ ผู้ใดประสงค์จะจัดการชุมนุมสาธารณะ ให้แจ้งการชุมนุมต่อผู้รับแจ้งก่อนเริ่มการชุมนุมไม่น้อยกว่ายี่สิบสี่ชั่วโมง

ให้ถือว่าผู้เชิญชวนหรือนัดให้ผู้อื่นมารวมชุมนุมในวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไม่ว่าจะด้วย วิธีการใดๆ รวมทั้งผู้ขออนุญาตใช้สถานที่หรือเครื่องขยายเสียงหรือขอให้ทางราชการอำนวยความสะดวก ในการชุมนุมเป็นผู้ประสงค์จะจัดการชุมนุมสาธารณะตามวรรคหนึ่ง

หน้า ๒๒

เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๖๓ ก ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การแจ้งการชุมนุมสาธารณะต้องระบุวัตถุประสงค์ และวัน ระยะเวลา และสถานที่ชุมนุมสาธารณะ ตามวิธีการที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดซึ่งต้องเป็นวิธีที่สะดวกแก่ผู้แจ้ง และต้องให้แจ้งผ่านระบบเทคโนโลยี สารสนเทศได้ด้วย

มาตรา ๑๑ เมื่อได้รับแจ้งแล้ว ให้ผู้รับแจ้งส่งสรุปสาระสำคัญในการชุมนุมสาธารณะ ตามพระราชบัญญัตินี้ให้ผู้แจ้งทราบภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้รับแจ้ง

ในกรณีที่ผู้รับแจ้งเห็นว่าการชุมนุมสาธารณะที่ได้รับแจ้งนั้นอาจขัดต่อมาตรา ๗ หรือมาตรา ๘ ให้ผู้รับแจ้งมีคำสั่งให้ผู้แจ้งแก้ไขภายในเวลาที่กำหนด

หากผู้แจ้งการชุมนุมไม่ปฏิบัติตามคำสั่งตามวรรคสอง ให้ผู้รับแจ้งมีคำสั่งห้ามชุมนุมโดยแจ้งคำสั่ง เป็นหนังสือไปยังผู้แจ้ง

กรณีผู้แจ้งการชุมนุมไม่เห็นชอบด้วยกับคำสั่งตามวรรคสามให้ยื่นอุทธรณ์เป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชา ชั้นเหนือผู้รับแจ้งขึ้นไปหนึ่งชั้น และให้ผู้รับอุทธรณ์วินิจฉัยและแจ้งคำวินิจฉัยอุทธรณ์ภายในเวลาสี่สิบสี่ชั่วโมง คำวินิจฉัยอุทธรณ์นั้นให้เป็นที่สุด

ในระหว่างมีคำสั่งห้ามชุมนุม การอุทธรณ์และพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ ให้งดการชุมนุมสาธารณะ มาตรา ๑๒ ให้ผู้ประสงค์จะจัดการชุมนุมสาธารณะซึ่งไม่สามารถแจ้งการชุมนุมได้ภายในกำหนดเวลาตามมาตรา ๑๐ แจ้งการชุมนุมพร้อมคำขอผ่อนผันกำหนดเวลาดังกล่าวต่อผู้บังคับการตำรวจ ผู้รับผิดชอบพื้นที่ในกรุงเทพมหานคร หรือผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดในจังหวัดอื่นแล้วแต่กรณี ก่อนเริ่มการชุมนุม

ให้นำความในมาตรา ๑๐ วรรคสาม มาใช้บังคับแก่การแจ้งตามวรรคหนึ่งโดยอนุโลม ให้ผู้รับคำขอผ่อนผันตามวรรคหนึ่งมีหนังสือแจ้งคำสั่งพร้อมด้วยเหตุผลให้ผู้ยื่นคำขอทราบ ภายในเวลาสี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่รับคำขอ

มาตรา ๑๓ ให้ผู้รับแจ้งตามมาตรา ๑๑ และผู้รับคำขอผ่อนผันตามมาตรา ๑๒ เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา ๑๔ การชุมนุมสาธารณะที่ไม่เป็นไปตามมาตรา ๖ หรือไม่แจ้งการชุมนุม ตามมาตรา ๑๐ หรือที่ผู้แจ้งไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้รับแจ้งหรือที่ผู้รับแจ้งมีคำสั่งห้ามการชุมนุม ตามมาตรา ๑๑ หรือที่จัดขึ้นหลังจากที่ผู้ยื่นคำขอได้รับหนังสือแจ้งว่าไม่มีเหตุผลอันสมควรที่จะผ่อนผันกำหนดเวลาตามมาตรา ๑๒ ให้ถือว่าเป็นการชุมนุมสาธารณะที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

หมวด ๓

หน้าที่ของผู้จัดการชุมนุมและผู้ชุมนุม

มาตรา ๑๕ ผู้จัดการชุมนุมมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ดูแลและรับผิดชอบการชุมนุมสาธารณะให้เป็นไปโดยสงบและปราศจากอาวุธภายใต้ขอบเขต การใช้สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

หน้า ๒๓

เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๖๓ ก ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘

(๒) ดูแลและรับผิดชอบการชุมนุมสาธารณะไม่ให้เกิดการขัดขวางเกินสมควรต่อประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ ตลอดจนดูแลและรับผิดชอบต่อผู้ชุมนุมปฏิบัติตามมาตรา ๑๖ (๓) แจ้งให้ผู้ชุมนุมทราบถึงหน้าที่ของผู้ชุมนุมตามมาตรา ๑๖ และเงื่อนไขหรือคำสั่งของ เจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะ

(๔) ให้ความร่วมมือแก่เจ้าพนักงานดูแลการประชุมสาธารณะในการดูแลการประชุมสาธารณะ ให้เป็นไปตาม (๑) และ (๒)

(๕) ไม่ยุยงส่งเสริมหรือชักจูงผู้ชุมนุมเพื่อให้ผู้ชุมนุมไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๑๖

(๖) ไม่ปราศรัยหรือจัดกิจกรรมในการชุมนุมโดยใช้เครื่องขยายเสียงในระหว่างเวลา ๒๔.๐๐ นาฬิกา ถึงเวลา ๐๖.๐๐ นาฬิกาของวันรุ่งขึ้น

(๗) ไม่ใช้เครื่องขยายเสียงด้วยกำลังไฟฟ้าที่มีขนาดหรือระดับเสียงตามที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ประกาศกำหนด

มาตรา ๑๖ ผู้ชุมนุมมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ไม่ก่อให้เกิดความไม่สะดวกแก่ประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะอันเป็นที่ชุมนุมหรือทำให้ผู้อื่น ได้รับความเดือดร้อนเกินที่พึงคาดหมายได้ว่าเป็นไปตามเหตุอันควร

(๒) ไม่ปิดบังหรืออำพรางตนโดยจงใจมิให้มีการระบุตัวบุคคลได้ถูกต้อง เว้นแต่เป็นการแต่งกาย ตามปกติประเพณี

(๓) ไม่พาอาวุธ ดอกไม้เพลิง สิ่งเทียมอาวุธปืน หรือสิ่งนี้อาจนำมาใช้ได้อย่างอาวุธ เข้าไปในที่ชุมนุม ไม่ว่าจะได้รับอนุญาตให้มีสิ่งนั้นติดตัวหรือไม่

(๔) ไม่บุกรุกหรือทำให้เสียหาย ทำลาย หรือทำด้วยประการใด ๆ ให้ใช้การไม่ได้ตามปกติ ซึ่งทรัพย์สินของผู้อื่น

(๕) ไม่ทำให้ผู้อื่นกลัวว่าจะเกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน หรือเสรีภาพ (๖) ไม่ใช้กำลังประทุษร้ายหรือขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้ายผู้เข้าร่วมชุมนุมหรือผู้อื่น (๗) ไม่ขัดขวางหรือกระทำการใดๆ อันเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานดูแลการประชุมสาธารณะในการคุ้มครองความสะดวกของประชาชนในการใช้ที่สาธารณะ และการดูแลการประชุมสาธารณะนั้น

(๘) ไม่เดินขบวนหรือเคลื่อนย้ายการประชุมระหว่างเวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา ถึงเวลา ๐๖.๐๐ นาฬิกา ของวันรุ่งขึ้น เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานดูแลการประชุมสาธารณะ

(๙) ปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือคำสั่งของเจ้าพนักงานดูแลการประชุมสาธารณะ

มาตรา ๑๗ ในกรณีที่ผู้จัดการชุมนุมมิได้แจ้งว่าจะมีการเดินขบวนหรือเคลื่อนย้ายผู้ชุมนุม จะเดินขบวนหรือเคลื่อนย้ายการประชุมได้ต่อเมื่อได้แจ้งล่วงหน้าต่อหัวหน้าสถานีตำรวจซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบดูแล การชุมนุมสาธารณะนั้น

หน้า ๒๔

เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๖๓ ก ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘

มาตรา ๑๘ ผู้ชุมนุมต้องเลิกการชุมนุมสาธารณะภายในระยะเวลาที่ผู้จัดการชุมนุมได้แจ้งไว้ ต่อผู้รับแจ้ง

หากผู้จัดการชุมนุมประสงค์จะจัดให้มีการชุมนุมต่อไป ให้แจ้งขอขยายระยะเวลาการชุมนุมต่อ ผู้รับแจ้งภายในเวลาสี่สิบสี่ชั่วโมงก่อนสิ้นสุดระยะเวลาตามวรรคหนึ่ง

หมวด ๔

การคุ้มครองความสงบของประชาชน

และการดูแลการชุมนุมสาธารณะ

มาตรา ๑๙ ให้หัวหน้าสถานีตำรวจแห่งท้องที่ที่มีการชุมนุมสาธารณะ เป็นเจ้าพนักงานดูแล การชุมนุมสาธารณะให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ และให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือองค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่นแห่งท้องที่ที่มีการชุมนุมสาธารณะหรือหน่วยงานประชาสัมพันธ์ของรัฐหรือเอกชนในท้องที่นั้น เพื่อทราบ

การชุมนุมสาธารณะที่ต่อเนื่องหลายพื้นที่ ให้ผู้บังคับการหรือผู้บัญชาการตำรวจซึ่งรับผิดชอบพื้นที่ การชุมนุม แล้วแต่กรณี เป็นเจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะตามวรรคหนึ่ง ในกรณีที่เหมาะสม ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติอาจแต่งตั้งข้าราชการตำรวจอื่นเป็นเจ้าพนักงานเพิ่มหรือแทนเจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองก็ได้

เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองความสงบของประชาชน การดูแลการชุมนุมสาธารณะ และการรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ให้เจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะ มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (๑) อำนาจความสะอาดแก่ประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะอันเป็นสถานที่ชุมนุม
- (๒) รักษาความปลอดภัย อำนาจความสะอาด หรือบรรเทาเหตุเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่นซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ชุมนุม
- (๓) รักษาความปลอดภัยหรืออำนาจความสะอาดแก่ผู้ชุมนุมในสถานที่ชุมนุม
- (๔) อำนาจความสะอาดในการจราจรและการขนส่งสาธารณะในบริเวณที่มีการชุมนุมและบริเวณใกล้เคียงเพื่อให้ประชาชนได้รับผลกระทบจากการชุมนุมน้อยที่สุด
- (๕) กำหนดเงื่อนไขหรือมีคำสั่งให้ผู้จัดการชุมนุม ผู้ชุมนุม หรือผู้อยู่ในสถานที่ชุมนุมต้องปฏิบัติตามเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตาม (๑) (๒) (๓) หรือ (๔)

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา นี้ เจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะอาจมีคำสั่งให้ปิดหรือปรับ เส้นทางจราจรเป็นการชั่วคราวได้เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองความสะดวกของประชาชนหรือการดูแล การชุมนุมสาธารณะ

หน้า ๒๕

เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๖๓ ก ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘

ในกรณีที่เจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะร้องขอ ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องที่ที่มีการชุมนุมสาธารณะดำเนินการตามคำร้องขอภายในขอบอำนาจหน้าที่ของผู้นั้น

เจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะและข้าราชการตำรวจซึ่งได้รับมอบหมายให้ดูแลการชุมนุมสาธารณะต้องผ่านการฝึกอบรมให้มีทักษะ ความเข้าใจ และอดทนต่อสถานการณ์การชุมนุมสาธารณะ และต้องแต่งเครื่องแบบเพื่อแสดงตน และอาจใช้เครื่องมือควบคุมฝูงชนได้ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

มาตรา ๒๐ ก่อน ระหว่าง และภายหลังการชุมนุมสาธารณะ ให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานประชาสัมพันธ์ของรัฐจัดหรือประสานให้มีการประชาสัมพันธ์เป็นระยะเพื่อให้ประชาชนทราบถึง สถานที่ที่ใช้ในการชุมนุมและช่วงเวลาที่มีการชุมนุม ตลอดจนคำแนะนำเกี่ยวกับเส้นทางจราจรหรือระบบ การขนส่งสาธารณะเพื่อให้ประชาชนได้รับผลกระทบจากการชุมนุมน้อยที่สุด

มาตรา ๒๑ ในกรณีมีการชุมนุมสาธารณะที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา ๑๔ หรือกรณีผู้จัดการชุมนุมหรือผู้ชุมนุมฝ่าฝืนมาตรา ๗ หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๘ มาตรา ๑๕ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๗ หรือมาตรา ๑๘ ให้เจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(๑) กรณีการชุมนุมสาธารณะที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา ๑๔ หรือไม่เลิกการชุมนุมภายใน ระยะเวลาที่ได้แจ้งไว้ต่อผู้รับแจ้งตามมาตรา ๑๘ ให้ประกาศให้ผู้ชุมนุมเลิกการชุมนุมภายใน ระยะเวลา ที่กำหนด

(๒) กรณีผู้จัดการชุมนุมหรือผู้ชุมนุมฝ่าฝืนมาตรา ๗ หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๘ มาตรา ๑๕ มาตรา ๑๖ หรือมาตรา ๑๗ ให้ประกาศให้ผู้ชุมนุมแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนด หากผู้ชุมนุมไม่ปฏิบัติตามประกาศตามวรรคหนึ่ง ให้เจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะร้องขอ ต่อศาลแพ่งหรือศาลจังหวัดที่มีเขตอำนาจเหนือสถานที่ที่มีการชุมนุมสาธารณะเพื่อมีคำสั่งให้ผู้ชุมนุม เลิกการชุมนุม สาธารณะนั้น ในระหว่างรอคำสั่งศาลให้เจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะมีอำนาจกระทำการ ที่จำเป็นตามแผนหรือแนวทางการดูแลการชุมนุมสาธารณะที่คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบตาม ข้อเสนอแนะ ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ทั้งนี้ เพื่อคุ้มครองความสะดวกของประชาชนและ

คุ้มครองการชุมนุมสาธารณะ แผนหรือแนวทางการดูแลการชุมนุมสาธารณะตามวรรคสอง ต้องกำหนดให้เจ้าพนักงานหลีกเลี่ยง การใช้กำลัง ในกรณีที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงการใช้กำลังได้ ให้ใช้กำลังและเครื่องมือควบคุมฝูงชนเพียงพอเท่าที่จำเป็น การดำเนินการของเจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะ ตามมาตรานี้ ไม่ตัดสิทธิของผู้อื่น ซึ่งได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายจากการชุมนุมสาธารณะนั้นที่ จะร้องขอต่อศาลแพ่งหรือศาลจังหวัด ที่มีเขตอำนาจเหนือสถานที่ที่มีการชุมนุมสาธารณะเพื่อมีคำสั่ง ให้ผู้ชุมนุมเลิกการชุมนุม มาตรา ๒๒ เมื่อได้รับคำขอให้มีคำสั่งให้ผู้ชุมนุมเลิกการชุมนุมสาธารณะตาม มาตรา ๒๑ ให้ศาลพิจารณาคำขอนั้นเป็นการด่วน

หน้า ๒๖

เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๖๓ ก ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘

ในการพิจารณา หากความปรากฏต่อศาลว่ามีผู้ชุมนุมซึ่งไม่ปฏิบัติตามประกาศของเจ้าพนักงานดูแล การชุมนุมสาธารณะตามมาตรา ๒๑ ให้ศาลมีคำสั่งโดยออกคำบังคับให้ผู้ชุมนุมเลิกการชุมนุมสาธารณะ ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

คำสั่งศาลตามวรรคสอง ให้อุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค คำสั่งศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคให้เป็นที่สุด

ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปิดประกาศคำสั่งศาลตามมาตรา ๒๑ ไว้ในที่แลเห็นได้ง่าย ณ บริเวณที่มี การชุมนุมสาธารณะนั้น และประกาศโดยวิธีการใด ๆ เพื่อให้ผู้ชุมนุมและประชาชนทั่วไปได้รับทราบ คำสั่งศาลดังกล่าวด้วย

มาตรา ๒๓ ในกรณีที่ผู้ชุมนุมไม่เลิกการชุมนุมสาธารณะตามคำสั่งศาลภายในระยะเวลา ที่ศาลกำหนด ให้เจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะรายงานให้ศาลทราบกับประกาศกำหนดให้พื้นที่ บริเวณ ที่มีการชุมนุมสาธารณะนั้นและปริมาตรของพื้นที่นั้นตามควรแก่กรณีเป็นพื้นที่ควบคุม และประกาศ ให้ผู้ชุมนุมออกจากพื้นที่ควบคุมภายในระยะเวลาที่กำหนดและห้ามบุคคลใดเข้าไปในพื้นที่ ควบคุมโดยมิได้ รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะ และให้รายงานรัฐมนตรีเพื่อ ทราบ

เมื่อมีการประกาศกำหนดพื้นที่ควบคุมตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้บัญชาการตำรวจนครบาลใน กรุงเทพมหานคร ผู้ว่าราชการจังหวัดในจังหวัดอื่น หรือผู้ซึ่งรัฐมนตรีมอบหมายให้รับผิดชอบเป็นผู้ ควบคุมสถานการณ์ เพื่อให้มีการเลิกการชุมนุมสาธารณะตามคำสั่งศาล

ในกรณีที่มีเหตุจำเป็น รัฐมนตรีอาจมอบหมายให้ผู้อื่นรับผิดชอบเป็นผู้ควบคุมสถานการณ์ เพื่อให้มีการเลิกการชุมนุมสาธารณะได้

มาตรา ๒๔ เมื่อพ้นระยะเวลาที่ประกาศให้ผู้ชุมนุมออกจากพื้นที่ควบคุม หากมีผู้ชุมนุม อยู่ในพื้นที่ควบคุมหรือเข้าไปในพื้นที่ควบคุมโดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานดูแลการชุมนุม

สาธารณะ ให้ถือว่าผู้นั้นกระทำความผิดซึ่งหน้า และให้ผู้ควบคุมสถานการณ์และผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้ควบคุม สถานการณ์ดำเนินการให้มีการเลิกการชุมนุมสาธารณะตามคำสั่งศาล โดยให้ผู้ควบคุมสถานการณ์และผู้ซึ่ง ได้รับมอบหมายจากผู้ควบคุมสถานการณ์มีอำนาจ ดังต่อไปนี้

(๑) จับผู้ซึ่งอยู่ในพื้นที่ควบคุมหรือผู้ซึ่งเข้าไปในพื้นที่ควบคุมโดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงาน ดูแลการชุมนุมสาธารณะ

(๒) คั้น ยัด อายัด หรือรื้อถอนทรัพย์สินที่ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการชุมนุมสาธารณะนั้น (๓) กระทำการที่จำเป็นตามแผนหรือแนวทางการดูแลการชุมนุมสาธารณะตามมาตรา ๒๑ (๔) มีคำสั่งห้ามมิให้กระทำการใดๆ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการให้มีการเลิกการชุมนุม ให้นำความในมาตรา ๑๙ วรรคเจ็ด มาใช้บังคับแก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่งโดยอนุโลม มาตรา ๒๕ ในกรณีที่ผู้ชุมนุมกระทำการใด ๆ ที่มีลักษณะรุนแรงและอาจเป็นอันตราย

แก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สินของผู้อื่นจนเกิดความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมือง ให้เจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะมีอำนาจสั่งให้ผู้ชุมนุมยุติการกระทำนั้น หากผู้ชุมนุมไม่ปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าว

หน้า ๒๗

เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๖๓ ก ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘

ให้เจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะและผู้ควบคุมสถานการณ์และผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้ควบคุม สถานการณ์มีอำนาจดำเนินการตามมาตรา ๒๓ และมาตรา ๒๔

ในกรณีที่ผู้ชุมนุมไม่เห็นด้วยกับคำสั่งตามวรรคหนึ่ง ให้ยื่นคำร้องคัดค้านต่อศาลแพ่งหรือศาลจังหวัดที่มีเขตอำนาจเหนือสถานที่ที่มีการชุมนุมสาธารณะเพื่อพิจารณาภายในเวลาสามสิบวัน นับแต่ วันที่มีคำสั่ง คำสั่งของศาลตามมาตรา ๒๓ ให้อุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค คำสั่งศาลอุทธรณ์ หรือศาลอุทธรณ์ภาคให้เป็นที่สุด

มาตรา ๒๖ ให้เจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะ ผู้ควบคุมสถานการณ์ ผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย จากผู้ควบคุมสถานการณ์ หรือผู้ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งของบุคคลดังกล่าวเป็นเจ้าพนักงานตามประมวล กฎหมายอาญา และเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

หมวด ๕

บทกำหนดโทษ

มาตรา ๒๗ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๗ หรือมาตรา ๘ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๒๘ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๐ มาตรา ๑๒ มาตรา ๑๗ หรือมาตรา ๑๘ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

มาตรา ๒๙ ผู้ใดฝ่าฝืนคำสั่งห้ามชุมนุมหรือจัดการชุมนุมระหว่างมีคำสั่งห้ามชุมนุม ตามมาตรา ๑๑ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
มาตรา ๓๐ ผู้จัดการชุมนุมผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๑๕ (๑) (๒) หรือ (๓) หรือผู้ชุมนุมผู้ใด ไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๑๖ (๑) หรือ (๒) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

มาตรา ๓๑ ผู้จัดการชุมนุมผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๑๕ (๔) (๕) (๖) หรือ (๗) หรือ ผู้ชุมนุมผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๑๖ (๓) (๔) (๕) (๖) (๗) หรือ (๘) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำตามวรรคหนึ่งทำให้ระบบการขนส่งสาธารณะ ระบบการสื่อสารหรือโทรคมนาคม ระบบผลิตหรือส่งกระแสไฟฟ้าหรือประปา หรือระบบสาธารณสุขใดใดใช้การไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราว หรือถาวร ผู้จัดการชุมนุมต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๒ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือประกาศของเจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะตามมาตรา ๑๙ (๕) หรือมาตรา ๒๓ ถ้าผู้นั้นเป็นผู้จัดการชุมนุมหรือผู้ชุมนุม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่ถ้าผู้นั้นเป็นผู้ที่อยู่ในสถานที่ชุมนุมต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

ในกรณีที่เห็นสมควร ศาลจะลงโทษผู้นั้นน้อยกว่าที่กำหนดหรือจะไม่ลงโทษก็ได้

หน้า ๒๘

เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๖๓ ก ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘

CHULALONGKORN UNIVERSITY

มาตรา ๓๓ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ควบคุมสถานการณ์หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้ควบคุมสถานการณ์ตามมาตรา ๒๔ หรือมาตรา ๒๕ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่เห็นสมควร ศาลจะลงโทษผู้นั้นน้อยกว่าที่กำหนดหรือจะไม่ลงโทษก็ได้

มาตรา ๓๔ ผู้ใดไม่ได้รับมอบหมายจากเจ้าพนักงานดูแลการชุมนุมสาธารณะ หรือผู้ควบคุมสถานการณ์หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้ควบคุมสถานการณ์ให้ปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้พาอาวุธเข้าไปในที่ชุมนุม ไม่ว่าจะได้รับอนุญาตให้มีอาวุธนั้นติดตัวหรือไม่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าอาวุธตามวรรคหนึ่งเป็นอาวุธปืน วัตถุระเบิด หรือวัตถุอื่นใดอันมีสภาพคล้ายคลึงกัน ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้ง

ปรับ มาตรา ๓๕ บรรดาทรัพย์สินที่ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการชุมนุมสาธารณะที่ยึดได้จาก การชุมนุม
 สาธารณะที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่เลิกการชุมนุมตามคำสั่งศาล ให้ศาลมีอำนาจสั่งริบ เสีย
 ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมิผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
 พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา
 นายกรัฐมนตรี

หน้า ๒๘

เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๖๓ ก ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่เป็นการสมควรกำหนด
 หลักเกณฑ์การใช้ สิทธิชุมนุมสาธารณะให้ชัดเจนและโดยสอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยส
 ทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ที่ประเทศไทยเป็นภาคี ทั้งนี้ เพื่อให้การชุมนุมสาธารณะเป็นไป
 ด้วยความสงบเรียบร้อย ไม่กระทบกระเทือนต่อ ความมั่นคงของชาติ ความปลอดภัยสาธารณะ ความ
 สงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีตลอดจนสุขอนามัยของประชาชน
 หรือความสะดวกของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ และไม่กระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพและ
 ศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	วรวัฒน์ ลาภอำนวยเจริญ
วัน เดือน ปี เกิด	12 กุมภาพันธ์ 2540
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะวิทยาลัยสหวิทยาการ ปริญญา การเมืองและเศรษฐศาสตร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	295 ศรีเวียง แขวงสีลม เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร 10500

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY